İLHAN ARSEL

Kur'an'ın Eleştirisi 2

Semavi Dinlerin "Kutsal" Bilinen Kitapları: 3

KAYNAK YAYINLARI

PROF. DR. İLHAN ARSEL

Kur'an'ın Eleştirisi 2

Semavi Dinlerin "Kutsal" Bilinen Kitapları:3

KAYNAK YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

KUR'AN'IN ELEŞTİRİSİ BÖLÜM III: KUR'AN'IN BİLİMSELLİK AÇISINDAN ELEŞTİRİSİ

19. yüzyılın ortalarında Avrupa'nın en geri kalmış iki ülkesinden biri Çarlık Rusya'sı, diğeri ise Osmanlı imparatorluğu idi. O dönemin ünlü bir düşünürü, bu iki ülkenin geleceğe yönelik durumlarını bilimselliğe vurarak şu kıyaslamada bulunmaktaydı: "*Rusya muhtemelen gelişme sürecine girecek ve içinde bulunduğu atalet'ten sıyrılabilecektir; fakat Osmanlı İmparatorluğu için böyle bir ihtimal söz konusu olamaz; çünkü Osmanlı Kur'an'a bağlıdır*." Tarihi gelişme göstermiştir ki, bu sözlerde "*kehanet*" değil, gerçek yatmaktaydı. Nitekim bilindiği gibi Rusya, 20. yüzyılda yeryüzünün iki "*Süper Devleti*"nden biri kertesine erişmiş, Osmanlı Devleti ise, bütün reform çabalarına rağmen, Kur'an'a saplanmışlık nedeniyle yok olup gitmiştir. Atatürk'ün yarattığı Cumhuriyet, Kur'an rehberliği yerine, akıl rehberliğine dayalı olduğu içindir ki, yeryüzünde mevcut bütün İslam ülkelerinin önüne geçmiş, siyasal ve sosyal alanlarda uygarlık sürecine girmiş ve işte bugün Avrupa Birliği'ne üye olma şansına erişmiştir. Bu örnek, bir kez daha şu gerçeği ortaya vurmuştur ki, Kur'an'a dayalı olarak hiçbir toplum için siyasal, sosyal, ekonomik ve daha doğrusu fikirsel ve bilimsel yönde gelişme olasılığı yoktur. Nitekim 1400 yıllık İslam tarihi bunun böyle olduğunun kanıtıdır. Birçok yayınımızda değindiğimiz gibi, her ne kadar iki yüzyıl gibi kısa sürelik bir İslam uygarlığından söz edilirse de, bu uygarlık Kur'an'dan kaynaklanmış değildir; Eski Yunan bilimlerinden kaynaklanmış ve bu kaynaklardan koptuğu an son bulmuştur.

Ne yazık ki, tarihsel gerçeğin bu olduğundan habersiz aydınlarımız ve onlara mihmandarlık eden mollalarımız, İslam vahyi demek olan "Kur'an" ile "akıl" arasında uzlaşmazlık bulunmadığını, Kur'an'ın akla hitap ettiğini ve onu kendi-

sine “rakip” ya da “muhalif görmediğini söylemekten ve genellikle vahyi aklın önüne geçirme heveslerinden kendilerini alamazlar. Oysa İslam vahyi, akla önem ve değer vermez; vermek şöyle dursun ve fakat aklı, her hususta kendisine baş eğmekle görevli bir robot bilir. İslam’da “vahiy” ile “akıl” arasında uzlaşma diye bir şey yoktur ve olamaz; çünkü “vahiy” Tanrı’nın (yani “Yaratan”ın) iradesi, “akıl” ise insanın (yani “Yaratılan”ın) iradesini yapan şey olarak kabul edilir. Tanrı’nın her şeyi bildiği, insanın ise hiçbir şey bilmediği faraziyesinden hareketle, vahyin akla rehberlik etmesi beklenir.

Ne var ki, akıl, vahyin rehberliğine tabi kılındığı an müspet ilim yapamaz durumda kalır; çünkü “*müspet ilim*” denen şey, aklın bağımsız olarak iş görebilmesiyle, deney ve eleştirilere girişebilmesiyle, tez-antitez gibi “diyalog” usullerine dayalı olarak senteze ulaşabilmesiyle, doğa olaylarındaki “*sebep*” ve “*illet*” ilişkilerini akılcı yoldan ortaya vurabilmesiyle, “*olay*” ile “*sonuç*” arasında değerlendirme yapabilmesiyle elde edilebilen bir şeydir. Oysa İslam vahyi, ne deney ve eleştiriye, ne tartışma usullerine, ne “*sebep ve illet*” ilişkilerinin incelenmesine, ne de aklın özgür ve serbest işleyişine olanak tanır. O kendisini, yanılmazlığın işareti ve “*mutlak gerçeğin*” ta kendisi olarak her şeyin üstünde görür; bu nedenle hiçbir konuda akıl ile uzlaşma gereği hissetmez. Nitekim Kur’an’ı gözden geçirdiğimizde tanık olduğumuz ilk şey, vahiy ile aklın her konuda çatıştığıdır. Bu çatışma, insan sorunları alanında olduğu kadar evren ve doğayı kapsayan tüm sorunlar bakımından kendini belli der; başka bir deyimle Kur’an’ın ne “Tanrı” anlayışı, ne “insan” anlayışı, ne de “evren” anlayışı, akılcı verilerle bağdaşabilir nitelikte şeylerdir. Bu hususlardan bir kısmına daha önceki çalışmalarımızla değinmiştik; bir kısmına da yeni yayınlarımızla ayrıca değineceğiz, fakat aklın vahiy ile uzlaşamaz olduğu hususundaki sayısız örnekten şu birkaçını tekrar anımsatalım ki, Kur’an’da, “*Müşrikleri öldürünüz*” “Tevbe Suresi, ayet 5) diye ayetler var; Kur’an’da “*İslam’dan başka bir dine yönelenler sapıktırlar*” (Al-i İmran Suresi, ayet 85; Saff Suresi, ayet vs...) şeklinde ayetler var; Kur’an’da Yahudileri ve Hıristiyanları, Müslümanlığı kabul etmemelerinin cezası olarak “*cizye*” (*kafa parası)* vermeye zorlayan, ödemedikleri takdirde onlara karşı savaş açılmasını öngören ayetler var (Tevbe Suresi, ayet 29); Kur’an’da, ana baba ve kardeş gibi yakın

akraba dahi olsalar “müşriklere”, “kâfirlere” mağfiret dilenmemesini öngören ayetler var (Tevbe Suresi, ayet 113); Kur’an’da.

İslam’dan başka inançta olanlarla dost olmayı ya da onlara karşı sevgi ve saygı beslemeyi yasaklayan ayetler var (Al-i İmran Suresi, ayet 28; Maide Suresi, ayet 51-52, 57-60; Bakara Suresi, ayet 28-29 vs...); Kur’an’da, farklı inançta olanları kötüleyen, aşağılayan daha nice ayet var. Bu ayetler 1400 yıl boyunca benimsenmiş ve uygulanmış şeyler. Şimdi soralım: Hiç bu tür ayetlerin sağlam bir akılla uzlaşabileceğini düşünmek mümkün olur mu? Hiç farklı inançtaki insanları birbirlerine düşman kılan, birbirlerine boğazlatan vahiyleri akılcı temele oturtmak düşünülebilir mi?[1] Ve hele hiç, Tanrı’nın insanları kâfir yapıp, sonra onları cezalandırmak için cehenneme attığını düşünmek mümkün müdür? (Örneğin, Enam Suresi, ayet 125.)

Yine bunun gibi Kur’an, köleliği Tanrısal bir kuruluş olarak doğal bilir ve örneğin, “*Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş bir köle ile, katımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık harcayan (hür) bir kimseyi örnek verir. Bunlar hiç eşit olurlar mı?..*” şeklindeki ayetler (bkz. Nahl Suresi, ayet 75; Rûm Suresi, ayet 28, 30 vs...) yanında, erkeklerin diledikleri kadar cariye (köle kadın) edinebileceklerine dair hükümleri (örneğin, Nisa Suresi, ayet 3) içerir. Bu tür ayetlere dayalı olaraktır ki, Muhammed, yaşamı boyunca köleler edinmiş, köleleri kendi hizmetinde çalıştırmış, köle almış, köle satmış, böylece köleliği İslam’ın temel kuruluşlarından biri haline getirmek hususunda kendinden örnekler vermiştir. Yine bu yüzdendir ki, kölelik, bütün İslam ülkelerinde 1400 yıl boyunca doğal bir kuruluş olarak benimsenmiş ve ancak uygar ülkelerin baskıları sonucunda resmen uygulanmaktan çıkarılmıştır.[2] Söylemeye gerek yoktur ki, Kur’an’daki bu tür vahiyleri akıl ile uzlaştırmak mümkün değildir; çünkü akıl, köleliği insan şahsiyetinin haysiyetine aykırı bulur.

---

[1] Bu konuda bkz. İlhan Arsel, *Aydın ve “Aydın”*, yeni eklemelerle, gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş üçüncü basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 1997; *Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları Din Adamları*, üçüncü basım, Kaynak Yayınları, Aralık 1996; *İslam’a Göre Diğer Dinler*, birinci basım, Kaynak Yayınları, Mart 1999.

[2] Bu konuda bkz. İlhan Arsel, *Şeriat ve Kölelik*, birinci basım, Kaynak Yayınları, Ağustos 1997.

Yine aynı şekilde Kur'an, kadını aşağılayan hükümlerle dolu! Kadını aklen ve dinen eksik olarak tanımlamaktan, şahitlikte ya da miras paylaşmasında yarım saymaktan tutunuz da, kadını, giyinmesine, oturup kalkmasına, sokağa çıkmasına, konuşmasına, sesinin tonunu ayarlamasına, kocasının seks ihtiyacını kusursuzca karşılamasına ya da kocası tarafından dövülmesine varıncaya kadar her hususta özgürlükten yoksun, aşağılık bir yaratık sayan vahiyler içermekte.[3] Hiç bu tür vahiylerin akıl tarafından benimsenmesi mümkün müdür?

Yine bunun gibi Kur'an'da, bazı kişilerin gönüllerini İslam'a ısındırabilmek için Tanrı'nın maddi çıkarlar sağladığına dair ayetler vardır ki (örneğin Tevbe Suresi, ayet 60), Arabın ünlü ve güçlü kişilerini (Müellefetü'l-Kulub) İslam'a kazandırmak maksadıyla konmuştur ve Taberi gibi yorumcuların açıklamalarına göre "rüşvet" anlamına gelir.(*Ki, aralarında, Muhammed'e karşı önce kafa tutan Ebu Süfyan ya da Avf oğlu Malik, Habisoğlu Akra, Hişam oğlu Amr vs... gibi kimseler vardır.*) Söylemeye gerek yoktur ki, akıl, Tanrı'nın bu tür yollara başvurarak iş görebileceğini kabul edemez.

Yine Kur'an'da Tanrı'nın, tıpkı insanlar gibi, fakat onlardan çok daha büyük bir ustalıkla hile yaptığına, tuzak kurduğuna dair ayetler var ki[4] (örneğin, Al-i İmran Suresi, ayet 54; Enfal Suresi, ayet 30; Yunus Suresi, ayet 21), Tanrı fikrine saygılı bir akıl için kabul edilemeyecek nitelikte şeylerdir. Yine aynı şekilde Kur'an'da Tanrı'nın, sırf gözü kapalı şekilde boyun eğsinler diye, erkek kullarına "*memeleri yeni sertleşmiş ceylan gözlü güzel kızlar*", vaat ettiği yazılıdır ki (örneğin, Rahman Suresi, ayet 46-78; Sad Suresi, ayet 49-52 vs...), Tanrı fikrindeki kutsallığa inanmış bir akıl için, asla geçerli olamaz.

Kuşku edilemez ki, saymakla bitmeyecek kadar çok olan bu tür vahiylerle aklın uzlaşabileceğini düşünmek güçtür. Aksine akıl, bunlara karşı her an isyan edercesine muhtemelen şu soruları sorma ihtiyacındadır: İslam'dan başka din ve inançtadırlar diye neden insanlar öldürülsün? Neden onlara karşı düşmanlık

---

3 Bu konuda bkz. İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*, yeniden düzenlenmiş ve gözden geçirilmiş on beşinci basım, Kaynak Yayınları, Ekim 1997.

4 Bu konuda bkz. Turan Dursun, *Tabu Can Çekişiyor: Din Bu I*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1990, s.74, 232.

beslensin? Neden ana baba ya da kardeşler için, farklı inançtandırlar diye mağfiret dilenmesin? Önemli olan şey, insanlığa yararlı olmak, dürüst olmak, iyiliksever olmak vs… değil midir? İslam'dan başka din ve inançta bulunan, iyi, dürüst, insansever kimselere karşı neden sevgi beslenmesin? Neden Tanrı, insanlar arasında köle olanlar ve olmayanlar diye ayrım yapsın ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan bu tür bir eşitsizliğe yer vermekle övünsün? Neden Tanrı kadını aşağılasın ve kadını aşağılamanın bütün insanlığı aşağılamak olduğundan habersiz bulunsun? Neden Tanrı insanların gönüllerini açıp onları dilediği gibi Müslüman yapmak gücüne sahip olduğu halde, onlara ganimetten pay ayırmak ya da güzel kadınlar sağlamak gibi usullere başvursun?

Öte yandan vahiy, hiçbir şeyi akılcı yoldan ortaya vurmaz. Vahyin ortaya vurduğu verilerde "sebep" ve "illet" ilişkisi ya da "olay" ile "sonuç" arasında nedensel değerlendirme diye bir şey söz konusu olmaz. Örneğin vahiy, "*Altın ve gümüş kaplarda yiyip içenlerin karınlarında cehennem ateşi kaynayacaktır*" der. Yani, altın ve gümüş kapta yiyip içmenin günah olup yasaklandığını belirtmek ister. Fakat belirtirken bu yasağı, "olay" ile "sonuç" arasındaki nedensel ilişkilere dayalı olarak değerlendirmez. Akla hitap etmediği için akılcı nitelikteki bir gerekçeye yönelmez. Yine bunun gibi vahiy, "*Çorba içerken ya da yemek yerken çanağın ortasından değil, kenarından başlayın*" der ve ekler: "*Çünkü Tanrının inayeti çanağın kenarında toplanmış olup, ortasına doğru azalır.*" Yine vahiy, "*Yemek yerken örtüye dökülen kırıntıları yiyin, aksi takdirde şeytan gelir onları yer*" der. Görüldüğü gibi, vahyin yaptırım gücü cehennem ateşiyle ya da cinler ve şeytanlarla korkutmalara dayalıdır ki, gelişmiş bir aklın ciddiye alamayacağı şeylerdir. Çünkü aklın yaptırım gücü, deney ve diyalektik usullerine dayalıdır. Kişi yaşam kurallarının mantıksal anlamını ve amacını akılcı düşünce yoluyla öğrenmiş olsa, örneğin çorbayı içerken çanağın ortasından değil, kenarından başlamakla dilinin yanmayacağını ve çünkü çanağın kenarlarının orta kısma nazaran daha ılık olduğunu deneysel ve biçimsel mantık yoluyla bellemiş olsa, düşünme gücüne ve yaratıcı zekâya yönelmekte güçlük çekmez. Böylece yaşamını ve davranışlarını akıl ve mantık rehberliğiyle ayarlamak ve fikren gelişmek olasılığını bulur.

Öte yandan vahiylerden oluştuğu söylenen Kur'an'da, İslamcıların "ilim" diye tanımladıkları her şey akla ve bilimsel araştırmalara ters düşer nitelikte şeylerdir. Nice örnekten biri olarak şunu verelim: Kur'an'a göre Tanrı, yeryüzünü (arz'ı) bir döşek yapmış, uzatıp döşemiş ve dağları da birer çivi (ya da "kazık") olarak çakmış ve şöyle demiş:

"Biz yeri bir döşek, dağları da birer çivi (evtad) yapmadık mı?" (Nebe Suresi, ayet 6-7; Nazik Suresi, ayet 32).

"O, o Tanrı'dır ki, yer'i uzatıp döşemiştir ve onda yerleşik dağlar yapmıştır..." (Rad Suresi, ayet 3).

Yeri döşek yapıp uzattığını ve dağları da çivi (kazık) olarak çaktığını söylemekle Tanrı ne demek istemiştir? Belli değil. Bunun nedenini Tanrı, Kur'an'ın başka yerlerine serpiştirmiş bulunduğunu ayetlerle bildiriyor ve diyor ki, dağları çivi gibi çakmakla, yeryüzünün (ve içindekilerin) sallanmasını, sarsılmasını önlemiştir: "*Tanrı, sizi sallayıp çalkalamasın diye, yeryüzüne, yerleşik dağlar koydu...*" (Nahl Suresi, ayet 15)[5]. Anlaşılan o ki, Tanrı, deprem olmasın ve deprem yüzünden insanlar sarsıntıya ve sefalete uğramasın diye, dağlan, yeryüzüne birer çivi gibi çakıvermiştir. Söylemeye gerek yoktur ki, bu sözlerde akılcı bilime yatkın hiçbir şey yok. Aksine bütün bunlar, aklın bilimsel ve deneysel yollarla cerh ettiği şeylerdir.

Üstelik bir de şu var ki, "vahiy" diye öne sürülen bu yukarıdaki sözler, "ilim" olsun diye sarf edilmiş değil, fakat sadece Tanrı'yı putlardan daha güçlü imiş gibi göstermek için Muhammed tarafından Kur'an'a konmuş şeylerdir. Nitekim Kur'an'da şöyle yazılı:

"(Allah) daha nice alametler (yarattı)... O halde yaratan (Allah), yaratmayan (putlar) gibi olur mu? Hala düşünmüyor musunuz?" (Nahl Suresi, ayet 16-17)

Dikkat edileceği gibi Tanrı, üstünlüğünü anlatmak için, hani sanki şöyle der gibidir:

---

[5] Aynı doğrultudaki sözler için ayrıca bkz. Enbiya Suresi, ayet 31; Lokman Suresi, ayet 10; Neml Suresi, ayet 61; Fussilet Suresi, ayet 10; Kaf Suresi, ayet 7; Mürselat Suresi, ayet 27; bu konuda bkz. Turan Dursun, age. s. 232

“*Ben yeryüzünü yarattım; sarsılmasın diye üzerine dağları çivi gibi çaktım. Bunun gibi daha nice alametler yarattım. Şimdi düşünün bir kere: yaratıcı olan ben mi üstünüm, yoksa yaratma gücünden yoksun olan putlar mı?*” Üstelik de üstünlüğüyle putlara meydan okuyan bu Tanrı, kullarıyla adeta alay edercesine, “*Hala düşünmüyor musunuz?*” diye sormakta! Sanki bu yukarıdaki anlatımlar, akılcı düşünceye yer verir şeylermiş gibi!

Yine bunun gibi Kur’an ayetlerinin büyük bir kısmı, aklı dışlayan efsane niteliğindeki hikâye ve masallardan oluşur. Bu hikâyelerin ve masalların hemen tümü, uydurma olaylarla ve hayali nitelikteki kahramanlarla doldurulmuştur. Örneğin, tarih içerisinde “*İbrahim Peygamber*” diye bir kimse mevcut olmadığı halde, Kur’an’da Tanrı’nın İbrahim’e “*Müslim ol*” dediği ve onun da “*Müslim oldum*” dediği (Bakara Suresi, ayet 131-132); İbrahim’in ne Yahudi ne de Hıristiyan olmayıp “*ilk Müslüman*” ve “*Müslümanların babası*” olduğu (Al-i İmran Suresi, ayet 67; Hac Suresi, ayet 78); yakılmak üzere ateşe atıldığı halde ateşin onu yakmadığı (Enbiya Suresi, ayet 68-70); Muhammed’in Tanrı tarafından onun dinine eriştirildiği (Nisa Suresi, ayet 125; Enam Suresi, ayet 161); ya da buna benzer hususlar belirtildikten sonra evlilik yaşamı ve çocukları (İshak ve İsmail) hakkında bilgi verilir (İbrahim Suresi, ayet 37-41; Saffat Suresi, ayet 101-113); ve sonra oğlu İsmail’i kurban olarak sunuşu hikâye edilir (Saffat Suresi, ayet 101-111). Oysa İbrahim’le ilgili hikâyeyi Muhammed, Tevrat’tan almış ve bazı değişikliklerle Kur’an’a sokmuştur. Tevrat’a göre, İbrahim Yahudi ırkının babası olarak kabul edildiği halde, Muhammed onu “*hanif*, “*müslim*” olarak Müslümanların isim babası saymıştır. Ancak, ne var ki, tarihi verilere göre “*İbrahim*” diye bir kimse yok. Tevrat’ı hazırlayanlar, eski Hint efsanelerinden yararlanarak kendi kafalarından İbrahim’i yaratmışlardır. Nitekim Tevrat’a göre, İbrahim’in ilk adı “*Abram*”dır. Bu ad, Hint dilindeki “*Brama*”dan gelir. Hintlilerin “*Yaratıcı*” diye bildikleri şeydir. Hintçe kökeni “*Parabrahm*” iken Farsçaya “*Ahriman*” olarak girmiştir ki, “*Kötülük Tanrısı*” (ya da “Karanlıklar diyarının hükümdarı” anlamındadır. Babilonya esatirinde (mitolojisinde) ise, “*Abarama*” şekline sokulmuştur ki, “çiftçi” anlamındadır. Kitabı Mukaddes yorumcularının uydurmasına göre, güya bu çiftçinin ahfadından biri ilk “tek Tanrı” fikrine sahip olarak Ha-

ran'a ve oradan da Ken'an denen yere gitmiş ve İbranice "*Abraham*" olarak tanınmıştır. Fakat her ne olursa olsun gerçek anlamda İbrahim diye tarihi bir şahsiyetten söz etmek mümkün değil: gerek Tevrat'ta ve gerek Kur'an'da adı geçen "İbrahim", eski çağların esatirinden esinlenmiş bir şey.[6]

Yine bunun gibi Musa ve onunla ilgili haberler konusunda da aynı şeyleri söylemek mümkün. Şu bakımdan ki, Kur'an'ın çeşitli surelerinde, Musa'nın yaşam hikâyesiyle ilgili pek çok ayet var: Güya Tanrı, Mısır'da firavunların zulmü altında yaşayan Yahudileri kurtarmak istemiş ve yeni doğan Musa'nın anasına, "*Musa'yı sandığa koy, sonra onu denize (Nil Nehri'ne) bırak, deniz onu kıyıya atsın ve benim düşmanım ve onun düşmanı olan biri onu alsın...*" demiş ve sonra güya, Firavun'un karısı onu sudan çıkarıp sarayda yetiştirmiştir (Taha Suresi, ayet 38 vd; Kasas Suresi, ayet 1-28); güya Musa büyüdükten sonra İsrailoğullarını Mısır firavunlarının zulmünden kurtarıp, Tanrı'nın belli ettiği ülkeye götürmüştür (Şuara Suresi, ayet 10-67); güya kavmini putlara tapmaktan vazgeçirmek istemiş ve bu yüzden kötülenmiş, büyücülükle suçlandırılmıştır (Yunus Suresi, ayet 78; 28; 19); güya kendisine İslami esasları kapsayan bir kitap, Tevrat vahyedilmiştir (Bakara Suresi, ayet 53; Enbiya Suresi, ayet 48; Neml Suresi, ayet 36-37; Ala Suresi, ayet 19); güya Muhammed'in peygamber olarak geleceğini müjdelemiştir (Şura Suresi, ayet 13; Araf Suresi, ayet 157) vs...

Kur'an'daki Musa ile ilgili hikâyenin aslı Tevrat'ın "*Çıkış*" başlıklı kitabında bulunmakta. Yahudiler onu kendi peygamberleri olarak bilirler. Ve işte Muhammed, diğer hikâye ve masallar gibi, Musa hikâyesini de, Yahudi kaynaklarından aktarmış ve aktarırken de kendine göre değişiklikler yapmıştır. Fakat her ne olursa olsun bilimsel gerçek şu ki, Yahudi kaynaklarında (örneğin, Tevrat ve Haggada gibi kitaplarda) Musa diye adı geçen kişinin aslı yok. Esasen Musa adı, Yahudi adı da değil; Firavunlar döneminde Mısırlı bir kâhinin adıdır. Eski Mısır dilinde "*Musa*" sözcüğü, "*sudan çıkartılmış kişi*" anlamına gelir. Yahudi din adamları, Musa ile ilgili olarak Mısır tarihinden çaldıkları bir hikâyeyi kendi milli gereksinimlerine mal etmişlerdir. Bunun böyle olduğunu bilimsel araştırmalar

[6] Bu konuda pek çok yapıt var. Geniş bilgi için bkz. Lloyd M. Graham, *Deceptions and Myths of the Bible, Is the Holy Bible Holy? Is it The Word of God?* New York, 1979, s.110 vd.

ortaya vurmuştur. Gerçekten de, 19. yüzyılın ünlü bilim adamlarından Karl Richard Lepsius, tarihi kazılar ve araştırmalar sonucu şunu kanıtlamıştır ki, Mısır'da, firavunlar döneminde, Musa adındaki bir kâhin, bir grup cüzamlı insanı peşine takmış, Mısır dışında bir bölgeye götürüp yerleştirmiştir.[7]

Tevrat'ın ikinci kitabını (yani "Çıkış" adlı kitabı) yazan Yahudi din adamları, bu Eski Mısır hikâyesini, kendi hayal güçlerine göre şekillendirmişler, kendi kavimleri için bir tarih başlangıcı yapmışlardır. "*Sudan çıkarılmış*" anlamına gelen Musa adına uygun düşecek şekilde düzenledikleri hikâyenin çok kısaltılmış şekli şöyle:

İsrailoğullarını zulüm altında tutan Mısır Kralı, her doğan erkek çocuğunun öldürülmesini emreder. Bunu duyan bir Yahudi, yeni doğan üç aylık çocuğunu sazdan bir sepet içine koyup ırmağa bırakır. O sırada Firavun'un kızı ırmakta yıkanmaktadır. Sepetteki çocuğu kendisine evlat edinir ve adını "*Musa*" koyup, "*Çünkü onu sulardan çıkardım*" der. Musa büyüdükten sonra, Tanrı'nın yardımlarıyla Yahudileri Firavun'un egemenliğinden kurtarır ve yine Tanrı tarafından belli edilen ülkeye götürüp yerleştirir (Tevrat, "Çıkış", Bap 1-40).

Ve işte Kur'an'da, Muhammed'in selefi ve örnek bir Müslüman diye gösterilen Musa, Yahudi din adamları tarafından Eski Mısır esatirinden esinlenerek, hayal ürünü olmak üzere Tevrat'a geçirilen böyle bir Musa'dır.

İlerideki bölümlerde Kur'an'ın bu tür hikâye ve masallarından başkaca örnekler vereceğiz. Ve göreceğiz ki, göklerin, yerin, dağların, denizlerin, insanın, cin ve meleklerin vs. yaratılmasından tutunuz da[8], Âdemle eşinin, günahkâr olarak cennetten kovulmalarına; Nuh'un tufan masalına; cumartesi yasağına riayet etmeyen Yahudilerin maymun ya da sıçan şekline dönüştürülmüş olmalarına; Üzeyr'in eşeğiyle birlikte yüz yıl ölü kılınıp, yeniden canlandırılmasına; cinlerin Müslüman oluşlarına; Semud kavmine gönderilen Salih'in duası üzerine kaya parçasının içinden dişi deve çıkmasına; Tanrı'nın Müslüman yapmak istediği

---

[7] Bu konularda Karl Richard Lepsius'un, Denkmaler aus Agypten und Athiopien (*Mısır ve Habeşistan Mezar Taşları*) adlı 12 ciltlik yapıtında geniş bilgiler var (Berlin, 1849-1860).

[8] Bu konuda, Turan Dursun, *Tabu Can Çekişiyor: Din Bu* adlı yapıtlarına bakınız.

Ümeyye'nin şeytanlar tarafından Müslümanlıktan uzak kılınmasına, mağaraya sığınmış gençlerin ve köpeklerinin 309 yıl boyunca uykuda kalmalarına; Süleyman'ın karınca diliyle karıncalara, kuş diliyle kuşlara hitap etmesine; taş fırlatan fillere; kesilen ineğin bir parçasıyla vurulan ölünün dirilmesine; gemiden denize atılan Yunus'un bir balık tarafından yutulduktan sonra, günlerce balığın karnında yaşayıp Tanrı'ya dualar etmesine ve sonra Tanrı tarafından kurtarılmasına; Tanrı'nın şeytan aracılığıyla Eyüb'ü denemesine ve hile-i seriye yolunu seçmesine; Süleyman'ın mührünü ele geçiren şeytanın marifetlerine; Tanrı'nın günde elli vakit namaz kılınmasını emredip, sonra bu emrini Musa'nın Muhammed aracılığı ile yaptığı tavsiyeye uyarak günde beş vakit namaz şeklinde indirmesine (miraç hikâyesine); ya da saymakla bitmeyecek bu tür anlatımlara varıncaya kadar aklı dışlayan ne varsa her şeyi Kur'an'da bulmak mümkündür.[9]

***

Daha önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi, Kur'an'ı akılcı usullerle incelemeye kalkıştığımızda, sonu gelmez ve gereksiz tekrarlamaların, sure ve ayetlerdeki düzensizliklerin, çelişki niteliğindeki tutarsızlıkların, uyumsuzlukların, batıl inançların, efsane ve hurafe türünden hikâye ve masalların, tümüyle akılcı düşünceye meydan okuyan verilerin varlığına tanık olmakla hayal kırıklığına uğrarız. Bizlere "*Tanrı'dan başka hiç kimsenin bir benzerini ortaya koyamayacağı mükemmeliyette yapıt*" olarak tanımlanan Kur'an (Örneğin bkz. İsra Suresi, ayet 88; Hud Suresi, ayet 13-14; Kasas Suresi, ayet 49-50; Bakara Suresi, ayet 23-24; Yunus Suresi, ayet 37-39 vs..) gerek biçimsellik yönünden ve gerek içeriklik (muhteva) açısından tam manasıyla akılcı düşünceye meydan okur nitelikte bir kitaptır. Örneğin, ibadetle ilgili hükümler, çoğu zaman hiç gereği ve yeri olmadan, hukuk ya da ekonomik sorunları kapsayan hükümlerle birlikte, iç içe geçmiş olarak karşınıza dikiliverir. Ne zaman ve nerede söylendiği belli olmayan sözler,

9 Bu konuda bkz. İlhan Arsel, *Şeriat'tan Kıssa'lar* ve *Şeriat'tan Kıssalar* 2 adlı kitapları.

hiçbir bilimsel tasnife ve tertibe bağlı olmaksızın bir araya getirilmiş olup birbirleriyle ilgisi bulunmayan konular ve olaylar şeklinde ardı ardına dizilivermişlerdir. Kur'an'ı derleyenler, hemen hiçbir konuyu sistemli, uyumlu (istikrarlı) ve melodik bir şekilde işlemiş değillerdir. Çoğu konuları Yahudilerin ve Hıristiyanların "kutsal" bildikleri kitaplardan (Tevrat'tan ve İncil'den) aktarırlarken, anlamlarını dahi bilmeden Kur'an'ın orasına burasına serpiştirmişlerdir. Ayetlerin birbirleriyle çelişki halinde bulunmaları bir yana, fakat bir de anlamları üzerinde anlaşılmazlıklar ve anlamsızlıklar vardır ki, İslam din bilirlerini ve Kur'an yorumcularını birbirlerine katmaya yeterlidir. Bütün bu hususları aşağıda kısaca ele alacağız.

I - KUR'AN'DAKİ SONU GELMEZ TEKRARLAMALAR VE BUNDAN DOĞMA SAKINCALAR

Kur'an bitmeyen ve bilimselliğe ters düşen tekrarlamalarla doludur: çoğu zaman aynı sözcükler ve aynı tümceler, bazen birkaç ayet arayla ya da aynı surenin ya da farklı surelerin çeşitli yerlerinde sıralanmış olarak yer almıştır. Çoğu ayetler pek belirsiz değişikliklerle farklı yerlerde sonu gelmezcesine tekrarlanmıştır. Aynı dinsel olaylar ve aynı masallar, bölük pörçük şekilde farklı surelere dağıtılmış olarak anlatılmıştır. Eğer bu tekrarlamalar ayıklanmış olsa, kitabın hacmi muhtemelen üçte bire inecektir. Hemen belirtelim ki, insan zekâsının ve düşünme gücünün yıpranmasında, bu gereksiz tekrarlamaların büyük bir rolü olduğu muhakkaktır. Ve şu da muhakkaktır ki, bu tekrarlamalar, Kur'an'ın Tanrı yapısı değil, fakat insan yapısı bir kitap olduğu kanısını pekiştirecek nitelikte şeylerdir. Kitapta yer alan tekrarların tümünü buraya sıkıştırmaya imkân olmadığı için, birkaç örnekle yetineceğiz.

Her şeyden önce şuna işaret edelim ki, Kur'an sözcüğü, ayetlerde 70 kez geçer; ayrıca da "kitap" sözcüğü şeklinde 75 kez yer alır ve bu ayetler en fazla tekrar olunan ayetlerdir.[1] Hemen hepsinde Kur'an'ın Tanrı'dan gelme olduğu konusu, benzeri deyimlerle belirtilmiştir; belirtilirken de Tanrı'nın "güçlülüğü", "bilginliği", "efendiliği", "hikmetliliği" ve "yüceliği" dile getirilmiştir. Örneğin, Vakıa Suresi'nde Tanrı, yeminler ederek şöyle der: "*Andolsun ki (Kur'an), dünyaların efendisinin (âlemlerin Rabbi'nin) indirmesidir*" (Vakıa Suresi, ayet 80). Bu aynı sözler Şuara Suresi'nin 192., Hakka Suresi'nin 43. ayetlerinde aynen tekrarlanmakta! Yine bunun gibi Mümin Suresi'nde, "*Kitabın (Kur'an'ın) indirilmesi, güçlü ve hikmetli Tanrı katındandır...*" (Mümin Suresi, ayet 1-2) deni-

---

1 Fakat bunun dışında "furkan". "zikr" ya da "kitap" deyimleriyle de Kur'an'dan söz edilir. Bu konuda bkz. Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1994, c.7,s.233 vd.

yor. Aynı sözleri Zümer Suresi'nin 1., Casiye Suresi'nin 2., Ahkaf Suresi'nin 2. ayetlerinde aynen bulmaktayız.

Kur'an'ın uydurulmuş bir kitap olmadığı ve bir benzerinin insanlar tarafından yapılamayacağı hemen hemen aynı sözcüklerle tekrarlanmıştır (örneğin Secde Suresi, ayet 1-3; Yunus Suresi, ayet 37-39 vd...). Yine aynı biçimde, "*Bu kitap, merhamet eden, merhametli olan Allah katından indirilmedir*", "*Bu kitabın indirilmesi güçlü ve hakim olan Allah katındandır*", "*Kuşku yok ki Kur'an'ı biz indirdik...*", "*Kur'an, alemlerin Rabbi'nin indirdiğidir...*" şeklindeki ayetler her surede, hemen hemen aynı ve bazen ufak değişikliklerle tekrarlanarak sürüp gider (bkz. Neml Suresi, ayet 6; İnsan Suresi, ayet 23; Şuara Suresi, ayet 23; Secde Suresi, ayet 1-3; Vakıa Suresi, ayet 43; Mümin Suresi, ayet 1-2; Fussilet Suresi, ayet 1-2; İsra Suresi, ayet 88; Kasas Suresi, ayet 48-50 vd...).[2] Bunlardan birçoğunda, Tanrı'nın daha önce başka ümmetlere (örneğin İsrailoğullarına) kitap gönderdiği, fakat bu ümmetlerin anlaşamayıp ayrılığa düştükleri, peygamberlerini yalanladıkları, bundan dolayı Tanrı tarafından cezalandırıldıkları, Muhammed'in Tanrı tarafından "son peygamber" olarak seçildiği, kendisine Arapça Kur'an verildiği, fakat bazı kimselerin ve kavimlerin Muhammed'i ve Kur'an'ı inkâra kalkıştıkları, bunların tıpkı eskiler gibi cehennemlik oldukları, Tanrı'ya ve Muhammed'e kulluk edenlerin cennete gidecekleri vs... anlatılmıştır. Bu tema, özellikle Mekke döneminde indiği kabul edilen ayetlerin hepsinde bu minval üzere tekrarlanır: Zümer Suresi'nden (sure sırası 39) Ahkaf Suresi'ne (sure sırası 46) kadar olan surelere şöyle bir göz atmakla bunun böyle olduğunu anlamak mümkündür.

Tanrı'nın kendi kendine övünmesi ya da Muhammed'i övmesiyle ilgili ayetler sonu gelmez şekilde tekrarlanmıştır: "*Doğrusu Allah... övülmeye layık olandır*" (Hac Suresi, ayet 64); "*...Allah güç ve hikmet sahibidir...*" (İbrahim Suresi, ayet 4); "*Allah göklerin ve yerin nurudur...*" (Nur Suresi, ayet 35); "*Allah, kendisinden başka Tanrı olmayan, diri, kayyûmdur (uyumaz). Kendisine ne uyku gelir*

---

2 İbid, s.236

ne de uyuklama. Göklerde ve yerde ne varsa onundur..." (Bakara Suresi, ayet 255).

Sayısız denecek kadar çok ayetlerle bu şekilde övünen Tanrı, neden dolayı övülmeye layık olduğunu kanıtlamak üzere hep aynı şeyleri tekrarlayarak konuşur: gökleri ve yeri ve her şeyi yoktan var ettiğini, her şeyin kendisine ait olduğunu, geceyi gündüze kattığını, göklerden su indirip yeri yemyeşil yaptığını, göklerde ve yerde olan her şeyden haberli olduğunu, geçmişte olanı ve gelecekte olacakları bildiğini vs.... söyler durur: "*O görüleni de görülmeyeni de bilen, kendisinden başka, Tanrı olmayan Allah'tır. O acıyıcı olandır (rahmandır), acıyandır (rahmidir). O, kendisinden başka Tanrı olmayan, hükümran (melik), çok kutsal (kıddûs), esenlik veren (selam), güvenlik veren (mümin), görüp gözeten (muheymin), güçlü (aziz), buyruğunu her şeye geçiren (cebbar), ulu olan (mütekebbir) Allah'tır... O var eden (halik), güzel yaratan (barı), yarattıklarına şekil veren (musavvir) en güzel adlar kendisinden olan Allah'tır. Göklerde ve yerde olanlar, onu tespih ederler. O, güçlüdür, hakimdir (hikmetlidir)...*" (Haşr Suresi, ayet 22-24; ayrıca bkz. Hac Suresi, ayet 61-66, 70, 74, 76). Bu arada putlarla rekabet halinde görünür ve kullarının kendisinden başkasına tapmamalarını, tapacak olurlarsa dünyanın sonunun geleceğini anlatır; anlatırken kendi kendini övmek için yine yücelik tekrarlamalarına yönelir. Yönelirken kendi kendisine "hamd" eyler; örneğin şöyle der:

> *"Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun..." (Fatır Suresi, ayet 1).*
>
> Ya da şöyle ekler:
>
> *"Allah sizi (önce) topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi çiftler (erkek-dişi) kıldı. Onun bilgisi olmadan hiçbir dişi ne gebe kalır ne de doğurur. Bir canlıya ömür verilmesi de, onun ömründen azaltılması da mutlaka kitaptadır. Şüphesiz bunlar Allah'a kolaydır" (Fatır Suresi, ayet 11; ayrıca bkz. Yasin Suresi, ayet 12 vd; ayrıca bkz. Fatır Suresi, ayet 9, 11, 13, 15).*
>
> Bu arada putların güçsüz olduklarını anlatmaya çalışır:

“Eğer (putları) çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler. Faraza işitseler bile size cevap vermezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler” (*Fatır Suresi, ayet* 14).

Yüceliğini insanlara karşı da ilan ederek şöyle der:

“Ey insanlar! Allah’a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye layık olan ancak odur” (*Fatır Suresi, ayet* 16).

Bunlara benzer nice tekrarlamalar vardır. Gelmiş ve geçmiş halkların Tanrı’yı ve peygamberlerini yalanladıkları konusu da, çoğu kez tekrarlanan şeylerdendir ki, bir iki örneği şöyledir:

“Kendilerinden önce gelenler de yalanlamışlardı... Beni inkâr etmek nasıl olur?” (*Sebe’ Suresi, ayet* 45);

“Seni yalanlıyorlarsa, bil ki, senden önce de nice peygamberler yalanlanmıştır” (*Fatır Suresi, ayet* 4);

“Eğer seni yalancı sayıyorlarsa, bil ki, onlardan öncekiler de yalanlanmışlardı... Beni inkâr etmek nasıl olur?” (*Fatır Suresi, ayet* 25-36).

Tanrı’nın, insanları tam bir keyfilikle dilediği gibi doğru yola soktuğu ya da saptırdığı, “Müslüman” ya da “kâfir” yaptığı hususu da, sık sık tekrarlanan şeylerdendir. Örneğin, Kehf Suresi’nde şöyle yazılıdır: “*Allah’ın doğru yola eriştirdiği kimse hak yoldadır. Kimleri de saptırırsa, artık onu doğru yola götürecek bir rehber bulamazsın*” (Kehf Suresi, ayet 17). İsra Suresi’nin 97. ayeti de aynı nitelikte ve yazılıştadır. İbrahim Suresi’nde, “*...Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Çünkü O, güç ve hikmet sahibidir*” (İbrahim Suresi, ayet 4) diye yazılıdır ve sanki “keyfilik”, güç ve hikmet sahibi olmanın bir gereğiymiş gibi tanımlanmıştır. Nitekim Enam Suresi’nde Tanrı, dilediği kişinin gönlünü açıp Müslüman yaptığını ve dilediğinin gönlünü daraltıp saptırdığını, kâfir yaptığını söyler. Fakat sanki bu tür bir keyfilik yetmiyormuş gibi, bir de kâfir kıldıklarını cehennemlerde yaktığını anlatarak “yüceliği”nin sınırsızlığını çizgilemiş gibidir (örneğin, Enam Suresi, ayet 125).

Kur’an’ın bir öğüt olmak üzere gönderildiği hususu, özellikle *Mekki* ayetlerde, devamlı şekilde tekrarlanır. Kamer Suresi’nin birçok ayetinde aynı sözcükler-

le şu vardır: “*Andolsun biz Kur’an’ı, anlaşılıp öğüt alınması için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alan yok mudur?*” (Kamer Suresi, ayet 17, 22, 32, 40). Hac Suresi’nde birkaç ayet ara ve bir iki sözcüğün yer değiştirmesi suretiyle aynı şeyler şu şekilde tekrarlanmıştır: “*Allah hakkında bilmeden tartışan... insanlar vardır*” (Hac Suresi, ayet 3); “*Bilmeden... Allah hakkında tartışan vardır*” (Hac Suresi, ayet 8). Aynı surenin biraz daha aşağısında, “*Doğrusu Allah, inananları ve yararlı işler işleyenleri, içlerinde ırmaklar akan cennetlere koyar*” (Hac Suresi, ayet 14, 23) şeklindeki ayetlerin, az arayla tekrarı vardır. Bakara Suresi’nin 62. ayetindeki, “*Şüphesiz, inananlar, Yahudi olanlar, Hıristiyanlar ve Sâbiîlerden Allah’a ve ahiret gününe inanıp yararlı iş yapanların ecirleri Rablerinin katındadır. Onlar için artık korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir*” (Bakara Suresi, ayet 62) şeklindeki ayet, bir iki sözcük farkıyla Maide Suresi’nin 69. ayetinde aynen tekrarlanmıştır. Rızkın Tanrı’dan gelme olduğu sık sık tekrarlanan şeylerdendir; örneğin, Sebe’ Suresi’nde yer alan, “*De ki! Rabbim rızkı dilediğine genişletir ve bir ölçüye göre verir*” (Sebe’ Suresi, ayet 36) şeklindeki ayet, iki ayet sonra aynı sözcüklerle tekrarlanır (bkz. Sebe’ Suresi, ayet 39).

Enbiya Suresi’nin 76. ayetindeki, “*Nuh da... bize yalvarmıştı; onun duasını kabul edip, kendisini ve ailesini, büyük sıkıntıdan kurtardık*” (Enbiya Suresi, ayet 76) şeklindeki söyleniş, daha sonraki Saffat Suresi’nin 75. ve 76. ayetlerinde karşımıza tekrar çıkar: “*Nuh bize seslenmişti de, duasına ne güzel icabet etmiştik. Onu ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık*” (Saffat Suresi, ayet 75-76). Yine Nuh Suresi’ndeki, “*Davud’la beraber tespih etsinler diye, dağları ve kuşları buyruk altına aldık. Bunları biz yapmıştık...*” (Nuh Suresi, ayet 79) şeklindeki sözler, daha sonra Sad Suresi’nde ufak bir değişiklikle karşımızdadır: “*Davud’u an... Onunla beraber tespih eden dağları, kuşları... onun buyruğu altına vermiştik*” (Sad Suresi, ayet 18-19).

Yine Nuh Suresi’ndeki, “*Süleyman’ın emriyle yürüyen şiddetli rüzgarı, onun buyruğuna verdik.. Dalgıçlık yapan ve bundan başka işler de gören şeytanlardan da onun buyruğu altına verdik...*” (Enbiya Suresi, ayet 81-82) şeklindeki satırlar, Sad Suresi’nde şu şekilde karşımıza çıkar: “*...istediği yere (Süleyman’ın)*

buyruğu ile kolayca giden rüzgârı... dalgıçlık yapan şeytanları onun buyruğu altına verdik..." (Sad Suresi, ayet 36-38).

Tanrı'nın Âdem'i yarattıktan sonra meleklerini ona secde ettirmek istemesi ve meleklerin hep birden secde etmeleri, fakat bu emre karşı iblisin kafa tutup kendisinin ateşten yaratıldığını, Âdem'in ise çamurdan yapıldığını ve dolayısıyla ondan üstün olduğunu söyleyerek Tanrı ile tartışmaya girişmesi, bunun sonucu olarak Tanrı tarafından kovulması Kur'an'ın Bakara (ayet 34 vd...), Kehf (ayet 50) Araf (ayet 11-18), Hicr (ayet 31-34), Sad (ayet 71-75), Taha (ayet 116), İsra (ayet 61) surelerinde ve diğerlerinde, hemen hemen aynı ibarelerle tekrarlanarak anlatılır.

Hikâye ve masallar da, hep kesik kesik olmak suretiyle, bu şekilde devamlı tekrarlamalar halindedir. Örneğin, Muhammed'den önceki peygamberlerin, kendi kavimleri tarafından alaya alınıp inkâr edildikleri, inkâr edenlerin başına belalar geldiği sık sık tekrarlanan şeylerdendir. Her tekrar edilişte Tanrı'nın gökleri ve yeri yarattığını, yolda yürünsün diye yollar yaptığını, gökten su indirdiğini, insanlar binsin diye gemiler ve hayvanlar ihsan ettiğini ya da buna benzer şeyler söyleyerek övündüğü görülür (bkz. Zuhruf Suresi, ayet 6-8, 9-15, 16-17; Duhân Suresi, ayet 4-7, 17-25; Nahl Suresi, ayet 57-58, 63 vd...).

Musa ile Firavun hikâyesi, farklı surelerde ele alınmış ve aynı olaylar şeklinde tekrarlanmıştır (bkz. Mümin Suresi, ayet 23-50; Enam Suresi, ayet 103 vd...; Kasas Suresi, ayet 38 vd...).

İbrahim'in karısına bir oğlu olacağının müjdelenmesi olayı çeşitli surelerde aynı şekilde ve çoğu zaman aynı sözcüklerle tekrarlanmıştır. Örneğin Hud Suresi'nde, "*Andolsun ki, elçilerimiz müjde ile İbrahim'e geldiler. 'Selam sana' dediler... Onlar, 'Korkma, biz Lût milletine gönderildik' dediler. Bu arada İbrahim'in ayakta duran karısı gülünce 'Ona İshak'ı, ardından Yakıb'u müjdeleriz,' dediler. 'Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı, kocam da ihtiyar olmuşken nasıl doğurabilirim? Doğrusu bu şaşılacak bir şey' dedi; 'Ey evin hanımı! Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olmuşken, nasıl Allah'ın işine şaşarsın?' (dediler)...*" (Hud Su-

resi, ayet 69-74) diye yazılıdır. Şimdi üç sure sonraki Hicr Suresi'nin 52. ve 55. ayetlerine göz atalım; aynı olayın hiç yeri yokken şu şekilde tekrarlandığını görürsünüz:

"İbrahim'in yanına girdiklerinde selam vermişlerdi; O, 'Doğrusu biz sizden korkuyoruz!' demişti de, 'Korkma, biz sana bilgin bir oğlun olacağını müjdelemeye geldik' demişlerdi; 'Ben kocamışken bana müjde mi veriyorsunuz? Neye dayanarak müjdeliyorsunuz?' deyince, 'Seni gerçekten müjdeliyoruz, umutsuzlardan olma' demişlerdi..." (Hicr Suresi, ayet 52-55).

Görülüyor ki, Hud Suresi'ndeki hikâye Hicr Suresi'nde pek ufak bir değişiklikle yer almıştır. Şimdi 36 surelik bir atlama yapalım ve Zariyat Suresi'nde aynı şeyleri tekrarlayan şu satırları okuyalım:

"Onlar İbrahim'in yanına girip 'Selam sana' demişlerdi, İbrahim de 'Selam size' demişti. Hemen ailesine giderek semir bir buzağı getirmiş, onların önüne sürüp 'yemez misiniz?' demişti. Yemediklerini görünce onlardan endişeye düştü; 'Korkma!' dediler ve ona bilgin bir oğul sahibi olacağını müjdelediler; bunun üzerine karısı hayretle seslenerek geldi, yüzünü kapayarak 'Kısır bir kocakarı' dedi. Melekler, 'Bu böyledir, Rabbin söylemiştir; doğrusu o, hakim olandır...'dediler..." (Zariyat Suresi, ayet 25-32).

Bazen ibadetle ve hukukla ilgili ayetler, iç içe girmiş olarak, çeşitli surelerde aynı sözcüklerle tekrarlanmıştır:

"Onlar, eşleri ve cariyeleri dışında, mahrem yerlerini herkesten korurlar. Doğrusu bunlar yerilemezler. Bu sınırları aşmak isteyenler, işte bunlar aşırı gidenlerdir. Onlar emanetlerini ve sözlerini yerine getirirler. Namazlarına riayet ederler. İşte onlar, temelli kalacakları firdevs cennetine varis olan mirasçılardır" (Mü'minûn Suresi, ayet 6-11).

Yukarıdaki ayetin Mearic Suresi'nin 29. ve 36. ayetleriyle aynen tekrarlandığını görmekteyiz; araya sadece "*Şahitliklerini gereği gibi yaparlar*" tümcesi sıkıştırılıvermiştir.

* * *

Kur'an'da yer alan tekrarlamaların nedenleri pek çeşitlidir. Bu nedenleri, Muhammed'in unutkanlıklarında ya da Yahudilerden, Hıristiyanlardan farklı zamanlarda ve farklı kişilerden olmak üzere öğrendiklerini bölük pörçük şekilde Kur'an'a sokmasında veya tekrarlamaların insan beyni üzerinde uyuşturucu etki yaptığını ve bu yoldan insanlara baş eğdirtmenin kolay olduğunu bilmiş olmasında aramak mümkündür.

Gerçekten de İslam kaynaklarının bildirmesine göre, Muhammed, kendi unutkanlığının bilincine sahip olduğu için, her daim yanında gençlerden birini bulundurur ve ona olayları kaydettirirdi. Bunu böyle yapmış olmasına rağmen yersiz tekrarlamalara yönelmekten kurtulamazdı. Nitekim Sa'd İbn-i Ebi Vakkas'tan öğrenerek Ankebût Suresi'ne koyduklarını unutup, bir başka vesileyle Lokman Suresi'nde tekrarlaması ya da bir olayı anlatırken yarıda kesip, aynı olaya başka bir surede devam etmesi ve ederken de tekrarlamalara başvurması, bu hususta verilebilecek nice örneklerdendir. Kısaca fikir edinebilmek için Vakkas olayını özetleyelim:

Ankebût ve Lokman surelerinde hemen hemen aynı sözcükler ve tümceler halinde yer alan iki ayet bulunuyor: Ankebût Suresi'ndeki ayet şöyledir:

> *"Biz insana, ana ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir... Ana, baba seni, körü körüne bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme..." (Ankebût Suresi, ayet 8).*

Ankebût Suresi, Kur'an'ın 29. suresidir. Bu sureden iki sure sonraki Lokman Suresi'nde yukarıdaki sözler, araya bazı tümceler sıkıştırılmak suretiyle aynen tekrar edilmiş ve şu şekle getirilmiştir:

> *"Biz insana, ana ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Annesi onu güçsüzlükten güçsüzlüğe uğrayarak karnında taşımıştı. Çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur... Ana, baba körü körüne bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme..." (Lokman Suresi, ayet 14-15).*

Beyzavî gibi Kur'an yorumcularının söylemesine göre, yukarıdaki benzeri ayetlerin iki ayrı surede yer alması, şu olay vesilesiyledir: Sa'd İbn-i Ebi Vakkas'ın Müslüman olduğunu duyan anası Hamne, fena halde üzülür ve oğlunun İs-

lam'dan çıkıp eski dinine, yani putperestliğe dönmesini ister. Dönünceye kadar yemek yemeyip aç kalacağını söyler; şöyle der: "*Ya Sa'd! Sen ne yaptın, eğer sen bu yeni dini bırakmazsan (yemin ederim ki) ben yemem, içmem, nihayet ölürüm; sen de benim yüzümden: 'Hey anasının katili!' diye bed nam olursun.*"[3] Ve dediği gibi yapar; iki gün iki gece yemez, içmez, takatten düşer. Ve işte bu nedenledir ki Muhammed, "*Ana, baba seni, körü körüne bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme...*" şeklindeki ayetleri, Kur'an'ın yukarıdaki surelerine, tekrarlama yoluyla serpiştiriverir. Bu ayetler Sa'd'ı öylesine etkiler ki, anasına çok düşkün olmasına rağmen, onun aç kalarak ölmesine razı olduğunu anlatmak için şöyle der: "*Anneciğim, bilesin ki vallahi yüz canın olsa da birer birer çıksa, ben bu dini hiçbir şey için terk edemem; artık dilersen (yemek) ye, dilersen yeme.*" Oğlunun bu tutumu karşısında Hamne, pek muhtemelen bu kadar katı yürekli bir çocuk için ölmenin yersiz olduğunu anlamış olmalıdır ki, açlık grevine son verir ve yemek yemeye başlar. Fakat her ne olursa olsun, durum şu ki Muhammed, aynı bir olay vesilesiyle Kur'an'ın Ankebût ve Lokman adlı iki ayrı suresine, birbirinin aynı nitelikte ayetler koymuştur. Hemen belirtelim ki Ankebût Suresi, Kur'an'da 29. sırada, Lokman Suresi ise 31. sırada yer almıştır. Ancak, bu iki sure, birbirlerinden çok farklı zamanlarda inmiş olarak bilinirler; zira Lokman Suresi'nin nüzul (iniş) sırası 57, Ankebût Suresi'nin nüzul sırası ise 85'tir. Yani, bu iki sure arasında 28 surelik bir zaman farkı bulunmakta! Pek muhtemeldir ki, bu zaman farkı, unutkanlık yaratıp, yukarıdaki iki benzeri ayetin Kur'an'da "tekrarlama" şeklinde yer almasına vesile olmuştur.

Öte yandan Muhammed, kafiyeli konuşmaların ve ahenkli tekrarlamaların (velev ki gereksiz ve bıktırıcı nitelikte olsun), insan beyninde uyuşturucu etkiler yarattığını bilirdi. Kişilerin sonu gelmez bu tekrarlamalar içerisinde düşünme gücünden yoksun kalıp, kendilerini, emredilen şeyleri yapmaya terk edeceklerini de bilirdi. Nice örneklerden bir ikisini belirtelim: Nur Suresi'nin 61. ayetinde "yemek yemek" için kimlerin evine izinsiz olarak gidileceği şöyle anlatılmıştır:

---

[3] Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1993, c.5, s.3844.

"...Evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya kâhyası olup anahtarları elinizde olan evlerde veya dostlarınızın evlerinde izinsiz yemek yemenizde bir sorumluluk yoktur. Bir arada veya ayrı ayrı yemenizde de sorumluluk yoktur..." (Nur Suresi, ayet 61).

Görülüyor ki, "evlerinde" ve "veya" sözcükleri, ayetin yarısını kapsayacak şekilde gereksiz olarak tekrarlanmıştır; sekiz tümcelik bir tek ayet içinde on iki kez "evlerinde", sekiz kez "veya" sözcüğü yer almış bulunmakta. Bu sözcükleri tekrar etmekteki amacı da ifade etmek mümkün; bu yapılacak olursa yukarıdaki ayet şu şekli alır:

"...Evlerinizde veya babalarınızın, annelerinizin, erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin, amcalarınızın, halalarınızın veya dayılarınızın veya teyzelerinizin, dostlarınızın evlerinde veya kâhyası olup anahtarları elinizde olan evlerde izinsiz yemek yemenizde bir sorumluluk yoktur. Bir arada veya ayrı ayrı yemenizde de sorumluluk yoktur..."

Ancak, tekrarlamaları yok edip, ayeti bu şekle sokmakla, işin sihirli yönü kaybolmuş oluyor. Amaç, dinleyenleri sihirlemek olduğuna göre, aynı sözcükleri tekrarlamakta yarar görülmüştür!

Öte yandan bir de şu var ki, yukarıdaki ayette belli kişilerin evlerinde izinsiz olarak yemek yemenin sorumluluk doğurmadığı bildirilmekte. Söylemeye gerek yok ki, evlerinde yemek yenebilecek olan akraba ve dostları, bu şekilde sayıp sıralamanın bilimsel ve anlamlı bir yönü yok. Yukarıdaki hüküm, amacı ifade etmekten çok uzak; bunu anlatmak için daha bilimsel ve genel bir ifade kullanmak uygun olurdu. Daha başka bir deyimle ayette yer alan sıralama, konuya açıklık değil, anlamsızlık ve anlaşılmazlık getirmekte. Şu bakımdan ki, kimlerin evinde izinsiz yemek yenebileceği sıralanırken, belli bir sınırlama konmak isteniyormuş kanısı yaratılmakta: örneğin, "*babalarınızın, annelerinizin evlerinde... izinsiz yemek yemenizde sorumluluk yok*" deniyor. Pekiyi, ama "büyükbaba" ya da "büyükanne" zikredilmemiş; onların evinde yenmeyecek mi? Yine aynı şekilde, "*erkek kardeşlerinizin veya kız kardeşlerinizin evlerinde yemek yemekte size sorum-*

luluk yok" deniyor. Erkek kardeşin ya da kız kardeşin çocuklarının evlerinde yemek yenirse ne olacak? Aynı şekilde "*...amcalarınızın, halalarınızın veya dayılarınızın veya teyzelerinizin... evlerinde izinsiz yemek yemekte sorumluluk yok*" deniyor. Fakat bunların çocuklarının (örneğin, amcazadeler, halazadeler vs...) evinde izinsiz yemek yemek sorumluluk mu doğuracak? Belli değil! Buna benzer nice sorulara yanıt verebilecek nitelikte değil yukarıdaki ayetler!

Öte yandan bazı surelerde, sözcüklerle birlikte tümcelerin de aynı şekilde tekrarlandığı görülür. Örneğin, Rahman Suresi'nde, "*...Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?*" (Bu tümceyi şu şekilde de okumak mümkün: "*Şimdi Rabbinizin hangi eltafina dersiniz yalan?*") diye bir tümce vardır ki, hemen her iki satırda bir ve her bir ayetten sonra tekrarlanmıştır. 78 ayetten oluşan Rahman Suresi'ndeki bu tümce, 31 kez karşınızdadır. Kısaca bir fikir edinmiş olmak için surenin birkaç ayetini örnek verelim:

> *"Allah, yeri insanlar için meydana getirmiştir; orada meyveler, salkımlı hurma ağaçları, yapraklı taneler, güzel kokulu otlar vardır."*
>
> *"Ey insanlar ve cinler! Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"*
>
> *"Allah insanı, pişmiş çamura benzeyen kum balçıktan yaratmıştır. Cinleri de öz ateşten yaratmıştır. "*
>
> *"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"*
>
> *"O, güneş ve ayın doğularının Rabbidir, batılarının Rabbidir."*
>
> *"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"*
>
> *"Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavuşmamak üzere salıvermiştir; aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar."*
>
> *"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"*
>
> *"Bu iki denizden de inci ve mercan çıkar."*
>
> *"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"*
>
> *"Onun emriyle denizde yürüyen dağlar gibi gemiler onundur."*
>
> *"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"*

"Yeryüzünde bulunan her şey fanidir, ancak yüce... Rabbinin varlığı bakidir."

"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"

"Omlarda (cennetlerde), bakışlarını yalnız erkeklerine çevirmiş (bakire) eşler vardır."

"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"

"Onlar yakut ve mercan gibidirler."

"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"

"Oralarda (cennetlerde) iyi huylu güzel kadınlar vardır."

"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"

"Çadırlar içinde ceylan gözlüler vardır."

"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"

"Onlara daha önce insan da, cin de dokunmamıştır."

"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"

"Cennetlikler orada yeşil yastıklara ve harikulade işlemeli döşeklere yaslanırlar."

"Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?"

"Büyük ve pek cömert olan Rabbinin adı ne yücedir" (Rahman Suresi, ayet 13-78).

Görüldüğü gibi aynı sözleri içeren tümcelerden oluşma bu tekrarlamalar, Rahman Suresi'nin 13. ayetinden 78. ayetine kadar bu min'al üzere, bütün bir sure boyunca sürüp gitmekte! Dikkat ediniz, "*...Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?*" şeklinde tekrarlanan tümcelerin arasına sıkıştırılmış diğer tümcelerin birçoğunu anlamak ya da değerlendirmek mümkün değil! Örneğin, yukarıda "*...Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavuşmamak üzere salıvermiştir*" deniyor. Ne demektir bu? "*İki deniz*" deyimiyle ne kastediliyor? Belli değil! Her ne kadar Kur'an'ın Fatır (ayet 12), Furkan (ayet 53) ve Neml (ayet 61) surelerinde iki deniz ile bu iki denizin arasına konmuş olan engelden söz edil-

mekte ve bu denizlerden birinin suyunun tatlı, diğerininkinin tuzlu ve acı olduğu belirtilmekteyse de, anlaşılmazlık giderilmiş değildir. Yorumcular arasında iki denizden birinin “deniz” değil ırmak olduğunu söyleyenler vardır; bu ırmağın Dicle mi, yoksa Nil mi olduğu da ayrıca tartışmalıdır! Fakat her ne olursa olsun, “*...Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavuşmamak üzere salıvermiştir*” şeklindeki bir tümcenin Rahman Suresi’nde hiç yeri ve gereği yoktur. Yine bunun gibi yukarıdaki ayetlerde, Tanrı’nın insanları çamur gibi pis bir nesneden, cinleri ise asil bir malzeme sayılan ateşten yarattığına dair şöyle bir tümce var:

> *“...Allah insanı, pişmiş çamura benzeyen kuru balçıktan yaratmıştır. Cinleri de yaldızlı bir alevden (öz ateşten) yaratmıştır...”*

Ve bunu söyleyen, yani insanı aşağılık bir malzemeden yarattığını açıklayan Tanrı, bir de soruyor: “*Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?*” Neden Tanrı insanları kötü, bayağı, aşağılık nitelikte sayılan kuru kokmuş balçıktan yaratsın da, cinleri asil nitelikte sayılan öz ateşten var etsin? Kuşkusuz ki, insan şahsiyetinin haysiyetini rencide etmek bakımından olumsuz bir tümce bu!

Yine aynı şekilde, yukarıdaki ayetlerde cennetlerden ve bu cennetlerdeki güzel kızlardan söz edilmekte! “Yüce” ve “cömert” olduğunu söyleyen Tanrı, cennetteki ceylan gözlü, yakut ve mercan gibi bakire dilberleri, sevgili erkek kullarına vereceğini bildirmekte! “Hiç “yüce” bir Tanrı’nın yapacağı şeyler midir bu? diye düşünmek mümkün. Ancak, Kur’an’ı okuyan (ya da dinleyen) kişi, her iki satırda bir karşısına çıkan, “*...Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?*” tümcesi yüzünden, bu tekrarlamalar arasına sıkıştırılan sözlerin anlamsızlığını, olumsuzluğunu ya da Tanrı’nın yüceliğini rencide edici yönlerini fark etmez; aklında kalan tek şey, Tanrı’dan geldiği söylenen “nimetler”dir. Kendisine vaat edilen bu nimetler nedeniyle, kişi, Tanrı’ya ve onun “peygamberi”ne minnettar kalıp, kendisini, gözü kapalı şekilde onlara itaat zorunluluğunda bulur ve mutlak şekilde “teslimiyet” halinde bulunur. Muhammed’in de amacı esasen budur; Kur’an’a koyduğu, “*Ey Muhammed! Şüphesiz, sana baş eğerek ellerini verenler, Allaha baş eğip el vermiş sayılırlar*” (Fetih Suresi, ayet 10) ya da “*Allah ve*

peygamberine kim boyun eğerse Allah onu bu cennetlere kor" (Nisa Suresi, ayet 13-14) şeklindeki ayetler sayesinde, Arapları, Tanrı'ya baş eğdirtirken, aynı zamanda kendisine baş eğdirtmiş, yani aklen ve ruhen onları teslimiyet halinde tutabilmiştir. Yerleştirdiği dini, "teslimiyet" anlamına gelmek üzere "İslamiyet" diye adlandırması da, bir bakıma bundandır; kişiyi "teslimiyet" içerisinde tutup itaatkâr kılabilmesinde bu yukarıdakilere benzer tekrarlamaların etkisi sınırsızdır.

* * *

Pek muhtemeldir ki, İslamcılar, "*Her kitapta tekrarlamalar olur*" diyerek, yukarıdaki eleştirileri geçersiz kılmak isteyeceklerdir. Kuşkusuz ki, her kitapta tekrarlamalar olur; tıpkı her sanat yapıtında olduğu gibi. Fakat eğer tekrarlamaların amacı, okuyucuyu ya da dinleyiciyi akılcı düşünceden yoksun kılıp gökten inme buyrukların kölesi haline sokmak ise, böyle bir amaç insan varlığının gelişmesini engellemek bakımından sakıncalıdır.

Öte yandan "tekrarlamaların" her kitap bakımından söz konusu olabileceğini öne sürerek, Kur'an'daki tekrarlamaları "olası" saymak da doğru değildir. Böyle bir kıyaslama, Kur'an'ın Tanrı yapısı değil, fakat insan yapısı bir kitap olduğu sonucunu doğurur. Şu bakımdan ki, "kusur", "eksiklik", "yanılgı" vs... gibi şeyler, insana özgü şeylerdir. Bu nedenle insan yapısı her yapıtta, her kitapta (velev ki, mükemmel nitelikte sayılsın), kusur ya da yanlış niteliğindeki şeylerin (örneğin, yersiz ve gereksiz tekrarlamaların) bulunması doğaldır. Oysa Tanrı'nın, her şeyi en iyi bilen ve en mükemmel şekliyle var eden, asla kusur etmeyen bir Yaratan olduğu öne sürülüyor. Hatta Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, mucizevi nitelikte olmak üzere verdiği Kur'an'ın bir benzerinin hiç kimseler tarafından getirilemeyeceğini anlatmak maksadıyla yeminler etmiş şöyle demiştir:

> *"İnsanlar ve Cin'ler, birbirine yardımcı olarak, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, andolsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar..." (İsra Suresi, ayet 88.)*

Ancak, ne var ki, eğer bu söylenenler gerçekten doğru olsaydı, bu takdirde, Kur'an'da, insan yapısı kitaplarda olduğu gibi, yersiz ve gereksiz tekrarlamalar olmazdı!

II - KUR'AN'DAKİ UYUMSUZLUKLAR, TUTARSIZLIKLAR, KAPALILIKLAR VE ANLAŞILMAZLIKLAR HAKKINDA ("APAÇIK" OLDUĞU SÖYLENEN KUR'AN'IN "APAÇIK" OLMAYAN YÖNLERİ)

Kur'an'ın hem ifade ve anlatış gücü itibariyle, hem de anlam, hüküm, haberler ve gerçekleri ortaya vurmak bakımından tam bir tutarlılık, bütünlük ve uyumluluk arz ettiği, emsalsizlik örneği olduğu öne sürülür ve böylesine mükemmel bir yapıtın insanlar tarafından meydana getirilemeyeceği, ancak ve ancak Tanrı'dan gelebileceği söylenir. Bunun kanıtı olmak üzere Tanrı'nın şöyle konuştuğu belirtilir:

> *"(Ey Muhammed!) De ki, 'İnsanlar ve cinler, birbirlerine yardımcı olarak, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, andolsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar'..." (İsra Suresi, ayet 88.)*

Ve yine Kur'an'ın, insanlar tarafından yapılamayacak kadar mükemmel ve mucizevi nitelikte bir yapıt olduğunu anlatmak için, bu kitapta birbirini tutmamazlık ve aykırılık olmadığı iddia olunur ve Tanrı'nın şöyle dediği örnek verilir:

> *"...Eğer o (Kur'an) Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı, onda birçok tutarsızlık (aykırılık) bulurlardı"* (Nisa Suresi, ayet 82.)

Söylemeye gerek yoktur ki, böyle bir gerekçe, İslamcıları yalanlayıcı nitelikte bir sonuç yaratabilir ki, o da Kur'an'da tutarsızlık, uyumsuzluk ya da anlamsızlık gibi olumsuzlukların bulunması halinde bu kitabın Tanrı yapısı olmadığı sonucunun doğmasıdır.

Bundan önceki bölümlerde Kur'an'ın çelişkilerle, tutarsızlıklarla ve uyumsuzluklarla dolu olan bazı yönlerine değindik. Fakat Kur'an'ın bir de kapalılıklar-

la, anlaşılmazlıklar ve anlamsızlıklarla dolu yönleri vardır ki, İslamcıları güç durumda kılmaya yeterlidir. Kitabımızın bu bölümünde, Kur'an'daki tutarsızlıkları ve uyumsuzlukları yeniden ele almakla beraber asıl kapalılıklar konusuna eğileceğiz. Ve göreceğiz ki, herkesin anlayabileceği şekilde, "apaçık" olduğu söylenen Kur'an, apaçık olmaktan uzak olup, anlaşılmazlıklarla doludur. Ve bu anlaşılmazlıklar, sadece düşünme gücünü yıpratmak açısından değil, fakat kitapta "hikmet" yatıyormuş kanısını yaratarak, kişileri gözü kapalı şekilde boyun eğer durumda kılmak bakımından da sakıncalıdır.

Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı, her kavme, o kavim içinden peygamberler ve onların dilinden "kitap"lar göndermiştir; gönderirken de şöyle demiştir:

> *"Kendilerine, apaçık anlatabilsin diye her peygamberi kendi diliyle gönder(dik)..." (İbrahim Suresi, ayet 4).*

Böylece buyruklarının anlaşılabilmesini, uygulanmasını sağlamak istemiştir!

Yine Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı, Araplara da, kendi içlerinden birini (Muhammed'i) seçtiğini ve onların anlayabilecekleri dilde, yani Arapça olmak üzere Kur'an'ı gönderdiğini bildirmiştir. Üstelik de Kur'an'ı, sadece Arapça olarak değil, çeşitli Arap kabilelerinin telaffuzlarıyla, daha doğrusu yedi lehçede olmak üzere gönderdiğini söylemiştir[1]; istemiştir ki, bütün Araplar bu kitabı kendi bildikleri ve konuştukları dil ve lehçede dinlesinler, öğrensinler ve rehber edinsinler ve böylece "doğru yola" girsinler de "*Tanrı'ya kulluk etsinler, onun nimetlerine erişsinler*!"

Ve yine Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı, Kur'an'ın iyice ve kolaylıkla "anlaşılabilir" ve "akledilebilir" olmasını sağlayabilmek için onu, sadece Arapça ve sadece Arabın çeşitli lehçelerinde (yani yedi lehçede) olarak değil, "apaçık Arapça" olarak, hem de ayetlerini "uzun uzadıya açıklayarak", yani her Arabın anlayabileceği şekilde indirdiğini bildirmiştir. Muhammed, bunun böyle olduğunu anlatmak üzere, Kur'an'a ayetler koymuştur ki, sayıları iki düzineyi bulur. Bu

---

1 Bkz. İlhan Arsel, *Şeriat'tan Kıssalar* 2, Kaynak Yayınları, Nisan 1997, İstanbul, s.183 vd...

ayetlerde, Kur'an'ın "elkitabi'l-mübin" (yani "apaçık bir kitap") olduğu anlatılmıştır. Örneğin, Yusuf Suresi'nin ilk ayetinde, "*Elif, Lam, Ra. Bunlar işte ayetleridir sana o mübin kitabın. Biz onu bir Kur'an olmak üzere Arabi olarak indirdik, gerek ki akıl erdiresiniz!*" diye yazılıdır. "*Mubin*" sözcüğü, "ne olduğu açık", "besbelli", "kendini anlatmaya kendi yeterli" demektir. Kur'an'ın bu nitelikte olduğunu belirten ayetlerin bir kısmında, "apaçık Kur'an" deyimi geçer; bir kısmında Kur'an'ın "apaçık Arapça" olduğu anlatılmıştır. Bunlar çeşitli ayetlerde şöyle sıralanmıştır:

> *"İşte biz Kur'an'ı böylece Arapça olarak indirdik ve onda, korku konusu olanları ("vaidleri") sergiledik. Olur ki (Mekke puta taparları) korkarlar artık. Ya da onlara bir öğüt oluşturur" (Taha Suresi, ayet 113).*
>
> *"Apaçık kitaba andolsun ki, akledesiniz diye Kur'an'ı Arapça okunan bir kitap kılmışızdır" (Zuhruf Suresi, ayet 2-3).*
>
> *"Apaçık olan kitaba andolsun ki, biz onu kutlu bir gecede indirdik..." (Duhân Suresi, ayet 2-3).*
>
> *"Ey Muhammed... Kur'an'ı senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık" (Duhân Suresi, ayet 58-59).*
>
> *"Bunlar apaçık kitabın ayetleridir" (Kasas Suresi, ayet 2).*
>
> *"(Ey Muhammed!) Andolsun ki, sana apaçık ayetler indirdik" (Bakara Suresi, ayet 99).*
>
> *"Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz ve Rabbinizden mağfiret dileyesiniz diye ayetleri kesin kılınmış, sonra da uzun uzadıya açıklanmış bir kitaptır" (Hud Suresi, ayet 1-4).*
>
> *"Kur'an, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde yerleşen apaçık ayetlerdir" (Ankebût Suresi, ayet 49).*
>
> *"Andolsun ki, biz, bilmediklerinizi size açık seçik bildiren ayetler indirdik..." (Nur Suresi, ayet 46).[2] (Benzeri diğer ayetler için bkz. Maide Suresi, ayet 15, 92; Enam Suresi, ayet 59; Yunus Suresi, ayet 61; Hud Suresi, ayet 6; Yusuf Suresi, 37 ayet 1; Şuara Suresi, ayet 2; Neml Suresi, ayet l, 75; Hicr Suresi, ayet 1; Yasin Suresi, ayet 17, 69; Nahl Suresi,*

[2] Bu konuda bkz. Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kaynak Yayınları, c.2, s.299.

ayet 35, 82, 103; Bakara Suresi, ayet 195; Nisa Suresi, ayet 174; Nur Suresi, ayet 54; Ankebût Suresi, ayet 18; Teğabün Suresi, ayet 12.)

Öte yandan Kur'an, yine Muhammed'in söylemesine göre, "hiçbir eksiği olmayan", tüm ihtiyaçları karşılayabilecek "mükemmeliyette" bir kitaptır ve güya Tanrı şöyle konuşmuştur:

"Kitapta biz, hiçbir şeyi eksik bırakmadık..." (En'am Suresi, ayet 38).

Yani Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı istemiştir ki Kur'an, tüm ihtiyaçları karşılayan eksiksiz ve "apaçık" bir kitap olsun ve bütün Araplar tarafından iyice anlaşılsın; hem de öylesine iyi anlaşılsın ki, "*cahiliyet ortadan kalksın ve karanlık batsın*!" Bundan dolayıdır ki, kitabı "açık, seçik ve eksiksiz" bir şekilde hazırlamış oluyor Tanrı!

Ve yine bu aynı Tanrı, iyice anlaşılabilmesini sağlamak üzere, "*Apaçık kitaba andolsun ki, akledesiniz diye Kur'an'ı Arapça okunan bir kitap kılmışızdır*" (Zuhruf Suresi, ayet 2-3; ayrıca bkz. Yusuf Suresi, ayet 1-2) diye konuşurken düşünmüştür ki, eğer Kur'an'ı Arapça olarak indirmeyecek olursa, bu sefer Araplar kendisine, "*Bir Araba, yabancı bir dille söylenir mi?*" ya da "*Bir Araba Acemce*[3] *söylenir mi?*" diye kafa tutacaklar ve "*Bize anlamadığımız dilde bir kitap yolladın*" deyip sorumluluktan sıyrılmak için fırsat ve bahane arayacaklardır. Ya da Tevrat'ın ve İncil'in Arapça olmayan dillerde indiğini öne sürerek, "*Biz onların dillerinden anlamıyoruz...*" diyebileceklerdir. Ve işte Araplara bu fırsatı bırakmamak için, Tanrı Kur'an'ı, onların anlayabilecekleri Arapça ile hem de ayetleri "apaçık" nitelikte olmak üzere gönderdiğini söylemiştir. Bunun böyle olduğunu yine Kur'an'dan anlamaktayız. Bir kere En'am Suresi'nde Tanrı'nın, şöyle konuştuğu yazılıdır:

"...Bana uyun ve Allah'tan korkun ki, size merhamet etsin. 'Kitap, yalnız bizden önceki iki topluluğa (Yahudilere ve Hıristiyanlara) indirildi, biz ise onların okumasından gerçekten habersizdik' demeyesiniz diye.

[3] "Acemce" deyiminin, "Arapçanın başka bir dil", "Acem dinine mensup olan", "Arabın başkası, Türk, Fars, Hintli...", hangi cinsten olursa olsun "fasih olmayan", "iyi söylenmeyen"... gibi anlamlara geldiği konusunda bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.5, s.4211.

Yahut, 'Bize de kitap indirilseydi biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk' demeyesiniz diye size (Kur'an'ı indirdik)..." (En'am Suresi, ayet 155-157).

Yine bunun gibi Fussilet Suresi'nde Tanrı'nın Araplara hitaben şöyle dediği anlaşılıyor:

"Eğer biz bu Kur'an'ı yabancı bir dille (yani Arapçadan başka bir dille) ortaya koysaydık, 'Ayetleri uzun açıklamalı değil miydi? Bir Araba yabancı bir dille söylenir mi?' derlerdi. Ey Muhammed de ki, 'Bu inananlara, doğruluk rehberidir'..." (Fussilet Suresi, ayet 44).

Öte yandan Tanrı, Arapların tümü anlayabilsin diye Kur'an'ı, yine biraz önce değindiğimiz gibi, Arapların çeşitli lehçelerine göre ve daha doğrusu yedi türlü okunuşta yapmıştır. Buhari'nin İbn-i Abbas'tan rivayetine göre, Muhammed, bu konuda şöyle demiştir:

"Bana Cibril Kur'an'ı bir okunuş üzerine okuttu. Ben de durmadan bunun artması (ve Arabın bundan başka okuyuşlarıyla da okunmasını) istedim. Ta yedi türlü okunuşa erişinceye kadar bu dileğimde ısrar ettim. Her talebim Tanrı tarafından is'af olundu."[4]

Görülüyor ki, Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı, ilk başta Kur'an'ı tek bir okunuş üzere, daha doğrusu Kureyş lehçesiyle, yani sadece Kureyşlilerin anlayabilecekleri lehçeyle indirmiştir. Fakat indirirken, farklı lehçelerle Arapça konuşan kabilelerin bu bir tek okunuştan pek bir şey anlayamayacaklarını düşünememiştir. Ancak, Muhammed'in yukarıdaki şekilde ısrarlı hatırlatmasından sonradır ki, Kur'an'ı yedi lehçeyle göndermenin daha iyi olacağını, çünkü ancak bu suretle bütün Araplar tarafından anlaşılacağını fark etmiştir. Kur'an'ı yedi lehçeyle ve "apaçık ayetler" şeklinde indirirken, bu kitabı anlamak istemeyenlere ya da anlaşılmasını dilemeyenlere ihtarda bulunmuş ve aşağıda örneklerini vereceğimiz bazı ayetlerde şöyle demiştir:

"Size apaçık ayetler indirmişizdir; bunları inkâr edenlere alçaltıcı azap vardır" (Mücadele Suresi, ayet 5).

---

[4] Bkz. Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Hadis No. 1331, c.9. s.27-28.

“Biz, andolsun ki, öğüt almaları için bu Kur’an’da bunları türlü türlü açıkladık. Fakat bu açıklamalar ancak onların nefretini artırmıştır” (İsra Suresi, ayet 41).

“Ayetlerimizi yalanlayanlar... sağır ve dilsizlerdir... zalimlerdir” (En’am Suresi, ayet 3, 21, 39; ayrıca bkz. İsra Suresi, ayet 41; Neml Suresi, ayet 82-85).

Yani, güya ayetler, öylesine “apaçık” ve öylesine “anlaşılır” şekilde gönderilmiştir ki, bunları yalanlamak ya da anlamaz görünmek için “sağır”, “dilsiz” ya da “zalim” olmak gerekir.

Bu vesileyle şu hususu belirtmekte yarar vardır ki, Muhammed’in Tanrı’dan geldiğini söylediği bu yukarıdaki (ve benzeri) hükümler karşısında, Araptan olmayan ve Arapça konuşmayan kavimlerin (örneğin, Türklerin), Kur’an ile kendilerini sorumlu tutmamaları gerekir. Çünkü Araptan olmayan kavimler Tanrı’ya şöyle diyebilirler:

“*Kur’an Arapçadır; Arapça ise bizim bilmediğimiz, anlamadığımız bir dildir. MÂdemki, sen Araplara, onların bildikleri ve anladıkları dilde olmak üzere Kur’an’ı gönderirken, ‘Eğer size anlayamayacağınız, bir dilden kitap göndenseydim, buyruklarımı anlayamayacağınız için, kendinizi böyle bir kitapla sorumlu tutmazdınız. Bu nedenle ben size, anlayabileceğiniz Arapça ile kitap indirdim’ şeklinde bir gerekçe buldun, o halde bu aynı gerekçeyi bizim bakımımızdan da uygulamalıydın. Yani bizi sorumlu tutabilmen için, bizim dilimizde ve bizim anlayabileceğimiz nitelikte bir kitap vermen gerekirdi*!”

Böyle bir itiraz karşısında, kuşkusuz ki, Tanrı’nın hiçbir diyeceği olamayacaktır. Araplara hitaben Arapça ve “apaçık” olarak gönderdiğini söylediği Kur’an’ın, Arapça bilmeyen kavimler tarafından anlaşılamayacağın anlayarak onlara da anlayacakları, kendi dillerinde kitap indirmekten başka yapacak bir şey bulamayacaktır!

Fakat bütün bu hususlar bir yana, bir de şu var ki, Muhammed’in Arapça ve apaçık olmak üzere gönderildiğini söylediği Kur’an Araplar bakımından dahi,

“apaçık” olmaktan çok uzak, kapalı ve genellikle anlaşılamaz hükümlerle dolu bir kitaptır. Aşağıda bunu kanıtlayan bazı örnekler yer almıştır.

III - “APAÇIK” VE “ANLAŞILIR” ŞEKİLDE GÖNDERİLDİĞİ SÖYLENEN KUR’AN, İSTER “BİÇİM”, İSTER “KAPSAM” VE İSTER “İÇERİKLİK” BAKIMINDAN OLSUN, HER YÖNÜYLE “APAÇIK” OLMAKTAN, “ANLAŞILIRLIKTAN” UZAKTIR.

İslamcılar, “*İslam’da din adamına gerek yoktur*” derler. Gerekçe olarak İslam’ın, Tanrı ile kul arasında aracı kabul etmediğini, herkesin Tanrı ve “peygamber buyruklarını” (örneğin, “Kur’an’ı”) öğrenip, yaşam düzenini ve ibadetini bunlara göre sürdürebileceğini ve esasen Kur’an’ın “apaçık” bir kitap olduğunu söylerler. Oysa söylediklerinin gerçeklerle ilgisi yoktur; çünkü hiçbir din, İslam kadar Tanrı ile kul arasında aracılık yapacak bir sınıfa gereksinim duymaz. Şu bakımdan ki, İslam’da kişilerin, kendi başlarına Tanrı ve “peygamber” buyruklarını okuyup anlamalarına imkân yoktur; çünkü Kur’an, her yönüyle “apaçık” ve “anlaşılır” olmaktan çok uzak bir kitaptır. Daha doğrusu, ne anlam, ne biçim, ne düzen ne de içeriklik bakımından “apaçık” değil, aksine hemen her yönüyle kapalılıklarla, anlaşılmazlıklarla doludur. Surelerin ya da ayetlerin sayısının ne olduğu, ilk ve son ayetin hangisi olduğu, surelerin başında bulunan başlangıç harflerinin ne olduğu, ayetlerinin ne kadarının indirildikten sonra kaldırıldığı (neshоlunduğu), hangi ayetin Mekke’de ve hangilerinin Medine’de indiği vb... gibi daha nice sorunlar bir yana, ayetlerin büyük bir çoğunluğunun ne anlamlara geldiği hususu, hep “apaçık” nitelikten uzak olup, Kur’an’ın “apaçık” olduğu iddiasıyla zıtlık arz eder. Kur’an’ı okurken, daha ilk surenin ilk ayetlerinden itibaren kendinizi, “apaçık” olmaktan uzak hükümler ve deyimlerle karşı karşıya bulursunuz. Bundan dolayıdır ki, Kur’an bilimcileri arasında, daha ilk anlardan itibaren Kur’an ayetleriyle ilgili hemen her hususta, derin görüş ayrılıkları doğmuştur. Hatta bazıları, (örneğin Bâtıniye mensupları) Kur’an’ın ancak “tevil” yoluyla (yani okunuşundan ya da bilinen anlamından farklı anlama sokularak) anlaşılabileceğini öne sürmüşlerdir. Daha doğrusu, her şeyin meydanda olan bir dış görünüşü, buna karşılık bir de gizli olan iç görünüşü olduğunu; durumun Kur’an bakı-

mından da böyle olduğunu söylemişlerdir. Ancak, "tevil" yoluyla iş görmenin, ortaya farklı bir Kur'an uygulaması çıkaracağı korkusunu yaratmış[1] ve bu nedenle Bâtınilerin akidelerine itibar edilmemiştir. Bununla beraber, Kur'an ayetlerinin ne anlama geldiği konusundaki görüş ayrılıkları günümüze dek süregelmiştir. Kısaca fikir edinebilmek için bazı örneklerle yetinelim ve önce "Kur'an" sözcüğünden başlayalım:

A) "Kur'an" Sözcüğünün Kökeni, Anlamı; Kur'an'ın Ne Zaman, Ne Şekilde İndiği Konusundaki Anlaşmazlıklar ve Tartışmalar

Kur'an'ın "apaçık" olmaktan uzaklığı, "Kur'an" sözcüğünün "apaçık" olmamasından, daha doğrusu köken ve anlam bakımından tartışmalı bulunuşundan başlar. Çünkü bu sözcüğün nereden geldiği ve esas anlamının ne olduğu belli değildir. Şu bakımdan ki, bir kere "Kur'an" sözcüğünün Arapça değil, yabancı kökenli olduğu kabul edilir. Fakat kökeninin ne olduğu tartışmalıdır: kimileri "Süryani'dir" der, kimileri "Aramî", kimileri de "İbrani'dir" diye direnirler. Kökeninin ne olduğu bir yana, "Kur'an" sözcüğünün ne anlama geldiği de ayrıca tartışma konusudur: "*Yazılı bir şeyi okıımak*"tan tutunuz da, "*ezberden okumak*", "*bildirmek*", "*toplamak*", "*uyum içinde olmak*" ya da "*birbirine eklemek*" gibi anlamlara varıncaya kadar çeşitli açıklamalara başvurulur.

Kur'an'ın, ne zaman, nasıl ve ne şekilde indiği hakkında da açıklık yoktur: "Ramazan" ayında indiğini belirleyen ayete karşılık (bkz. Bakara Suresi, ayet 185), "kadir" gecesi indiğine işaret eden ayetler de vardır (bkz. Kadir Suresi, ayet 1-5). Bakara ve Kadir surelerinde şöyle yazılıdır:

> *"Ramazan ayı... Kur'an'ın indirildiği aydır..." (Bakara Suresi, ayet 185).*
>
> *"Doğrusu, biz, Kur'an'ı kadir gecesinde indirmişizdir..." (Kadir Suresi, ayet 1-5).*

---

[1] O kadar ki, Bâtıniye inanışına göre Kur'an Allah'ın değil, Muhammed'in sözü olarak benimsenmişti. Yine bunun gibi ibadetin anlamını öğrenmiş kimseler için, namaz kılmak vd... gibi dini zorunluluklar yok farz edilmişti.

"Kadir" gecesi, bir aylık bir süreyi kapsayan "Ramazan" ayının bir gecesi olduğuna göre, Kur'an'ın bir ayda mı, yoksa bir tek gecede mi indiği belli değil! Öte yandan, bu iki ayetteki açıklama dışında "mübarek bir gecede" indiğini içeren, fakat bu "mübarek" gecenin ne olduğunu bildirmeyen ayet de var ki, şöyledir:

> *"Ha, Mim. Apaçık kitaba andolsun ki, biz onu (Kur'an'ı) mübarek (kutsal) bir gecede indirdik... " (Duhân Suresi, ayet 2-3).*

Bu "mübarek" gecenin, hangi gece olduğu belirtilmiyor. Yorumcular, "mübarek" gecenin "kadir" gecesi mi, yoksa "beraat" gecesi mi olduğu hususunda tartışırlar. Hatırlatalım ki, "kadir gecesi" Ramazan ayının kesin olarak bilinmeyen bir gecesidir; "beraat" gecesi ise, Şaban ayının on beşinci gecesidir. Oysa ki, hem "kadir gecesi" hem de "beraat gecesi", her ikisi de "mübarek" gecelerden sayılır.

Kadir gecesinin "mübarek" oluşu, Kur'an'ın "Kadir" Suresi'nde anlatılmıştır: güya bu gece, "*bin aydan hayırlıdır*", esenlik doludur ve bu gecede "*Tanrı'nın izniyle melekler ve Cebrail her iş için iner dururlar*" (Kadir Suresi, ayet 1-5). "Kadir gecesi"nin hangi gece olduğu pek bilinmez. Şu bakımdan ki, İslam takviminde dokuzuncu ay olan Ramazan ayının son on gününün gecelerinden biri "kadir" gecesidir. Söylendiğine göre, Muhammed, kendisine "*kadir gecesi hangi gecedir?*" diye sorulduğunda, "*Onu ayın son on günlerinde tek rakamlı gecelerinde araştırınız*" diye yanıt vermiş, böylece işin içinden çıkılmaz bir durum yaratmıştır. Nitekim İslam yazarları, Ramazan'ın on beşinden sonraki tek gecelerden birinin "kadir" gecesi olduğunu söylerler. Bu nedenle bazıları bunun on yedinci ya da on dokuzuncu gece olduğunu iddia ederler. Ebu Said Hudri'ye ve Şafii'ye göre yirmi birinci gece, Hanefi'ye göre yirmi yedinci gece, İmami'ye göre on dokuzuncu, yirmi birinci ya da yirmi üçüncü gecelerden birinin kadir gecesi olması gerekir. Söylemeye gerek yoktur ki, bütün bu kargaşalıklar, Kur'an'daki "*Biz Kur'an'ı kadir gecesi indirdik*" (Kadir Suresi, ayet 1) şeklindeki sözlerin, hiç de "apaçık" nitelik taşımamasından doğmuştur.

İslamcılar, bu kargaşalığı bertaraf etmek amacıyla, kadir gecesinin hangi gece olduğunun gizli tutulmak istendiğini, bu gecenin açıklanmamasında hikmet

yattığını, çünkü aksi takdirde (yani kadir gecesinin hangi gece olduğunun belirtilmiş olması halinde) Müslümanların ifrata kaçarak, kadir gecesine tapmaya kalkışacaklarını; oysa ki, bunun İslamiyet'le bağdaşmadığını söylerler. Söylerken de, mantık kurallarını zorlayıp, akıl sahiplerini kandırdıklarını sanırlar.[2]

Beraat gecesine gelince, bilindiği gibi bu gece, İslam takviminde sekizinci ay olan Şaban ayının on beşinci gecesidir. Ve öylesine "mübarek" sayılır ki, bu geceyi Müslümanlar "taat" ("Taat" sözcüğü "Tanrı buyruklarına uymak" anlamındadır.) ve "ibadet" ile geçirirler ve günahlarının Tanrı tarafından bağışlandığına inanırlar. Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadis hükmüne göre, Muhammed, bu "beraat" gecesinde, Tanrı'nın, göklerin alt katına indiğini, oradan insanları çağırdığını ve çağırmakla onların günahlarını bağışlamak istediğini bildirmiştir. Neden dolayı "yüce" ve her şeye kadir bir Tanrı'nın, göklerin üst katından seslenemediğini, bu işi yapmak için göklerin alt katına inme zorunluluğunda kaldığını anlamak kuşkusuz kolay değil! Fakat her ne olursa olsun, durum bu olunca, "*Bu iki mübarek geceden hangisinde Kur'an inmiştir?*" diye sormak doğaldır.

Yine bunun gibi, soru sorma ihtiyacını gerektiren şöyle bir durum var: Muhammed'in söylemesine göre Kur'an, ayetler halinde ve parça parça inmiştir. Bu iniş 23 yıl sürmüştür! Eğer bu böyle ise, bu takdirde Kur'an'ın "Ramazan ayında", "mübarek gecede" ya da "kadir gecesinde" inmiş olması ne demektir? İniş süresi 23 yılı bulan bir kitap, bir tek gecede ya da bir ayda nasıl inmiş olabilir? Bu sorunun yanıtını, "apaçık" olduğu söylenen Kur'an'da bulmak mümkün değil; bu konuda hadislere başvurmak gerekiyor. Bu nedenle ortaya çeşitli yorumlar çıkmakta. Bunlardan biri şöyle: güya Kur'an, Ramazan ayında, kadir gecesinde dünya göğünün birinci katına toptan inmiş (ya da inmeye başlamış) olup, oradan, zaman ve olayların gereğine ve Tanrı'nın dilemesine göre ayetler halinde Muhammed'e bildirilmiştir.[3]

---

2 Bkz. Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1980. s.688-689, birinci dipnot.

3 Bu konuda bkz. Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kaynak Yayınları, İstanbul. 1994, c.7, s.244.)

Görülüyor ki, Tanrı'nın yeminler ederek, "apaçık bir kitaptır" dediği Kur'an'da, bu kitabın ne zaman indirildiğinin "apaçık" bir şekilde açıklanması yok! Açıklama şöyle dursun, tartışma yaratacak bir ortam var. Bundan dolayıdır ki, yorumcular, kitabın indirilişi konusunda işin içinden pek çıkamazlar. Kur'an'ın "kadir gecesi" indiğini benimseyenler çoğunlukta görünür. Bunlardan bir kısmı da, "*Kur'an'ın ilk ayetleri kadir gecesi nazil olmuştur*" diyerek, diğer ayetlerinin başka gecede indiğini anlatmış olurlar.[4]

Biraz ileride belirteceğimiz gibi, durum, Kur'an'da yer alan "sure"ler ve "ayet"ler için dahi, "apaçık" olmaktan uzaklık bakımından aynıdır.[5]

B) Kur'an'ın Başlangıç Sözcükleri Olan "Besmele"nin "Ayet" Olup Olmadığı ve Namazda Sesli Okunup Okunmayacağı Konusundaki Anlaşmazlık

Kur'an'ın başında yer alan "el-Fatiha" Suresi "Bismilllahirrahmanirrahim" sözcüğü ile başlar ki, "*rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla*" demektir. "Besmele" diye bilinir. "*Rahman*" sözcüğü "*yeryüzünde nimetini herkese, her yaratığa veren Allah*" anlamına gelir. "*Rahim*" sözcüğü ise, "*ahirette nimetlerini sadece müminlere veren Allah*" anlamındadır. "*Mümin*" demek, "*Tanrı'ya inanmış olan kişi*" demektir, fakat Kur'an'daki Tanrı'nın söylemesine göre İslam'dan başka gerçek bir din olmadığına göre, "*rahim*" sözcüğünün karşılığının "*ahirette sadece Müslümanlara nimet veren Allah*" şeklinde anlaşılması gerekir. Anlaşılan o ki, Tanrı, insanları yaratmış ve onlara yeryüzünde nimetler vermiştir; fakat bu kullarından kendisine inananları, yani Müslümanları üstün saymış ve onlara ahirette "özel" işlem yapmayı, nimetler vermeyi kararlaştırmıştır; buna karşılık diğerlerini, yani "müşrik"leri (puta taparları), Yahudileri ve Hıristiyanları, hep "gazaba uğramışlar"dan, "sapmışlar"dan saymış, cezalandırılmaya layık bulmuştur.

---

4 Ömer Rıza Doğrul, age, s.53

5 Bu konularda bkz. Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, "*Kur'an*" ve "*Ayet*" maddeleri.

Söylemeye gerek yoktur ki, Muhammed'in Tanrısı, daha bu ilk sözleriyle insan aklını içinden çıkılmaz anlaşılmazlıklara sürüklemiş görünmektedir. Çünkü insanları "Müslüman" ya da "kâfir" yapan doğrudan doğruya Tanrı'nın kendisidir. Örneğin, "*Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslamiyet'e açar; kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah inanmayanları küfür bataklığında bırakır*" (En'am Suresi, ayet 125) şeklinde konuşmak suretiyle, bu keyfiliğini ortaya koymuştur. Bu aynı Tanrı, İslam'a soktuklarını ahirete alıp nimetlere boğmakta, saptırdıklarını küfür bataklığında bırakmaktadır. Söylemeye gerek yoktur ki, bu sözler çelişkili olup, anlaşılması olanaksız bir sonuç yaratmaktadır ki, o da Tanrı'nın, hem kişiyi kâfirliğe sürüklemesi hem de kâfirdir diye cezalandırmasıdır.

Öte yandan, besmelenin "ayet" olup olmadığı, namazda sesli olarak okunup okunamayacağı konusu da tartışmalıdır. Çünkü bir kere besmele, "Bismilllahirrahmanirrahim" şeklinde olmak üzere, Kur'an'ın her suresinin başında yer almıştır: bunun tek istisnası Tevbe Suresi'dir. Buna karşılık Neml Suresi'nin 30. ayetinin içinde besmele yer almıştır. Neden dolayı Tevbe Suresi'nin başına konmamıştır da, Neml Suresi'ne ayet şeklinde girmiştir, bilinmez! Fakat bilinen şu ki, Müslümanlar için her işe besmeleyle başlamak koşuldur; çünkü Muhammed, "*Besmele ile başlamayan her iş güdüktür*" demiştir. Namaz kılmak da "ibadet" şeklinde bir "iş" olduğuna göre, ortaya namaz sırasında besmele okuma sorunu çıkar. Ancak, namazdayken besmelenin sesli okunup okunmaması konusunda anlaşmazlık vardır. Anlaşmazlığı yaratan şey, besmelenin "ayet" niteliğini taşıyıp taşımadığına dair mevcut olan diğer bir anlaşmazlıktır. Fıkıh mezheplerinden ve fıkıh bilginlerinden bazılarına göre, surelerin başında yer alan besmele, ayet değildir; sadece Neml Suresi'nin 30. ayetinde geçen besmele ayettir. Örneğin, İmamı Ebu Hanife'nin başında bulunduğu fıkıhçılara göre durum budur. Bu nedenle, onlara göre, besmelenin, namazda sesli olarak okunmaması gerekir. Buna karşılık İmam Şafi'nin başını çektiği bir başka grup, besmeleyi ayet niteliğinde sayıp namazda sesli olarak okunması gerektiğini savunurlar.[6] Kur'an'da her şeyin

[6] Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s.8; Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kaynak Yayınları, İstanbul. 1994, c.3, s.288.

“apaçık” kılındığını söyleyen Tanrı, neden dolayı “besmele” şeklindeki ilk sözleriyle apaçık olmaktan uzak ve tartışma yaratıcı durumlara vesile olmuştur, bilinmez!

C) Kur’an’daki “Elif”, “Lam”, “Mim”, “Sad”, “Ra”, “Kaf”, “Ta”, “Sin”, “Mim”, “Ha”, “Him”, “Nûn” Şeklindeki “Başlangıç Harfleri”nin Ne Anlama Geldiği Bilinmez!

Kur’an’daki çoğu surelerin başında, “Bismilllahirrahmanirrahim” sözcüğünden hemen sonra, anlaşılamaz nitelikte birtakım harfler yer almıştır ki, Arapçada buna “*el-hurûfu’l-mukattaat*” adı verilmiştir. “*Mukattaat*” sözcüğü, “*kesik*” ya da “*kesilmiş*” demek olduğuna göre yukarıdaki “*el-hurûfu’l-mukattaat*” deyimini Türkçeye “*kesik kesik harfler*” şeklinde çevirmek mümkündür. Gerçekten de bu harfler, çeşitli surelerin başında, çeşitli şekillerde olmak üzere, “Elif, Lam, Mim” ya da “Elif, Lam, Mim, Sad” ya da “Elif, Lam, Ra” ya da “Elif, Lam, Mim, Ra” ya da “Kaf, Ha, Ya, Ayn, Sad” ya da “Ta, Ha” ya da “Ta, Sin, Mim” ya da “Ha, Him” ya da “Ha, Mim, Ayn, Sin, Kaf ya da “Nûn” şeklinde yer almış bulunmaktadır. Örneğin, Bakara ve Al-i İmran surelerinde bu harfler şöyledir: “*Elif, Lam, Mim.*” Bu sureleri izleyen dört sure boyunca bu harflere rastlanmaz. Harfler, yedinci sure olan A’raf Suresi’nin başında “Elif, Lam, Mim, Sad” şeklinde tekrar karşımıza çıkar. Sonra tekrar kaybolur ve onuncu sure olan Yûnus, on birinci sure Hûd, on ikinci sure olan Yusuf surelerinde, “Elif, Lam, Ra” şeklini alır. Daha sonra on üçüncü Rad Suresi’nde, “Elif, Lam, Mim, Ra” şeklini alır. On dördüncü İbrahim ve on beşinci Hicr surelerinde “Elif, Lam, Ra” olur. Sonra yine kaybolur ve on dokuzuncu Meryem Suresi’nde, “Kaf, Ha, Ya, Ayn, Sad” olarak belirir. Yirminci Ta-Ha Suresi’nde, “Ta, Ha” şeklini alır. Altı sure boyunca kaybolur ve yirmi altıncı Şuara Suresi’nde “Ta, Sin, Mim”, yirmi yedinci Neml Suresi’nde “Ta, Sin”, yirmi sekizinci Kasas Suresi’nde yine “Ta, Sin, Mim”, yirmi dokuzuncu Ankebût, otuzuncu Rûm, otuz birinci Lokman, otuz ikinci Secde surelerinin başında, “Elif, Lam, Mim” şeklinde görünür. Daha sonra, kırkıncı Mümin ve kırk birinci Fussilet surelerinde “Ha, Mim”; kırk ikinci

Şûra Suresi'nde "Ha, Mim, Ayn, Sin, Kaf", kırk üçüncü Zuhruf Suresi'nde ve kırk dördüncü Duhân surelerinde "Ha, Mim"; kırk beşinci Câsiye ve kırk altıncı Ahkaf surelerinde "Ha, Mim" olarak görünür. Sonra yirmi üç sure boyunca, bu tür başlangıç harflerine rastlanmaz. Altmış sekizinci sırada bulunan Kalem Suresi'nde "Nûn" olarak tekrar ortaya çıkar. Fakat bunu izleyen ve Kur'an'ın sonuncu suresi olan yüz on dördüncü Nas Suresi'ne kadar artık bu tür harflere rastlanmaz.

Nedir bu harflerin anlamı? Neden bazı surelerin başında yer almışlardır da, bazılarında almamışlardır? Kimse bilmez! Bilgin geçinen herkes, kendi anlayışına göre kafadan bir şeyler uydurur. Kur'an'da bunu açıklayıcı bir şey yok! Aksine, Kur'an'ın bizzat kendisi, hani sanki bu harfler "apaçık" şeylermiş gibi, "Elif, Lam, Ra. Bunlar, apaçık kitabın ayetleridir" (Yusuf Suresi, ayet l) diyerek, okuyanları şaşkınlığa uğratır. Anlamı bilinemeyen bir şeyi "apaçık" olarak tanımlamak, aslında karşısındakilere alay etmekten başka bir şey değildir.

Kimi yorumcular, bir yandan Kur'an'ın "apaçık" (mübin) bir kitap olduğunu söylerlerken, diğer yandan bu söylediklerini yalanlarcasına söz konusu harfler konusunda, "*Bunlar Tanrı'ya ait bir sır olup, anlamları hakkında bir şey söylenemez*" deyip işin içinden çıkarlar. Kimi yorumculara göre bu harfler surelerin adıdır.

Kimi yorumculara göre bunlar, Tanrı'ya özgü adlarının birer ifadesidir: örneğin, "Elif"in karşılığı "Allah", "Lam"ın karşılığı "Cebrail" ve "Mim"in karşılığı da "Muhammed"dir. Ve güya bu harfler, "Allah" ile "Muhammed'i" aynılaştırmıştır!

Kimine göre "Elif" harfi, insan hançeresinde en alttan, "Mim" harfi ise en üstten çıkan harftir. Bütün Arap dili bu iki harf arasında doğup, oluşmuştur![7]

Kimine göre bunlar "*öğrenmenin harflerle başladığına işarettir*". Kimine göre de bunlar, Kur'an sözcüklerinin bu harflerden oluştuğunu anlatmak ve insan-

---

[7] "Bu konuda bkz. A. Gölpınarlı, Kur'an-ı Kerim ve Meali, İstanbul, 1958, s.59; Ayrıca bkz. 11. yüzyıl din bilirlerinden Bakıllani'nin İ'cazu'l-Kur'an.

lar tarafından bir benzerinin yapılamayacağını kanıtlamak için konmuştur; güya Tanrı, "*Buyrun siz de benzerini yapın*!" diyerek, yüceliğini anlatmak istemiştir! Ya da Elif, Lam, Mim vd... şeklindeki bu harfler, dikkatleri toplamaya yararlı "*bir edebi sanattır*"; çünkü "*söze üstü kapalı olarak başlamak, sonra onu açmak daha fazla ilgi uyandırır*."[8] Hani sanki Tanrı, tıpkı insanların başvurdukları kurnazlıklarla iş gören bir varlıktır!

Evet, bugüne değin, yani 1400 yıl boyunca hiç kimse, söz konusu bu harfler konusunda akla yatkın ve kesin bir şey söyleyememiştir! O kadar ki, başta Suyûti olmak üzere, İslam bilgini olarak tanınan nice ünlüler, bu başlangıç harflerinin anlamının sadece Tanrı tarafından bilindiğini söyleyerek, işi biraz daha anlaşılamaz duruma getirmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, "apaçık" olduğu iddia olunan Kur'an'ın, "apaçık" olmaktan çok uzak bu harflerinin anlamını çözmek mümkün olamamıştır; bunlar birer bilmece niteliğinde şeyler olarak kalmışlardır!

Pek muhtemeldir ki Muhammed, anlaşılması imkânsız bu tür harflere yer vermek yoluyla (ya da Kur'an'ı derleyenler), kişileri bir tür büyüleme yoluyla etkilemeye ("esrar'lı bir tarzda teshire) çalışmışlar; bu tür bilinmezliklerle, Kur'an'ın gizli "hikmetler" kaynağı olduğu kanısını yaratmak istemişlerdir. Söylemeye gerek yoktur ki bunu yaparken, Kur'an'daki her şeyi hiç akıl süzgecinden geçirmeden ve düşünmeden kabul alışkanlığını pekiştirmişlerdir.

D) Kur'an'daki Ayetlerin Sayısı, İniş (Nüzul) Sırası ve Zamanı... Gibi Konular, "Apaçık" Olmaktan Çok Uzak; Hep Tartışmalı!

Kur'an'daki ayetlerin sayısının gerçek olarak ne olduğu kesin olarak bilinmez: bu sayının 6204 olduğunu söyleyenler (örneğin, Basralılar) yanında, 6210 olduğunu söyleyenler (örneğin, Mekkeliler), 6214 ile 6217 arasında olduğunu söyleyenler (örneğin, Medineliler) ya da 6216 olduğunu öne sürenler (örneğin, Şamlılar) vardır. Genellikle bu sayının 6666 olduğu kabul edilir. Ayet sayısı konusundaki anlaşmazlık, "ayet" deyiminden ne anlaşılması gerektiğinin bildirilme-

[8] Bu konuda bkz. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s. 1.

mesinden, daha doğrusu "ayet" tanımındaki kararsızlıktan doğmadır. Kimine göre "ayet" sayılan şey, kimine göre "ayet" değildir.[9]

Öte yandan, Tanrı'dan geldiği söylenen ilk ayetin, doğal olarak Kur'an'ın en başında yer alması ve diğer ayetlerin de iniş sırasına göre ve nihayet en son inen ayetin de Kur'an'ın sonuna konması gerekirken, böyle yapılmamıştır. Karmakarışık bir sıra izlenmiştir. Eğer bu ayetler "konu" esasına göre indirilmiş olsa, bunların, yine belli bir sıraya ve düzene göre yerleşmiş olmaları gerekirken, böyle de yapılmamıştır; çeşitli konularla ilgili ayetler karmakarışık şekilde dizilmiştir. Bu itibarla Kur'an, anlaşılması mümkün olmayan bir düzende derlenmiştir. Bu şekilde hazırlanmış olmasının nedenlerine dair, Kur'an'da bir açıklık da yoktur. Kur'an'daki tanıma göre "Mütekebbir" ("ulu" ve "yüce"), "aziz" (güçlü), "hakim" (hikmetli), "alim" (her şeyi en iyi bilen) olan bir Tanrı'nın, sıra ve düzeni olmayan, bilimsellikle bağdaşmayan bir kitap göndereceğini düşünmek güçtür. Hem de öyle bir Tanrı ki, Kur'an'ın bir benzerini hiç kimselerin yapamayacağını anlatmak amacıyla, Muhammed'e şöyle hitap etmekte: "*De ki: 'insanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, andolsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar*" (İsra Suresi, ayet 88). Bunları söyleyen bir Tanrı'dan, sure ve ayetleri karmakarışık düzende bir kitap ineceğine elbette ki ihtimal verilemez! Pek muhtemeldir ki, bu düzensizlik, Muhammed'in ölümünden sonra Kur'an'ı derleyenlerden gelmedir.

Gerçekten de bir kere, hangi surenin hangi ayetinin ilk önce, hangisinin en son olarak indiği bilinmez; bu konu tartışmalıdır. Kimine göre Kur'an'ın birinci ayeti, Muhammed'e "oku" emrinin verildiği Alak Suresi'nin şu ayetidir:

"(Ey Muhammed) Tanrı'nın adıyla oku..." (Alak Suresi, ayet 1-2).

Oysa ki, Alak Suresi, Kur'an'ın sonlarında yer alan surelerden biridir; daha doğrusu 114 sureden ibaret olan Kur'an'da 96. sure olarak yer almıştır. Yani "nüzul" sırası itibariyle birinci, fakat Kur'an'da ("mushaf tertibi"ne göre) 96. sırada yer alan bir suredir.

---

9 Bu konudaki görüşler için bkz. Turan Dursun, age, c.3, s. 149.

Kimine göre ilk inen ayet, Müddessir Suresi'nin, "*Ey bürünüp sarınan (Resulüm)...*" diye başlayan ayetidir ki, "*Kalk ve (insanları) korkut (uyar)*!" şeklindeki bir ikinci ayetle tamamlanır. Bu sure ise, Kur'an'da (mushaf tertibine göre) 74. sırada yer almıştır.

Kimilerine göre ise ilk inen ayetler "Fatiha" Suresi'ndedir ki, Kur'an'ın başına alınmıştır; yani "mushaf tertibi"ne göre birinci sıradadır. Fakat Fatiha Suresi, iniş sırası (nüzul sırası) itibariyle altıncı sırada yer almıştır. Üstelik bir de şu var ki, bu surenin, Muhammed'e, "Oku..." ya da "...Kalk ve (insanları) korkut (uyar)!" şeklinde hitap eden ayetlerden önce indirilmiş olmasını kabul etmek, mantıken güçtür.

Yine bunun gibi hangi surenin hangi ayetinin en son gelen ayet olduğunu bilen yoktur; bu da tartışmalıdır, Kimine göre en son ayet, Kur'an'da ikinci sırada yer alan Bakara Suresi'nin 278. ayetidir ki, "riba ayeti" diye bilinir; şöyledir:

> *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız halen mevcut faiz alacaklarınızı terk edin" (Bakara Suresi, ayet 278).*

Kimi yorumculara göre en son inen ayet, yine Bakara Suresi'nin 281. ayetidir ki, şöyledir;

> *"Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da her şahsa hak ettiği eksiksiz verileceği... bir günden sakının" (Bakara Suresi, ayet 281).*

Hemen hatırlatalım ki, bu Bakara Suresi, Kur'an'da (Fatiha Suresi'nden sonra) baştan ikinci sırada yer alan bir suredir. Kur'an'ın başında yer almış olmakla beraber, Muhammed'in Medine'ye hicretinden sonra (yani kendisini "peygamber" olarak ilan edişinden on ya da on üç yıl sonra) ilk "nazil" olan sure olarak kabul edilir.[10] İniş sırası (nüzul" tertibine göre sırası) itibariyle 87. sure olarak kabul edilir. Oysa Kur'an'daki sıraya göre, daha sonraki surelerde "faiz" anlamına gelen "riba" ile ilgili daha birçok ayet var; örneğin, Kur'an'da, baştan üçüncü sıradaki Al-i İmran Suresi'nde (ayet 130), dördüncü sıradaki Nisa Sure-

---

[10] Bu hususta bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, age, c. 1, s.146.

si'nde (ayet 161) ve otuzuncu sıradaki Rûm Suresi'nde (ayet 39) "faiz" konusunu hükme bağlayan ayetler bulunmakta.[11]

Hiç düşünülebilir mi ki, her şeyi en iyi şekilde düzenleyen bir Tanrı, "faiz" gibi önemli bir konuyu düzenli olarak belirtmesin de, Kur'an'ın orasına burasına serpiştirdiği ayetlerle anlatmaya çalışsın?! Ve bunu yaparken en son olarak indirdiğini söylediği bir ayeti, Kur'an'ın en başına geçirsin?!

Yine bunun gibi kimi yorumcular, son inen ayetlerin, mirasla ilgili olarak Nisa Suresi'nde yer alan 127. ve 176. ayetler olduğunu söylerler. Oysa Nisa Suresi, Kur'an'ın sonunda değil, başlarında, dördüncü sırada yer almış olan bir suredir ve 92. sure olarak indiği kabul edilir. Öte yandan söz konusu ayetler miras sorunlarından sadece bir kısmını kapsamaktadır. Miras sorunları konusunda daha pek çok ayet vardır ki, Nisa Suresi'nin 7. ve 8., 11. ve 12., Al-i İmran Suresi'nin 180., Hadid Suresi'nin 10. ayetleri olarak düzenlenmişlerdir. Miras sorunlarının sadece belli bir kesimini hükme bağlayan Nisa Suresi'nin 127. ve 176. ayetlerinin son gelen ayetler meyanında gösterilmesine akıl erdirmek kolay değil.

En son inen ayetlerin Tevbe Suresi'nin 128. ve 129. ayetleri olduğunu söyleyenler de vardır. Tevbe Suresi, bazı yorumculara göre, Kur'an'ın "nüzul tertibi"ne (iniş sırasına) göre 113. suresidir ki, sondan bir önceki sure demektir. Ancak bu sure, Kur'an'ın en sonunda değil, başlarında, dokuzuncu sırada olmak üzere yer almıştır. Şu durumda en son surenin, en son inen iki ayeti, Kur'an'ın en sonuna değil, başlarına konmuş demektir.

Fakat bu arada, Kur'an'ın Maide Suresi'nin üçüncü ayetinde, Tanrı'nın, son söz olarak şöyle dediği yazılıdır:

> *"...Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim..." (Maide Suresi, ayet* 3).

Bu satırların açıklamasını yapanlara göre, Tanrı, İslam dininin bütün buyruklarını, imanın ve ahlakın bütün esaslarını, sosyal kanunların en mükemmelini ve her şeyi gönderdiğini, böylece Müslüman kullarına İslam'ın tamamını ver-

---

[11] Turan Dursun, age. c.3. s. 126 ve c.5, s. 102 vd.

diğini, başkaca verilecek bir şey kalmadığını, başkaca "tebligat" da olmayacağını ve koymuş olduğu hükümlerin artık asla kaldırılamayacağını bildirmiştir. Ve yine bu yorumculara göre, söz konusu ayetin inişinden seksen gün kadar sonra Muhammed ölmüştür ve bu süre içerisinde Tanrı ne yeni bir ayet indirmiş ne de evvelce indirmiş olduğu ayetlerden herhangi birini "nehyetmiştir" (kaldırmıştır). Ve güya bu en son gelen ayet (yani Maide Suresi'nin 3. ayeti), Muhammed'in "peygamberlik" görevinin artık sona ermiş olduğunun kanıtı sayılmıştır. Çünkü, ayetin inişi sırasında Ebu Bekir ağlamaya başlamış ve sebebi sorulduğunda, "*Bu ayet Resulullahın vefatı takarrüb ettiğine delalet ediyor*" (diğer bir deyimle, "*Bu ayet, Tanrı elçisinin ölümü zamanının yaklaştığını gösteriyor*") demiştir.[12] Eğer bu ayet, gerçekten Tanrı'nın en son indirdiği ayet ise, bu takdirde şunu düşünmek doğaldır ki, en son ayet olarak Kur'an'ın en son suresinin en sonunda yer almalıydı. Oysa bu ayet, Maide Suresi'nin son ayeti olarak bile değil, üçüncü ayeti olarak görünmektedir. Maide Suresi ise, Kur'an'ın en başlarında, beşinci sırada olan bir suredir; bununla beraber iniş sırası itibariyle 112. suredir. Görülüyor ki, "en son gelen ayet" diye gösterilen bir ayet, Kur'an'ın en başlarına (yani beşinci sıraya) oturtulmuş, Maide Suresi'nin baştan üçüncü ayeti olmuştur. Fakat iş bununla bitmiş değil; zira "*...Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim...*" şeklinde olan ve "en son gelen ayet" diye bilinen bu sözler, hiç yeri ve gereği olmadan, haramlar, yasaklar konusuyla ilgili bir ayetin tam ortasına oturtulmuştur. Gerçekten de Maide Suresi'nin üçüncü ayeti aynen şöyle:

> *"Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş..., boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar, putlar üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız, size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim. Kim gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir" (Maide Suresi, ayet 3).*

[12] Elmalılı H. Yazır, age. c.2, s.1568-1569.

Dikkat edileceği gibi, yukarıda altını çizdiğimiz satırların, daha önceki ve daha sonraki satırlarla hiçbir ilgisi yok. Daha önceki satırlarla, leş, kan, domuz eti vs... gibi şeylerin ya da belli bir şekilde öldürülmemiş hayvan etlerinin yenilmesi yasak kılınmakta, kâfirlerin İslam dinine kötülük yapamayacakları anlatılmakta ve Müslümanların kâfirlerden değil, Tanrı'dan korkmaları gerektiği vurgulanmakta. Bu yapıldıktan sonra birdenbire Tanrı'nın İslam dinini "ikmal ettiği" (kemale yetirdiği), Müslümanlara olan nimetini tamamladığı ve din olarak onlara İslam'ı seçtiği bildirilmekte. Bu bildirildikten sonra, yine birdenbire haram ve yasaklar konusuna dönülmekte ve açlık halinde haram etlerden yenebileceği eklenmekte. Daha başka bir deyimle birbirini tamamlayan iki fikrin (yani, haram ve haram yeme hallerinin ne olduğunu anlatan iki fikrin) arasına "*...Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim...*" şeklindeki satırlar konuvermiştir. Böylece Tanrı'dan "en son" geldiği söylenen sözler, Kur'an için hiç de son nitelikte olamayacak sözlerle karma yapılıvermiştir. "*Hiç de son nitelikte olamayacak sözler*" diyoruz, çünkü düşünülebilir mi ki, "âlim" ve "bilgi sahibi" bir Tanrı, "kutsal" diye insanlara gönderdiği Kur'an gibi bir kitabı, "*Ey Müslümanlar, leş, kan, domuz eti vs... gibi şeyleri sizlere yasak kıldım, fakat açlık halinde bunları yiyebilirsiniz*" şeklindeki sözlerle bitirmiş olsun? Hani sanki insanlara en son olarak söylenecek başkaca bir şey bulanamazmış gibi! Kaldı ki haram ve yasaklarla ilgili olarak Kur'an'ın diğer birçok yerinde ayetler bulunmakta (örneğin bkz. Bakara Suresi, ayet 172-173; Al-i İmran Suresi, ayet 93; Nisa Suresi, ayet 50, 160-161; En'am Suresi, ayet 119, 138-140, 144-146, 150-151; A'raf Suresi, ayet 33; Nahl Suresi, ayet 116).

Yine tekrar edelim ki, Kur'an'ın ilk ya da en son suresinin (ya da ayetinin) ne olduğu konusundaki tartışmalar bitmiş değildir. Ve bu tür tartışmalar, "apaçık" olduğu söylenen Kur'an'ı, her hususta "apaçık" olmaktan çok uzak kılmaktadır.

Verilecek bir başka örnek, Kur'an'daki "besmele" sözcüğüyle ilgili olarak şöyledir: Biraz önce değindiğimiz gibi, Tevbe Süresi hariç, diğer surelerin başın-

da yer alan “besmele” deyiminin -ki “Bismilllahirrahmanirrahim”, yani “rahman ve rahim olan Tanrı’nın adıyla” sözcüklerinden ibarettir- başlı başına bir ayet olup olmadığı da tartışmalıdır; hem de önemli sonuçlar doğuracak kertede tartışmalıdır. Şu bakımdan ki, eğer bu deyim başlı başına bir ayet sayılacak olursa, namazda sesli olarak okunması gerekir. Yok, eğer ayet sayılmıyorsa, namazda sesli okunmaz. Öte yandan “ayet” sayılıp sayılmaması Kur’an’daki ayet sayılarının saptanması bakımından da önemlidir. İmam Ebu Hanife gibi fıkıh bilginlerine göre, bu başlı başına bir ayet sayılmaz; sadece Neml Suresi’nde yer aldığı şekliyle ayet olarak kabul edilir. Oysa ki İmam Şafi’nin başında bulunduğu fıkıhçılara göre besmele gerek Fatiha Suresi’nin gerekse diğer surelerin ilk ayetidir.

Görülüyor ki, eleştiriyi sürdürdükçe işin içinden çıkılmaz bir durum ortaya çıkmakta! Bu konuya, ilerideki bölümlerde, başka bir vesileyle, tekrar döneceğiz.

IV - KUR'AN'I "APAÇIK" OLMAK ÜZERE İNDİRDİĞİNİ SÖYLEYEN TANRI, ÇOĞU ZAMAN ONU ANLAŞILAMAZ NİTELİKTE KILMAKTA, HATTA BAZI HALLERDE ANLAŞILMAMASINDAN YANA OLMAKTA!

Biraz yukarıda Kur'an'ın apaçık bir kitap olduğunu belirleyen hükümlerden bazılarına değindik ve dedik ki, bu hükümlere göre Tanrı, Araplar iyice anlayabilsinler diye Kur'an'ı Arapça olarak ve "apaçık" şekilde indirmiştir. Ancak, Kur'an'ı anlaşılsın diye "apaçık" ve "Arapça" olarak gönderdiğini söyleyen Tanrı, Muhammed'in anlatmasına göre, birdenbire karşımıza sanki bunları hiç söylememiş gibi çıkıverir ve bu kez Kur'an'ın anlaşılmasını istemediğini ya da bazı ayetleri "muhkem" (kesin) ve bazılarını da "müteşabih" (çeşitli anlamlara gelecek) şekilde indirdiğini bildirir. Bu yetmiyormuş gibi, bir de "muhkem" (kesin) nitelikte gönderdiği ayetleri anlaşılması imkânsız kılmak yanında, pek çok ayeti de hiç kimsenin anlayamayacağı bir şekilde gönderdiğini ekleyiverir. Bunlardan bazı örnekleri ilerideki sayfalarda göreceğiz; fakat şimdilik şunu belirtelim ki, Tanrı, yine Muhammed'in söylemesine göre, birçok halde Kur'an'ın anlaşılmasını engellemek istediğini açıkça bildirmiştir. Örneğin, En'am, İsra ve Kehf gibi bazı surelerde, Tanrı'nın Kur'an'ı anlaşılmaz kılmak için insanların kalplerine örtüler, gözlerine perdeler ve kulaklarına ağırlıklar koyduğu anlatılmıştır:

> *"...Onlardan seni (okuduğun Kur'an'ı) dinleyenler de vardır. Fakat onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne perdeler, kulaklarına da ağırlık verdik. Onlar her türlü mucizeyi görseler bile, yine de ona inanmazlar. Hatta o kâfirler sana geldiklerinde, 'Bu Kur'an eskilerin masallarından başka bir şey değildir' diyerek seninle tartışırlar" (En'am Suresi, ayet 25; İsra Suresi, ayet 46; Kehf Suresi, ayet 57).*[1]

---

[1] İsra Suresi'nde şöyle yazılıdır: "*Biz Kur'an'ı okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyen bir örtü çekeriz. Ayrıca, onu anlamamaları için kalplerine bir kapalılık ve kulaklarına bir ağırlık veririz. Sen Kur'an'da Rabbinin birliğini yad ettiğinde, onlar, canları sıkılmış vaziyette, gerisin geri dönüp giderler*" (İsra Suresi, ayet 45-46)).

Görülüyor ki Tanrı, bazı kişilerin Kur'an'ı anlamalarına engel olduğunu söylüyor ve biraz daha şaşırtıcı bir ifadeyle şunu ekliyor:

> *"Ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıkta kalmış sağır ve dilsizlerdir" (En'am Suresi, ayet 27, 39).*

Yani Kur'an'daki Tanrı, hem Kur'an'ı anlamasınlar diye, insanların kalplerine örtüler ve kulaklarına ağırlık koyduğunu anlatmakta, hem de ayetleri anlamıyorlar diye onlara "sağır ve dilsizler" diyerek çatmaktadır!

Her ne kadar Kur'an yorumcuları, yukarıdaki ayette söz konusu edilen kişilerin, Allah'a karşı gelen, Kur'an ayetlerini dinlemek istemeyen kimseler olduklarını ve Tanrı'nın bu yüzden kalplerini örttüğünü, kulaklarına ağırlık koyduğunu söylerlerse de, doğru olanı söylemiş olmazlar. Daha önce de değindiğimiz gibi, Kur'an'da (örneğin, En'am Suresi'nin 125. ayetinde) insanların gönlünü dilediği gibi açıp onları Müslüman yapanın, doğru yola sokanın ya da dar ve sıkıntılı kılıp saptıranın Tanrı olduğu yazılıdır. Yine aynı surenin 107. ve 111. ayetlerinde "inanmanın" Allah'ın izni ve istemesiyle olacağı belirtilirken, "*Allah dileseydi puta tapmazlardı*" (En'am Suresi, ayet 107) denmiştir. Bu böyle olduğuna göre, eğer bu ayetlerde sözü edilen kişiler "puta tapan", "imansız" ya da "sapık" oldukları için Kur'an'ı dinlemek istemiyor iseler, bunun sorumluluğunun, gönülleri dilediği gibi açan ya da kapayan Tanrı'ya ait olması gerekmez mi? Ve esasen Kur'an'ı dinleyip anlamak için kulağın "kulak" olması ve "açık bir kalp" bulunması şart değil mi? Şu durumda Tanrı'nın, Kur'an ayetlerini dinlemek istemeyenlerin kalplerini örtecek ya da kulaklarına ağırlık koyacak yerde aksini yapması, onların kulaklarını ve gönüllerini açması beklenmez mi?

Fakat Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, bazı kişilerin kalplerini daraltmak suretiyle, Kur'an'ın onlar tarafından anlaşılmasına engel olmuştur. Daha başka bir deyimle onların kâfir olmalarını ya da kâfir olarak kalmalarını istemiştir. Bunun da sebebi, yine Muhammed'in söylemesine göre, cehennemi insanlarla dolduracağına dair kendi kendisine söz vermiş olmasıdır. Örneğin, Secde Suresi'nde Tanrı'nın şöyle dediği yazılıdır:

"Biz dilesek, elbette herkese hidayetini verirdik. Fakat 'Cehennemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım' diye benden kesin söz çıkmıştır" (Secde Suresi, ayet 13).

Yine bunun gibi Hûd Suresi'nde Tanrı'nın; "*Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. (Fakat) onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler...*" (Hûd Suresi, ayet 118) dediği ve "*...Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım*" (Hûd Suresi, ayet 119) diye eklediği bildiriliyor.

Daha başka bir deyimle Tanrı, dilemiş olsa herkese "hidayetini" vermek olasılığına sahip olduğu halde vermiyor; çünkü cehennemi insanlarla (ve cinlerle) dolduracağına dair kendi kendine yeminler etmiştir. Bu nedenle, insanları "ihtilafa" düşürtüyor ve dilediklerini cehenneme atmak suretiyle kendi kendine vermiş olduğu sözü yerine getirmiş oluyor!

Hemen belirtelim ki, Muhammed bu tür ayetleri Kur'an'a koymakla, kişileri İslam yapamamanın sorumluluğundan kurtulmaya çalışmıştır. Tanrı'yı, "*Onlardan seni dinleyenler vardır; Kur'an'ı anlarlar diye, kalplerine örtüler, kulaklarına da ağırlık koyduk*" (En'am Suresi, ayet 25; İsra Suresi, ayet 46; Kehf Suresi, ayet 57) şeklinde konuşmuş olarak göstermekle de aynı taktiği izlemiştir. Yani, kişilerin İslam'ı kabul etmemelerinin sorumluluğunun kendisinde değil, Tanrı'da olduğunu anlatarak, başarısızlık damgasını yemekten sıyrılmak istemiştir.

V - KULLARINI İNANÇ BOCALAMASINDA BIRAKMAMAK İÇİN TANRI, BAZI AYETLERİ ANLAŞILAMAZ NİTELİKTE KILMIŞ!

Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı, her ne kadar Kur'an'ı "apaçık" olmak üzere gönderdiğini bildirmekle beraber, kitabın bazı ayetlerini "muhkem" (yani, "açık ve seçik" ya da "kesin" anlamlı), bazılarını da "müteşabih" (yani, "anlamı tam olarak anlaşılamayan "ya da "çeşitli anlamlı") nitelikte kılmaktan geri kalmamıştır. Ve bunu şu sözleriyle açığa vurmuştur:

> *"(Ey Muhammed!) Sana (Kur'an'ı) indiren O'dur. (Kur'an'ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşabihtir... " (Al-i İmran Suresi, ayet 7).*

Din bilginleri, "*muhkem*" sözcüğünü, "*Anlamı ve yorumu bilinen, anlaşılır olan*", "*kesin anlamlı olan*", "*kanıtlıkları kesin, açıklamaları sağlam, net olan*", "hükmü geçerli olan" (yani ortadan kaldırılmamış olan), "*yalnızca tek anlamı olan*" şeklinde tanımlarlar. Bu tanımlamalara göre, örneğin Al-i İmran Suresi'nin, "*Kesin olarak Tanrı katında (gerçek) din yalnızca İslam'dır... İslam'dan başka dinlere rağbet edenler tam bir sapıklık ve ziyan içindedirler*" (Al-i İmran Suresi, ayet 19 ve 85) şeklindeki ayeti, kesin ve apaçık anlamlı ayetlerdendir.

"*Müteşabih*" sözcüğüne gelince, bunu, "*çeşitli anlamlı*", "*anlamını hiç kimsenin bilemeyeceği*", "*anlamı hiçbir yolla bilinemeyen*", "*birden çok anlama gelebilen*" ya da "*hükmü yürürlükten kaldırılmış olan*" şeklinde anlarlar.[1] Örneğin, Hakka Suresi'nin 40. ayetinde Kur'an'ın "*...çok şerefli bir elçinin sözü*" olduğu yazılıdır. Tekvin Suresi'nin 19. ve 20. ayetlerinde de, Kur'an'ın "*Tanrı katında itibarlı bir elçinin getirdiği söz*" olduğu bildiriliyor. Biraz ileride göreceğiz ki, bu ayetlerde geçen "elçi" sözcüğünün, "Cebrail" için mi, yoksa "Muhammed" için mi kullanıldığı belli değil. Yine bunun gibi Enfal Suresi'nin 65. ayetinde, Müslü-

---

1 Taberi, Kurtubi, Fahruddin Razi, Nesefi, Muhyiddin İbn Arabi gibi kaynaklardan aktaran bkz. Turan Dursun, age. c.3, s. 138.

manlardan yirmi kişinin, savaşta iki yüz kâfire galip geleceği (yani, bir Müslümanın on kâfiri haklayacağı) yazılıdır. Onu izleyen 66. ayette ise, Müslümanlardan yüz kişinin, kâfirlerden iki yüz kişiye galip gelecekleri (yani, bir Müslümanın iki kâfiri haklayacağı) belirtiliyor. Hani sanki Tanrı, Müslüman kullarının gücü konusunda kararsız ya da fikir değiştirmiş gibidir; zira bir ayette yirmi Müslümanın iki yüz kâfiri tepeleyeceğini söylerken, diğer bir ayette yüz Müslümanın iki yüz kâfiri haklayabileceğini söylemektedir. Bu iki ayet arasında çelişki olduğu için, her ikisi de "müteşabih" sayılıyor. Kimi yorumculara göre 65. ayet, daha sonraki 66. ayet ile ortadan kaldırılmıştır. Kimi yorumculara göre ise Tanrı, Müslümanların zayıf oldukları dönemler için 65. ayeti, güçlendikleri dönem için 66. ayeti koymayı düşünmüştür. Bu nedenle 65. ayet kaldırılmamıştır, geçerlidir. Görülüyor ki, 65. ayetin geçerli olup olmadığı belli değil! Hiç değilse tartışmalı! Çünkü her ikisi de "müteşabih" nitelikte ayetler sayılıyor.

Yine bunun gibi, Maide Suresi'nde, namaz kılmaya kalkanların, yüzlerini, dirseklerine kadar ellerini, başlarını ve topuklarına kadar ayaklarını yıkamaları emredilirken, "*...Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın...*" (Maide Suresi, ayet 6) diye ekleniyor. Ayetin bu kısmı, bazı çevirilerde şöyledir: "*...cünüpseniz tastamam yıkanın...*" Fakat "boy abdestinden" ya da "tastamam yıkanın" deyiminden ne anlaşılması gerektiği bildirilmiyor. Örneğin, namaz abdestinde ağzı yıkamak şart değil; fakat acaba cünüpken şart olacak mı? Yorumculardan bir kısmı "boy abdesti" deyimini "vücudun dış kesimi" olarak tanımlamakta. Bununla beraber "ağız" kısmı, bazen "dış kesim"e, bazen de "iç kesim"e giriyor. "Dış kesim" sayıldığı zaman, ağza alınan bir şey, yutmadıkça, orucu bozmuyor. "İç kesim" sayıldığı zaman, tükürük orucu bozmuş olmuyor! Şu durumda "cünüp"ken ağzı yıkamak gerekli; ama diğer hallerde yıkamak abdest için gerekli değil gibi![2]

Öte yandan biraz önce belirttiğimiz gibi, surelerin en başında yer alan "Elif, Lam, Mim, Sad" vd... şeklindeki harflerin -ki "el-hurüfu'l-mukattaat" diye tanımlanıyor- ne anlama geldiği, ne için konduğu bilinmez, 1400 yıl boyunca da bili-

---

2 Bu konuda bkz. Turan Dursun, age, c.3, s. 140.

nemediği içindir ki, Suyûti gibi din bilginleri, "*Bunların anlamını sadece Tanrı bilir*" diyerek, bu konuyu "çözümsüz" bir "çözüme" bağlayıvermiştir.

***

Konuyu daha önceki bölümlerde ele almış olmakla beraber, tekrar kısaca değinelim ki, Kur'an'ın "muhkem" ve "müteşabih" ayetlerden oluşmasını bazı İslamcılar iki gerekçeye dayatırlar. Bu gerekçelerden biri şudur: güya Tanrı, kesin ve anlaşılır (muhkem) ayetler yanında, "şüphe" uyandıracak nitelikte (müteşabih) ayetler de göndermekle istemiştir ki, gönderdiği bütün ayetler herkes tarafından anlaşılmasın. Şu bakımdan ki, eğer her şeyi anlaşılır şekilde açıklamış olsaymış, bu takdirde cahil Araplara o anda akıllarının alamayacağı şeyleri söylemiş ve dolayısıyla onları tereddüt ve inanç bocalaması içinde bırakmış olurmuş!

İkinci gerekçeye gelince, o da şöyledir: Tanrı, ayetleri çeşitli ve farklı anlamlara gelebilir şekilde göndermekle, bunların yorumlanmalarına, böylece çeşitli durum ve ihtiyaçlara uydurulmalarına olanak sağlamak istemiştir ki, bu da güya fikir özgürlüğünü oluşturmak içindir.[3]

Hemen belirtelim ki, bu gerekçelerin her ikisi de aklı çileden çıkarır nitelikte şeylerdir. Çünkü anlaşılsın diye Kur'an'ı "apaçık" olarak indirdiğini ısrarla söyleyen ve bu söylediğini Kur'an boyunca tekrar eden bir Tanrı, herkesin anlamasını istediği Kur'an'a, anlaşılması mümkün olmayan hükümleri niye koysun? Eğer bazı insanların anlayış gücünden yoksun olduklarını ve bu nedenle "tereddüt ve inanç bocalaması" içerisinde kalacaklarını düşünüyor ise, her şeyi yapmaya kadir bir Tanrı olarak, onlara neden anlayış gücü vermesin? Ve neden ayetlerin tümünün anlaşılmasını sağlamasın?

İkinci gerekçenin mantıksızlığı daha da bariz bir şekilde ortadadır: fikir özgürlüğünü sağlamak isteyen bir Tanrı'nın, kalkıp da bu işi, anlaşılması olanaksız

[3] Cerrahoğlu, age, s. 17 vd... 62

ya da kullarını (örneğin yorumcuları) birbirlerine düşürtecek nitelikte "müteşabih" ayetler koymak suretiyle yapması, aklın kabul edemeyeceği bir şeydir. Fikir özgürlüğüne taraftar olan bir Tanrı, bunu kapalı ifadelerle değil, elbette ki apaçık bir şekilde ortaya koyar ve aklın üstünlüğünü, rehberliğini temel kılardı. Oysa ki, Muhammed'in Tanrısı, böyle yapmak yerine, "müteşabih" ayetlerle uğraşmanın ve bu ayetleri yorumlamanın dahi "fitne" çıkarmak olduğunu bildirmekte! Gerçekten de yukarıdaki ayetin bununla ilgili satırları şöyledir:

> *"... İşte kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek (kendilerine göre yorumlamak) için ondaki müteşabih ayetlere yapışıp, onlarla uğraşır dururlar. Hâlbuki onun tevilini (yorumunu) ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise, 'Ona inandık. Hepsi Rabbimiz tarafındandır' derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar"* (*Al-i İmran Suresi, ayet* 7).

Görülüyor ki Tanrı, hem bir yandan "müteşabih" nitelikte ayetler gönderdiğini söylüyor hem de bunların yorumunun sadece kendisine ait olduğunu ekliyor. Eğer bunların yorumunu sadece kendisi biliyor ise, göndermenin anlamı nedir?

Bazı yorumculara göre Tanrı, çeşitli anlamlı (müteşabih) ayetleri hiç kimse anlamasın diye indirmiştir ve bunların yorumunu kendisine saklamıştır. "*...Hâlbuki onun (yani müteşabih ayetlerin) tevilini (yorumunu) ancak Allah bilir...*" demek suretiyle Kur'an'a, kendisinden başka hiç kimsenin bilemeyeceği ayetler koyduğunu bildirmiştir. Bunların anlamından ve yorumundan, değil halktan kişiler, "ilimde derinleşmiş" olanlar bile habersizdirler. Nitekim İbn Abbas, Ayşe, Malik İbn Enes vs... gibi kaynaklara göre, yukarıdaki ayetin okunuşu, "*çeşitli anlamlı (müteşabih) ayetlerin anlam ve yorumunu Tanrı'dan başkası bilemez*" şeklinde olması gerekir.[4]

Bazıları ise, ayette geçen "ve'r-rasihûne" sözcüğünün başındaki "vav" harfini "atıf edatı" kabul edip, yukarıdaki ayeti, "*çeşitli anlamlı (müteşabih) ayetleri, Allah ve ilimde yüksek payeye erişenler bilir*" şeklinde okurlar.[5] Burada geçen

---

4 Bu konuda bkz. Turan Dursun, age, c.3, s.157.

5 Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1991, s.49.

"ilim" sözcüğü, "din" anlamında olduğuna göre, "yüksek payeye erişenler"den maksat, dinde "ulema" olanlardır. Ancak, eğer bu görüşü geçerli sayacak olursak, bu takdirde "müteşabih" ayetlerin yorumu işinin, ancak Tanrı'nın dinde yüksek payeye eriştirdiği kimselere ait olması gerektiğini kabul gerekir ki, bu da ortaya dinsel bir "oligarşi" ya da İran'dakine benzer "mollalar hükümeti" sistemini çıkarır; yani felaket demektir.

Bütün bunlar bir yana, bir an için diyelim ki, Tanrı, "müteşabih" nitelikteki ayetleri, esas itibariyle "yorum" sistemini getirmek, fikir özgürlüğünü sağlamak amacıyla öngörmüştür. Evet, ama "fikir özgürlüğü" denen şey akılcı düşünce yoluyla oluşan bir şeydir ki, akla ters düşen konuları reddetmek anlamına gelir. Daha başka bir deyimle, aklın vahye üstünlüğü demektir. "Tanrı sözleri"dir diye kabul edilen Kur'an hükümlerini ortadan kaldırmak, yerlerine yenilerini koymak mümkün sayılamadığına göre, yorum yoluna başvurmanın anlamı ve faydası olur mu? Örneğin, Kur'an'da, "*Serkeşliğinden endişe ettiğiniz karınızı dövün...*" (Nisa Suresi, ayet 34) diye ayet var. Bu ayet, hem hukuk anlayışına, hem de insan haklarına ters bir nitelik taşımaktadır. Şu bakımdan ki, kocaya, karısının serkeşliğinden (itaatsizliğinden) kuşkuya düştüğü an ceza verme hakkını tanımakta! Yani, koca, sırf endişeye kapıldığı için, yani henüz ortada suç diye bir şey yokken, karısını dövebilecektir. Oysa hukuk, kuşku üzerine ceza yoluna başvurmayı kabul etmez. Öte yandan ayette dayak cezasının ne nitelikte olacağı da belli edilmemiştir. Bu durumda kocanın, öfkesine hâkim olamayarak kadını aşırı bir şekilde dövmesi, orasını burasını kırması mümkün. Bu ayeti, belki laf cambazlığıyla (ya da hadislere başvurarak), "*kocalar karılarını, yaralamadan, hafifçe dövebilirler*" şeklinde yorumlayabilirsiniz, fakat ortadan kaldıramazsınız; çünkü kaldırmaya kalktığınız takdirde Tanrı'dan geldiği söylenen bir hükmü yok etmiş sayılırsınız; daha doğrusu Tanrı'ya karşı gelmiş, ona savaş açmış duruma düşersiniz. Oysa "dayak" denen şey, en hafif şekliyle dahi olsa, insan şahsiyetinin (özellikle kadın şahsiyetinin) haysiyetine aykırı bir şeydir. Hele hayvanların bile dayakla değil, anlayışla ve iyilikle eğitildiği bir çağda, kadınları -hafif şekilde de olsa- dövülmeye layık saymak mümkün olamaz. Görülüyor ki, Kur'an'ın "müteşabih" nitelikteki

ayetlerinin, akılcı düşünce ürünü olan fikir özgürlüğüne yer veren bir yönü yoktur.

***

Bu vesileyle üzerinde durulması gereken diğer bir husus da şu: Al-i İmran Suresi'nin yukarıdaki incelediğimiz 7. ayetinde, "müteşabih" ayetlere takılanların "kalplerinde eğrilik bulunanlar" olduğu bildiriliyor! Daha başka bir deyimle, Tanrı, hem bazı ayetleri "müteşabih", yani çeşitli anlamlara gelsin ya da kimse anlamasın diye koyuyor, hem de buna takılanları kalplerinde eğrilik vardır diye kötülüyor! Olacak şey midir bu?!

Fakat her ne olursa olsun, şu muhakkak ki, Kur'an'da "kesin anlamlı" ve "çeşitli anlamlı" hükümler olduğunu belirten bu yukarıdaki ayet dahi, aslında pek anlaşılır gibi değil! Gerçekten de kendilerini ilimde yüksek payeye erişmiş gibi görenler ve "*müteşabih (çeşitli anlamlı) ayetleri Allah ve bilgide derinleşmiş olanlar ancak bilir*" diyenler dahi, ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, çoğu ayetlerin içinden çıkamazlar, çıkamamışlardır. İlimde derinleşmiş olduklarını öne sürmekle beraber, içeriğini anlamadıkları halde, bu "müteşabih" ayetlerin Tanrı'dan geldiğini kabul etmekle yetinirler; çünkü ayet onlara bunu emretmiş, şöyle demiştir:

> *"...İlimde yüksek payeye erişenler ise, 'Ona (yani müteşabih ayetlere) inandık. Hepsi Rabbimiz tarafındandır' derler..."* (Al-i İmran Suresi, *ayet* 7).

Bunun böyle olduğunu biraz aşağıda vereceğimiz bazı örneklerle tekrar göreceğiz. Fakat şimdilik tekrar şu sorulara dönmekte yarar var: Neden acaba Tanrı anlaşılsın diye gönderdiği ayetlerden bazılarının anlaşılmasını istemez? Ve neden bazı kişilerin kulaklarına "ağırlıklar", gözlerine "perdeler" vs... koyar; sırf bu bazı ayetleri anlamasınlar diye! Eğer bunu, "*bu kişiler inanmayanlardandır, kâfirlerdendir*" diye yapıyor ise, dilediği gibi onların kalplerini daraltan, kulakla-

rını kapatan ve onları kâfir yapan zaten kendisi değil midir?! Örneğin, "*Ben dilediğimin kalbini açar onu Müslüman yaparım, dilediğimin gönlünü kapar onu kâfir yaparım*!" şeklinde konuşan yine Tanrı değil midir? (Örneğin bkz. En'am Suresi, ayet 125.)

Öte yandan, yukarıdaki ayette (yani Al-i İmran Suresi'nin 7. ayetinde) olduğu gibi, "*... 'İlimde yüksek payeye erişenler, çeşitli anlamlı (müteşabih) ayetlere inandık. Hepsi Rabbimiz tarafındandır' dediler*" şeklinde konuşmanın da pek anlaşılır bir yönü yoktur. İlimde yüksek payeye erişenler, "çeşitli anlamlı" ayetlerin anlamının ne olduğunu bilmeden "*Biz anlamı tam olarak anlaşılamayan bu ayetlere inandık, hepsi de Tanrı'dandır*" diyecek olurlarsa, kör bir inanca saplanmak bakımından cahil halk yığınlarına örnek teşkil etmiş olmazlar mı? Yoksa Tanrı onları bu şekilde konuşturmakla, acaba cahil halk yığınlarını, körü körüne kendisine inanmaya sürüklemek mi istemiştir?

Bu soruların yanıtını yine Muhammed'in günlük siyasetinde bulmak mümkündür; bunu ilerideki sayfalarda kısaca özetleyeceğiz ve göreceğiz ki, ayetleri "muhkem" ve "müteşabih" olmak üzere ikiye ayıran bu yukarıdaki ayet, çeşitli nedenler yanında, bir de Kur'an'daki çelişmeleri ve tutarsızlıkları göz ardı etmek için konmuştur. Çoğu yayımlarımda değindiğim gibi, şeriatçıların, dinsel ya da fikirsel birtakım cambazlıklarla, Kur'an'ı, her türlü eleştiriden uzak kılmaya çalışmalarının ya da olumsuzlukları "olumlu" imiş gibi göstermeye uğraşmalarının yararlı hiçbir yönü yoktur. Bu tür çabalar aklın Kur'an'a teslimiyeti sonucunu doğurur ki, her alanda, özellikle fikirsel alanda gelişmezlik yaratır. Aklın "özgür" ve dolayısıyla "yaratıcı" nitelikte oluşabilmesi için, onu böyle bir teslimiyetten kurtarmak şarttır. Bunun böyle olduğunu anlamak için, "apaçık" olduğu söylenen Kur'an'ın, "apaçık olmayan" yönlerinden bazı örnekleri gözden geçirmeye devam etmemiz gerekecektir. Bu örnekler, Kur'an eğitiminin, özgür düşünce ve fikirsel gelişme açısından ne kerte sakıncalı olduğu hususunda bize kısaca bir fikir verecektir.

VI - "APAÇIK" OLDUĞU SÖYLENEN KUR'AN'IN, "APAÇIK" OLMAYAN YÖNLERİNDEN DİĞER BAZI ÖRNEKLER! (DEVAM)

Kur'an'ın anlam bakımından açık olmayan, kapalı ya da çeşitli anlam taşıyan, yürürlükten kaldırılıp kaldırılmadığı anlaşılmayan yönleri pek çoktur. Bunların tümünü burada ele almaya imkân yok. "Üstat" diye bilinen İslamcıların dahi tartıştıkları ve farklı şekilde yorumladıkları ayetlerden bazı örneklerle yetineceğiz:

"Hakka" ve "Tekvir" Surelerinde Geçen "Elçi" Sözcüğünün Muhammed'i mi Yoksa Cebrail'i mi Kastettiği Bilinmez (Hakka Suresi, Ayet 40; Tekvir Suresi, Ayet 19-21)

Konuya daha önce değinmiş olmakla beraber burada tekrar şu hususları belirtmekte yarar vardır:

> *"...Kur'an, şerefli bir elçinin getirdiği sözdür..." (Hakka Suresi, ayet 40).*
>
> *"Bu Kur'an, arşın sahibi katında değerli, güçlü, sözü dinlenen ve güvenilen şerefli bir elçinin getirdiği sözüdür" (Tekvir Suresi, ayet 19-21).*

Bu ayetlerde yer alan ve anlaşılmazlık yaratan deyimin Arapçası aynen şöyledir: "İnneû le kavlu resûlin kerim." Bu sözler, "*Kuşku yok ki, o (Kur'an), onurlu (keremli) bir resulün (elçinin) sözüdür kesinlikle*" anlamına gelmektedir. Ancak, surelerde geçen "resul" ("elçi") sözcüğünün gerçek anlamda "Cebrail"i mi, yoksa "Muhammed"i mi öngördüğü pek bilinmez. Kimine göre bu sözcükten anlaşılması gereken şey "Cebrail"dir. Güya, "Cebrail", Tanrı'dan aldığı vahyi Muhammed'e tebliğ etmiştir. Kimine göre ise "elçi" sözcüğünden maksat "Muhammed"dir, çünkü güya Hakka Suresi'nin 41. ve 43. ayetlerinde Kur'an'ın "şair" ya

da "kâhin" sözü olmadığı ve Tanrı'dan indiği yazılı olduğu için bunu böyle kabul etmenin daha doğru olduğu anlatılmıştır.[1]

Büyük din bilgini Turan Dursun'un görüşüne göre, bu ayette yer alan ve "elçi" demek olan "resul" sözcüğüyle "Cebrail'in mi, yoksa "Muhammed'in mi amaçlandığı tartışmalı olduğu içindir ki, ayette geçen "sözüdür"ün başına, "getirdiği" biçiminde bir ekleme yapmak gelenek olmuştur. Ve bu, Kur'an'ın namusunu kurtarma çabasından doğan bir yorumdur. Kur'an'ın, başkasının değil, Tanrı'nın sözü olduğuna ters düşen bir anlatım, yorum yoluyla düzeltilmek istenmiştir. Buradaki resul ile Cebrail'in amaçlandığını savunanlar "...getirdiği sözdür" diye anlam verirler. Fahruddin Razi'nin yorumu şöyledir:

"Kur'an, Levh-i Mahfuz'a yazdığı, dizgisini, düzenini kurduğu için Tanrı'nın sözüdür; göklerden yere indirdiği için Cebrail'in sözüdür; alıp halka ilettiği için de Muhammed'in sözüdür."[2] (Bu satırlar Turan Dursun'un İlhan Arsel'e yazmış olduğu 16 Temmuz 1988 günlü mektubundan alıntıdır.)

Öte yandan şuna işaret etmemiz gerekir ki, Muhammed, Kur'an'a koyduğu ayetlerle Tanrı'yı bile, kendisine "salavat" getirir durumda göstermiştir. Örneğin, Ahzab Suresi'nde şöyle yazılıdır:

> *"Allah ve melekleri, Peygamber'e (Muhammed'e) çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin" (Ahzab Suresi, ayet 56).*

Tanrı'yı kendisine "salavat" getiriyormuş gibi gösteren ve müminleri de kendisine "tam bir teslimiyetle selam verir" duruma getiren Muhammed'in, Kur'an'ı kendi sözleri olarak tanımlamasında şaşılacak bir şey olabilir mi?

Fakat her ne olursa olsun durum şu ki, "apaçık" olması gereken yukarıdaki ayetler "apaçık" olmaktan uzaktır.

---

1 Abdülbaki Gölpınarlı, Kur'an-ı Kerim ve Meali, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1958, s. CXII.
2 Fahruddin Razi, Kitabü't-Tefsirü'l Kebir, 30/117

Hicr Suresi'nde Geçen "Ormanlık Yerde Oturanlar" Deyiminin "Medyen" Halkına Ait Olup Olmadığı Konusunda Anlaşmazlık Var (Hicr Suresi, Ayet 78-99)

Kur'an'ın Hicr Suresi'nde, "*Ormanlık yerde oturanlar da, muhakkak ki, zalimdiler; biz de onların cezalarını vererek öç aldık. Bunların ikisi de hala işlek yollar üzerindedirler...*" (Hicr Suresi, ayet 78-79) diye yazılıdır. Ayetin "apaçık" olmaması nedeniyle, bazı Kur'an çevirilerinde "*Medyen yakınındaki ormanlık yerde*" deyimi, bazı çevirilerde ise bunun yerine "*Eyke halkı*" deyimleri geçer.[3] Yorumculara göre, ayette sözü edilen kavim "Süayb" kavmidir; çünkü bu kavmin oturduğu yerler ormanlıktır.[4] Bununla beraber bunların Medyen halkı olup olmadıkları konusunda anlaşmazlık vardır.

Ayetlerin "apaçık" olmaması, Tevrat'tan alıntı yapılırken dikkatli davranılmamış olması nedenindendir.

Al-i İmran Suresi'nin 188. Ayetinin Ne Vesileyle İndiği Konusunda Anlaşmazlık Var (Al-i İmran Suresi, Ayet 188)

"Ettiklerine sevinen ve yapmadıklarıyla övülmeyi sevenlerin, sakın onların azaptan kurtulacaklarını sanma..." (Al-i İmran Suresi, ayet 188).

Burada sözü edilen kişilerin kimler olduğu pek bilinmez. Bunların münafıklar olduğunu söyleyenlerin yanında Yahudiler olduğunu söyleyenler de vardır. Örneğin, Buhari'de, bu ayetle ilgili iki hadis var ki, bunlardan birinde -ki Ebu Said-i Hudri'nin rivayetidir- Muhammed gazaya çıktığı zamanlarda, bir kısım münafıkların arkada kaldıkları, çoğu kez evlerinde oturup keyif çattıkları, fakat Muhammed'in savaştan dönüp geldiği zamanlar özür beyan edip, işlemedikleri bir iş için kendilerine övgü yağdırılmasını istedikleri yazılıdır.

---

3 Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, s.312.
4 Sahih-i..., c. 11, s.73-74, Hadis No. 1688.

İbn-i Abbas'ın rivayetine dayalı diğer hadise göre ise, ayette söz konusu edilen kimselerin Yahudiler olup, ayetin onlar hakkında "nazil" olduğu ve şu hale göre Müslümanlara -velev ki münafıklar olsun- uygulanmayacağı anlatılmıştır.[5]

A'raf Suresi'nde Geçen, "Dilini Sarkıtıp Soluyan Köpek" (A'raf Suresi, Ayet 175-177) Sözlerinin Kime Yönelik Olduğu Kesin Olarak Bilinmez

A'raf Suresi'nin 175. ve 176. ayetlerinde, Tanrı'nın, gazaba gelmiş olarak şöyle konuştuğu yazılıdır: "*...Fakat o dünyada meyletti ve hevesine uydu. (Onun) Durumu... dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumu gibidir. İşte ayetlerimizi yalan sayan kimselerin durumu böyledir*" (A'raf Suresi, ayet 176). Buradaki, "*...dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumu gibidir*" sözleriyle kimin kastedildiği kesin olarak bilinmez. Bazı yorumculara göre bu kişi, Muhammed'i şiirleriyle kınayan, alaya alan Arap şairlerinden Ümeyye b. Ebi's-Salt'tır (bu ad Ümeyye b. Abi'I-Şalt olarak ya da Ümeyye bin Essalts şeklinde de yazılmaktadır). Vakidi ya da al-Agani gibi kaynaklara göre, yukarıdaki ayetler Ümeyye b. Ebi's-Salt hakkında inmiştir.[6] al-Sa'labi gibi kaynaklara göre, burada sözü edilen kimse Abu Amir b al-Nu'man adında bir rahiptir.[7] Bazıları da bunun Yahudilerden Bel'am b. Baûra adında biri olduğunu söylerler.[8]

Fakat Beyzavî, Celaleddin, Zemahşeri, Taberi, Razi, İbn Kutayba vs... gibi kaynaklara göre yukarıdaki ayetlerde sözü geçen kişi, Bel'am b. Baûra adında biri olup, Yahudi ulemasından ya da Yemen veya Kenan diyarlarındandır. Güya halk, kendisinden Musa Peygamber'e ve İsrailoğullarına küfür ve lanet etmesini istemiş, fakat o "*Onları melekler koruyor, onlara karşı nasıl lanet edebilirim?*" diyerek bunu yapmak istememiştir. Fakat kendisine rüşvet verilmesi üzerine istenileni yapmıştır. Razi'nin Mafatih (Kahire, 1308) adlı kitabında yazılanlara göre,

5 Sahih-i.... c.11, s.74-75, Hadis No. 1689.
6 Sahih-i..., c.10, s.39; ayrıca bkz. Abu'l-Farac, al-Agani, c.3, s.187; İslam Ansiklopedisi, c.13, s. 10
7 *İslam Ansiklopedisi*, c.2, s.464.
8 Sahih-i.... c.4. s.129 ve c. 10, s.38-39.

Bel'am, güya Tanrı tarafından bilgi ile donatılmış ve Tanrı'nın dinini iyice öğrenmiş olmasına rağmen, daha sonra "itikatsızlığa" düşmüştür (c.4, s.315 vd.)[9] Bel'am ile ilgili olmak üzere daha birçok rivayet mevcuttur.

Her ne olursa olsun gerçek şu ki, hiç kimse Kur'an'ın A'raf Suresi'nin 175. ve 176. ayetlerinde geçen kişinin ve bu kişi ile ilgili olayın kesin olarak ne olduğunu bilmez. Fakat buna rağmen, yine de Kur'an'ın "apaçık" bir kitap olduğundan kuşku etmez.

Hûd Suresi'nin 118. ve 119. Ayetlerinde Geçen "Bunun için" Deyiminin Anlamı Üzerinde Anlaşmazlık Var

"Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. (Fakat) onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, 'Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım' sözü yerini buldu" (Hûd Suresi, ayet 118-119).

Dikkatlice okunacak olunursa, birbirini izleyen bu iki ayet, tümüyle açıklıktan uzak olmak yanında bir de adalet duygularını incitici niteliktedir. Çünkü bir kere Tanrı'nın bütün insanları bir tek millet yapmak varken yapmayıp, onları ihtilafa düşmüş olarak bırakması ve sonra da cehenneme atması, her şeyden önce adalet duygusuyla bağdaşmayan bir tutumdur. Öte yandan, ayette geçen, "Zaten Rabbin onları bunun için yarattı" sözleri anlaşılmaktan uzaktır. Ayette yer alan "Bunun için" deyiminin, Arapçada "li-zalike" sözlerinin karşılığı olduğu öne sürülür ve yorumcular bu sözlere iki anlam verirler. Anlamlardan biri şudur:

"Zaten Rabbin onları bunun için, yani ihtilafa düşmeleri için yarattı."

Diğer anlam ise şudur:

"Zaten Rabbin onları bunun için, yani rahmetine nail olmaları için yarattı"[10]

---

[9] *İslam Ansiklopedisi*, c.2, s.464-465.

Dikkat edileceği gibi, ortada birbirinden çok farklı ve birbirine ters sonuç yaratan iki yorum ve iki uygulama var demektir. Bunlardan hangisine itibar edileceği bilinmez. Esasen yorumcular bu ayetleri açıklamaya çalışırlarken, daha da anlaşılamaz şekle sokarlar. Öte yandan, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, bu ayetler Tanrı'nın "yüceliği" ve "adaleti" fikriyle de bağdaşmaz nitelikte şeylerdir.

Kehf Suresi'nde Geçen "Al-Rakîm" Sözcüğünün Ne Olduğunu Kimse Bilmez (Kehf Suresi, Ayet 9)

Kur'an'ın Kehf Suresi'nde "*mağaralı uyurlar*"la ilgili bir masal var. Surenin 9. ayetinde şu yazılıdır:

> *"(Resulüm)! Yoksa sen, bizim ayetlerimizden (sadece) Kehf ve Rakîm sahiplerinin ibrete şayan olduklarını mı sandın?"* (Kehf Suresi, ayet 9).

"*Kehf*" sözcüğünün "*Dağda bulunan büyük mağara*" anlamına geldiği kabul edilmekle beraber "*rakîm*" sözcüğünün ne ifade ettiği belli değildir. Bazılarına göre bu mağaranın bulunduğu dağ ya da vadidir. Bazılarına göre mağarada bulunan kişilerin adlarının yazılı bulunduğu kitabedir. Bazılarına göre mağaradakilerden başka üç kişilik bir topluluktur.[11] Bazılarına göre ise, "kitabe" (yani, "yazılı taş" ya da "maden" gibi şeylerden yapılan "levha"[12] demektir.

Muhammed'in Eş Değiştirmesiyle İlgili Olarak, Ahzab Suresi'nin 52. Ayetinde Yer Alan Hükmün Kaldırılıp Kaldırılmadığı Belli Değil (Ahzab Suresi, Ayet 52)

Ahzab Suresi'nde şöyle bir ayet var:

---

[10] Hud Suresi'nin 118. ve 119 ayetleriyle ilgili olarak bkz. Diyanet Vakfı açıklamasına; Elmalılı Hamdi Yazır'ın yorumu için ayrıca bkz. age, c.4, s.2835-2838

[11] Bu konuda bkz. Turan Dursun, age, c.8, s.36 vd; ayrıca bkz. Kur'an-ı Kerim, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, s.293.

[12] Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.4, s.3225.

“Ey Muhammed! Bundan sonra sana hiçbir kadın, cariyelerin bir yana, güzellikleri ne kadar hoşuna giderse gitsin, hiçbirini boşayıp başka bir eşle değiştirmen helal değildir” (Ahzab Suresi, ayet 52).

Her ne kadar bu ayetin kaldırılmış olduğunu söyleyenler varsa da, farklı görüşte olanlar ayetin kaldırılmayıp, sadece Muhammed’in alacağı kadınların sayısını sınırlandırdığını öne sürerler. Bazı yorumcular, söz konusu ayetin konmasının nedenini, Müslüman kişilere dörde kadar kadın alma hakkı tanınmışken, Muhammed’in o sıralarda 9 kadınla evli olduğunu, Tanrı’nın onu bu sayıyla sınırlandırmak istediğini söylerler. Bazı yorumcular Muhammed’in, o tarihten sonra yapacağı evliliklerini “cahiliye” geleneği gereğince yapabilmesi için, bu ayetin konduğunu belirtirler. Cahiliye geleneğinde, iki erkeğin birbirleriyle karı değiştirmeleri usulü vardı ve bu usul, İslam’ın gelişinden sonra da sürdürülmüştür. Bazı yorumcular, ayetin inmesinin nedeni, bu usulün yasaklanması için olduğunu söylerler.[13]

Kur’an’ın Pek Çok Ayetinde Geçen “Hanif” Sözcüğünün Esas Anlamının Ne Olduğu Bilinmez

Kur’an’ın “*anahtar sözcük*”lerden sayılan “*hanif* (çoğulu *hunafa*) sözcüğü, din bilginleri arasında en fazla tartışılan sözcüklerden biridir; esas kaynağının ve gerçek anlamının ne olduğu pek bilinmez. “*Hanef*” mastarından çıkma olup, yanılmışlıktan, batıla inanmışlıktan ya da kötülüğe kapılmışlıktan kurtularak, Hak’ka, doğru olana, Allah’ın fıtratına kavuşmak gibi anlamlara geldiği söylenir. Bununla beraber Mas’udi gibi kaynaklar, bu sözcüğün Süryanice “*hanifa*” sözcüğünün Arapçalaştırılmış şekli olduğunu öne sürerler.[14] Aramî ve İbrani dillerinde de aşağı yukarı aynı anlamda kullanıldığı söylenir. Ya’kûbi gibi kaynaklar “hunafa” sözcüğünü Saul ile Davud’a karşı savaşan Filistinliler için kullanmışlardır. Yorumculardan birçoğuna göre bu sözcük, “*dosdoğru*”, “*Tek Tanrı’ya inanır*” anlamına gelmekte. Kur’an’ın bazı ayetlerinde “hanif” sözcüğü, “*gerçek ve asli*

[13] Beyzavi, Celaleddin Süyuti, Zemahşeri gibi ünlülerin yapıtlarına ve Turan Dursun’un *Kulleteyn* adlı kitabına bakınız.
[14] Bu konuda bkz. Turan Dursun, age c. 5.

din" sahibi olmak, bazı ayetlerde "*puta tapanlara karşı*" olmak, bazı ayetlerde "*kitab ehli olanların (yani, Yahudilerin, Hıristiyanların) kısmen saptırılmış dinlerine karşıt olan dinden olmak*" gibi anlamlarda olmak üzere kullanılmıştır. Örneğin, Al-i İmran Suresi'nde, Tevrat ve İncil'in İbrahim'den sonra indirildiği ve bu itibarla İbrahim'in, ne Yahudi ne de Hıristiyan olmayıp "hanif bir Müslüman" olduğu yazılıdır:

> *"Ey ehl-i kitab! İbrahim hakkında niçin çekişirsiniz? Hâlbuki Tevrat ve İncil kesinlikle ondan sonra indirildi... İbrahim ne Yahudi ne de Hıristiyan idi; fakat o, hanif bir müslimdi. (Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi). Putataparlardan değildi..." (Al-i İmran Suresi, ayet 65-67).*

Burada gecen "*hanif bir Müslim*" deyimini, "*kendisini Tanrı'ya veren bir hanif: dosdoğru bir Müslüman*" şeklinde ya da "*Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman*" olarak anlayanlar var. Bakara Suresi'nde "hanif" sözcüğü, İbrahim (Peygamber'in) putataparlardan olmayıp, kendisini Tanrı'ya veren bir hanif, dosdoğru bir Müslüman olduğu anlatılmakta:

> *"Yahudiler ve Hıristiyanlar (Müslümanlara), 'Yahudi ya da Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız' dediler. De ki, 'Hayır, biz, hanif olan İbrahim'in dinine uyarız. O putataparlardan değildi..." (Bakara Suresi, ayet 135).*

Nisa Suresi'nde İbrahim'in milletinin, yani dininin "*haniflik*" olduğu bildirilmekte:

> *"İyilik yaparak kendini Tanrıya veren ve hanif olarak İbrahim'in milletine (dinine) uyan kimseden daha güzel dinli kim olabilir. Tanrı İbrahim'i dost edinmişti" (Nisa Suresi, ayet 125).*

Daha başka bir deyimle, İbrahim'in dinine (milletine) uyan kimsenin hanif olduğu anlatılmakta. Aşağıdaki ayetlerde bu konuyla ilgili şunlar yazılıdır:

> *"Allah doğru söylemiştir. Öyleyse İbrahim'in dinine uyun. Hanif olarak... İbrahim putataparlardan değildi" (Al-i İmran Suresi, ayet 95).*

> *"Yüzünü hanif olarak, dine ve Allah'ın insanları ona göre yarattığı fıtratına çevir..."(Rûm Suresi, ayet 30).*

"De ki, 'Kuşkusuz, Tanrım beni doğru yola iletti. Dosdoğru olan dine, İbrahim'in dinine. Hanif olarak. O putataparlardan değildi" (En'am Suresi, ayet 161).

"Yüzünü dine, hanif olarak yönelt. Sakın putataparlardan olma" (Yunus Suresi, ayet 105).

"...Ey Muhammed! 'İbrahim'in milletine (dinine) hanif olarak uy! İbrahim putataparlardan değildi' diye sana vahyettik" (Nahl Suresi, ayet 123).

"(Resulüm) Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah'ın insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur..." (Rûm Suresi, ayet 30).

Muhammed'in söylemesine göre, her doğan çocuk "fıtrat" üzere, yani Allah'ın yarattığı "*hanif olan din*"de doğar. Öyleyken onu, anası babası Yahudi ya da Hıristiyan (ya da Mecusi) yapar. Bu itibarla dine "hanif" olarak tutunmak, Allah'ın fıtratına sarılmak gerekir.[15]

Görüldüğü gibi, çeşitli surelerin çeşitli ayetlerinde geçen "hanif" sözcüğü kesinlik arz etmiyor; hep çeşitli yorumlarla çözüme bağlanmak durumunda. Kur'an'ı "apaçık" olmak üzere gönderdiğini söyleyen Tanrı, Arabın anlayabileceği bir dil kullanmak şöyle dursun, İslam din bilirlerini dahi birbirlerine düşürtecek tarzda konuşmakta!

İki Denizin Birleştiği Yerde Balıklarını Unutan Musa'nın Hikâyesi (Kehf Suresi, Ayet 60-64)

Daha önce değindiğimiz Kehf Suresi'ndeki Musa ile balık masalına tekrar göz atalım. Masalın ilk kısmında şöyle deniyor:

"Bir vakit Musa genç adamına demişti ki, '*Durup dinlenmeyeceğim; ta ki, iki denizin birleştiği yere varacağım, yahut senelerce yürüyeceğim*.' Her ikisi de, iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık, denizde bir deliğe

[15] Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.5, s.3824.

doğru yola koyulmuştu. (Buluşma yerlerini) geçip gittiklerinde, Musa genç adamına, '*Kuşluk yemeğimizi getir bize. Hakikaten şu yolculuğumuz yüzünden başımıza (epeyce) sıkıntı geldi*' dedi. (Genç adam) '*Gördün mü*!' dedi, '*kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı*'. O, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti. Musa, '*İşte aradığımız o idi*' dedi. Hemen izlerinin üzerine geri döndüler" (Kehf Suresi, ayet 60-64).

"Apaçık" olduğu kabul edilen Kur'an'ın, böylesine kapalı ve böylesine bilinmezliklerle dolu satırlara yer vermesi, kuşkusuz ki şaşırtıcıdır. Neden Musa böyle konuşmuştur? Neden genç bir adamla iki denizin birleştiği yere gitme kararındadır? Kimdir bu genç adam? Sözü edilen iki deniz hangi denizlerdir? Sözü edilen balık nereden çıkmıştır? Balığın denizde deliğe doğru yola koyulması ne demektir? Şeytan balığın varlığını neden unutturmuştur? Evet, her şey belirsiz ve şaşkınlık yaratıcı!

Yukarıdaki ayetler; aslı Tevrat'ta bulunan ve oradan Kur'an'a aktarılan bir masalla ilgilidir. Aralarından Beyzavî, Buhari ve Zemahşerî gibi ünlülerin bulunduğu yorumcular, bu kaynaklara dayalı olarak farklı görüşler belirtirler.

Ayette geçen "*genç adam*" sözcüğü ile kimin kastedildiği belli olmamakla beraber, bazı yorumcular bunun, Musa'ya hizmet eden ve ondan "ilim" öğrenen Yûşa b. Nûn adında biri olduğunu söylerler.

Aynı ayette yer alan "iki deniz" deyimi ile ne anlatılmak istendiği ve bu iki denizin hangi denizler olduğu bilinmez. Bazı yorumcular bu "iki deniz" deyiminden Hazar Denizi ile ve Karadeniz'in kastedildiğini söylerler. Bazıları bunun Nil Nehri'nin Sudan'daki iki kolu olan "*Beyaz Nil*" ile "*Mavi Nil*" olduğunu ifade ederler. Bazı yorumcular da bu iki denizden birinin, "zahir âleminin" denizi olduğu Musa, diğerinin ise "batın âleminin" denizi diye kabul edilen Hızır olduğunu söylerler.

Bu masalın yorumcular tarafından açıklanmasını *Şeriat'tan Kıssa'lar* (bkz. Kaynak Yayınları, ikinci basım, İstanbul, Ağustos 1996) adlı kitabımızda belirttik.

Fakat burada kısaca ekleyelim ki, yukarıdaki ayetleri izleyen ayetler, her ne kadar masalın devamı gibi görünürse de, anlam ve sonuç bakımından bağlantısızdır. Şu bakımdan ki, Macma'al-Bahreyn'e doğru yola çıktıkları söylenen Musa ile "genç adam", balığın yokluğunu fark edince geri dönerler ve yolda birisine rastlarlar. Bu rastladıkları kişinin adı yazılı değil; sadece "kul" diye belirtiliyor (Kehf Suresi, ayet 65). Bununla beraber yorumcuların söylemesine göre bu Tanrı kulu, Hızır "Peygamber"dir. Tanrı, güya bu kuluna "*rahmet ve ilim*" ihsan etmiştir. Musa ondan ilim öğrenmek ister. Neden Tanrı Hızır'a ilim vermiştir de, çok sevgili ve değerli Musa'sına vermemiştir? Kur'an'da yazılı değil! Fakat Musa, Tanrı kulundan (Hızır'dan) kendisine doğru yolu göstermesini ister.

Şimdi bu satırları okurken, eğer kendi kendinize, "*Evet, ama Tanrı esasen Musa'ya kutsal kitabı verip doğru yolu göstermiş değil mi? Nasıl olur da, şimdi Musa, sanki kendisine kitap verilmemiş gibi, Hızır'dan 'Bana doğru yolu göster!' diye dilekte bulunur?*" diye soracak olursanız, sorunuzun karşılığını bulamazsınız. Ayetleri okumaya devam edecek olursanız, cevapsız kalacak daha birçok soru sorma ihtiyacını duyarsınız. Bakınız neden: Musa'nın yukarıdaki teklifini Hızır şu şartla kabul eder; yapacağı işler hakkında Musa kendisine hiçbir suretle soru sormayacak, her yaptığını benimseyip, kabul edecektir. Musa bu şartı kabul eder (Kehf Suresi, ayet 65-70). Bu anlaşma üzerine yola koyulurlar; nereye gittikleri belli değil! Fakat bir gemiye bindiklerini okuyoruz; ancak, biner binmez kul (Hızır) gemiyi delmeye başlar. Musa şaşırır ve korkar; çünkü gemide delik açılacak olursa sular dolacak ve gemi batacaktır. Dolayısıyla herkes yok olacaktır. Bu nedenle dayanamaz ve "*Gemiyi içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu şaşılacak bir şey yaptın!*" der (Kehf Suresi, ayet 71). Fakat Hızır öfkelenir ve "*Ben sana yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?*" der. Musa, "*Unuttuğum için bana çıkışma, gücümün yetmediği şeyden beni sorumlu tutma!*" diye karşılık verir (Kehf Suresi, ayet 71-73) ve bir daha soru sormayacağını anlatır. Bu konuşmadan sonra gemiden çıkıp yola koyulmuş olmalılar ki, Kur'an'da şöyle yazılıdır:

> *"Yine gittiler; sonunda bir erkek çocuğa rastladılar. (Hızır) hemen onu öldürdü..." (Kehf Suresi, ayet 72-76).*

Fakat Musa dayanamaz ve Hızır'a, "*Masum bir cana kıydın, doğrusu kötü bir şey yaptın*!" diye çıkışır. Hızır yine öfkelenir ve Musa'ya şartını hatırlatır. Musa bu kez, "*Eğer sana bir daha soru sorarsam beni terk etmekte haklısın*" şeklinde bir şeyler söyler (Kehf Suresi, ayet 72-76). Yine yola koyulurlar ve bir kasabaya varırlar. Kasaba halkı onları "misafir" etmek istemez. Bu sırada kasabada yıkılmak üzere bulunan bir duvar görürler. Musa'nın arkadaşı duvarı düzeltir. Musa da arkadaşına, "*Dileseydin, buna karşı bir ücret alabilirdin*" der. Bunu duyan arkadaşı, "*İşte bu, seninle benim ayrılmamızı gerektiriyor; dayanamadığın işlerin yorumunu sana anlatacağım*" diyerek neden dolayı gemide delik açmak istediğini, neden dolayı erkek çocuğunu öldürdüğünü, neden dolayı kasabanın duvarını doğrulttuğunu anlatır (Kehf Suresi, ayet 77-82). Ve bu işleri hep Tanrı'nın dileği ve emri olarak yaptığını ekler (Kehf Suresi, ayet 82). Gemiyi batırmak istemesinin nedenini şöyle anlatır:

> *"Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu kusurlu kılmak istedim. (Çünkü) onların arkasında, her (sağlam) gemiyi gasbetmekte olan bir kral vardı"* (*Kehf Suresi, ayet* 79).

Yani güya gemi, "fakir denizcilerin" gemisidir ve Hızır, gemiyi delip batırmakla, geminin kral tarafından gasbedilmesi ihtimalini ortadan kaldırmış, böylece bu fakirlere yardım etmiştir.

Gelin de şimdi siz bu yukarıdaki sözlerle ne anlatılmak istendiğini anlayın! Eğer gemi, fakir denizcilerin gemisi idiyse, onlara iyilik etmek için gemiyi batırmak niye? Ve sonra kralın gasbedeceği ihtimaline dayanarak gemiyi batırmakla, fakir denizcilerin sahip oldukları tek varlıktan yoksun kılmış olmuyor mu Hızır? Gemiyi batıracak yerde kralın onu gasbetmesine engel olsa, daha iyi olmaz mıydı acaba? MÂdemki Tanrı, Hızır'a "rahmet", yani "vahiy ve peygamberlik" vermiştir (Kehf Suresi, ayet 65), o halde Hızır bu işi, fakir denizcileri sahip oldukları gemiden yoksun bırakacak yerde, onları zengin edecek şekilde yapamaz mıydı acaba? Örneğin, gemiyi delip batıracak yerde, geminin kral tarafından "gasbedilmesini" sağlayamaz mıydı?

Öte yandan Hızır, erkek çocuğunu öldürmesinin nedenini şöyle anlatmakta:

"Erkek çocuğa gelince, onun ana babası, mümin kimselerdi. Bunun için (çocuğun) onları azgınlık ve nankörlüğe boğmasından korktuk" (Kehf Suresi, ayet 80).

Kur'an'ın bu satırlarını anlamak, görüldüğü gibi biraz daha güçleşiyor. Çünkü anlatılana göre Hızır, erkek çocuğun kötü bir iş yapmasından, yani Müslüman olan ana ve babasını "azgınlığa" ve "nankörlüğe" sürüklemesinden korktuğu için onu boğazlamıştır. Daha doğrusu Tanrı kendisine, çocuğun yapacağı şeyi söylemiştir. O da, yine muhtemelen Tanrı'nın emri gereğince, çocuğu öldürmüştür. Evet, ama bir insan, bir başka insanı farklı bir inanca sürükleyecektir diye öldürür mü? Üstelik de Tanrı, dilediği kimseyi "Müslüman" ve dilediğini "kâfir" yapabileceğini bildirmemiş midir? (bkz. En'am Suresi, ayet 125). Şu halde çocuğu öldürmek niye? Ana ve babasını "azgınlığa", "nankörlüğe" sürükleyen çocuk mu suçludur, yoksa çocuğunun söylediklerine kanarak "azgınlığa" ve "nankörlüğe" kapılan mı?

Söylemeye gerek yoktur ki, Hızır'ın belirttiği gerekçeler "apaçık" olması gereken bir kitabın, "açık" olmaktan uzak yönlerini yansıtmaktadır. Hiç de "apaçık" olmayan bu yönler, insandaki düşünme gücünü ve fikirsel gelişme olasılığını yıpratmış olmuyor mu?

Kehf Suresi'nde Sözü Edilen "Zülkarneyn" Konusunda (Kehf Suresi, Ayet 83-84)

Yine Kehf Suresi'nde, yukarıdaki masalı takiben, "(*Ey Muhammed*) *Sana Zülkarneyn'i sorarlar. 'Onu size anlatacağım' de. Doğrusu biz onu yeryüzüne yerleştirmiş ve her şeyin yolunu ona göstermiştik...*" (Kehf Suresi, ayet 83-84) diye yazılıdır. Bu ayetler "apaçık" olmaktan çok uzak. Bir kere ayet, "(*Ey Muhammed*) Sana Zülkarneyn'i sorarlar..." diye başlamakta. Kimler Muhammed'e soruyor bu soruyu? Belli değil; bazı yorumculara göre bunlar Mekke'deki Kureyşli "müşrik"lerdir (puta tapanlardır). Bazılarına göre ise Yahudilerdir; güya Yahudilerden birtakım kişiler gelip Muhammed'e şöyle demişlerdir:

"Ya Muhammed, sen ancak İbrahim'i, Musa'yı, İsa'yı ve bazı peygamberleri zikrediyorsun; çünkü onların haberlerini bizden işittin. Şimdi bakalım bize bir peygamberden haber ver ki, Allah... onu Tevrat'ta ancak bir yerden başka zikretmemiştir."

Onların bu sorusuna Muhammed, "*O kimdir*?" diye sormuş, *onlar da "Zülkarneyn*" demişlermiş! Görülüyor ki, "Zülkarneyn" hakkındaki soruyu kimlerin sordukları belli değil! Fakat asıl güçlük, "Zülkarneyn" sözcüğünde! Ayetlerden anlaşılan o ki, Tanrı, Zülkarneyn'e "*her şeyin yolunu göstermiş*"tir; daha başka bir deyimle, Zülkarneyn, Tanrı'nın kitabına sahip kılınmış iyi bir "*mümin*"dir (inananlardandır). Ancak burada geçen Zülkarneyn'in kim olduğunu bilen yok. Kur'an herhangi bir açıklama getirmiyor. Her ne kadar Zülkarneyn'in Tanrı'ya inanan (mümin) bir kimse olduğunda görüş ayrılığı yoksa da, bu kişinin kim olduğu konusunda yorumcular arasında tam bir keşmekeş hüküm sürer. Zemahşeri, Beyzavî ve Suyûti gibi yorumcular, bunun Eski Yunan fatihi ve cihan egemeni Büyük İskender olduğunu söylerler. Buna karşılık Abul-fida gibi yorumcular bunun, Büyük İskender olmayıp, ondan çok daha eski dönemlerde, daha doğrusu İbrahim "Peygamber" zamanında yaşamış ve fetihleriyle ün yapmış olan Acem hükümdarlarından Afri-dun b. Esfiyan b. Cemşid adında biri olduğunu belirtirler. İbn-i Abbas gibi kaynaklar göre ise, bu Yemen hükümdarlarından biridir. Bununla beraber, kendisine Tanrı'nın kitabı verildiğine göre, Zülkarneyn'in Büyük İskender'den önce gelmiş "peygamberlerden" biri olduğuna inananlar da çoktur. Muhammed'in damadı Ali'ye göre Zülkarneyn, Allah'ı seven ve Allah tarafından sevilen bir kuldur. Yorumculardan bir kısmına göre ise "Zülkarneyn"nin kim olduğunu araştırmaya kalkışmak, Kur'an'ın hoşlanmadığı bir işi yapmak olur.[16](

Kadir Suresi'ndeki "Kadr" Sözcüğünün Anlamı Belli Değil!

Kur'an'ın 97. suresi olan "Kadir Suresi"nin Mekke'de mi, yoksa Medine'de mi indiği bilinmediği gibi, bu başlığı taşıyan sureye neden dolayı "Kadir" dendiği

---

[16] Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.4, s.3279.

de pek bilinmez.[17] Bazı yorumcular, Kur'an'ın "kadir" gecesi vahyolunduğuna ve kadir gecesinde ibadet etmenin kutsal bir şey sayıldığına delil olduğunu ve bu nedenle bu adın verildiğini söylerler. Bazıları "*Kadr*" sözcüğünün Arapçada "*sıkışmak*" anlamına geldiğini ve o gece, sayıları fazla olan meleklerin yere inip, kalabalık meydana getirmeleri nedeniyle bu adın kullanıldığını öne sürerler. Bazıları ise bu gecenin "*asrı saadet"te* bulunduğunu belirtirler.

Öte yandan Kur'an'da, kadir gecesinin, Ramazan'ın hangi gecesine isabet eder olduğunu belirten bir işaret de yoktur. Biraz yukarıda belirttiğimiz gibi, Muhammed, güya "(*kadir gecesini*) *ayın son on günlerinde tek rakamlı gecelerinde araştırınız*" demiştir. Bu nedenle yorumcular, Ramazan'ın 15. İle 27. geceleri arasında seçim yapmak üzere birbirleriyle dalaşırlar. Dalaşmalarının nedeni, kuşkusuz ki, kadir gecesi konusunda Kur'an'da açıklık bulunmamasıdır.

Maide Suresi'nin 87. ve 88. Ayetlerinin, "Mut'a" Evliliğini "Helal" Kılmak İçin mi, Yoksa Müslümanların Kendilerini Et, Kadın vs... Gibi Şeylerden Mahrum Kılmamalarını Sağlamak İçin mi İndiği Konusunda Anlaşmazlık Var

Maide Suresi'nin 87. ve 88. ayetleri şöyle:

"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın... Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkun" (Maide Suresi, ayet 87-88).

Bu ayetlerle "helal" kılınan şeylerin ne olduğu belli değil. Bazı yorumculara göre "*helal*" kılınan şeyler, "*et yemek*" ya da "*kadınlara yanaşmak*" vs... gibi şeylerdir. Bazılarına göreyse "*helal*" kılınan şeyler arasında "*Mut'a*" evliliğine izin de vardır. Bilindiği gibi "*Mut'a evlilik*"i denen şey, erkeğin mal satın alır gibi, ücret karşılığında, belli bir süre için kadın alabilmesi ve bu sürenin sonunda kadını terk edebilmesidir.

[17] Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.8, s.5964 vd.

Buhari'nin Abdullah b. Mes'ud'dan rivayetine göre, Muhammed, gazaya (savaşa) çıktığı günlerden birinde, askerlerin, kadın ihtiyacı içerisinde kıvrandıklarına ve kendisinden, "*Ya Resulullah! Erkekliklerimizi çıkarıp hadım olalım mı?*" şeklinde istekte bulunduklarına tanık olur. Ve askerlerin şehvet gailesini gidermek ve böylece hadım olmalarını önlemek üzere, Tanrı'dan vahiy indiğini söyleyerek, yukarıda belirttiğimiz ayeti okur:

> *"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın..."*

Okuduktan sonra askerlere "*mut'a evlilik*" için izin verir. Abdullah b. Mes'ud şöyle diyor:

> *"Resulullah bizi iğdişlenmekten nehyetti. Bundan sonra (muayyen bir zaman için) elbise (gibi ücret mukabilinde) kadın eş almamıza izin verdi.*[18]

Görülüyor ki, söz konusu ayet, bazı yorumculara göre, "mut'a evliliğe" izin verildiğine kanıt olmak üzere inmiştir. Ancak, çoğu yorumcular, bunun böyle olmadığını ve İslam'da "mut'a evliliğe" yer bulunmadığını söylerler. Onların iddialarına göre, yukarıdaki ayetlerin inmesine neden olan olay şudur:

Sohbetlerinden birinde Muhammed, "kıyamet" ve "ahiret"ten söz eder. Bu sözlerden fazlasıyla etkilenen "sahabe"lerden bir kısmı -ki aralarında Ali, Abdullah b. Mes'ud, Mikdad, Osman b. Maz'ûn gibi tanınmış kimseler vardır- bir araya gelerek gündüzleri devamlı şekilde oruç tutmak, geceleri uyumadan namaz kılmak, kadınlarla yatmamak, et yememek, eski püskü elbiselerle dolaşmak ve geri kalan ömürlerini bu şekilde geçirmek üzere karar alırlar. Hatta kendilerini kısırlaştırmak sevdasına kapılırlar. Haber Muhammed'in kulağına gider. Bunun üzerine Muhammed onlara böyle yapmamalarını söyleyerek şöyle der:

> *"Vücut ve nefislerinizin sizde hakkı vardır; oruç tutup namaz kılın, fakat aynı zamanda orucunuzu açıp yiyin ve uyuyun. Ben, namaz kılar ve uyurum, oruç tutar ve iftar ederim, et yerim ve kadınlarıma yaklaşırım; benim yolumdan çıkan benden değildir."*

---

18 Sahih-i..., c. II, s.92, Hadis No. 1697. 82.

Bunları söyledikten sonra Tanrı'dan yukarıda söz konusu ettiğimiz ayetlerin indiğini ekler.[19]

Görülüyor ki "Kur'an'ın "apaçık" olmaması nedeniyle, bu konuda farklı yorumlar ortaya çıkmaktadır.

Kitaplılar'ın Anlaşmazlıkları Konusunda Muhammed'in Hüküm Verip Veremeyeceği Konusundaki Anlaşılmazlık (Maide Suresi, Ayet 42,49)

Maide Suresi'nin 42. ayetiyle 49. ayeti arasındaki uyumsuzluktan doğma bir durum vardır ki, Kur'an'ın "apaçık" olmaması nedeniyle, nasıl giderileceği bilinmez! Gerçekten de, Maide Suresi'nin 42. ayetinde Yahudilerin yalana kulak verip haram yedikleri belirtiliyor ve eğer herhangi bir konuda Muhammed'e danışacak olurlarsa, Muhammed'in hüküm verip vermemekte serbest olduğu bildiriliyor:

> *"Hep yalana kulak verir, durmadan haram yerler. Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Ve eğer hüküm verirsen adaletle ver..." (Maide Suresi, ayet 42).*

Dikkat edileceği gibi burada, "*...Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir...*" diye bir buyruk var ki, Muhammed'i, Kitaplılar (özellikle, o tarihte Medine'deki Yahudiler) arasındaki anlaşmazlıkları, "hakem" ya da "hâkim" olarak çözüme bağlamak konusunda serbest bırakmakta. Yani Muhammed, kendisine başvuran Yahudiler arasındaki anlaşmazlığı, isterse hükme bağlayacak, isterse bağlamayabilecektir. Öte yandan yine ayette yer alan, "*...Sana gelirlerse...*" diye bir deyim var ki, Kitaplıları (özellikle Yahudileri) Muhammed'in hâkimlik ve hakemliğini kabul edip etmemekte serbest bırakmış gibidir.

Ancak, bu aynı Maide Suresi'nin 49. ayeti, Muhammed'i, yukarıda sözünü ettiğimiz serbestiden yoksun kılacak nitelikte olmak üzere şöyledir:

[19] Bu hususlar için bkz. Diyanet Vakfı'nın Kur'an çevirisi

"(Ey Muhammed! Sana şu talimatı verdik) Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et. Eğer (hükümden) yüz çevirirlerse bil ki (bununla) Allah ancak, günahlarının bir kısmını onların başına bela etmek ister. İnsanların birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır" (Maide Suresi, ayet 49).

Görüldüğü gibi, ayet "apaçık" olmaktan çok uzak. Daha doğrusu bu ayeti bu şekliyle anlamak mümkün değil; meğerki ayetle ilgili olaylar hakkında fikir edinilmiş olsun. Üzerinde durduğumuz konu bakımından, bu olayları burada açıklamaya gerek yok; fakat yukarıdaki ayette yer alan, "(*Ey Muhammed! Sana şu talimatı verdik*) *Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma...*" şeklindeki sözlerden anlaşılmaktadır ki, Muhammed, Kitaplılar arasındaki anlaşmazlıklar hakkında hüküm vermek bakımından serbest değildir; hüküm vermekle yükümlüdür.

Görülüyor ki, Maide Suresi'nin 42. ayetiyle 49. ayeti çatışmakta: birisinde Muhammed, hüküm verip vermemekte dilediği gibi davranabiliyor, ikincisinde ise hüküm vermek zorunluluğunda! Buna karşılık, bu ikincisinde, Kitaplıların (örneğin Yahudilerin), ona başvurup başvurmamakta, onun verdiği hükmü kabul edip etmemekte serbest olduklarına dair bir şey yok. İşte bütün bu kapalılıklar ve anlaşılmazlıklar karşısında, yorumcular ne yapacaklarını şaşırmışlardır. Bu nedenle, birbiriyle çatışan bu iki ayeti uzlaştırmak için çözüm yolu aramışlar, fakat anlaşamadıkları için iki farklı uzlaştırma şekline yönelmişlerdir. Bir kısım yorumcular 42. ayetin 49. ayet ile "neshedilmiş" (kaldırılmış) olduğunu söylemişlerdir. Bir kısım yorumcular ise, "*Muhammed'e tanınmış olan seçim hakkı*" (yani, hüküm verip vermemekteki özgürlük) kaldırılmamıştır; fakat eğer Muhammed hüküm vermeyi tercih edecek olursa, bu takdirde "*...ancak Allah'ın indirdiği vahiy ile hükmedecektir*" derler.[20] Görülüyor ki, Kur'an'ın "apaçık" olmaktan uzak yönleri, Kur'an'ın uygulanmasını bile engellemeye yetmektedir. Fakat bütün bunlar bir yana, bir de şunu sormak gerekiyor. Kur'an'ın Maide Suresi'nin 42. ayeti, 49. ayetiyle "neshedildi" (kaldırıldı) ise, Tanrı bunu neden apaçık bir şekilde be-

[20] Diyanet Vakfı'nın, Maide Suresi'nin 42. ayetiyle ilgili açıklamasına bakınız.

lirtmesin ve örneğin, "*Biz Muhammed'e falanca, ayet ile şu emri vermiştik, ama şimdi bundan vazgeçtik, bu ayeti kaldırıp şimdi falanca ayeti koyduk*" demesin? Söylemeye gerek yok ki, bu şekilde konuşacak olan bir Tanrı'ya, bu sefer kendi kulları, "*Pek güzel, ama sen her şeyi bilen, her şeyi önceden ve en iyi şekilde gören bir Tanrı'sın, hiçbir şekilde yanılmaz olduğunu söylersin! O halde nasıl oluyor da şimdi, bir ayeti kaldırıp yerine başkasını koyuyor ve böylece yanılmış olduğunu ortaya vuruyorsun?*" diye soracaklar ve muhtemelen cevapsız kalacaklardır.

Yine tekrar edelim ki, ortada Tanrı'nın yanılgıya düşmüş olması diye bir şey yok! Sadece söz konusu ayetlerin, Muhammed'in günlük siyasetinin gereksinimlerini karşılamak amacıyla konmuş olması var. Şu bakımdan ki, Muhammed, Maide Suresi'nin 42. ayetini (yani, Yahudiler arasında hüküm verip vermemekte serbest bulunduğunu ya da onların kendisini hâkim ve hakem seçmekte serbest olduklarını öngören ayeti), henüz Medine'deki Yahudilere baş eğdirebilecek kadar güçlü olmadığı zamanlar koymuştur. Güçlendikten sonra, 42. ayeti geçersiz kılıp, onlara Kur'an ile hükmetme yetkisine sahip olduğunu öne sürerek 49. ayeti yerleştirmiştir.

***

Bakara Suresi'nin 125. ayetinde, "*Biz Kâbe'yi insanlar için ziyaret yeri yaptık, onu emin bir yer kıldık, İbrahim'in makamını namazgâh edinin...*" diye yazılıdır. Fakat burada sözü edilen "İbrahim'in makamı"nın ne olduğu bilinmez. Kimi yorumculara göre burası, İbrahim'in Kâbe'yi inşa ederken üzerine çıktığı bir taştır ya da halkı hacca davet ederken üzerinde durduğu taştır. Kimi yorumculara göre burası "hac" görevini yerine getirirken ziyaret olunan yerlerden biridir. Kimileri bunu tüm Kâbe olarak kabul eder. Kimileri de bunu Kâbe'yi kıble edinmek anlamına alırlar.[21]

[21] Ömer Rıza Doğrul, age, s.41, 114. dipnot; Elmalılı Hamdi Yazır, age, c. 1, s.493.

***

Kur'an'ın Tekâsür Suresi'nde şöyle yazılıdır: "*Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı ki, nihayet kabirleri ziyaret ettiniz. Hayır! Yakında bileceksiniz! Elbette yakında bileceksiniz. Gerçek öyle değil! Kesin bilgi ile bilmiş olsaydınız (orada) mutlaka cehennem ateşini görürdünüz. Sonra ahirette onu çıplak gözle göreceksiniz. Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz*" (Tekâsür Suresi, ayet 1-8).[22]

Dikkat ediniz ayetler baştan aşağı anlaşılmazlıklarla dolu. Yorumcular, bu ayetlerdeki sözcüklerin hemen hepsi üzerinde tartışırlar. Bir kere bu ayetlerin Mekke'de indiğini söyleyenler yanında, Medine'de indiğini söyleyenler var. Öte yandan yukarıdaki ilk ayette, "*Çoğunluk olmak iddianız sizi o kadar meşgul etti ki...*" diye yazılı. Burada "*çokluk kuruntusu*" (ya da "*çoğunluk olmak iddianız*") deyimiyle ne anlatılmak isteniyor? Kimi yorumculara göre bu deyim, "çoğunluk" anlamındadır, kimine göre "soy sop", kimine göre ise "mal, mülk çokluğu" olarak anlaşılmakta.

Kimi yorumculara göre, ayetlerin iniş nedeni şöyle: Ben-i abdi menafi (Ali Menafoğulları) ile Ben-i eshm (Eshmoğulları), "Hangimiz daha çoğuz?" diyerek birbirleriyle övünme yarışına girişirler. Sayım yapılır ve yarışmada "Menafoğulları"nın çoğunluk olduğu anlaşılır. Fakat "Eshmoğulları" buna itiraz ederler ve sayımın tekrar yapılmasını isterler; ancak sayım yapılırken, kabirlerdeki ölülerin de göz önünde tutulmasını şart koşarlar: "*Haydin hem sağ olanlarımızı, hem ölmüş bulunanlarımızı sayılalım*" derler. Sayım buna göre yapılır ve bu kez sayımda Eshmoğulları çok gelir. Ve işte bunun üzerine yukarıdaki ayetler inmiş olur. Eğer bu rivayet kabul edilecek olunursa, bu takdirde yukarıdaki ayetlerin Mekke döneminde indikleri öne sürülmekte. Fakat bir başka rivayete göre ayetler, Medi-

[22] Bu surenin Elmalılı tarafından çevirisi şöyle: "*1) Oyaladı o çokluk kuruntusu sizleri; 2) Ta ziyaret edişinize kadar kabirleri; 3) Öyle değil, ileride bileceksiniz; 4) Sonra öyle değil, ileride bileceksiniz; 5) Öyle değil, ilme yakın bilseniz; 6) Kasem olsun o cehennemi çaresiz göreceksiniz; 7) Sonra kasem olsun onu çaresiz aynelyakin göreceksiniz.; 8) Sonra kasem olsun o gün o nimetten muhakkak sorulacaksınız*" (Tekâsür Suresi, ayet 1-8). Bkz. Elmalılı, Hamdi Yazır, age, c.8, s.6040.

ne'de Ensar kabilelerinden Ben-i Haris ile Ben-i Hars kabileleri arasındaki çekişmeden dolayı inmiştir. Güya Ben-i Haris kabilesinden kişiler, "*Bizde fülan ve fülan gibiler var*" diyerek övünmeye başlamışlardır. Buna karşılık diğerleri, "*Dirilerle övünmek olmaz, haydin kabirlere gidelim, sayımı ölüleri de göz önünde tutarak yapalım*" şeklinde konuşurlar. Hep birlikte kabirlere giderler ve kabirlere işaret ederek, "*Sizde fülan ve fülan gibiler var mı?*" diye sorarlar; alınan cevaplara göre sayım yapılır.[23] Bu rivayete göre ayetlerin Medine'de indiği anlaşılmakta! Surenin geri kalan ayetleri hep farklı görüşlere vesile yaratacak nitelikte şeyler.[24]

Asr Suresi'nde Tanrı'nın yeminler ederek şöyle konuştuğu yazılıdır:

> *"Asra yemin ederim ki, insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır" (Asr Suresi, ayet 1- 3).*

Görülüyor ki, Tanrı, "*Asra yemin ederim ki...*" diyerek konuşmaya başlamakta! Ancak, "*asr*" sözcüğü çeşitli anlamları içeren bir sözcük: "*Yüzyıl*" demek olduğu gibi, "*zaman*", "*meyvenin suyunu çıkarmak*", "*ikindi vakti*", "*vergi vermek*" ya da "*bir şeyin vakti mahsusu*" gibi anlamlara gelmekte. Bu itibarla Tanrı'nın bu yeminini neye göre yaptığı pek belli değil. Bazı yorumculara göre ayetin, "*ikindi vaktine andolsun ki, insan hiç şüphesiz hüsran içindedir...*" (Asr Suresi, ayet 1-2) şeklinde okunması gerekir.[25] Bazılarına göre yemin "asr" itibariyle yapılmıştır ve bu nedenle ayetin, "*Asra yemin ederim ki, insan gerçekten ziyan içindedir...*" şeklinde okunması gerekir.[26] Bazıları da yemini sadece "*zaman*" itibariyle yapılmış kabul ederler.[27] İbn-i Cerir gibi yorumculara göre Tanrı, yukarıdaki farklı anlamlardan hiçbirini hedef edinemeyip hepsine birden yemin etmiştir. Mukatil ve Katade gibi yorumcular, ikindi namazının özel bir fazileti olduğunu, hatta insan cinsinin yaratılış zamanını andırdığını öne sürerek, Tanrı'nın bu anlamda olmak üzere yemin ettiğini söylerler.[28]

---

[23] Elmalılı H. Yazır, age, c.8, s.6041 vd.
[24] Sureyle ilgili olarak farklı görüşler için bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.8, s.6041-6065.
[25] Diyanetin anlayışı böyle.
[26] Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi çevirisi böyle
[27] Gölpınarlı'nın çevirisi böyle
[28] Çeşitli görüşler için bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.8, s.6067 vd.

Öte yandan Tanrı, bu yeminini, insanın "ziyan" içerisinde olduğunu ve ancak doğru yola yönelmiş olanların bunlar dışında kaldığını bildirmek üzere yapıyor! Pek güzel, ama insanları doğru yola sokan ya da doğru yoldan saptıran yine kendisi değil mi? Örneğin, "*Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola eriştirir...*" (Fatır Suresi, ayet 8) diye konuşan ve buna benzer nice ayetler koyan Tanrı değil mi? Şu durumda "*Asra yemin ederim ki, insan gerçekten ziyan içindedir...*" diye yemin etmenin anlamı kalır mı?

* * *

Furkan Suresi'nde Tanrı'nın, inkârcı kavimleri yok ettiğini anlatmak üzere, "*Ad, Semûd milletleri ile Resslileri ve bunların arasında birçok nesli de yerle bir ettik*" (Furkan Suresi, ayet 38) diye konuştuğu yazılıdır. Burada geçen "*Ad*" kavmi, yorumculara göre Hud Peygamber'in kavmidir; "*Semûd*" kavmi de "*Salih*" Peygamber'in kavmi sayılıyor. "*Resslilere*" gelince, bunun ne olduğu pek bilinmiyor. Her ne kadar "*Ress*" sözcüğünün "*örülmedik kuyu*" ya da "*pek acayip bir vadi*" demek olduğu kabul edilirse de, burada geçen "Ressliler" sözcüğünün ne olduğunu, kimleri ifade ettiğini kimse bilmez. Bunu Şuayb'ın kavmi olarak ya da Yemame civarında bir köyün adı olarak kabul edenler yanında, vaktiyle peygamberlerini öldüren Semûd kavminden kalanlar olduğunu, Medyen civarında, Antakya taraflarında ya da Hazramut'ta bulunan bir kuyunun sahipleri olduğunu söyleyenler vardır. Ress'in, acayip bir vadi olduğunu, bu vadide pek çeşitli balıklar bulunduğunu ya da bunun "Belascan" Sahrası'na doğru çıkan bir nehir ve bu nehrin çevresindeki köyler olduğunu öne sürenler de vardır.[29]

***

A'raf Suresi'nin 159. ayetinde şu yazılıdır:

[29] Beyzavi'nin yorumu böyle; ayrıca bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.5, s.3587 vd.

"Musa'nın kavminden Hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde adil davranan bir topluluk vardır" (A'raf Suresi, ayet 159).

Bunu izleyen ayetlerde, Tanrı'nın bu topluluğu oymaklar halinde on iki kabileye ayırdığı ve Musa'ya "*Vur asan ile taşa*" dediği ve Musa'nın vuruşu üzerine o taştan on iki pınar fışkırdığı yazılı. Ancak, burada geçen "topluluk" sözcüğünün kimlere taalluk ettiği belli değil. Bunların Musa zamanında, halkı doğru yola getirmek isteyenler olduğunu söyleyenler yanında, Muhammed'e iman eden bazı Yahudiler olduğunu öne sürenler de var.

***

Tûr Suresi'nin baştan ilk sekiz ayetinde Tanrı, çeşitli şeyler üzerine yeminler ederek şöyle konuşmakta:

"Tûr'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış kitaba, Beyt-i Ma'mûr'a, yükseltilmiş tavana, dolu denize andolsun ki, Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır. Ona engel olacak hiçbir şey yoktur" (Tûr Suresi, ayet 1-8).

Görülüyor ki, Tanrı, mutlaka azap vereceğine ve buna kimsenin engel olamayacağına dair yemin etmekte ve yeminini, başta Tûr Dağı olmak üzere, birçok şeye dayatma ihtiyacında! Ancak, yemininde, "*...yayılmış ince deri üzerine satır satır dizilmiş kitaba... andolsun ki...*" (Tûr Suresi, ayet 1-8) diye bir tümce var; fakat bu kitabın hangi kitap olduğu belli değil! Bunun Musa'ya verilen Tevrat mı, yoksa Muhammed'e verilen Kur'an mı, yoksa Tanrı nezdinde bulunduğu söylenen Levh-i Mahfuz mu (yani, ana kitap mı?) olduğu konusunda yorumcular farklı görüşlere sarılmışlardır. Tûr Dağı'nın, Musa'nın Tanrı sözlerini işittiği dağ olduğunu göz önünde tutanlar, bu kitabın Tevrat olduğunu söylerler. Fakat bunun henüz tanınmadık bir başka kitap olduğunu iddia edenler de vardır.[30] Öte yandan

[30] Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.6. s.4550 vd.

Levh-i Mahfuz'da, var olan her şeyin Kur'an'da bulunduğunu ve bu nedenle Kur'an'ın diğer bütün "kutsal" kitapların hükümlerini ortadan kaldırdığını söyleyenler (bkz. Zuhruf Suresi, ayet 4) yanında Kur'an'ın Levh-i Mahfuz'un bir kopyası olmadığını savunanlarda var.[31]

***

Kur'an'ın 48. suresi "Fetih Suresi" başlığını taşır ve "(*Ey Muhammed!*) *Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik...*" (Fetih Suresi, ayet 1) ayetiyle başlar. Burada yer alan "*fetih*" sözcüğünün "*Hudeybiye*" zaferi ile mi, yoksa "*Mekke'nin fethedileceği haberi ile mi*" ilgili olduğu konusunda tartışma vardır. Beyzavî'ye göre kastedilen şey, Hudeybiye zaferidir; diğerleri ise Mekke fethini öngörürler.

Aynı surenin 16. ayetinde şu ayet vardır:

> *"Ey Muhammed! Bedevilerden geri kalmış olanlara de ki, 'Güçlü, kuvvetli bir kavme karşı, onlar Müslüman olana kadar savaşmaya çağrılacaksınız'... " (Fetih Suresi, ayet 16).*

Bu ayette sözü geçen "güçlü bir millet" deyimlerinin Rumları mı Acemleri mi yoksa Muhammed'in rakiplerini mi kastettiği konusunda görüş ayrılıkları var. Celaleddin'e göre birinci, Beyzavî'ye göre ise ikinci ihtimal galip gelir. Bazılarına göre bu kavmin, Müseylime'nin kavmi Ben-i Hanife olduğunu söylerler. Bazı yorumcular yukarıdaki ayetle hem Rumların hem de Acemlerin hedef alındığını iddia ederlerse de, ayette geçen sözcüğün, "kavimler" (ya da "milletler") değil, "bir kavim" (ya da "bir millet") olması ve ayetin Hudeybiye Seferi'nden geri kalanların savaşa çağrılmalarıyla ilgili olması nedeniyle bu iddianın geçerli bir yönü olmadığını eklerler.

***

---

31 Bu konuda bkz. Turan Dursun, age, c.8, s.23; ayrıca bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.6, s.4551.

Tîn Suresi'nin ilk ayetinde Tanrı'nın şu şekilde yeminler ettiği yazılıdır:

"Andolsun Tîn'e ve zeytine ve Sina Dağı'na ve bu emin şehre; gerçekten de biz insanı, en güzel bir surete sahip olarak yarattık; sonra da onu döndürdük, aşağıların en aşağısına attık" (Tîn Suresi, ayet 1-5).[32]

Ayetin ilk satırında yer alan "*tîn*" sözcüğü "*incir*" ya da "*dağ*" adıdır. Bu itibarla yukarıdaki sözlerin, yararlı yiyeceklerden sayılan "*zeytin*" ve "*incir*" için mi, yoksa bunların ağaçlarıyla dolu olan iki dağ için mi söylendiği belli değildir. Beyzavî ve Zemahşerî gibi yorumcular, bu konuyu açıklığa kavuşturamamışlardır. Öte yandan, incirin "Museviliği", daha doğrusu "Musa şeriatını"; zeytinin ise "İslamiyet'i" temsil ettiğini ve bunun böyle olduğunu bilmeden yukarıdaki ayeti anlamanın mümkün bulunmadığını öne sürenler vardır.[33] Yine aynı ayetin, "*biz insanı, en güzel bir surete sahip olarak yarattık; sonra da onu döndürdük, aşağıların en aşağısına attık*" şeklindeki satırlarında, "aşağılık" sözcüğünün "*kocalık*", "*akıl azlığı*" ya da "*bunaklık*" anlamlarından birine geldiğini söyleyenler yanında, bu sözcüğün "cehennem" olarak anlaşılması gerektiğini belirtenler de vardır. Hatta bütün bu değişik yorumları geçerli saymayıp, bu sözcüğü "kâfirler" şeklinde ele alanlar da bulunur.[34]

***

Nebe Suresi'nin ilk ayetlerinde, "*Neyi soruşturuyorlar? Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri... dirilme haberini mi?*" (Nebe Suresi, ayet 1-3) diye yazılıdır. Burada geçen "haber" sözcüğünün, "Kur'an" mı yoksa "kıyamet" mi olduğu tartışmalıdır. Hem öyle hem de böyle olduğunu ileri sürenler vardır. Yine aynı surenin 38. ayetinde, "*Cebrail ve melekler dizi dizi olup durdukları gün, rahmanın izin verdiklerinden başka orada bulunanlar hiç konuşmazlar. Konuşan da doğruyu söyler*" (Nebe Suresi, ayet 38) diye yazılıdır. Burada geçen "Cebrail" sözcüğünün

---

32 Gölpınarlı'nın çevirisi böyle.
33 Ömer Rıza Doğrul'un çevirisine bakınız
34 Gölpınarlı'nın yorumları için bkz. age, s. CXXIV, 5.

"ruh" anlamına gelip gelmediği tartışmalıdır. "Ruh" diyenler, kıyamet günü saf halinde dizilecek olan ruhlar yanında, meleklerin de öylece sıralanacaklarını söylerler. Buna karşı ruhun meleklerden oluştuğunu iddia edenler ya da "*Hayır ruh değil, Cebrail'dir*" diye ısrar edenler vardır.[35]

***

Kur'an'ın 85. suresi "*Bürûc*" başlığını taşır ve Tanrı'nın "burçlar" üzerine yemin etmesiyle başlar; ilk ayeti şöyledir:

"İçinde burçları bulunan göğe andolsun..." (Bürûc Suresi, ayet 1).

Her ne kadar "*bürûc*" sözcüğü güneş dönencesindeki on iki burç anlamına gelirse de, Tanrı'nın burada ne anlamda olmak üzere yemin ettiği kesin olarak bilinmez. İbn-i Cerir gibi yorumcular, on iki burçtan söz ederlerken, diğer bazı yorumcular bunun "*köşkler*" ya da "*kasırlar*", bazıları "*gökyüzündeki meleklerin bekçi olarak bekledikleri kaleler*", bazıları "*semanın kapıları*", bazıları da "*burçlar kuşağı*" (Zodyak) olduğunu söylerler. Beyzavî ve Yahya gibi ünlü yorumcular bu konuda anlaşamazlar. "*Burçlar*" sözcüğünün "*yıldızlar*" anlamına geldiğini öne sürenler, Kur'an'ın bir başka yerinde, Hicr Suresi'nde "*burç*" sözcüğüyle anlatılmak istenen şeyin "*yıldızlar*" olduğunu öne sürerek şu ayeti örnek verirler:

"Gökte burçlar meydana getirdik, onları bakanlar için donattık..." (Hicr Suresi, ayet 16).

Yine Bürûc Suresi'nin 3. ayetinde, "*...o günde şahitlik edecek ve hakkında şehadet edecek olanlara andolsun ki...*" (Bürûc Suresi, ayet 3) diye yazılıdır. Buradaki "şahit" sözcüğünün "Muhammed" mi, yoksa İslam dininin saygın kişileri mi, yoksa melekler mi, yoksa kıyameti gören veya onda şahitlik edecek olan herhangi bir kimse mi olduğu tartışmalıdır. Yine bu aynı surede, "*...hazırladıkları hendekleri... ateşle doldurarak onun çevresinde oturup...*" (Bürûc Suresi, ayet 4-7) şeklinde ayetler var. Burada geçen "*hendek kazıp ateş yakanların*" kimler ol-

[35] Gölpınarlı, age, s. CXVI, 38, 92.

dukları tartışmalıdır. Bunların Eski Ahit'teki "Daniel" kitabında sözü edilen bazı kişiler olduğunu söyleyenler yanında, böyle olmayıp bunların Hıristiyan kişiler olduğunu belirtenler de vardır.

***

Fecr Suresi'nin ilk ayetlerinde, "*Andolsun ağaran sabaha; Zilhicce ayının ilk on gecesine andolsun; her şeyin çiftine de tekine de andolsun...*" (Fecr Suresi, ayet 1-4) diye yazılıdır. Buradaki "*sabah*" sözcüğünün hangi sabah olduğu bilinmez; "*her günün sabahı*" olduğunu söyleyenler yanında "*Zilhicce'nin sabahıdır*" diyenler vardır.[36] Yine aynı şekilde, ayetteki, "*ilk on gece*"den "*arife*" günü mü, yoksa kurban bayramı gününün sabahı mı, yoksa Ramazan ayının son gecesi mi olduğu tartışmalıdır. Daha sonraki ayette yer alan, "*...her şeyin çiftine de tekine de...*" sözlerinden "*erkek-dişi, bütün yaratıklar*" anlamını çıkaranlar yanında, bu yorumu kabul etmeyip "*çift*" sözcüğünün gece kılınan iki "*rekât nafile namaz*" ve "*tek*" sözcüğünün ise bir "*rekât*", yahut gece kılınan üç nafile "rekât" olduğuna değinenler bulunur. Öte yandan "çift" sözcüğünün bayram gününe, "tek" sözcüğünün ise arife gününe işaret olduğunu söyleyenler vardır. Bütün bu yorumları yanlış sayıp "*tek*" sözcüğünün "*Âdem Peygamber*" anlamına geldiğini belirtenler ve "*zevcesiyle çifttir*" diyenler de vardır. Ve nihayet "*çift*" sözcüğünün "*Bütün günlerdeki geceler*" demek olduğunu ve "*tek*"ten de artık gecesi bulunmayan, "*kıyamet günü*"nün kastedildiğini ekleyenler çoktur. Yine Fecr Suresi'nin 7. ayetinde şöyle yazılıdır:

> *"Ey Muhammed! Rabbinin, hiçbir memlekette benzeri ortaya konmayan sütunlara sahip İrem şehrinde oturan Ad milletine ne ettiğini görmedin mi?" (Fecr Suresi, ayet 7).*

[36] "Zilhicce", Arabî ayların on ikincisidir; hacı olma töreni bu aydadır. Bu ayın onuncu günü kurban bayramı olarak kutlanır.

Burada geçen "*İrem*" sözcüğünün bir "*boy*" adı olduğunu söyleyenler yanında, bunu Ad'ın büyükbabasının adı ya da onun yaşadığı şehrin adı olduğunu kabul edenler de vardır

***

Beled Suresi'nde şöyle yazılıdır:

"Yo! Kasem ederim bu beldeye - sen hıll iken bu beldede- - ve bir validle veledine ki hakikaten biz insanı bir meşakkat içinde yarattık. O kendisine karşı kimse güç yetiremez mi sanıyor; 'Ben yığın yığın mal telef ettim' diyor. Onu bir gören olmadı mı sanıyor?" (Beled Suresi, ayet 1-7)

Bu ayetlerin diğer bir çevirisi şöyle:

"Bu beldeye yemin ederim -ki sen bu beldede oturmuşsun; doğurana ve doğurduğuna andolsun ki; İnsanoğlunu, zorluklara katlanacak şekilde yarattık; İnsanoğlu, kendisine kimsenin güç yetiştiremeyeceğini mi sanıyor?; 'Yığın yığın mal tüketmişimdir' diyor; O, kimsenin kendisini görmediğini mi zannediyor?" (Beled Suresi, ayet 1-7).

Yukarıdaki ayetlerin her iki şeklini incelediğimizde görürüz ki, söylenenleri anlamak için müneccim olmak gerekir. Yorumcular, baştaki "*sen hıll iken*" deyiminin birçok anlama geldiğini ve örneğin bunlardan birinin, "*Sen bu beldede bulunurken*"; diğerinin, "*Buradan çıkıp da sonra feth ile gireceğin zaman*"; bir diğer anlamının, "*Sen ki hıllsın bu beldede*" (*yani, harem-i âmin olan bu beldede senin hakkına hürmet edilmiyor, burada bir ava bile saldırı haram iken, sana saldırı helal sayılıyor*); bir başka anlamının, "*Sen bu beldede bir an için hıll halinde olacaksın; dilediğini yapmak sana helal olacak*" olduğunu söylerler.[37] Bazıları bunu, Mekke'nin ileride fetholunacağına kanıt olduğunu söyler.

Surede geçen "*validle veledine*" deyiminin İbrahim ile oğlu İsmail demek olduğu söylenir. Surenin son kısmında yer alan, "*...O kendisine karşı kimse güç yetiremez mi sanıyor; 'Ben yığın yığın mal telef ettim' diyor. Onu bir gören olma-*

[37] Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.7, s.5825 vd.

dı mı sanıyor?" sözlerinde sözü geçen kişinin kim olduğu belli değil. Üstelik bu satırların dahi iki anlam taşıdığı belirtilir ki, bunlardan birincisi "*Onun mağrur edalarını, gösteriş yapışını Allah görmüştür ve cezasını verecektir*"; ikincisi ise "*O yalan söylüyor, harcamadığı halde harcadım diyor*" anlamındadır.[38]

Yukarıdaki çevirinin ikinci şekline göz atalım: Surenin ilk ayetinde yer alan, "*...sen bu beldede oturmuşsun*" sözlerini, "*Sen bu beldeye helal iken*" ya da "*...Ve sen onun içinde oturmuşsun*" şeklinde anlayanlar var. Bu değişik anlamların, ikinci ayette geçen "hıll" sözcüğünden doğduğu öne sürülür.[39] Zira ikinci ayette geçen, "*Doğuran ve doğurduğuna andolsun ki...*" şeklindeki sözleri, "*...Babaya ve ondan gelen çocuğa yemin ederim ki...*" şeklinde ya da "*Atayı ve onun getirdiği oğlu şahit tutarım ki...*" şeklinde anlayanlar vardır. Fakat burada geçen deyimlerin ne olduğu kesin olarak bilinmez. Kimi yorumculara göre, "*doğuran ve doğurduğuna...*", "*babaya ve ondan gelen çocuğa*" ya da "*atayı ve onun getirdiği oğlu...*" sözleri Âdem ile ondan gelme kuşakları ifade etmekte; kimi yorumculara göre ise İbrahim'i ve ondan gelme kuşakları içermekte. Üçüncü ayette geçen "*...İnsanoğlunu, zorluklara katlanacak şekilde yarattık*" şeklindeki sözleri, kimi yorumcular "*...insanı (yüz yüze geleceği nice) zorluklar içinde yarattık*" şeklinde ele alıp, "*İnsanın bu dünyadaki hayatı, müşküllerle savaşmak ile geçer. Hiçbir büyük maksat veya gayeye müşkilleri bertaraf etmeden varılamaz*" diye açıklarlar.[40] Beyzavî gibi kimi yorumcular ise bu sözlerin, Tanrı tarafından Muhammed için sarf edildiğini söylerler: güya Tanrı, Kureyşlilerden zulüm gören Muhammed'i teselli etmek için bu sözleri söylemiştir. Surenin geri kalan ayetlerindeki, "*...İnsanoğlu, kendisine kimsenin güç yetiştiremeyeceğini mi sanıyor?; 'Yığın yığın mal tüketmişimdir' diyor; O, kimsenin kendisini görmediğini mi zannediyor?*" şeklindeki sözlerle kastedilen kişinin kim olduğu tartışmalıdır. Zemahşerî gibi yorumculara göre bu kişi, Muhammed'e düşmanlık besleyen Velid b. Muğire'dir. Beyzavî gibi yorumcular ise bunun Abu'l Esad b. Celde olduğunu söylerler. Bazı yorumcular, yukarıdaki satırların, Muhammed'e muhalefet etmiş olan kimselere atıf olduğunu belirterek, "*...Bunlar (Muhammed'e) muhalefet için nice nice*

---

38 Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.7, s.5822 vd.
39 Turan Dursun, age, c.8, s. 104.
40 Ömer Rıza Doğrul çevirisinden.

servetler yok ettikten sonra Peygamber'in muzaffer olduğunu görecekler ve o zaman bu servetleri boşuna harcettiklerini anlayacaklardır" şeklinde konuşurlar. Fakat ne yaparlarsa yapsınlar, Beled Suresi'nin yukarıda söz konusu ettiğimiz ayetlerindeki anlaşılmazlığı gidermiş olmazlar.

***

Hud Suresi'nin 118. ve 119 ayetlerinde, Tanrı'nın şöyle konuştuğu yazılıdır:

"Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. (Fakat) onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler. Ancak, Rabbinin merhamet ettikleri müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, 'Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım' sözü yerini buldu" (*Hud Suresi, ayet 118-119*).

Bu sözler Yunus Suresi'nde şöyle tekrarlanmaktadır:

"(Resulüm) Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi... Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz" (*Yunus Suresi, ayet 99*).

Görüldüğü gibi, bu ayetlerin tümü hem çelişkili tümcelerle dolu hem de "apaçık" olmaktan uzak. Daha önce de konuya değindiğimiz gibi, ayetler birbirleriyle çelişkilidir; Tanrı, bütün insanları bir tek millet ("Müslüman") yapabilecekken yapmadığını, onları "ihtilaf" (çatışma) halinde bıraktığını bildiriyor: "*...onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler*" diye de ekliyor. Bununla beraber, insanlar arasında "*merhamet ettiklerinin*" bulunduğunu ve onları "*ihtilafa düşmekten müstesna*" kıldığını söylüyor. İnsanların tümünü doğru yola sokmayıp, bir kısmına "merhamet" etmesinin, bir kısmını da cehennemlik bilmesinin nedeni olarak şunu belirtiyor ki, "*cehennemi insanlarla ve cinlerle dolduracağına*" dair kendi kendine söz vermiştir! Daha başka bir deyimle Tanrı (tabii Muhammed'in söylemesine göre), hem bir yandan çelişkili şekilde konuşmaktan, hem de cehennemi insanlarla doldurmak için kendi kendisine söz verdiğini söyleyerek, "acımasız" imiş gibi görünmekten geri kalmamaktadır! Fakat dikkat edileceği gibi, yukarıda-

ki ayette bir de, “...(*Rabbin*) *onları bunun için yarattı*” diye bir tümce var ki, ayetleri daha da anlaşılamaz şekle sokmakta. Nitekim Kur’an yorumcuları, ayetteki “*bunun için*” -ki Arapçası “li-zalike” olarak geçmektedir- deyimi üzerinde anlaşamazlar; bu deyime birbirinden farklı iki anlam verirler. Kimine göre bu deyim şu anlamdadır: “*Zaten Rabbin onları bunun için, yani ihtilafa düşmeleri için yarattı.*” Diğer bir kısım yorumculara göre ise yukarıdaki deyimin anlamı şudur: “*Zaten Rabbin onları bunun için, yani rahmetine nail olmaları için yarattı.*” Söylemeye gerek yoktur ki, ister “*ihtilafa düşmeleri*” için, isterse “*rahmetine nail olmaları*” için yaratmış olsun, Tanrı’nın bu tutumu hem çelişkili, hem açıklıktan ve anlaşılmaktan uzak, hem de pek insafsız bir nitelik taşımaktadır. Hiç “yüce” ve “adil” olduğu söylenen bir Tanrı, kalkıp da, “*Ben dileseydim bütün insanları hidayete eriştirir, inananlardan yapardım, ama yapmadım; çünkü insanlardan bir kısmını cehennemde yakmak için kendi kendime söz vermiştim; ve işte doğru yola sokmadıklarımı şimdi cehenneme atmaktayım*” şeklinde konuşur mu?

***

Târik Suresi’nde Tanrı’nın gökyüzüne ve “tarik”a yeminler ederek şöyle konuştuğu yazılıdır:

> *“Kasem olsun o semaya ve târika. Bildin mi târik ne? O necmi sakıb...”*
> *(Târik Suresi, ayet 1-3).*

Konuya daha önce de değinmiş olmakla beraber, tekrar belirtelim ki, burada geçen “*târik*” ve “*necmi sakıb*” deyimlerinin ne anlama geldiği pek belli değil. Nitekim ayete göre Tanrı bile, “*Bildin mi târik ne?*” (“*Târik’ın ne olduğunu nereden bileceksin?*”) diye sormakta. “*Târik*” sözcüğünün “*târk*” aslından gelme olduğu ve bunun da “*tokmak vurur gibi şiddetle vuran*”, “*geceleyin gelip kapı çalan*”, “*gönül hoplatan ziyaretçi*” ya da “*sabaha karşı doğan yıldız*” anlamlarına geldiği anlaşılmaktadır. Yukarıdaki ayette yer alan “*o necmi sakıb...*”[41] sözlerine

[41] “*Necm*” deyimi yıldız anlamında; “*sakıb*” sözcüğü ise, “*Bir yandan bir yana delen*”, “*delip geçen*”, “*pek parlak, ışık*” anlamlarına gelmekte.

bakarak, "*târik*" sözcüğünün, "*ışıklarının gücüyle zulmeti deliyor gibi görünen her yıldız*" karşılığı olabileceği gibi, bunun "*kuş yukarı yükseldi*" karşılığı olarak "*yüksek yıldız*", "sabah yıldızı" ya da geceleyin gökyüzünde doğan herhangi bir parlak yıldızın göze çarpması halinde, ışığın şuurumuza çarparak "*maddiyatımızı delip gönüllerimize sinmesi ve bizi imana getirmesi*" gibi manevi bir anlamı olduğunu söyleyenler de vardır.[42]

Her ne hikmetse, Tanrı, "apaçık" olarak gönderdiğini söylediği Kur'an'da, bizleri yorumcuların insafına terk etmiş gibidir!

***

Müzzemmil Suresi'nin ilk dört ayeti şöyledir:

> *"Ey örtünüp bürünen Muhammed! Gecenin yarısında, istersen biraz sonra, istersen biraz önce, bir müddet için kalk ve ağır ağır Kur'an oku" (Müzzemmil Suresi, ayet 1-4).*

Denilebilir ki, burada geçen deyimlerin hiçbiri açık ve seçik nitelikte değil; yorumcular buradaki sözlerin, hiçbiri üzerinde anlaşamazlar. "*Ey örtünüp bürünen Muhammed*" sözlerindeki örtünüp bürünmenin neye delalet ettiğini bilmezler. Kimisi, "vahiy" geldiği zaman Muhammed'in Cebrail'den korktuğunu ve yorgana büründüğünü söyler. Kimisi, vahiy indiği sırada, Muhammed'in, bundan habersiz olarak, yorganına bürünmüş uyumakta olduğunu ekler. Kimisi vahiy indiği sırada yorganına bürünmüş olarak dua etmekte olduğunu ve hatta Ayşe'nin dahi (yorganın geri kalan kısmına sarılı olarak) onun yanında yatar bulunduğunu bildirirler.[43] Kimisi bunun bir bakıma Tanrı'nın Muhammed'i "intibaha" (pişmanlık duygusuna) çağırması ya da "*Niye gizleniyorsun, niye zayıf davranıyorsun? Kalk*!.." şeklinde azarlaması olduğunu öne sürerler.[44] Yabancı yazarlardan bazıları Muhammed'in "sara" nöbeti geçirdiği için yorgan altına bürünmüş

---

[42] Elmalılı Hamd: Yazır, age, c.7, s.5699-5700.
[43] Beyzavî'nin görüşleri bu doğrultuda.
[44] Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.7, s.5421 vd.

olduğunu söylerler. Müslüman yazarlar Muhammed'in bu yönüne hiç değinmezler.

Öte yandan, ayetteki "*...Gecenin yarısında, istersen biraz sonra, istersen biraz önce, bir müddet için kalk...*" sözleri neyi ifade ediyor, belli değil. Acaba Tanrı Muhammed'in gece yarısı uykudan uyanmasını mı istemiştir? "*İstersen biraz sonra, istersen biraz önce*" derken, ne demek istemiştir? Gecenin yarısından az ya da çok olan kısmını mı? Dörtte üçünü mü? Dörtte birini mi, belli değil. Hiç Tanrı böylesine kapalı konuşur mu? Konuşur ise ne maksatla konuşur? Öte yandan bu emrin Muhammed'e Kur'an okuması için verildiği yazılı; sebep olarak da, "*Şüphesiz gece kalkışı tam bir uyuma ve sağlam bir kıraate daha elverişlidir. Zira gündüz vakti, sana uzun bir meşguliyet var...*" (Müzzemmil Suresi, ayet 6-7) deniyor. Ne demektir bu? Kur'an gündüz okunmayacak mı?[45]

***

Kalem Suresi'nin ilk iki ayetinde Tanrı, yine yeminler ederek şöyle konuşmakta:

> *"Nûn! Kalem ve onunla yazılanlara andolsun ki, ey Muhammed! Sen Rabbinin nimetine uğramış bir kimsesin, deli değilsin" (Kalem Suresi, ayet 1-2).*

Ancak, yeminler etmesi bu ayetleri açıklığa kavuşturmuyor. Zira burada geçen "Nûn" sözcüğünün ne anlama geldiğini kimseler bilmez. Daha önce de gördüğümüz gibi, bunu Tanrı adlarından biri olarak kabul edenler yanında "kalem" ya da "balık" olduğunu öne sürenler vardır.[46] Güya Tanrı, kalemi yaratıp ona "yaz!" demiş ve kalem kıyamete kadar olacak şeyleri yazmıştır. Bu yazdığı şeylere göre Tanrı, yerkürenin kabuğunu "Nûn" üzerine döşemiş ve böylece ortaya yerküre çıkmıştır. Fakat "Nûn" her taraftan nefes alamayacak şekilde sıkıştırıldığı için deprenmeye başlamış ve volkanların oluşmasına sebep olmuş. Volkanlardan

[45] Bu konudaki tartışmalar için bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.7, s.5425 vd.
[46] Abdülbaki Gölpınarlı, age, s. CXI.

etrafa sıçrayan şeylerden dağlar olmuş ve bu dağlar birer çivi işini görerek yerkürenin sarsılmasına engel yaratmıştır! Ve bunun böyle olduğunu da Tanrı, "*Biz yeri (arzı) bir döşek, dağları da birer çivi (evtad) yapmadık mı?*" (Nebe Suresi, ayet 6-7) diyerek kanıtlamıştır. Bazı yorumcular, Kalem Suresi'nin yukarıdaki ayetindeki "*Nûn*" sözcüğünü "*hokka*" olarak ya da "*yazı yazacak divit*" olarak anlarlar.[47] Yine bu Kalem Suresi'nin 43. ayetinde yer alan, "*O gün işin dehşetinden baldırlar açılır... secdeye çağırılırlar, ama buna güçleri yetmez...*" (Kalem Suresi, ayet 43) şeklindeki sözlerin, "*kıyamet gününü mü?*", yoksa "*ölüm zamanını mı?*" kastettiği konusunda anlaşmazlık vardır. Celaleddin Suyûti gibi yorumcular bunu, "*kıyamet günü*"nün kesin kanıtı sayarlar; Beyzavî ise zıt görüştedir.

Yine bu aynı Kalem Suresi'nde, "bahçe" sahiplerinden ve onların bahçelerinin Tanrı tarafından ateşe verildiğinden söz eden on altı ayet var ki, anlaşılamaz nitelikte. Ayetler şöyle başlıyor:

> *"Biz vaktiyle 'bahçe sahiplerine' bela verdiğimiz gibi, onlara da bela verdik. Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi. Onlar istisna da etmiyorlardı. Fakat onlar daha uykudayken Rabbinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir afet (ateş) bahçeyi sarıverdi de bahçe kapkara kesildi..." (Kalem Suresi, ayet 17-33).*

"Apaçık" olduğu söylenen Kur'an, burada geçen hikâyenin ne olduğunu açıklamıyor; ayetlerin anlamını keşfedebilmek için yorumculara muhtacız. Beyzavî gibi kaynakların bildirmesine göre, güya yardımsever bir adam, bahçesinin ürünlerini fakirlere dağıtırmış. Fakat adam ölünce oğulları bu geleneği değiştirmek istemişler. Bu yüzden Tanrı bahçelerini helak etmiş.[48] Yorumculardan bazılarına göre bağ sahibi olan bu adam, Yemen'de Savran denilen yerde yaşayan bir kimse imiş; bağına iyi bakar, ondan Allah'ın hakkını verirmiş. Ölünce çocukları onun bu geleneğini devam ettirmeyip, halkı bu bağın hayrından yoksun kılmışlarmış. Bu nedenle Tanrı bela vermiş ve bağı kökünden yakıp yıkmış; o cennet

47 Ömer Rıza Doğrul, age, s.634.
48 Beyzavî'nin Anvar al-tanzil ve asrar al-tavü adlı yapıtına bakınız. Ayrıca bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.7, s.5278 vd.

gibi bağ sabaha kadar sırıma dönüvermiş! Güzel, ama bahçeyi helak edecek yerde Tanrı, o sınırsız kudretiyle bu kişilerin kalplerini değiştirse daha iyi olmaz mıydı? Ya da bu güzelim bağı, halka ihsan etse daha hayırlı bir iş yapmış olmaz mıydı?

***

Kehf Suresi'nde, "*Onlara şu iki adamı misal olarak anlat: Bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, her ikisinin de etrafını hurmalarla donatmış, aralarına da ekinler bitirmiştik*" (Kehf Suresi, ayet 32) diye başlayan ve on iki ayeti içine alan bir kısım var ki, kimlerden söz ettiği bilinmez. Kimine göre, ayette geçen "şu iki adam" deyimiyle "Mahzum" kabilesinden Mekkeli iki kardeş kastedilmiştir. Bazılarına göre, bunlardan biri Muhammed olup, diğeri Mekkeli müşrikleri temsil etmektedir. Bazılarına göre bunlar İsrailoğullarından iki kardeştir. Beyzavî gibi bazı yorumcular bu iki kişinin El-Esved Andul Eshed adındaki bir "kâfir" ile Ümmü Seleme'nin ilk kocası Abu Selman b. Abdullah olduğunu söylerler. Bazı yorumcular, ayette sözü edilen iki kişinin, İsrailoğullarından olduğunu bildirirler. Nihayet bazı yorumcular ise bunların genel anlamda "iyiliği" ve "kötülüğü" temsil eden zihniyetin karşılığı olduğunu ileri sürerler.[49]

***

Zuhruf Suresi'nin 61. ayetinde "*Ve hakikat o saat için bir ilimdir, onun için sakın o saatin geleceğinden şekk etmeyin (şüphe etmeyin) de bana tabi olun (bana uyun) ve işte bu yegâne doğru yoldur*" (Zuhruf Suresi, ayet 61) diye yazılı.

Ayetin bir başka şekli şöyle: "*O, kıyametin kopacağını bildirir, o saatin geleceğinden şüphe etmeyin, Bana uyun, bu doğru yoldur...*"

[49] Abdülbaki Gölpınarlı, age, s. LXXXI; ayrıca bkz. Diyanet Vakfı çevirisinde Kehf Suresi'nin bu ayetindeki iki kişinin kim olduğu hususu ile ilgili açıklama.

Dikkat edileceği gibi, ayetin başında "*o*" diye bir sözcük var. Pek güzel, ama kimdir bu "*o*"? Belki bunun ne olduğunu öğreniriz diye okumaya devam ediyoruz. İki ayet atlama ile karşımıza şu ayet çıkıyor:

> *"İsa belgeleri getirdiği zaman demişti ki, 'Size hikmetle ayrılığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak üzere geldim... Bana itaat edin" (Zuhruf Suresi, ayet 63).*

Bazı yorumculara göre ayetteki "*o*" sözcüğü "*Kur'an*" anlamındadır, bazılarına göre ise İsa'ya atıftır. Taberî gibi ünlü yorumcular dahi işin içinden çıkamamışlardır.[50]

***

Bedir Savaşı ile ilgili olarak, Kur'an'ın Al-i İmran ve Enfal surelerinde, birbirleriyle çelişkili olmak bir yana, anlaşılmazlık (muğlaklık) bakımından da şaşkınlık yaratan ayetler yer almıştır. Bilindiği gibi Bedir Savaşı, Hicret'in ikinci yılında, Muhammed'in Mekkelileri (Kureyş'le) yapmış olduğu bir savaştır. Bu savaşta Müslümanların dört yüz civarında ve buna karşılık Kureyş ordusunun binden fazla olduğu söylenir. Fakat güya Tanrı, Muhammed'e ve Müslümanlara çeşitli yollardan yardım sağlayacağını bildirmiştir; güya bu sayededir ki, Müslümanlar sayıca çok olan Kureyş ordusuna karşı zafer sağlamışlardır. Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı'nın çeşitli yardımlarından biri, melekler göndermek suretiyle olmuştur. Ancak, Al-i İmran Suresi'nde, bu meleklerin sayısının üç bin olduğu ve gerekirse beş bin olacağı yazıldığı halde, Enfal Suresi'nde sadece bin olduğu anlatılmıştır. Gerçekten de Al-i İmran Suresi'ndeki ayet şöyledir:

> *"Andolsun ki, Bedir'de Tanrı size yardım etti. Oysa o sırada siz güçsüz durumdaydınız... Hani sen şöyle diyordun inanırlara: 'Tanrınızın size gönderilmiş üç bin melekle size yardım etmesi size yetmiyor mu?' Evet, eğer sabrederseniz ve Tanrı'ya karşı gelmekten sakınırsanız, onlar da*

[50] Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.5, s.4279 vd...; ayrıca bkz. Paul Casanova, Mohammad et le Fin du Monde, Paris, 1911, s.87.

üzerinize hemen gelirlerse, Tanrı'nız size, damgalı (bel konulmuş) beş bin melekle yardım edecektir" (Al-i İmran Suresi, ayet, 123-125)

Fakat aynı konuya değinen Enfal Suresi'nde, meleklerin sayısı farklı olarak şöyledir:

"Hani Tanrı'nızın yardımına sığınıyordunuz da, O size, 'Ben size, birbiri ardından bin melek göndererek yardım edeceğim' diye karşılık vermişti... " (Enfal Suresi, ayet 9).

Neden Al-i İmran Suresi'nde Müslümanlara yardım için Tanrı'nın göndereceği meleklerin sayısı üç bin ve beş bin olarak belirtilmiştir de, Enfal Suresi'nde sadece "bin" olarak zikredilmiştir, bilinmez; daha doğrusu anlaşılmış değil!

Yine Bedir Savaşı'yla ilgili olarak, Kur'an'da, Al-i İmran ve Enfal surelerinde, iki ordunun mevcudunun Tanrı tarafından farklı şekillerde gösterildiğine ve böylece savaşın Müslümanlar lehine sonuçlandırıldığına dair iki farklı ayet var. Ayetlerden birine göre güya Tanrı, kâfirleri kaçırtmak için Müslüman ordusunun sayısını onların gözünde iki misli göstermiştir:

"Karşı karşıya gelen iki topluluğun durumlarında sizin için ibret vardır; biri Allah yolunda savaşanlardır, diğeri, bundan kendilerinin iki katı olarak gözleriyle gören inkârcı topluluğudur. Allah dilediğini yardımıyla destekler..." (Al-i İmran Suresi, ayet 13).

Bir diğer ayete göre ise, Tanrı, düşman sayısını Muhammed'e az olarak göstermiş ve şöyle demiştir:

"Tanrı, onları (düşmanları) uykunda (rüyanda) az gösterdi. Onları sana çok göstermiş olsaydı korkacaktınız. Ve (savaşa) ilişkin çekişmeye (tartışmaya) başlayacaktınız. Ama Tanrı sizi kurtardı..." (Enfal Suresi, ayet 43).

Kur'an'daki sıraya göre, Al-i İmran Suresi üçüncü, Enfal Suresi ise sekizinci sıradadır; yani Enfal Suresi Al-i İmran Suresi'nden sonraya konmuştur. Fakat nüzul (iniş) sırası itibariyle, Enfal Suresi daha önde gelir; çünkü bu surenin 88. sure olarak, Al-i İmran Suresi'nin ise 89. sure olmak üzere indikleri kabul edilir.

Daha başka bir deyimle Tanrı, farklı zaman ve sırada indirdiği sure ve ayetlerle, Müslümanlara, Bedir Savaşı için, farklı ve yanıltıcı bilgiler vermiş gibidir!

Öte yandan bir de şu var ki Tanrı, Kureyş ordusunun sayısını Enfal Suresi'nin 43. ayetiyle az göstermiştir: korkmayıp savaşa gitsinler diye! Ancak, Enfal Suresi'ndeki bu ayetten hemen sonraki ayete göre, "kâfirlerin" sayısının Müslümanlara "azlık" olarak gösterildiği ve Müslümanların sayısının ise "kâfirlerin" gözünde azaltıldığı bildirilmiştir:

> *"Karşılaştığınızda, olacak işi oldurmak için, onları gözlerinize azlık gösteriyor ve sizi de onların gözünde azaltıyordu. Bütün işler dönüp Allah'a varır..." (Enfal Suresi, ayet 44).*

Görüldüğü gibi Tanrı, Bedir Savaşı'nda Müslümanların sayısını, kâfirlerin gözünde hem "iki kat" çokluk (Enfal Suresi, ayet 13), hem de azlık olarak (Enfal Suresi, ayet 44) göstermiş olmaktadır. Bu çelişmeyi açıklamak üzere yorumcular gerekçe uydurmakta birbirleriyle yarışırlar. Örneğin, Beyzavî ve Celaleddin gibi yazarlara göre, güya savaş başlamadan önce, Tanrı, Müslümanların sayısını "kâfirlere" az sayıda göstermiştir; istemiştir ki, "kâfirler" Müslümanların sayısının çok olduğunu sanarak savaştan kaçmasınlar; daha başka bir deyimle, Müslümanların az sayıda olduklarını düşünüp savaşa girişsinler. Buna karşılık, savaş başladıktan sonra, Müslümanların sayısını "kâfirlere" çok göstermiş ve böylece "kâfirlerin" korkup kaçmalarını sağlamıştır. Oysa gerçek bu değil; zira bu sayıları "tahmin" şeklinde olmak üzere ortaya atan bizzat Muhammed'dir. Muhammed, Kureyş'in sayısını Tanrı'dan değil, savaş başlamadan önce ele geçirilen bir kölenin söylediklerinden öğrenmiştir. Nitekim Arap kaynaklarından öğrenmekteyiz ki Muhammed, Kureyş ile karşılaşmak üzere Bedir'e yakın bir yere konduğunda, Bedir kuyularının bulunduğu yere adam göndermiştir. Kureyş tarafından su almak için bu kuyulara gönderilen bir köleyi, onun sayesinde ele geçirdikten sonra, köleyi sorguya çeker ve Kureyş'in sayısını sorar. Köle bilmediğini söyler. Bunun üzerine köleye Kureyş'in günde kaç deve kestiğini sorar. Köle, "*Bir gün 9, bir diğer gün 10 deve keserler*" diye cevap verince, kesilen develerin sayısına göre, Ku-

reyş'in sayısının 900 ile 1000 arasında olması gerektiğini anlar ve taraftarlarına açıklar.[51]

Öte yandan Kureyş'i savaşa sokmak amacıyla, Tanrı'nın Müslüman ordusunu azlıkta göstermesinin de söz konusu olmaması gerekir; çünkü bilindiği gibi Bedir Savaşı, Şam'dan dönmekte olan zengin Mekke kervanına karşı Muhammed'in saldırı tertiplemesi ve bunu öğrenen Kureyş'in harekete geçmesi sonucu olmuştur. Muhammed'in, Medine'ye hicret ettikten sonra, sürekli şekilde Mekke kervanlarına karşı çete saldırılarında bulunmasından bıkmış olarak Kureyş, Muhammed'i kesin şekilde hezimete uğratıp tehlike olmaktan çıkarmaya kararlıydı. Kureyş ordusunun Bedir mevkiine gelmiş olmasının nedeni de buydu. Müslüman ordusunun sayısının azlığı ya da çokluğu, Kureyş'i bu kararından vazgeçirecek değildi. Savaşı kaybetmelerinin nedeni de, bu sayının az ya da çok olduğunu düşünmelerinden doğmuş değildir. Savaşı kaybetmelerinin nedeni savaş taktiği konusunda anlaşmazlığa düşmeleridir. Buna karşılık Müslümanlar, kendilerinin az sayıda olduklarını bilerek, ölümü göze alırcasına çarpışmaktan başka çare olmadığının farkındaydılar. Üstelik de, Muhammed onları hem cennet, hem ganimet vaatleri, hem de Tanrı'nın kendilerine melekleriyle yardımda bulunduğuna dair sözleriyle şevke getirmek istemiştir.

***

Biraz yukarıda Kur'an'da yer alan kıssalardan (masallardan) bir iki örnek verdik ve bunlarla ilgili anlamsızlıklara ve anlaşılmazlıklara değindik. İlerideki bölümlerde başkaca örnekler vereceğiz. *Şeriat'tan Kıssa'lar* adlı kitabımızda da değindiğimiz gibi, çoğunlukla Tevrat'tan (ve Eski Ahit'in diğer kitaplarından) ve İncil'den aktarılan kıssaları (masalları), bu kaynaklara başvurarak anlamak güçtür; çünkü Muhammed bunları, kendi günlük siyasetine uygun olmak üzere birtakım değişikliklere sokmuştur; fakat sokarken çoğu zaman anlaşılamayacak nitelikte kılmıştır. Nice örnekten biri şu: Enbiya Suresi'nde Eyüb'ün, "*Başıma bir*

[51] Taberî, age. 1966, c.2, s.260, 278. 104

bela geldi, sana sığındım..." diyerek Tanrı'ya "*nida*" ettiği, Tanrı'nın bu duayı kabul edip, onu zenginliklere kavuşturduğu yazılıdır (Enbiya Suresi, ayet 83-84). Eyüb'ün başına gelen bela nedir ve neden gelmiştir, bunlar bildirilmez; başka konuya geçilir. Fakat on yedi sure sonra, yani 38. sure olan Sad Suresi'nde, hiç yeri olmadığı halde yeniden Eyüb hikâyesine dönülür. Tanrı, güya Muhammed'e, "*Kulumuz Eyüb'ü da an; Rabbine 'Doğrusu şeytan bana yorgunluk ve azap verdi' diye seslenmişti. (Biz de ona) 'Ayağını yere vur, işte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su' dedik*" diye hitap eder ve Eyüb'e bol miktarda varlık verdiğini ekleyerek, "*Ey Eyüb! Eline bir demet sap alıp onunla vur, yeminini bozma demiştik...*" (Sad Suresi, ayet 41-44) diye sözlerini bitirip başka konuya geçer. Görüldüğü gibi, Eyüb'la ilgili hikâye, yine açıklığa kavuşturulmuş değildir. Neden dolayı şeytan Eyüb'e yorgunluk ve azap vermiştir, bilinmez. Neden dolayı ve ne için Eyüb'e, "*Eline bir demet sap alıp onunla vur, yeminini bozma...*" diye emredilmiştir, bilinmez. Bütün bunlar Kur'an yorumcuları tarafından, hadislere ya da Tevrat'taki anlatılış şekline göre, çeşitli yollardan açıklığa kavuşturulmak istenir. Fakat yorumcular, yine de görüş ayrılıklarına saparak, masalı farklı sonuç doğuracak tarzda anlatırlar. Gerçekten de bu hikâye, Yahudi kaynaklarından, daha doğrusu Eski Ahit'in (Ahd-i Atiyk'in) "Eyüb" adlı kitabından alınmakla beraber, anlaşılamaz şekle sokulmuştur. Eski Ahit'te bu hikâye 42 bap halinde ve belli bir silsile esasına göre anlatılır. Hikâyenin ana teması, Eyüb'ün Tanrı'ya, dalkavukluk etmeden doğru olanı açıkça söylemesi ve örneğin, "*Ne için benimle çekişiyorsun, bana bildir. Gaddarlık ediyorsun... Benim fesadımı arıyorsun ve suçumu araştırıyorsun. Bilirsin ki, ben kötü değilim. Senin ellerin her yanımdan bana şekil verdi, beni yarattın. Ve yine sen beni helak etmektesin. Hatırla, niyaz ederim, sen balçık gibi bana şekil verdin...*" şeklinde konuşması ve Tanrı'nın da onu bu açık sözlülüğü yüzünden takdir ederek mükâfatlara kavuşturması şeklindedir.[52] Fakat biraz önce dediğimiz gibi, Muhammed bu hikâyeyi değiştirerek ve bölük pörçük şekilde olmak üzere Kur'an'ın orasına burasına (örneğin, Enbiya ve Sad surelerine) serpiştirmiştir. Enbiya Suresi, Kur'an'ın 21., Sad Suresi ise 38. sırasında yer alan surelerdir. Yani iki sure, 17 sure ara ile Kur'an'da yer almışlardır. Fakat

[52] bkz. Ahd-i Atiyk, "Eyub", Bap 10 ve 42.

nüzul (iniş) sırası itibariyle, aralarında 35 sure vardır; çünkü Enbiya Suresi 73. sure olarak, Sad Suresi ise 38. sure olarak inmiş kabul edilir. Ve kıssanın anlatılışı, daha sonra inmiş olan Enbiya Suresi'ne göre anlatılmaya başlanır:

Konu, Enbiya Suresi'nde, "*Eyüb da! 'Başıma bir bela geldi. Sana sığındım. Sen merhametlilerin merhametlisisin' diye Rabbine nida etmişti. Biz de onun duasını kabul etmiş ve başına gelenleri kaldırmıştık. Katımızdan bir rahmet ve kulluk edenlere bir hatıra olmak üzere, ona aile ve geçmiş olanlarla bir mislini daha vermiştik*" (Enbiya Suresi, ayet 83-84) şeklindeki iki ayet ile birdenbire karşımıza çıkar ve orada kesilir. Neden dolayı Eyüb, başına gelen beladan dolayı, Tanrı'ya sığınmıştır? Başına gelen bela nedir? Neden dolayı Tanrı onun duasını kabul etmiş, nimetlere kavuşturmuştur, bilinmez! Olayla ilgili diğer konu, 17 sure sonra, Sad Suresi ile fakat yine yarım yamalak şekilde, şu ayetle karşımızdadır:

> *"Ey Muhammed! Kulumuz Eyüb'ü de an. Rabbine, 'Doğrusu şeytan bana yorgunluk ve azap verdi' diye seslenmişti" (Sad Suresi, ayet 41).*

Şeytan ne sebeple ve ne şekilde Eyüb'e yorgunluk ve azap vermiştir, açıklanmış değildir. Ve neden daha önce, 21. sure olan Enbiya Suresi'nde değil de, 38. sure olan Sad Suresi'nde Tanrı, Muhammed'e bu hatırlatmayı yapmaktadır, o da belli değil! Fakat işin daha da anlaşılmaz yönü, yukarıdaki ayeti takiben, Tanrı'nın, "*... 'Ayağını vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su' dedik*" (Sad Suresi, ayet 42) şeklindeki konuşmasıdır. Bu sözlerin anlamının ne olduğunu Kur'an açıklamıyor. Açıklamak şöyle dursun, müteakip ayetle anlaşılmazlığı daha da pekiştiriyor:

> *"Katımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere, ona tekrar aile ve geçmiş olanlarla bir mislini daha vermiştik" (Sad Suresi, ayet 43).*

Bu sözler daha önce, Enbiya Suresi'nde zaten söylenmişti; burada tekrar etmenin anlamı nedir, bilinmiyor. Kaldı ki, bunu izleyen ayet daha da şaşırtıcı:

> *"Ey Eyüb! 'Eline bir demet sap alıp onunla vur, yemini bozma' demiştik. Doğrusu biz onu sabırlı bulmuştuk. Ne iyi kuldu; daima Allah'a yönelirdi" (Sad Suresi, ayet 45).*

"Bir demet sap ile" kime vurulacak? Ve neden dolayı vurulacak? Bozulması istenilen yemin nedir? Bu soruların hiçbirine cevap yok. Kur'an'daki hikâye burada bitiyor ve başka konuya geçiliyor. "Apaçık" ve herkes tarafından anlaşılması için gönderildiği söylenen Kur'an, hiç kimsenin anlayamayacağı bu tür ayetlerle doludur. Kur'an yorumcuları anlaşılması mümkün olmayan bu ayetleri anlaşılır kılmak için birbirleriyle yarışırlar. Fakat yarışırken, bu kez kendi aralarında anlaşmazlığa düşerler. Örneğin, Eyüb'ün başına gelen felaketlerin kaç yıl sürdüğü konusunda farklı görüşler belirtirler: kimisi "*18 yıl sürmüştür*" der; kimisi "*13 yıl*", kimisi de "*7 yıl, 7 ay ve 7 saat sürmüştür*" diye kesinlik arz eder.[53]

Yine bunun gibi Kur'an'ın Bakara Suresi'nde, Musa'nın Yahudilere, "*Allah muhakkak bir sığır boğazlamanızı buyuruyor*" dediği ve boğazlanacak sığırın parlak sarı renkli, kusursuz, alacasız, ne pek kart, ne de pek körpe, ikisi ortası bir sığır olması gerektiğini ve boğazladıkları bu sığırın bir parçası ile kimin tarafından öldürüldüğü bilinmeyen bir kimsenin cesedine vurmalarının emredildiğini bildirdiği yazılıdır (Bakara Suresi, ayet 67-73). Bu ayetleri okuyup, açıklığa kavuşmak mümkün değil! Hikâye Tevrat'tan alınmış, fakat anlaşılamayacak şekle sokulmuş gibidir. Tevrat'ta bu hikâye, "Sayılar" (Bap 19) ve "Tesniye" (Bap 21, 1-9) adlı kitaplarda ayrı ayrı ve farklı sonuçlar yaratacak şekilde anlatılmıştır. Bundan dolayıdır ki, Kur'an yorumcuları bu ayetleri, görüş ayrılığı içerisinde işlerler.

Yine Bakara Suresi'nde Tanrı'nın, bazı kullarını maymuna dönüştürdüğüne dair şu ayetler vardır: "*İçinizden cumartesi günü azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz. Onlara, 'Aşağılık birer maymun olunuz' dedik. Bunu... Allah'a karşı gelmekten sakınanlara ders olsun diye yaptık*" (Bakara Suresi, ayet 65-66).

Bu da Tevrat'tan alınmış bir hikâye, fakat Kur'an'daki şekliyle anlaşılmasına imkân yok. Cumartesi günü azgınlık edilen şey nedir? Edenler kimlerdir? Neden bu kişiler Tanrı tarafından maymuna çevrilmişlerdir, bilinmez! Fakat Kur'an'ın 7. suresi olan A'raf Suresi'nde cumartesi yasaklarına uymayan bir kasaba halkın-

---

[53] Turan Dursun, age, c.5, s.96-97; ayrıca bkz. G. Sale, The Koran, s.323.

dan söz edilir ki, güya Bakara Suresi'nin yukarıdaki ayetlerinde belirtilen topluluktur ve şöyledir:

> *"Ey Muhammed! Onlara, deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor. Hani onlar cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı. Cumartesileri balıklar sürüyle geliyor, başka günler gelmiyorlardı. Biz onları, yoldan çıkmaları sebebiyle böylece deniyorduk" (A'raf Suresi, ayet 163).*

Ancak, bu sözlerden bir şey anlamaya yine imkân yok! "*Deniz kıyısındaki kasaba*", hangi denizin hangi kasabasıdır? Sürüyle gelen balıklar neden cumartesi gelirler de, haftanın diğer günlerinde gelmezler? "*Onlar*" diyerek yoldan çıktığı söylenen kişiler kimlerdir? Bütün bunlar birer muamma! Bu muammayı ancak Tevrat sayesinde çözmek mümkün. Şu bakımdan ki, Kur'an yorumcularının Tevrat'a başvurarak anlattıklarına göre, söz konusu kasaba Kızıldeniz kıyılarında bulunan "*Eyle*" kasabasıdır ve bu kasabada yaşayanlar balıkçılıkla geçinen bir Yahudi kabilesi, daha doğrusu Esavoğullarıdır (bkz. Tevrat, "Tesniye", Bap 2: 8). Güya bunlar cumartesi yasağına riayet etmedikleri için, Tanrı tarafından sınanmışlardır. Tanrı balıklara, sadece cumartesi günü bu kıyılara inmelerini, haftanın diğer günleri inmemelerini emretmiştir. Kasaba halkı aç kalmamak için, cumartesi günü yasağına aldırmadan balık tutmaya devam etmiş ve bu yüzden Tanrı tarafından maymuna çevrilmişlerdir.

Bu vesileyle eklenmesi gereken bir husus var ki, o da şu: Biraz yukarıda gördüğümüz gibi, Kur'an'da ikinci sırada yer alan Bakara Suresi'nin biraz önce belirttiğimiz 65. ve 66. ayetlerinde, "*İçinizden cumartesi günü azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz. Onlara, 'Aşağılık birer maymun olunuz'...*" diye yazılı. Fakat burada geçen topluluğun kim olduğu ve neden dolayı maymuna dönüştürüldükleri belli değil. Bu hususlar, Kur'an'ın 7. sırasında yer alan A'raf Suresi'nde pek kapalı olarak ele alınmakta. Alınırken de, "*Ey Muhammed! Onlara, deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor...*" denmekte. Ancak, nüzul (iniş) sırasına göre, A'raf Suresi 39. sure olarak, Bakara Suresi'nde öncelik kazanıyor; çünkü Bakara Suresi'nin nüzul sırası 87'dir. Şu durumda "*...Onlara, deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor...*" şeklindeki sorunun anlamı kalmamakta!

***

Bakara Suresi'nin 259. ayetinde, eşeğine binmiş giderken yıkık ve harap olmuş bir kasabaya uğrayan bir kişiden söz edilir ki, aklı şaşırtan masallardan bir diğeridir. Masala göre, harabeye dönüşmüş bu kasabanın sokaklarındaki ölüleri gören bu kişi, "*Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba?*" diye konuştuğu için, Tanrı onu ve eşeğini öldürür. Kişiyi yüz yıl ölü bıraktıktan sonra diriltir ve ona ne kadar süre ölü kaldığını sorar. Adamcağız ne bilsin! Fakat Tanrı'yı cevapsız bırakmamak için, "*Bir gün yahut daha az*" diye karşılık verir. Tanrı ona, "*Hayır, yüz sene (ölü) kaldın; yiyeceğine ve içeceğine bak; henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak. Seni insanlara bir ibret kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk, sonra tekrar dirilttik)*" der. Sonra da ölü eşeğin kemiklerine et giydirir ve kişinin gözleri önünde eşeği diriltir. Böylece Tanrı, kendi kudret ve azametini kişiye ispat etmiş olur (Bakara Suresi, ayet 259). Bu ayette geçen kişinin kim olduğu, eşeğine binmiş olarak geçtiği bu yıkık ve harabe yerin neresi olduğu bilinmez; çünkü Kur'an bunu açıklamamıştır. Açıklamadığı için Kur'an yorumcuları birbirleriyle tartışırlar. Bazı yorumcular bu kişinin kâfirlerden biri olduğunu söyler.[54] Taberî ve Suyûti gibi bazı yorumcular ise, bunun Üzeyr olduğunu söylerler. Tevrat'ın bildirmesine göre Üzeyr, İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden biridir. Güya, Tanrı'dan Tevrat'ı almış ve Yahudilere Tevrat'ı öğretmek için çaba sarf etmiştir. Yahudilerin "Nehemya" diye bildikleri kitapta Üzeyr ile ilgili olarak geçen hikâyeyi Muhammed, muhtemelen Yahudi din adamlarından duymuş ve Üzeyr'in adını zikretmeden, Kur'an'a yukarıdaki şekilde geçirmiştir. Geçirirken, Kur'an'ın bu hükmünü, sadece "apaçık" olmaktan uzak değil, aynı zamanda aklı şaşırtıcı nitelikte kılmıştır. Çünkü Üzeyr'i, "peygamber" olarak gönderen bir Tanrı'nın, kudret ve azamet gösterisinde bulunmak amacıyla onu öldürüp yüz yıl ölü bırakmasının, sonra onun gözleri önünde ölü eşeğini canlandırmasının anlamı yoktur. Bir kere ölü olan bir kimse, yüz yıl boyunca ölü kaldığını nasıl bilebi-

---

[54] Taberî, Tafsil-al-Tabarî, 1295 basımı, c.5, s.439 vd... 110

lir?! Yaşamayan bir kimse yaşamadığını nasıl bilir?! Öte yandan, onun yüz yıl boyunca ölü kaldığına kim tanıklık edebilir?! İnsan ömrü, genellikle kısa olduğuna, daha doğrusu yüz yıl boyunca yaşayan pek olmadığına göre, ortada olaya tanık olabilecek kimse de yok demektir. Şu durumda, Tanrı için, tanık bulup bunu kanıtlamak bile kolay olmasa gerektir. Kanıtlamak söz konusu olamayacağına göre, Tanrı'nın, kişiyi yüz yıl ölü bıraktıktan sonra diriltip, "*...Seni insanlara bir ibret kılalım diye* (*yüz sene ölü tuttuk, sonra tekrar dirilttik*)" diyerek iş görmesinde ne fayda vardır ki?! "Yüce"iğini ve "güçlü"lüğünü ortaya koymak isteyen bir Tanrı, Üzeyr'i öldürüp yüz yıl sonra diriltecek yerde, tüm insanları mutluluk içerisinde yaşatmış olsa, daha hayırlı bir iş görmüş olmaz mıydı?

***

Ahzab Suresi'nin 33. ayetinde, "*...Ey ehl-i beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor*" diye yazılı. Burada "*ehl-i beyt*" diye bir deyim geçmekte! Ne demektir bu, belli değil! Daha doğrusu bunun ne olduğu hususunda anlaşmazlık var. Kimi yorumculara göre "ehl-i beyt" deyimi, Muhammed'in ev halkını ifade eder; yani onun evlatlarını, eşlerini, torunları olan Hasan ile Hüseyin'i ve damadı Ali'yi kapsar.[55] Kimi yorumculara göre "ehl-i beyt" deyimi, Muhammed'in eşlerini içerir. Örneğin, İkrime, Mukaatil ve İbn-i Abbas'ın rivayetlerine dayalı olarak Cübeyr oğlu Said bu görüştedir. Bazılarına göre bu deyim, sadece Muhammed'i, Ali'yi, Fatıma'yı ve Hasan ile Hüseyin'i kapsar. Güya bir gün Fatıma, babası Muhammed'in yanına gelmiş ve Muhammed de onu siyah abasının altına almış. Daha sonra gelen Ali, Hasan ve Hüseyin'i de abasının altına alarak, "*Allah'ım, bunlar ehl-i beytimdir, soyumdur, sen onlardan pisliği gider, onları arıt, tertemiz et*" demiştir. Arkam oğlu Zeyd'e göre de "ehl-i beyt",

[55] Diyanet Vakfı'nın yorumuna göre, bu konuda "en uygun görüş" şudur: "*Allah Resulünün evlatları, eşleri, torunları olan Hasan, Hüseyin ve damadı Ali, Ehl-i Beyt'i teşkil ederler.*"

zekât ve sadaka almaları haram olan Ukayl, Ca'fer, Abbas ve Ali ile bunların soyudur ki, hepsine birden "Al-i Muhammed" denmektedir.[56]

Her ne olursa olsun, söz konusu ayet anlaşılmazlık yaratacak niteliktedir.

***

Kur'an'ın Maide Suresi'nin 69. ayetinde, "*İman edenler ile Yahudiler, Sabiîler ve Hıristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe (gerçekten) inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur...*" diye yazılıdır. Burada geçen "Sabiîler" deyimi, Hac Suresi'nin 17. ayetinde de var. Fakat sözcükten ne anlaşılması gerektiği hususunda Kur'an yorumcuları arasında görüş ayrılığı vardır. Kimi yorumcular bunun hiçbir dini olmayanları içerdiğini söyler; kimisine göre bunlar Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın bir kesimidir. Kimisine göre bu isim meleklere tapanlara verilmiştir, kimisine göre de bunlar yıldızlara tapanlardır. Fakat bunların "ehl-i kitab"dan olduğunu kabul edenler de vardır. Örneğin, Hanefi mezhebinin imamı Ebu Hanife, kitab ehli olduklarını söylediği bu kimselerin kestiklerinin yenilebileceğini ve onların kadınlarıyla evlenilebileceğini savunur.

***

Kamer Suresi'nde Tanrı'nın, "*Andolsun biz Kur'an'ı, anlaşılıp öğüt alınması için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alan yok mu?*" (Kamer Suresi, ayet 32) diye konuştuğu yazılıdır. Bu sözler, aynı sure'de yer alan ve anlaşılması mümkün olmayan dişi deve hikâyesiyle ilgili olmak üzere söylenmiştir! Bu öyle bir hikâyedir ki, hurafelerle dolu olup, aklı şaşkın hale sokmaya yeterli niteliktedir. Gerçekten de, Kamer Suresi'nin 23. ayetinden 32. ayetine kadar olan kısmında, peygamberlerini yalanlayan Semûd kavmini sınamak üzere, Tanrı'nın onlara dişi bir deve gönderdiği, bu deve ile suyu paylaşmalarını istediği yazılıdır. Sonra bunlar-

---

[56] Bu konuda bkz. Abdülbaki Gölpınarlı'nın Kur'an çevirisi; ayrıca bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.5, s.3892.

dan bir kişi deveyi kılıcıyla kesiyor; bunu gören Tanrı onu kuru ota dönüştürüyor:

> *"Semûd kavmi de uyarıcıları yalanladı. 'Aramızdan bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz' dediler. 'Vahiy, aramızdan ona mı verildi? Hayır, o yalancı ve şımarığın biridir (dediler)'..." (Kamer Suresi, ayet 23-25).*

Yorumcuların açıklamalarına göre, burada söz konusu edilen kimse, Semûd kavminden olan "Salih Peygamber"dir. Semûd kavminin bu tutumuna karşı, Tanrı Salih'e şöyle der: "*Yarın onlar, yalancı ve şımarığın kim olduğunu bileceklerdir. Gerçekten onları imtihan etmek için dişi deve gönderen biziz. Sen onları gözetle ve sabret. Onlara, suyun aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında gelsin*" (Kamer Suresi, ayet 26-28).

Yorumcuların açıklamalarına göre, bir gün deve su içecek, bir gün de Semûd halkı. Tanrı bunu güya "ilahi bir paylaştırma" örneği olarak yapmakta; hani sanki akla yatkın başkaca bir örnek verilemezmiş gibi. Bunun üzerine Semûd halkı, "*Arkadaşlarını çağırdılar, o da kılıcını kaptı ve deveyi kesti*" (Kamer Suresi, ayet 28). Ayette "arkadaşları" sözcüğü ile anılan kişi kim, bildirilmiyor. Yorumculara göre bu Semûdlular arasında yaşayan, fakat Araplardan olmayan Kudar b. Salif adında biridir. Ancak, aynı hikâyeden söz eden A'raf Suresi'nde devenin, bir kişi tarafından değil, Semûd halkı tarafından ayakları kesilmek suretiyle öldürüldüğü yazılıdır (A'raf Suresi, ayet 77). İsra Suresi'nde ise, devenin Semûd halkı tarafından boğazlanarak öldürüldüğü bildiriliyor (İsra Suresi, ayet 59). Bu farklı anlatılışlardan hangisi doğru ve hangisi geçerli, bilemiyoruz! Bazı ayetlerde Tanrı'nın gönderdiği ve Semûdluların öldürdükleri devenin "dişi" olduğu yazılı! Neden erkek deve değil de dişi deve?! Anlaşılmazlıklar bununla da bitmiyor! Kamer Suresi'ndeki ayetlere göre, devenin öldürülmesinden sonra, Tanrı'nın Semûd kavmini (iman edenler hariç) "*kuru ot*" şekline soktuğu yazılıdır:

> *"(Bu azgınlara) azabım ve uyarılarım nasıl oldu! Biz onların üzerine korkunç bir ses gönderdik. Hemen hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluverdiler" (Kamer Suresi, ayet 31).*

Buna karşılık, aynı hikâyenin bölük pörçük anlatılmış olduğu diğer surelerde, farklı cezaların uygulandığı yazılıdır. Örneğin, A'raf Suresi'nde şöyle deniyor:

> *"Bunun üzerine onları o (gürültülü) sarsıntı yakaladı da yurtlarında dizüstü donakaldılar"* (*A'raf Suresi, ayet 78*).

Yine bunun gibi Neml Suresi'nde, "*işte haksızlıkları yüzünden çökmüş evleri!..*" (Neml Suresi, ayet 52) diye yazılıdır ki, Tanrı'nın Semûd halkının bulunduğu yeri zelzeleye tuttuğunu anlatmaktadır. Hûd Suresi'nde ise, Semûd halkını korkunç bir sesin yakaladığı ve yurtlarından dizüstü çökekaldıkları bildirilmekte:

> *"Zulmedenleri de korkunç ses yakaladı ve yurtlarında dizüstü çökekaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı..." (Hûd Suresi, ayet 67-68).*

Burada geçen "zulmedenler" deyimiyle kimin kastedildiği yazılı değil; fakat bunların Salih'e karşı gelenler oldukları söyleniyor. Zariyat Suresi'nde ise, onlara yıldırım çarptığı bildirilmekte:

> *"Rablerinin emrine karşı geldiler. Bu yüzden, bakıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi. Ayağa kalkacak güçleri kalmamış, yardım edenleri de olmamıştı..."* (*Zariyat Suresi, ayet 44*).

Ancak, karışıklık ve anlaşılmazlıklar bununla da bitmiş olmuyor! Çünkü Semûd halkının, Tanrı tarafından kendilerine gönderildiği söylenen "peygamber"e karşı isyankâr tutumu ve bu yüzden uğradıkları felaketler, Kur'an'ın çeşitli surelerinin çeşitli ayetlerinde farklı şekillerde ele alınmıştır.[57] Buna rağmen, hemen her sure'de Kur'an'ın "apaçık" olup, çelişkiler, tutarsızlıklar kapsamadığı yazılıdır. Örneğin, Kamer Suresi'nin dişi devenin kesilmesiyle ilgili ayetlerini şu sözler tamamlıyor: "*Andolsun ki, biz Kur'an'ı, anlaşılıp öğüt alınması için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alan yok mu?*" (Kamer Suresi, ayet 32).

Görülüyor ki Tanrı, hem bir yandan Kur'an'ı anlaşılsın ve öğüt alınsın diye kolaylaştırdığına dair yeminler etmekte, hem de Semûd kavmini sınamak için

---

[57] Bazı örnekler şunlar: A'raf Suresi, ayet 73-79; Hûd Suresi, ayet 61-68; İsra Suresi, ayet 59; Şuara Suresi, ayet 141-159; Zariyat Suresi, ayet 43-45; Kamer Suresi, ayet 24-29; Hakka Suresi, ayet 4-5; Şems Suresi, ayet 11.

yaptıklarını, Kur'an'ın çeşitli surelerine yerleştirdiği ayetlerle bölük pörçük, hiç anlaşılamaz bir şekilde belirtmekte!

***

Lokman Suresi'nin 31. ve 32. ayetleri, "apaçık" olduğu sanılan Kur'an'ın, hiç de "apaçık" olmadığının yeni bir kanıtıdır:

> *"Size varlığının delillerini göstermesi için, Allah'ın lütfuyla gemilerin denizde yüzdüğünü görmedin mi? Şüphesiz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler var. Dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, dini tamamen Allah'a has kılarak (ihlasla) ona yalvarırlar. Allah onları karaya çıkararak kurtardığı vakit, içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Zaten bizim ayetlerimizi, ancak nankör hainler bilerek inkâr ederler" (Lokman Suresi, ayet 31-32).*

Dikkat edileceği gibi bu sözler, güya "*çok sabreden*" ve "*çok şükreden*" kimselere ibret olsun diye söylenmiştir. Ancak, anlaşılmazlıklarla dolu olduğu için, ibret sağlamak şöyle dursun, okuyanları şaşkınlığa uğratacak niteliktedir. Tanrı, gemilerin kendi izniyle denizde yüzdüğünü örnek vererek, yüceliğini kanıtladığını anlatmaktadır. Hani sanki böyle bir iddiayı desteklemek için, gemilerin denizde yüzdüğü örneğinden başka bir şey bulunamazmış gibi! Öte yandan, kendi üstünlüğünü pekiştirmek üzere "onları" karaya çıkararak kurtardığını ekliyor Tanrı; sonra da bu kurtardıklarından bir kısmının "orta yolu" tuttuklarını bildiriyor ve "*...Zaten bizim ayetlerimizi, ancak nankör hainler bilerek inkâr ederler*" diyerek sözlerini bitirip, başka bir konuya geçiyor.

Evet, ama insanları dilediği gibi doğru yola sokup Müslüman yaptığını söyleyen Tanrı, bu aynı Tanrı değil mi? Dilediğini "kâfir" ve "putperest" yapan yine o değil mi? O halde, bu yukarıdaki "ibret" örneğine ne gerek var? Ya da "*...Zaten bizim ayetlerimizi, ancak nankör hainler bilerek inkâr ederler*" demek niye? Kişileri sapıtan, "nankör ve hain" yapan yine kendisiyken, onların ayetleri inkâr etmelerinden nasıl yakınabilir bu aynı Tanrı?

Bütün bunlar bir yana, yukarıdaki ayetlerde “*onlar*” diye söz konusu edilenlerin kimler olduğu belli değil. Yine bunun gibi ayette geçen “*orta yolu tutar*” sözleriyle anlatılmak istenen şey nedir, o da belli değil! Bir kısım yorumculara göre “*orta yol*”dan maksat, “*iman sahibi olmak*” ile “*putperest olmak*” arasında bir şey. Bir kısım yorumculara göre ise, “*Hak yol, yani iman üzere kalma, sıkıntı anında Allah verdiği söze sadakat göstermek*” şeklinde anlaşılması gerekir. Ayetin iniş nedenini belirtmek üzere söylenenler şu: güya Ebu Cehl’in oğlu İkrime, Mekke’nin fethi sırasında, deniz yoluyla kaçmaya çalışmış, fakat yolda şiddetli bir fırtınaya tutulunca ne yapacağını şaşırmıştır; bu şaşkınlık içinde yaptıklarından pişmanlık duyarak, kurtulduğu takdirde Müslüman olacağına dair Tanrı’ya söz vermiş ve Tanrı da onu kurtarmıştır. Bunun üzerine İkrime, Muhammed’in yanına varıp af dileyerek Müslüman olduğunu bildirmiş ve bundan sonra ömrünün sonuna kadar Müslümanların safında cihat etmiştir.[58]

***

İsra Suresi’nin 42. ayetinde şöyle yazılıdır:

> *“De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlikte başka ilahlar da bulunsaydı, o takdirde bu ilahlar, arşın sahibi olan Allah’a ulaşmak için çareler arayacaklardı” (İsra Suresi, ayet 42).*

İslam kaynaklarına göre, bu ayetin son kısmı olan, “*...Arşın sahibi olan Allah’a ulaşmak için çareler arayacaklardı*” sözleri, birbirinden farklı iki anlama gelmekte. Bunlardan biri şöyledir:

> *“...O takdirde onlar, arşın sahibi olan Allah’a üstün gelmek için çareler arayacaklardı.”*

Diğer anlam ise şöyledir:

[58] Diyanet Vakfı’nın Lokman Suresi’nin 31. ve 32. ayetleriyle ilgili açıklamasından.

"...O takdirde onlar, ululuğunu ve kudretini bildikleri arşın sahibi olan Allah'a yakınlaşmak ve ona itaat etmek için çareler arayacaklardı"[59]

Görülüyor ki, ayetlerde "apaçık" olan bir nitelik yok!

***

Kur'an'da 106. sırada yer alan Kureyş Suresi şöyledir:

"İlafi için Kureyş'in, sefere ilafları yazın-kışın; hiç olmazsa onun için kulluk etsinler Rabbine bu Beyt'in (Kâbe'nin) ki, onları açlıktan doyurdu ve korkudan emin buyurdu" (Kureyş Suresi, ayet 1-4).

Bu ayetlerde yer alan "*ilaf*" sözcüğü, esas itibariyle "*ülfet etmek*" ya da "*alıştırmak*" anlamına gelmekle beraber, karışıklık yaratacak şekilde kullanılmıştır. Zira ayetleri okuduğumuzda, gerçek anlamda anlatılmak istenen şeyin ne olduğu konusunda kesin bir sonuca varamıyoruz. Nitekim yorumculara göre, bu ayette yer alan "*ilafi*" sözcüğü iki anlama gelmektedir. Bunlardan biri "*Kureyş'i alıştırmak, ısındırmak*" ya da "*Kureyş'in alıştırılması, alışması*" anlamındadır. Diğeri ise, "*Kureyş'in birbiriyle ya da başkalarıyla ahitleşmesi, antlaşması, anlaşması, itilaf etmesi veya ettirilmesi*" anlamındadır. Ve bu durumda ayetin ilk tümcesini iki ayrı şekilde anlamak mümkün. Bir şekli şöyle: "*Kureyş'in kış ve yaz seferde vardıkları yerlerde ülfet ve ünsiyete mazhar edilmeleri için...*" Diğer şekil de şöyle: "*Kış ve yaz seferi hakkında etraf ile ülfet ederek anlaşıp antlaşmaları, ahitleşmeleri için...*"[60] Görülüyor ki, Arapçanın elastikiyetinden doğma anlam farkı Kur'an'a egemen olmuş gibidir.

***

[59] Diyanet Vakfı'nın Kur'an çevirisinde İsra Suresi'nin 42. ayetinin yorumuna bakınız.
[60] Kureyş Suresi ile ilgili olarak, Elmalılı H. Yazır'ın Kur'an çevirisindeki açıklamasına bakınız.

Müddessir Suresi'nde, cehennemdeki "*muhafız melekler*" sayısının Tanrı tarafından "19" olarak saptandığı bildirilmektedir:

> *"Ben onu sekara (cehenneme) sokacağım. Sen biliyor musun sekar nedir? Hem 'bütün bedeni helak eder, hiçbir şey bırakmaz', hem 'eski hale getirip tekrar azap etmekten' vazgeçmez o. İnsanın derisini kavurur. Üzerinde 19 'muhafız melek' vardır..." (Müddessir Suresi, ayet 26-30).*

Daha sonraki bir ayetten anlaşıldığına göre, Tanrı, cehenneme 19 melek seçmekle imanlı olanların imanını artırmak, imansızları da sınava çekmek istemiştir:

> *"Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını artırsın; hem kendilerine kitap verilenler, hem de müminler şüpheye düşmesinler. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de, 'Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?' desinler..." (Müddessir Suresi, ayet 31).*

Ancak, melekler sayısının neden dolayı 19 olarak tutulduğu bildirilmiyor. Bu yüzden karışıklık ortaya çıkıyor. Gerçekten de, ayette geçen 19 sayısının sırrı, 1400 yıl boyunca bir türlü keşfedilememiştir. Kimi saf kişiler, "19" sayısında "mucizevi" bir anlam yattığını, çünkü bununla Kur'an'ın, Tanrı sözleri olduğunun kanıtlandığını söylerler; yüzyıllar boyunca insanların bu "19" sayısı konusunda tartıştıklarını, fakat bir türlü gerçeğe varamadıklarını, nihayet bilgisayar sayesinde bir çözüm sağlandığını iddia ederler. Örneğin, Kur'an'da 114 sure olduğunu ve bunun "19" sayısının tam katı olduğunu belirtirler; ya da Kur'an'daki bazı deyimlerin "19" sayısı ile eşdeğer sağladığını söylerler. Söylerken de, Kur'an'ın içeriğinden habersizlik bir yana, bir de akılcı düşünceden ne kadar nasipsiz olduklarını ortaya koymuş olurlar. Örneğin, Kur'an'da 114 sure olduğunu ve bunun "19" sayısının tam katından oluştuğunu öne sürerlerken, sureler sayısının kesinlik arz etmediğini ve nitekim bu sayının 112, 113 ya da 116 olduğunun öne sürüldüğünü düşünmezler. Gerçekten de, Suyûti'nin yapıtlarında belirtildiği gibi, Enfal ve Berae (Tevbe) surelerini bir sayarak Kur'an'da 113 sure olduğunu

söyleyenler yanında, Felak Suresi ile Nas Suresi'ni Kur'an'dan saymayıp, sure sayısının 112 olduğunu öne sürenler (İbn Mes'ud'un Mushafında, olduğu gibi) ya da iki "kunut" duasını Kur'an'dan sayıp, bunları birer sure olarak ekleyerek Kur'an'ın 116 sureden oluştuğunu söyleyenler (Übey b. Ka'b'ın Mushafında olduğu gibi) vardır. Kur'an'daki ayet sayısına gelince, bunun da altı bin olduğunu söyleyenler yanında 6666 olduğunu söyleyenler de vardır ki, "19" sayısının tam katı olmakla ilgisi yoktur. Görülüyor ki, bilgisayar ilmi dahi Kur'an'ın anlaşılmazlığını gidermeye yeterli olmamaktadır.

***

Maide Suresi'nde şöyle yazılıdır:

> *"Resule indirileni duydukları zaman tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki, 'Rabbimiz! iman ettik, bizi (Hak'ka) şahit olanlarla beraber yaz'..."* (*Maide Suresi, ayet 83*).

Yani ayete göre kimi kişiler, Muhammed'e vahiy indirildiğini duyunca ağlamaya başlamışlar ve hemen Müslüman olmuşlardır! Evet, ama kimdir bunu söyleyenler? Neden dolayı Muhammed'e indirilene tanış çıktıktan sonra gözlerinden yaşlar boşanmıştır? Beyzavî, Abul-fida, Talabî, Celaleddin gibi kaynaklara başvurunca farklı yorumlarla karşılaşıyoruz. Kimine göre ayette sözü edilenler, Habeş Hükümdarı "Necaşi" ile bazı papazlardır. Güya Müslümanlardan bir kısmı Cafer b. Ebu Talib'in başkanlığında Habeşistan'a hicret ettikten sonra, Mekke müşrikleri arkalarından bir heyet gönderip Necaşi'yi onlar aleyhine kışkırtmışlardır. Fakat Necaşi, ruhbanların da katıldığı bir toplantıya Müslümanları ve müşrikleri de çağırmış ve konuşma sırasında, "*Sizin kitabınızda Hazreti Meryem'in zikri var mıdır?*" diye sormuştur. Bu soruya Cafer b. Ebu Talib, "*Evet vardır*" deyince, Necaşi ağlamaya başlamış, adamlarıyla birlikte Müslüman olmuştur. Kimine göre bunlar Habeş Hükümdarının Muhammed'e gönderdiği 30 ya da 70 kadar kişidir ki, Muhammed'i dinledikten sonra ağlaşmışlar ve Müslüman olmuşlardır. Bazı

yorumcular ise, bu ayetlerin o dönemdeki Medine Yahudilerini kapsadığını söylerler. [61]

***

Rad Suresi'nde şu ayet var var:

> *"Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tespih eder. Melekler de onun heybetinden dolayı tespih ederler. Onlar, Allah hakkında mücadele edip dururken, o, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar..." (Rad Suresi, ayet 13).*

Yani, gök gürültüsü, Tanrı'yı yüceltmek üzere "suphanallah" diyor, melekler de Tanrı'nın heybeti karşısında aynı şeyi yapıyorlar. Fakat bu arada, "*Tanrı hakkında mücadele edenler*" vardır ve bu yüzden Tanrı onları bir yıldırımla çarpmaktadır! Pek güzel, ama ayette geçen "onlar" deyimiyle kimler anlatılmak istenmiştir? Bu kişiler, Tanrı'ya ne yapmışlardır da Tanrı yıldırımlar gönderip onları çarpmıştır? Bütün bu hususlarda yorumcular farklı yanıtta bulunurlar. Örneğin, Celaleddin gibi kaynakların bildirmesine göre, güya Muhammed adamlarından birini göndererek belli bir kişiyi Müslüman yapmak istemiş, fakat o belli kişi, kendisine gelen kimseyle alay ederek, "*Kimdir bu resul? Tanrı dediğin şey nedir? Altından mı, gümüşten mi, yoksa pirinç madeninden mi yapılmıştır?*" diye sormuş, bunun üzerine Tanrı gazaba gelerek o kimseyi yıldırımla vurmuş! Bununla beraber, Beyzavî gibi kaynaklar, başka bir hikâye naklederler: Güya Amr b. Tüfeyl ile Erbed b. Rebia, aralarında anlaşıp Muhammed'i öldürmek üzere yanına gitmişler ve konuşmaya başladıkları zaman Muhammed işi anlayıp Tanrı'ya dua etmiş. Bunun üzerine bu kişiler def olup gitmişler. Fakat Tanrı Erbed'in tepesine, bir yaz günü yıldırım indirmiş. Amr'a gelince, onu da, gönderdiği bir meleğin kanadıyla çarpıp yere devirtmiş ve veba hastalığına yakalatıp öldürtmüş.[62]

---

[61] Elmalılı H. Yazır, age, c.2, s.1796 vd.

[62] Elmalılı H. Yazır, age, c.4, s.3967; ayrıca bkz. G. Sale, age, s.241, ikinci dipnot.

***

Ta-Ha Suresi'nde, İsrailoğullarının Samire kabilesine mensup Samiri adında birinin, bir buzağı heykeli yaptığına, sonra bu heykeli halka "Tanrı" olarak tanıttığına ve böylece halkı, Musa ile Harun'un hak dininden uzaklaştırdığına dair bir hikâye var. Hikâyenin bir yerinde şöyle bir ayet geçiyor:

> *"Bu adam, onlar için böğürebilen bir buzağı heykeli icat etti. Bunun üzerine, 'İşte' dediler, 'bu, sizin de, Musa'nın da Tanrısıdır'. Fakat onu unuttu..." (Ta-Ha Suresi, ayet 88).*

Yorumculara göre, ayetin, "*...Fakat onu unuttu*" şeklindeki tümcesi iki farklı anlam taşıyor. Bu nedenle iki farklı şekilde yazılabilir ki, bunlardan biri şöyle:

"*Fakat Musa, bu buzağının Tanrı olduğunu unuttu."*

Bu şekliyle tümce Musa'nın Allah'ı başka yerde aramaya kalktığını anlatmakta ve bunu söyleyenlerin de Samiriler olduğunu kanıtlamakta. Diğer yorumculara göre ise söz konusu tümcenin şöyle olması gerekir:

"İşte Samiri, Allah'ı unuttu."

Bu şekliyle ayetin anlatmak istediği şey, Samiri'nin Tanrı'dan ve Musa aracılığıyla tebliğ edilen hak dinden yüz çevirdiğidir.[63] Görülüyor ki, birbirinden farklı ve birbirine ters düşen iki yorumla karşı karşıyayız.

Yukarıda belirttiğimiz örneklere benzer daha birçok örnek var ki, Kur'an'ın "apaçık" bir kitap olduğuna dair iddiaları çürütmeye fazlasıyla yeter.

---

[63] Kur'an'ın Diyanet Vakfı çevirisindeki açıklama böyle!

VII - KUR'AN'DAKİ "ANLAŞILMAZLIKLARIN NEDENİ, SADECE AYETLERİN "APAÇIK" OLMAYIŞI İLE DEĞİL, GELİŞİGÜZEL VE KARMAKARIŞIK ŞEKİLDE SIRALANMALARIYLA DA İLGİLİDİR

Kur'an'daki ayetlerin ne anlamlara geldiği konusu bir yana, bir de surelerin ve ayetlerin ne zaman, nerede ve ne amaçla indiğini bilmek olası değil. Daha önce de değinmiş olmakla beraber tekrar hatırlatalım ki, Kur'an üstatları (Bunlar Kur'an'daki tanıma göre, "*ilimde yüksek derecelere erişmiş kimseler*" diye bilinirler.) dahi bu konuda birbirlerine girerler. Çünkü bir kere hangi surenin ya da hangi ayetin önce, hangi ayetin sonra "indiği", nerede ve niçin indiği kesin olarak bilinmez. Biraz ileride ayrıca belirteceğimiz gibi, hangi ayetin ya da surenin ilk ya da en son olarak indiği dahi belli değil. İlk indiği sanılan ayetler ve sureler kitabın başında yer alacak yerde sonlarına atılmıştır; sonradan indiği söylenenler ise Kur'an'ın başlarındadır. Örneğin, ilk indiği söylenen Alak Suresi, Kur'an'ın başında değil, sonlarında, 96. sırada yer almıştır. Buna karşılık, en son indiği söylenen Nasr Suresi, Kur'an'ın sonuna değil, 110. sırasına konmuştur. Öte yandan Kur'an'ın, "*Hamd, âlemlerin Rabbi, merhametli olan... din gününün sahibi Allah'a mahsustur...*" şeklindeki ayetiyle başlayan birinci suresi, Fatiha Suresi adını taşır ve yedi ayetten oluşur. Ve sanılır ki bu sure ve bu ayetler, Tanrı'nın ilk olarak indirdiği şeylerdir. Oysa Fatiha Suresi, iniş ("nüzul") sırası itibariyle birinci sure değil, beşinci suredir. Fatiha Suresi'nden önce, Alak, Kalem, Müzzemmil ve Müddessir surelerinin indiği kabul edilir. Alak Suresi, biraz önce dediğimiz gibi, Tanrı'nın indirdiği ilk sure olarak kabul edilir; fakat bu sure Kur'an'ın en sonlarında, 96. sırada yer almıştır. İkinci olarak Kalem Suresi'nin indiği ("nazil" olduğu) söylenir; fakat bu sure, Kur'an'ın yine sonlarına doğru, 68. sıradadır. Müzzemmil Suresi'nin, Tanrı tarafından üçüncü sure olarak indirildiği öne sürülür, fakat bu sure Kur'an'ın 73. sırasındadır. Müddessir Suresi, Mekke döneminde, dördüncü olarak inen sure olduğu halde, Kur'an'ın 74. suresi olarak görünür.

Fatiha Suresi 5. olarak indiği söylenen sure olduğu halde, Kur'an'ın en başına oturtulmuştur. Kur'an'da Fatiha Suresi'ni izleyen Bakara Suresi ise, çok yıllar sonra Medine döneminde, 87. sure olarak inmiş olduğu halde, Kur'an'ın en başında ikinci sırada yer almıştır.

Her ne kadar ilk vahyin Fatiha Suresi olduğunu söyleyenler varsa da, başta Beyzavî ya da Suyûti olmak üzere en ünlü yorumcular, ilk inen surenin, "*Ey örtüye bürünen Muhammed, kalk da uyar...*" (bkz. Müddessir Suresi, ayet 1-2) diye başlayan Müddessir Suresi olduğunu söylerler. Bu sure Kur'an'ın 74. suresidir. İddia olunur ki, Muhammed, Hira Dağı'nda "tevekkül" ederken Cebrail'in geldiğini görmüş ve derhal karısı Hatice'nin yanına dönerek üstüne bir örtü örtmesini istemiş ve işte bundan sonra güya Cebrail kendisine vahiyler getirmeye başlamıştır.[1] Bununla beraber ilk vahyin Alak Suresi'nin, "(*Ey Muhammed*) *Tanrı'nın adıyla oku*!" (Alak Suresi, ayet 1) şeklindeki birinci ayeti olduğunu söyleyenler de vardır.[2] Alak Suresi ise, Kur'an'ın en sonlarında, 96. sırada yer alan bir suredir.

Öte yandan, Maide Suresi'nin 3. ayetinde, "*...Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim...*" (Maide Suresi, ayet 3) şeklinde satırlar vardır ki, Tanrı'nın Müslümanlara tüm buyrukları vermiş olduğu kanısını yaratmak bakımından en son ayet olma niteliğini taşır. Zira bu satırları okurken sanırsınız ki Tanrı, söyleyeceklerini söylemiş, bütün buyruklarını kullarına bildirmiş ve artık söyleyecek bir sözü kalmamıştır. Böyle olunca da bu satırların, Kur'an'ın en sonunda ve son ayeti olarak yer alması gerektiği aşikârdır. Oysa daha önce belirttiğimiz gibi bu satırlar, Kur'an'ın en sonunda değil, aksine ilk başlarında, 5. sure olarak bilinen Maide Suresi'nin 3. ayetinin satırları arasında görünmektedir. Maide Suresi 120 ayetten oluşuyor. Neden dolayı en son surenin en sonuna konulması gereken bu satırlar, Kur'an'ın başlarında yer alan 120 ayetlik Maide Suresi'nin 3. ayetinin içine sıkıştırılmıştır, bilinmez! Bütün bunlar göstermektedir ki, ilk indiği söylenen sureler ve ayetler

---

1 Bkz. Beyzavî'nin yapıtlarına ve ayrıca Gölpınarlı'nın Kur'an çevirisi, s. CXIII, 73:1; s. CXIV, 74:1.)

2 Turan Dursun, age, c.3, s. 125; ayrıca bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, age, c.8, s.5943.

Kur'an'ın baş kısmında değil, sonlarında; buna karşılık, en son indiği kabul edilenler Kur'an'ın başlarında yer almıştır. Bu durum, kuşkusuz ki, hangi ayetin hangi ayetle yürürlükten kaldırıldığı hususunu çıkmaza sokmaya yeterlidir.

Yine bunun gibi hangi surenin ya da hangi ayetin, Mekke döneminde ve hangilerinin Medine döneminde indiği kesin olarak bilinmez. Nice örneklerden bir ikisini belirtmek gerekirse, Kur'an'da 102. sırada yer alan Tekâsür Suresi, bazılarına (örneğin, Diyanet İşleri Başkanlığı'na) göre "*Mekki*"dir, bazılarına (örneğin, Prof. Gölpınarlı'ya) göre ise, "Medeni"dir. Aynı tartışma, 98. sure olan Beyyine Suresi için de söz konusudur. Hele Kur'an'da İsra Suresi adıyla yer alan bir sure vardır ki, "nüzul" (iniş) bakımından, din bilgini diye yüceltilen ve Kur'an'ı hatmetmiş görünen kimselerin dahi içinden çıkamayacakları anlaşılmazlıklarla doludur. 111 ayetten oluşan bu surenin tümünün Mekke'de nazil olduğunu söyleyenler yanında, 13. ayetten 80. ayete kadar olan kısmının Medine'de indiğini ya da sadece 26., 32., 33., 56. ve 78. ayetlerinin medeni olduğunu ileri sürenler vardır. Öte yandan, bu surenin "İsra Suresi" olarak mı, yoksa "Ben-i İsrail Suresi" olarak mı adlandırılması gerektiği hususunda da anlaşmazlık bulunmakta. İçinde İsrailoğullarına ait olaylar geçtiği için, bu surenin adının "Ben-i İsrail" olduğunu öne sürenler var. Fakat, buna karşılık bazıları, bu surede Muhammed'in bir gece vakti Mekke'den Kudüs'e gidişi (yani miraç olayı) anlatıldığı için, sureye "*geceleyin yol yürümek*" anlamına gelen İsra adının verildiğini söylerler. Bu surenin bazı ayetlerinin (örneğin, 73. ve 75. ayetlerin) Mekke'de mi yoksa Medine'de mi indiği hususu ayrıca önemli tartışmalara konu olmuştur. Bu ayetlerin Mekke döneminde indiğini iddia edenlere göre hikâye şudur: Kâbe'de bulunan Hacer-i Esved'e (Kara Taş'a) kavuşmak ve onu öpmek ihtiyacıyla Muhammed Kureyşlilerden, izin almak ister. Çünkü Kara Taş, onların koruması altındadır. Kureyşliler ona bu izni vermeye hazırdırlar; fakat izin vermek için Muhammed'in kendi putlarına saygı göstermesini isterler. Eğer putları ziyaret edip saygı izharı yoluyla bu işi yapacak olursa, kendisine dilediği kolaylığı göstereceklerini bildirirler.

Kureyşlilerin bu istekleri karşısında Muhammed, bir hayli tereddüde düşer. Zira onların putlarına saygı gösterecek olursa, bu takdirde, kendi taraftarlarına karşı güç durumda kalacak ve muhtemelen onları kaybedecektir. Ve işte bu düşünceyle isteğinden vazgeçer ve Kur'an'a İsra Suresi'nin söz konusu şu ayetlerini koyar:

"Ey Muhammed! Seni, sana vahyettiğimizden ayırıp başka bir şeyi bize karşı uydurman için uğraşırlar. O zaman seni dost edinirler" (İsra Suresi, ayet 73*).*

"Seni pekiştirmemiş olsaydık... az daha onlara meyledecektin" (İsra Suresi, ayet 74*).*

"O takdirde sana, hayatın da ölümün de kat kat azabını tattırırdık " (İsra Suresi, ayet 75*).*

İşte yukarıdaki hikâyeyi benimseyenlere nazaran, İsra Suresi'nin 73. ve 75. ayetlerinin Mekke döneminde inmiş sayılması gerekir. Fakat buna karşılık Beyzavî ve Celaleddin gibi bazı yorumcular farklı bir hikâyeye yer verirler. Onlara göre, güya Sakif kabilesi, Muhammed'den bazı imtiyazlar sağlamak istemiş ve eğer dilekleri yerine getirilecek olursa kendisine boyun eğeceklerini bildirmişlerdir. Bu imtiyazlar arasında zekât verme zorunluluğunun dışında tutulmak, Lat adlı putu muhafaza edebilmek ve günün belli saatlerinde ibadet külfetinden kurtulmak gibi şeyler vardır. Sakif kabilesinin bu isteklerine uyduğu takdirde, kendisine bağlanmaya hazır diğer kabileleri kaybedebileceğini ya da onlara da aynı imtiyazları tanımak gerekeceğini düşünen Muhammed, bu istekleri reddeder ve yukarıdaki ayetleri Kur'an'a yerleştirir. Ve işte bu hikâyeye itibar edenlere göre, yukarıdaki ayetler Medine döneminde inmiştir.

Yine aynı şekilde İsra Suresi'nin 76. ayetinin Mekke'de mi, yoksa Medine'de mi indiğini tartışanlar için farklı hikâyeler iş görür. Ayet şöyle:

"Memleketinden çıkarmak için seni zorladılar. O takdirde senin ardından onlar da pek az kalabilirler" (İsra Suresi, ayet 76*).*

Beyzavî gibi yorumculara göre ayet Mekke'de inmiştir; çünkü Muhammed'i Mekke'den çıkarmaya zorlayan Kureyşlilerdir. O da onlardan Bedir Savaşı sıra-

sında ilk intikamını almıştır. Fakat bazı yorumculara göre bu ayet Medine döneminde inmiştir; çünkü güya Medine'deki Yahudiler Muhammed'e, Suriye'nin peygamberler ülkesi olduğunu söylemişler, eğer gerçekten peygamber ise Suriye'ye gitmesi gerektiğine dair öğüt vermişler ve bu ısrarlı öğütler üzerine Muhammed Suriye'ye gidip gelmiştir. Ve işte bundan dolayıdır ki, Yahudilerden öç almış, Ben-i Nadir ve Ben-i Kureyza kabilelerini kılıçtan geçirmiştir. Görülüyor ki, sure ya da ayetlerin inişi ve iniş yeri, farklı yorumlara sebep olmuş gibidir.

VIII - KUR'AN'DAKİ ANLAŞILMAZLIKLARIN DİĞER NEDENLERİ HAKKINDA (DEVAM)

Eğer akılcı bir eleştiriye başvuracak olursak görürüz ki, Kur'an'daki ayetlerin "*anlaşılmaz*" ve "*kapalı*" nitelikte oluşunun nedenleri, Tanrı'nın niyetleriyle değil, Muhammed'in günlük siyasetinin gereksinimleriyle, bilgi yetersizlikleriyle, hoşgörüsüzlükleriyle, muhaliflerini susturma hırsıyla ya da buna benzer tutum ve davranışlarıyla bağlantılıdır. Aşağıda bu nedenlerden bazılarının özetini bulacaksınız.

A) Günlük Siyaset Gereği Olarak ya da Bilgi Yetersizliği Nedeniyle Ortaya Çıkan Anlamsızlıklar

Kur'an'ın pek çok ayetinin "muhkem" olmayıp "müteşabih" nitelikte olmasının Muhammed'e çok yararlı yönleri olmuştur. Anlaşılması güç ya da olanaksız sözler ve hükümler sayesinde, kişileri duygusal bakımdan etkilemek, adeta büyülemek kolaylığını bulmuştur. Örneğin:

Kur'an'ın Kamer Suresi'nin ilk başında, "mucizevi" bir olay olarak ay'ın yarılmasıyla (Şakku'l-Kamer) ilgili ayetler vardır ki, şöyledir:

> *"Kıyamet yaklaşır. Ay yarılır; onlar (inkârcılar) bir delil görünce hala yüz çevirirler ve 'süregelen bir sihir' derler. Yalanlarlar da, kendi heveslerine uyarlar, ama her işin bir sonucu vardır" (Kamer Suresi, ayet 1-3).*

Ancak, Muhammed, bu ayeti Kur'an'a koyarken, ayetteki ifadeleri açıklıktan uzak, yanı "müteşabih" nitelikte kılmıştır: nitekim bazı yorumculara göre ayet "*ay yarıldı*", bazılarına göre de "*ay yarılır*" yazılıştadır ki, her iki şekliyle de oldukça muğlak nitelik taşır. Her ne kadar bazı Kur'an nüshalarında "*Vakad in-*

şakka'l Kamaru" (yani, "*ay ikiye bölündü*") deyimi yer almakla beraber, esas yazılışa göre "*ay*", *Muhammed'in "vuruşu ile mi*?" ikiye bölünmüştür, yoksa "*ilerideki bir tarih itibariyle mi*?" bölünecektir, belli değildir! "Zaman" kavramını gizleyici ya da belirsiz kılıcı nitelikte anlamlar yaratmak, Arapçanın özelliklerinden biri olduğu için, ayetle anlatılan eylemin gerçekten ne olduğu kesinlikle bilinememektedir. Bundan dolayıdır ki, bazı yorumcular bu ayeti, "*Yaklaştı saat (kıyamet), yarıldı kamer (ay)...*" şeklinde anlarlar.[1] İbn-i Mes'ud'a göre bu ayet, Ay'ın, Muhammed'in vuruşu ile ikiye bölündüğüne ve hatta Hira Dağı'nın, bölünmüş olan Ay'ın parçaları arasına girdiğine kanıttır. Buna karşılık Beyzavî ve Zemahşerî gibi yorumcular göre, söz konusu ayet ile Ay'ın geleceğe muzaf olmak üzere yarılacağı, yani ikiye bölüneceği anlatılmak istenmiştir. Hemen ekleyelim ki, bütün bu karışıklıkları yaratan şey, Muhammed'in Arapça dilindeki esneklikten yararlanmak istemesidir. Bu sayededir ki, kendisinden mucize bekleyenleri yanıtlamış olmak istemiştir. Çünkü söylendiğine göre, Mekke döneminde Mekkelilerin kendisinden mucize istemeleri üzerine parmağıyla Ay'a işaret etmiş ve ay ikiye ayrılmış; parçalardan biri Hira Dağı'nın bir yanına, diğeri de öbür yanına ya da üstüne düşmüştür. Ve güya Mekkeli müşrikler, Ay'ın bu görünüşü yüzünden hayrette kalarak bunu "büyü" şeklinde değerlendirmişlerdir. İslam kaynakları ise bunun mucizevi bir olay olduğunu ve mucizeyi "mucize" olarak benimseyip bilime uydurmaya gerek olmadığını kabul ederler.[2]

Söylemeye gerek yoktur ki, Muhammed, Kamer Suresi'nin yukarıdaki ayetlerini kendisinden mucize bekleyen ve bu yoldan peygamberliğini kanıtlamasını isteyenleri susturmak için Kur'an'a koymuştur: koyarken, Ay'ın bir vuruşta ikiye bölündüğünü ya da Ay'ın ileride ikiye bölüneceğini anlatır bir dil kullanmak suretiyle, kendisinden mucize bekler olanları tatmin edebileceğini düşünmüştür. Daha başka bir deyimle, bu ayetleri "müteşabih" nitelikte kılmayı, günlük siyasetinin gereksinimi olmak üzere yararlı bulmuştur.

---

1 Elmalılı H. Yazır'ın çevirisi için bkz. Turan Dursun, age, c.3, s.89.
2 Fahruddin Razi'nin Tefsir'inde (c.29, s.28) yer alan bu görüşler için bkz. Turan Dursun, age, c.3, s.90; ayrıca bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.6, s.4621 vd.

Öte yandan çoğu konularda yeterli bilgilere sahip olmamak nedeniyle de Muhammed, ayetlerin anlaşılamaz niteliklere bürünmesine sebep olmuştur. Pek çok örnekten sadece birkaçını özetleyelim:

Kur'an yorumcuları arasında en fazla anlaşmazlık ve görüş ayrılığı yaratan şeylerden biri, Kehf Suresi'nde geçen "Zülkarneyn" ile ilgilidir. Bu surenin 83. ayetinde, "*Ey Muhammed! Sana Zülkarneyn'i sorarlar. 'Onu size anlatacağım' de*" (Kehf Suresi, ayet 83) diye yazılıdır. Ayeti okuyanlar sanırlar ki, Zülkarneyn'in kim olduğu açıklanacaktır. Oysa daha sonraki ayetlerde böyle bir açıklama yok. Sadece Zülkarneyn'in Tanrı tarafından yeryüzüne yerleştirildiği, yol gösterildiği belirtilmekte ve sonra güneşin battığı bir yerde yaşayan bir millete azap etmesi için emir verildiği, daha sonra güneşin doğduğu bölgelerdeki iki dağ arasında yaşayan ve hiç laf anlamayan bir milletin dileği üzerine onlarla Ye'cûc ve Me'cûc'ler arasında set çekmesi istendiği bildirilmektedir. Fakat, Zülkarneyn'in kim olduğu belli edilmemiştir. Bundan dolayıdır ki, ne Beyzavî, ne Zemahşerî, ne Celaleddin ne de diğer ünlü yorumcuların hiçbiri, bunun kim olduğunu keşfedememişlerdir. Kimine göre Zülkarneyn denen bu kişi Büyük İskender'dir. Aslında sözlüklerde Zülkarneyn sözcüğünün "*iki boynuzlu*" anlamına geldiği, İskender de "Zevs Amon"un -ki Koç adındaki bir ilahın adıdır- oğlu sayıldığı için, yukarıdaki yorumu kabul edenler vardır. Bununla beraber kimi yorumculara göre Zülkarneyn, Batı'yı ve Doğu'yu fetheden bir peygamberdir. Bazılarına göre ise, iyi adalet dağıtan bir padişahtır.[3] Anlaşılan odur ki, Muhammed, Zülkarneyn adının gerçek anlamını bilemediği ve çeşitli rivayetlere yer verdiği içindir ki, yukarıdaki ayeti anlaşılamaz nitelikte kılmıştır.

Kur'an'daki anlaşılmazlıkların Tanrı'dan değil, fakat Muhammed'den gelme olduğuna verilecek örneklerden biri, Kehf Suresi'nin şu ayetidir:

> *"(Ey Muhammed!) Kur'an'ı anlarlar diye kalplerine örtüler ve kulaklarına ağırlık koyduk. Sen onları doğru yola çağırsan da, asla doğru yola gelmezler" (Kehf Suresi, ayet 57).*

---

[3] Kehf Suresi'nin 83. ayetinin anlamı konusunda bkz. Gölpınarlı, age, s. LXXXII.

Görülüyor ki, Tanrı, bazı kimselerin Kur'an'ı anlamalarını istemiyor ve bu nedenle onların kulaklarını ve kalplerini kapatıyor; sonra da Muhammed'e "*...Sen onları doğru yola çağırsan da asla doğru yola gelmezler*" diye yakınıyor! Evet, ama bir yandan kişilerin kalplerine örtü ve kulaklarına ağırlık koymak suretiyle Kur'an'ı anlamalarına engel olan bir Tanrı, nasıl olur da onları sorumlu tutabilir? Kuşkusuz ki, yukarıdaki ayetin Kur'an'a girişini, Tanrı iradesinde değil, fakat Muhammed'in günlük siyasetinde aramak gerekir. Şöyle ki:

İslam kaynaklarının bildirmesine göre, Muhammed, "peygamber"liğini ilan ettiği zaman, Kureyşlilerin direnmesiyle karşılaşmıştır; çoğu kişiler onu yalancılıkla ve Kur'an'ı kendi kafasından uydurmuş olmakla suçlamışlardır. Fakat bununla kalmamışlar, bir de onun sözlerine inananları inançlarından uzaklaştırmak için, "*Siz sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz*" (İsra Suresi, ayet 41) diyerek ayartmaya çalışmışlardır. İşte bu gibi kişileri etkisiz kılmak amacıyla Muhammed, Tanrı'nın bu kişileri Kur'an'ı anlamaktan alıkoyduğunu söylemiş ve Kur'an'a, "*Kur'an'ı anlarlar diye kalplerine örtüler ve kulaklarına ağırlık koyduk. Sen onları doğru yola çağırsan da asla doğru yola gelmezler*" (Kehf Suresi, ayet 57) şeklinde ayetler koymuştur. Böylece kendisine, "*Neden bu adamlar Kur'an'a inanmıyorlar? Sen peygamber olduğun halde neden onları Kur'an'a inandıramıyorsun?*" diye soru sorabilecek taraftarlarına karşı, "*Tanrı onların kalplerini ve kulaklarını tıkadığı için Kur'an'ı anlayamıyorlar!*" şeklinde yanıt verme kolaylığını sağlamıştır.

Yine bunun gibi Kur'an'ın pek çok yerinde Tanrı'nın, dilediği gibi insanların gönüllerini açıp onları Müslüman yaptığı, dilediklerinin gönüllerini kapatıp "kâfir" kıldığı ve "kâfir" kıldıklarını da cehenneme attığı yazılıdır. Örneğin, En'am Suresi'nin 125. ayeti şöyle:

> *"Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslam'a açar; kimi de saptırmak isterse... kalbini iyice daraltır. Allah inanmayanların üstüne işte böyle murdarlık verir" (En'am Suresi, ayet 125).*

Her ne kadar bu ayet, ifade bakımından anlaşılır olmakla beraber, anlam bakımından anlaşılamaz niteliktedir. Şu bakımdan ki, adil ve hakkaniyete yer

verdiği kabul edilen bir Tanrı'nın, keyfi olarak kişileri "kâfir" yapıp, sonra da, sanki suç onlardaymış gibi cehennemde yaktığını bildirmesi, pek olası bir şey değil. Ancak, bu tür ayetleri Muhammed, Müslüman yapmak isteyip de yapamadığı kişiler vesilesiyle koymuştur ki, bu kişilerden biri kendisini bir baba gibi yetiştirmiş olan Ebu Talib'dir. Çoğu yayınlarımızda belirttiğimiz gibi, Muhammed, Ebu Talib'i Müslüman yapmak için çok uğraşmıştır; çünkü Ebu Talib, Kureyş'in en ileri gelenlerinden biridir ve eğer onu Müslüman yapacak olursa, onun sayesinde diğer birçok kişiyi İslam'a sokmak kolaylaşacaktır. Fakat bu isteğinde bir türlü başarılı olamamıştır: Ebu Talib, ölüm döşeğinde Muhammed'in teklifini geri çevirmiş ve "*Ben Müslüman olmak istemiyorum, atalarımın dininde öleceğim*" diyerek müşrik (putperest) olarak ölmüştür. Müşriklerin yerinin cehennem olduğunu söyleyen Muhammed, Kur'an'a koyduğu ayetlerle onun Müslüman olmamasının nedenini, "*Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslam'a açar; kimi de saptırmak isterse… kalbini iyice daraltır…*" şeklindeki bir ayetle Tanrı'nın keyfiliğine dayatmıştır. Böylece taraftarlarına karşı kendisini, Ebu Talib'i Müslüman yapamamış olma başarısızlığından uzak kılabilmiştir; ama bunu yaparken Kur'an'a, akla ters düşen ve anlaşılması mümkün olmayan ayetlerden birini daha eklemiştir.

B) Yabancı Kaynaklardan Yapılan Aktarmalardan Doğma Anlamsızlık ve Anlaşılmazlıklar

Muhammed'in Kur'an'a koyduğu ayetlerin birçoğunun yabancı kaynaklardan alınma, özellikle Tevrat'tan ya da İncil'den aktarılma şeyler olduğu bilinen bir gerçektir. Ve işte alıntıların ya da aktarmaların, aslına uygun tarzda yapılmamış olmasından dolayı da Kur'an, anlamsız ya da anlaşılamaz ayetleri kapsar olmuştur. Bunun bazı örneklerine yukarıda değindik; birkaç örnek daha vermekle yetinelim:

Kur'an'ın A'raf Suresi'nin 40. ayeti şöyle der:

"Doğrusu ayetlerimizi yalan sayıp, onlara karşı büyüklük taslayanlara göğün kapıları açılmaz; cemel (erkek deve) iğnenin deliğinden geçmedikçe cennete de giremezler. Suçluları böyle cezalandırırız..."(A'raf Suresi, ayet 40).

Dikkat edileceği gibi, ayette "*cemel*" deyimi geçiyor ki, "*erkek deve*" demektir! "*Deve*" sözcüğünün, neden dolayı "*erkek deve*" şeklinde (yani, "*cemel*" olarak) ayete alındığını bilmek için muhtemelen "*müneccim*" olmak gerekiyor! Çünkü Arapçada devenin çeşitlerini belirleyen pek çok deyim var. Örneğin, "*dişi deve*" için "*nake*" ya da "*bedene*" sözcükleri kullanılır; "*kulağı yarık deve*" için "*bahire*" deyimi var. "*Adak*" diye kıra salınmış deve için "*şaibe*", sekiz aylık yüklü deve için "*uşra*" vs... adları var.[4] Bu böyleyken yukarıdaki ayette neden dolayı sadece "cemel" (erkek deve) örneğine yer verildiğini anlamak güç. Bu bir yana, bir de "deve" ile "iğne deliği" arasında ilişki bulunmadığını, bu şekliyle ayetin anlam taşımadığını öne süren yorumcular, "*deve*" sözcüğü yerine "*halat*" (yani, "kalın ip") sözcüğünü tercih ederler. Bunu yaparlarken "*el-cemel*" sözcüğünün, hem "*erkek deve*" hem de aynı zamanda "*urgan ve halat*" (cümel=cüml=cümül) anlamına geldiğini bildirirler.[5]

Hemen belirtelim ki, söz konusu anlaşılmazlık, yukarıdaki ayet hükmünün İncil'den yapılan bir alıntıya dayatılmış olmasındandır. Gerçekten de İncil'in "*Mattaya Göre*", "*Markosa Göre*" ve "*Lukaya Göre*" adlı kitaplarında, İsa'nın, çok varlıklı birisiyle konuşması yer almıştır. Bu konuşmasında İsa, ebedi hayata kavuşabilmenin koşullarını sayar ve varlıklı olan kişiye şöyle der:

"Zina etmeyesin, katletmeyesin, çalmayasın, yalan şehadet etmeyesin, babana ve anana hürmet et."

İsa'nın bu sözlerini dinleyen varlıklı kişi, kendisine şu yanıtı verir:

"*Bütün bunları çocukluğumdan beri zaten yaparım.*"

Bu yanıta karşı, İsa şöyle ekler:

---

4 Turan Dursun, age, c.4, s. 176 vd.
5 Elmalılı H. Yazır, age, c.3, s.2161.

"Bir eksiğin daha var. Nen varsa sat, fakirlere dağıt... göklerde hazinen olacaktır."

Fakat karşısındakinin tereddüt ettiğini görünce şöyle ekler:

> *"Serveti olanlar, Allah'ın melekûtuna*[6] *ne kadar güçlükle girerler; çünkü devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Allah'ın melekûtuna girmesinden daha kolaydır" (İncil, "Mattaya Göre", Bap: 19: 24; "Markosa Göre", Bap: 10: 25; "Lukaya Göre", Bap 18:25).*

Yani anlatmak ister ki, fazilet niteliğindeki bazı davranışlarda bulunmak (örneğin, sahip bulunulan varlığı tümüyle terk edip fakirlere dağıtmak), devenin iğne deliğinden geçmesi kadar güç bir şeydir; fakat buna rağmen yapılması gerekir.

İşte "*devenin iğne deliğinden geçmesi*" şeklinde İncil'de yer alan sözleri Muhammed, farklı bir amaca yönelik olmak üzere, Kur'an'ın A'raf Suresi'nin, yukarıda belirttiğimiz 40. ayetine sokmuştur. Söz konusu amaç, kişileri Kur'an ayetlerini kabule zorlamaktır. Ayeti tekrar okuyalım:

> *"Doğrusu ayetlerimizi yalan sayıp, onlara karşı büyüklük taslayanlara, göğün kapıları açılmaz; cemel (erkek deve) iğnenin deliğinden geçmedikçe cennete de giremezler. Suçluları böyle cezalandırırız" (A'raf Suresi, ayet 40).*

Bazı çevirilerde, "*deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremezler...*" diye yazılıdır. Fakat her ne olursa olsun, anlatılmak istenen şey "*güçlüğü yenmek*" olduğuna göre, iğne deliğinden geçme eylemini devenin erkek, dişi ya da kulağı yarık oluşuna göre tanımlamanın hiçbir anlamı yoktur. Fakat Muhammed, muhtemelen erkek deveden söz etmenin daha etkili olabileceği düşüncesiyle "el-cemel" deyimini seçmiştir. Ayette yer alan Arapça sözcük "el-cemel" olduğu için, çevirinin "erkek deve" olarak yapılması gerektiği söylenir.

Dikkat edileceği gibi, Muhammed, İncil'deki sözleri Kur'an'a bu şekilde sokarken, varlıklı kişileri İsa'nın öngördüğü fedakârlıklara çağırır şekilde sokma-

---

[6] "*Melekût*" deyimi, "melekler ve ruhlar âlemi" anlamındadır.

mıştır. Sadece kendisine karşı direnenlerin ve Kur'an ayetlerini yalanlayanların cennete giremeyeceklerini hatırlatmak için sokmuştur. Devenin iğne deliğine girmesi mümkün olmadığı için, inkârcıların cennete asla giremeyeceklerini anlatmak istemiştir. Aslında İncil'den aldığı tümcenin yeri burası olmadığı halde, o, gelişigüzel bunu buraya koyuvermiştir. Çünkü her ne kadar varlıklı olan kimseleri, fakirlere yardımda bulunmaya çağırmakla beraber, hiçbir zaman onları, İsa'nın dediği şekilde davranmaya, yani bütün mal ve varlıklarını fakirlerle paylaşmaya sürüklemeyi düşünmemiştir. Böyle bir şey yaptığı takdirde, taraftarları arasında varlıklı olan kişileri (ya da cihada katılıp yağma ve talan yoluyla varlık sahibi olmuş olanları) tedirgin edeceğini, muhtemelen kaybedeceğini bildiği içindir ki, İncil'deki "*devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Allah'ın melekûtuna girmesinden daha kolaydır*" şeklindeki sözleri, farklı bir şekle sokup, sadece Kur'an ayetlerini yalanlayanlara hasretmiş ve bu gibi kişilerin cennete asla giremeyeceklerini anlatmak istemiştir. Bunu yaparken, bu sözlerin, İncil'deki içeriğini yitirmiş ve adeta anlamsız kılmıştır. Üstelik de "el-cemel" deyimini kullanmak suretiyle bu anlamsızlığı pekiştirmiştir. Çünkü "el-cemel" sözcüğü, biraz önce değindiğimiz gibi, Arapçada "erkek deve" için kullanılan bir sözcüktür. Bu şekliyle ayet, hani sanki "*erkek deve iğne deliğinden geçemez, ama diğer deve cinsleri geçebilir*" şeklinde bir anlam taşırmış ve inkârcılara göz kırparmış gibi bir anlam taşıyabilmektedir. Bundan dolayıdır ki, bazı yorumcular, biraz önce belirttiğimiz gibi "*deve*" ile "*iğne deliği*" arasında ilişki bulunmadığını ve bu itibarla "*deve*" sözcüğü yerine "*halat*" (yani, "*kalın ip*") deyiminin kullanılması gerektiğini öne sürerler.[7]

Yine bunun gibi, Kur'an'ın Enfal Suresi'nin 65. ve 66. ayetlerinde, 20 Müslüman askerinin 200 kâfire, 100 Müslümanın kâfirlerden 1000 kişiye ya da 100 Müslümanın 200 kâfire galip geleceği bildirilmiştir:

> *"Ey. Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüze (kâfire) galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi*

[7] Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nce yapılan çevirideki açıklamaya bakınız; ayrıca bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.3, s.2161 vd.

olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler...” (Enfal Suresi, ayet 65).

“Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi. O halde sizden sabırlı yüz kişi bulunursa (onlardan) iki yüz kişiye galip gelir. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah’ın izniyle (onlardan) iki bin kişiye galip gelir...” (Enfal Suresi, ayet 66).

Söylemeye gerek yoktur ki, bir yandan 20 Müslüman askerinin 200 kâfire bedel olduğunu öne sürerken, diğer yandan 20 yerine bu kez 100 Müslüman askerin 200 kâfire bedel olduğunu bildirmenin çelişki ve anlamsızlık yaratmaktan başka bir sonucu olamaz. Birbirleriyle karşılaştırılınca anlamlarını yitiren yukarıdaki ayetleri Muhammed, Yahudilerin Tevrat’ında, daha doğrusu Tevrat’ın “Levililer” (Bap 26: 8) ile “Yeşu” (Bap 23: 10) adlı kitaplarından esinlenerek koymuştur. Söz konusu çelişki, bu kitaplarda anlatılanların, Muhammed (ya da Kur’an’ı derleyenler) tarafından yanlış anlaşılmasından doğmuştur. Gerçekten de Tevrat’ın “Levililer” kitabında şu yazılıdır:

“Ve düşmanlarınızı kovalayacaksınız, ve önünüzde kılıçla düşecekler. Ve sizden beş kişi, yüz kişiyi kovalayacak, ve sizden yüz kişi on bin kişiyi kovalayacak, ve düşmanlarınız önünüzde kılıçla düşecekler. Ve yüzümü size çevireceğim ve sizi semereli edeceğim, ve sizi çoğaltacağım, ve sizinle ahdimi sabit kılacağım” (Tevrat, “Levililer”, Bap 26: 7-9).

“Yeşu” adlı kitapta da şu yazılıdır:

“Sizden bir kişi bin kişiyi kovalayacaktır; çünkü Allah’ınız Rab, size söylediği gibi, sizin için cenk eden odur” (Tevrat, “Yeşu”, Bap 23: 10).

Daha başka bir deyimle Yahudilerin Tanrısı, savaşa girmiş olan her bir Yahudi’nin 20 ya da 100 düşmana bedel olduğunu ve düşmana karşı onlara yardımda bulunmak üzere cenk edeceğini bildirmekte! Ve işte bütün bunları Muhammed, kendi günlük siyaseti bakımından yararlı bulmuş ve Kur’an’ın Enfal Suresi’ne, birbirini izleyen iki ayet halinde (65. ve 66. ayetler olarak) yerleştirmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, ayetlerden biri şöyledir:

“Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüze (kâfire) galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler...” (*Enfal Suresi, ayet 65*).

Görülüyor ki, ayete göre 1 Müslüman 10 kâfire bedel gösterilmekte. Fakat bunu izleyen 66. ayette biraz farklı bir ölçü kullanılmaktadır:

“Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi. O halde sizden sabırlı yüz kişi bulunursa (onlardan) iki yüz kişiye galip gelir. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah’ın izniyle (onlardan) iki bin kişiye galip gelir...” (*Enfal Suresi, ayet 66*).

Dikkat edileceği gibi bu ayette, orantılı olarak bir Müslümanın iki “kâfir”e galip geleceği bildirilmekte. Oysa bir önceki ayette, yani 65. ayette, bir Müslüman askerinin 10 “kâfir”e, karşı galip geleceği bildirilmişti! 1 Müslüman askeri 2 kâfire mi, yoksa 10 kâfire mi bedel, belli değil! Kuşkusuz ki, ortada bir çelişki var. Bundan dolayıdır ki bazı yorumcular 65. ayetin, 66. ayet ile ortadan kaldırıldığını söyleyip işin içinden çıkmak isterler. Buna karşılık bazı yorumcular, 1 Müslümanın 2 “kâfire” galip geleceğine dair bulunan 66. ayetin, Bedir Savaşı sırasında konduğunu, çünkü o tarihte İslam ordusunun henüz zayıf durumda bulunduğunu, ancak iki ya da üç misli fazla olan bir kuvvetle uğraşabilecek durumda olduğunu, işte bu durumu göz önünde tutan Tanrı’nın, onların yükünü azaltmak için 1 Müslümanı 2 “kâfir”e galip gelebilecek şekilde güçlendirdiğini söylerler.[8] Ve şunu eklerler ki, daha sonraları İslam ordusu güçlendiği ve on misli düşmanla savaşabilecek duruma girdiği için Tanrı, bu kez bir Müslüman askerinin on misli fazla sayıda “kâfir”e galip geleceğine dair 65. ayeti göndermiştir. Evet, ama eğer bu mantık doğru ise, bu takdirde 66. ayetin daha önce, yani 65. ayet olarak inmesi gerekirdi; çünkü Bedir Savaşı daha önceki bir tarihe rastlamakta. Bu durumda 65. ayetin 66. ayet tarafından ortadan kaldırılmış olması gerekir. Bu takdirde de Tanrı’nın, isabetli olmayan bir ayeti koyup, daha sonra yanıldığını düşünerek onu ortadan kaldırdığını kabul etmek gerekir ki, bunu, Tanrı’nın yanılmazlığıyla bağdaştırmak güçtür.

---

[8] Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1980, s.226.

Öte yandan bazı yorumcular, yukarıdaki mantığı tersyüz ederek, ilk zamanlarda, örneğin Bedir Savaşı'nda, Müslümanların sayısının az olduğunu, bu nedenle bir Müslüman askerinin on düşman ile savaşmak zorunda bulunduğunu, fakat daha sonra Müslümanların sayısı artınca, Tanrı'nın, onların yükünü azaltıp 1 Müslümanın 2 "Kâfir"le savaşmasını emrettiğini söylerler.[9] Evet, ama her şeye kadir olan bir Tanrı'nın, "sevgili Müslüman kullarına", sayı esasına bakmadan yardımda bulunması gerekmez miydi? Ya da herkesi hidayete eriştirip, savaş denen şeyi ortadan kaldırması uygun olmaz mıydı?

Bu yukarıdakilere benzer örnekleri çoğaltmak mümkün; bu örnekler şunu göstermektedir ki, Kur'an'daki ayetlerin bir kısmı, Tevrat ve İncil hükümlerinin içeriklerine nüfuz edilemeden yapılan aktarmalardır ve anlaşılmazlıkları (ya da çelişkili nitelikte bulunmaları) da bundandır. Muhtemeldir ki, Muhammed'in "kâtip" olarak kullandığı kimseler, Tevrat'tan ve İncil'den çeviri yaparlarken, muğlak ve yarım yamalak çevirilerde bulunmuşlardır; ya da Muhammed, kendisine verilen bilgileri günlük siyasetinin gereksinimlerine oturtarak değerlendirmiştir. Bundan dolayıdır ki, Tevrat ve İncil'den aktarılan çoğu ayetler, hiç kimselerin anlayamayacağı nitelikte şeyler olmuştur.

Biraz ileride göreceğiz ki, ayetlerin anlaşılamaz ya da çelişkili nitelik taşımalarının başkaca nedenlerin de rolü olmuştur. Ve işte bütün bu olumsuzlukları örtbas edebilmek içindir ki, Muhammed Kur'an'a, "*Kur'an'da... kesin anlamlı ayetler vardır; diğerleri de çeşitli anlamlıdırlar...*" (Al-i İmran Suresi, ayet 7) şeklinde ayetler eklemiştir. Bunu yaparken, Kur'an ayetlerinin anlaşılması için "*uzun uzadıya açıklanmış olarak*" gönderilmiş olduğuna dair söylediklerini (örneğin, Hûd Suresi, ayet 1-3) unutur görünmüştür. Çelişkili ya da anlaşılamaz nitelikteki hükümlerin varlığını meşru kılabilmek için, Tanrı'nın ayrıca, "*Bir ayetin yerine diğer bir ayeti koyarız*" şeklinde konuştuğunu öne sürmüştür. Fakat bunu yaparken, her şeyi mükemmel ve kusursuz şekilde var kılan ve asla hata yapmaz olan bir Tanrı'nın, nasıl olur da yanılgıya düşüp, olumsuz ayetler gönderebileceğini, sonra bu hatasını düzeltmek amacıyla bir ayeti bir başka ayetle de-

[9] Diyanet Vakfı Tercümesi'ne bakınız, Ankara, 1993, s. 184.

ğiştirebileceğini ya da koyduğu bir ayeti (hani sanki yanlış bir şey yapmış gibi) tüm olarak ortadan kaldırabileceğini açıklamamıştır.

Öte yandan Muhammed, Kur'an'ın, sırf Araplar iyice adayabilsinler diye, "Arapça" ve "apaçık" olarak indiğini söylemekle beraber, halkı sınırlayabilmek ve Kur'an'ın "*hikmet ve derin anlamlarla*" dolu olduğu kanısını yaratabilmek amacıyla başkaca yollar da denemiştir. Bu yollardan biri yabancı kökenli sözcüklere yer vermektir. Her ne kadar bazı yorumcular, "*Kur'an'da yabancı sözcük yoktur*" diye ısrar ederler ve yabancı kökenli görünen sözcükleri birtakım gülünç mantık oyunlarıyla yabancı sözcük değilmiş gibi göstermeye çalışırlarsa da[10], gayretleri boşadır; çünkü gerçek şudur ki, Kur'an, İbraniceden, Habeşçeden, Süryaniceden, Acemceden, Rumcadan ve diğer yabancı dillerden alınmış sözcükler ve kavramlarla doludur.[11] Daha önce değindiğimiz gibi, Kur'an sözcüğü bile Arapça değildir; "Aramî" kökenlidir ya da "Süryanice" olduğu söylenir.[12] Yine aynı şekilde "Kur'an" karşılığı olarak kullanılan "Furkan" sözcüğü de "Aramî" kökenlidir; "Kefaret" anlamına geldiği halde, Muhammed onu Arapçadaki "frk" sözcüğü ile karıştırmış ve "vahiy" anlamında kullanmıştır. Öte yandan, İbranicede "Tanrı" anlamına gelen "Elyon" sözcüğünü "İlliyim" şeklinde Kur'an'a aktarmış, örneğin Mutaffifin Suresi'nde "İlliyim cenneti" olarak kullanmıştır. Yine bunun gibi "rahman" sözcüğü İbranice olup, Yahudiler tarafından "Tanrı" olarak değil, Tanrı'nın bir adı olarak kullanılırken, Muhammed onu, "Tanrı" kavramının karşılığı yapmıştır. Yine bunun gibi "havariyun", "maide", "şeytan" gibi sözcüklerin kökeni Habeşçe olup, muhtemelen Tevrat'ın (Ahd-i Atiyk'in) Habeşistan'da uygulanan metninden gelmiştir.[13]

---

[10] Kur'an'daki yabancı sözcükler konusundaki görüş ayrılıkları için bkz. Sahih-i…., c. 4 s. 103.
[11] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Turan Dursun, age, c.7, s.267 vd.
[12] Bu konudaki görüşler için bkz. Turan Dursun, age, c.7, s.226-227.
[13] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Nöldeke, Sketch From Eastern History; London 1892, s.37vd.

IX - KUR'AN'DAKİ BİÇİMSEL UYUMSUZLUKLAR VE TUTARSIZLIKLAR HAKKINDA (DEVAM)

Muhammed'in söylemesine göre, Kur'an, Tanrı tarafından "dosdoğru bir hâkim" olmak üzere indirilmiş kitaptır ki, içinde ne "biçimsellik" ve ne de "içeriklik" bakımından hiçbir tutarsızlık, uyumsuzluk, dolambaçlılık, çarpıklık, yalan ve yanlış yoktur. Tanrı, bunun böyle olduğunu özellikle Kehf Suresi'nin ilk ayetleriyle bildirmiş ve şöyle demiştir:

> *"Hamdolsun Allah'a ki... kendisinde hiçbir (tezat ve) eğrilik bulunmayan dosdoğru kitabı indirdi" (Kehf Suresi, ayet 1-4).*

Yine Muhammed'in söylediklerine bakılırsa, Kur'an'daki her surenin ve her ayetin yeri, ayetlerin hangi surenin neresine gireceği hususu, Cibril (Cebrail) tarafından bildirilmiştir; yani güya Tanrı, Kur'an'daki sure ve ayetlerin düzenlenmesi işini ("tertibi"ni) bizzat kendisi üstlenmiş ve Cibril aracılığıyla uygulamıştır. İbn-i Abbas'ın rivayetine göre, güya Cibril, Ramazan'da her gece gelip, Muhammed'le birlikte oturur, Kur'an konusunda konuşurmuş; böylece Kur'an'ın özel bir itina ile düzenlenmesini sağlamış imiş![1] Muhammed'in kızı Fatıma'nın söylemesine göre, Muhammed, bir defasında Cibril'in, bu iş için, yılda iki kez geldiğini bildirmiş ve bunun sebebinin kendi eceliyle ilgili olduğunu eklemiş imiş!(Fatıma'nın rivayetine göre Muhammed şöyle konuşuyor: "Her sene Cibril Kur'an'ı benimle mukabele ederdi. Bu sene ise iki defa arz ve mukabele etti. Herhalde ecelim yaklaştı zannediyorum")[2]

Eğer bütün bu söylenenler doğru ise ve eğer Tanrı gerçekten "*her şeyi hikmetle yapan ve her şeyi hakkıyla bilen*" ise (-ki Kur'an'a göre böyle- bkz. En'am Suresi, ayet 83), bu takdirde Kur'an'ın bilimsel ve mantıki bir düzene dayalı,

---

1 Bu konuda bkz. Sahih-i.... c.7, s.316, 319.
2 Sahih-i..., c.7, s.319

uyumlu, tutarlı ve her türlü çelişkiden uzak bir kitap olması gerekirdi. Ancak, Kur'an'ı, eleştirel akıl yoluyla şöyle dikkatlice okuyanlar, bu kitabın, hem şekil hem de içeriklik (muhteva) bakımından tertipsizliklerle, çelişkilerle, uyumsuzluklarla, tutarsızlıklarla, kopukluklarla dolu olduğunu görerek, Tanrı'nın böylesine bilimselliğe ters ve üstelik birtakım çarpıklıkları ve yanlışları kapsayan bir kitap meydana getirebildiğini kavramakta güçlük çekerler. Her ne kadar şeriatçılar, Kur'an'ın başlı başına "ilim" demek olduğunu iddia ederek, bu iddialarını Kur'an'dan alınma ayetlerle kanıtlanmaya çalışırlarsa da, bu çabaları, Kur'an'ın bilimselliğe aykırılığını gidermeye yeterli değildir. Kur'an'daki çelişkiler konusunu ayrı bir bölüm olarak incelediğimiz için, şimdi burada kısaca, Kur'an'ın, şekil ve içeriklik (muhteva) bakımından eleştiri konusu yapılabilecek diğer yönlerine göz atalım.

A) Kur'an'daki Kronolojik Tutarsızlıklar (Tertipsizlikler)

Kur'an'ı okurken sanırsınız ki, Cibril (yani Tanrı emirlerini Muhammed'e ilettiği söylenen elçi), "kronolojik" kavramdan habersizdir. Şu bakımdan ki, bir kere anlattığı şeyleri tarih ve zaman sırasına göre düzenlemeyi bilmez. Örneğin, evrenin yaratılışı, göklerin ve yerin oluşumu ya da milletlerin ve "peygamber" diye tanımlanan kimselerin yaşamları açısından tarihsel bir sıra esasını izleme gereğini duymaz. Bakarsınız, "peygamberlerden" söz ederken, hangisinin önce, hangisinin sonra gelmiş olduğuna aldırış etmez. Pek çok örnekten bir ikisini görelim: En'am Suresi'nin 84. ve 86. ayetlerinde şöyle yazılıdır:

> *"Biz ona (İbrahim'e) İshak'ı ve Yakub'u ihsan ettik, ikisini de doğru yola ilettik. Ondan önce Nuh'u doğru yola götürdük. Onun hürriyetinden (soyundan) Davud'a, Süleyman'a, Eyüb'e, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a hidayet verdik. İyilik edenleri işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyas'a da hidayet verdik. Bunların her biri doğru dürüst olanlardandı. İsmail, Elyesa, Yunus ve Lût'a da hidayet verdik. Hepsini de âlemlere üstün kıldık"* (*En'am Suresi, ayet 84-86*).

Bu ayetlerde adı geçen "peygamberler", tarih sırası itibariyle zikredilmiş değillerdir. Ayetteki sıra tamamen tertipsiz ve daha doğrusu yanlıştır. Çünkü bir kere İbrahim'in Tanrı tarafından doğru yola sokulduğu ve ona İshak ile Yakub'un bağışlandığı yazılı. Oysa İbrahim'in ilk oğlu İsmail'dir; İshak ise daha sonra doğmuş olan oğludur. Bu nedenle sıranın "İsmail ve İshak" şeklinde olması gerekirken, İsmail listenin sonuna bırakılmıştır. Ayetlerde yer alan diğer adlar da, tarihi sıra esasına bağlı olmayarak belirtilmiştir. Üstelik de İsa -ki diğerlerinden sonra gelmiştir-, Yahya ile İsmail, Elyesa, Yunus ve Lût arasına alınmıştır. Kronolojik bir sıra gözetilmiş olsaydı, bu ayetlerde Nuh'un ilk sırayı, İsa'nın ise son sırayı işgal etmesi gerekirdi.

Yukarıda sözü geçen ayetlerde yer alan bu tertipsizliği göz ardı edebilmek için, İslamcılar, her zamanki yanıltma usullerine başvururlar ve örneğin, "peygamberlerin" tarih sırasıyla zikredilmemiş olmasının nedenini, bunların kendilerine özgü bazı niteliklerde olduğunu söylerler. Bu söyledikleri şeyin yalan olduğunu anlamak için, Kur'an'ın, baştan aşağı bu tür tertipsizliklerle dolu olduğunu onlara anlatmak gerekir. Nitekim sadece "peygamberlerin" ya da geçmiş dönem olaylarının tarih sırasıyla belirtilmediğini değil, bunlar kadar önemli sayılan diğer konuların, örneğin evrenin ve insanın (Âdem ile eşinin) yaratılışı, onların soyundan gelen kavimlerin ve milletlerin yaşamlarıyla ilgili olayların ya da "kıssa" şeklinde anlatılan olayların da tam bir tertipsizlik içerisinde Kur'an'da yer aldığını görmekteyiz. Oysa böyle bir kitabın, her şeyden önce bu konuları ele alması ve tarih sırası itibariyle anlatılması gerekirdi. Böyle olsaydı, Kur'an'ın ilk başında, sırasıyla, arşın, göklerin, yerin, gece ve gündüzlerin, hayvanların ve insanın vd... yaratılışları yer alırdı. Oysa Kur'an bütün konuları, tıpkı diğer konular gibi, bölük pörçük ve anlaşılmaz bir şekilde, çeşitli surelerin çeşitli ayetleriyle, çoğu kez tutarsızlıklar, uyumsuzluklar içerisinde sergilemiştir. Konuya daha önce değinmiş olmakla beraber tekrar hatırlatalım ki, Kur'an'ı okumaya başladığımız zaman, karşımıza ilk çıkan şey yedi ayetlik Fatiha Suresi'dir ki, "açış yapan" ya da "açan" anlamına gelir. Ancak, "açış yapan" satırlar, daha ilk andan itibaren aklı şaşırtıcı ve çelişki yaratıcı nitelikte şeylerdir. Örneğin, surede, "(*Allah*) *ceza gününün malikidir.* (*Rabbimiz*)... *Bize doğru yolu göster. Kendilerine lütuf ve ikramda bulun-*

duğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların yolunu değil..." diye yazılıdır (Fatiha Suresi, ayet 6-7). Dikkat edileceği gibi, Tanrı'ya yalvarıda bulunan kimseler, Tanrı tarafından lütuf ve ikramda bulunulmuş olan kimselerin yolunun kendilerine gösterilmesini istemektedirler. Daha başka bir deyimle, Kur'an'ı okumaya başlayan kişi, ilk olarak karşısında Tanrı'nın keyfiliğini dile getiren bir surenin hükümlerini bulmakta! Ancak, yorumculardan, bu surenin Tanrı'dan gelen ilk sure olmadığını öğrenmekle şaşırmakta. Çünkü "açış yapan" anlamına gelen ve Kur'an'ın en başına konan bu Fatiha Suresi, Tanrı tarafından birinci sure olarak gönderilmiş değil; "nüzul" (iniş) sırası itibariyle 5. sure olarak gönderilmiş kabul edilmekte! Kur'an'ın birinci suresinin Alak Suresi olduğu söylenir.[3] Eğer, Kur'an bilimcilerinin dedikleri gibi, Fatiha Suresi, Kur'an'ın diğer surelerinin aslı ve kaynağı, yani "kökü ve tohumu" olarak, daha doğrusu Kur'an'ın özü olarak anlam taşısaydı ve "açış suresi" olarak gönderilmiş olsaydı[4], ilk gönderilen sure olurdu. Oysa bu sure, her ne hikmetse 5. sure olarak inmiş kabul ediliyor. Öte yandan, Fatiha Suresi'nin Müddessir Suresi'nden sonra indiği söylenir. Daha doğrusu Müddessir Suresi'nin 4. sure olarak, Fatiha Suresi'nin ise 5. sure olarak indiği öne sürülür. Ancak, Müddessir Suresi'nden sonra indiği söylenen Fatiha Suresi, biraz önce belirttiğimiz, gibi, Kur'an'ın en başına konduğu halde Müddessir Suresi Kur'an'da 74. sıradadır.[5] Daha başka bir deyimle, Tanrı'nın ardı ardına gönderdiği iki sure, yani Müddessir Suresi (iniş sırasıyla 4) ile Fatiha Suresi (iniş sırasıyla 5) Kur'an'da birbirlerinden 74 sure arayla yer almışlardır.

Fakat iş bununla bitmiş değil; şu bakımdan ki, Kur'an'da birinci sırada yer alan Fatiha Suresi'ni, Kur'an'ın ikinci suresi olarak Bakara Suresi izlemekte. Ancak, Bakara Suresi, 87. sure olarak inmiş ("nazil" olmuş) olarak kabul edilmekte. Yani, Fatiha Suresi'nin inişi ile Bakara Suresi'nin inişi arasında 82 sure yer almış oluyor; ama bu iki sure, Kur'an'da birinci ve ikinci sure olarak arka arkaya sıra-

---

3 Her ne kadar Fatiha Suresi'nin daha önce indiğini söyleyenler varsa da, genellikle kabul edilen şudur ki, Alak Suresi, ilk "nazil" olan suredir. Bu konuda bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.8. s.5943 vd.

4 Elmalılı'nın deyişi şöyle: "*Çünkü bu sure (Fatiha Suresi), diğer süver-i Kur'an'ın aslı ve menşei, yani kökü ve tohumu gibidir. Fatiha Kur'an'ın mebde ve maada müteallik, hikemi nazariyesini, ahkâmı ameliyesini ve makasidi esasiye ve muhteviyatı asliyesini tazamun eden... bir unmuzecidir*". Elmalılı H. Yazır, age, c.1, s.6.

5 Diyanet Vakfı Kur'an yorumu.

lanmışlardır. Öte yandan Fatiha Suresi'nin Mekke döneminde, Müddessir Suresi'nin ise Medine döneminde indikleri kabul edilir. Oysa Mekke döneminin başlangıcı ile Medine döneminin başlangıcı arasında en azından 10 ya da 13 yıllık bir zaman farkı var! Böyle olduğu halde, bu iki sure, Kur'an'da, arka arkaya yer almış bulunmakta. Üstelik Bakara Suresi, hicretten sonra ilk inen sure olduğu halde, Kur'an'ın en son inmiş olan bir ayetini kapsamaktadır.[6]

Bakara Suresi, içeriklik ve kapsadığı konular itibariyle, Kur'an'ın baştan ikinci sırasına konacak bir sure değildir. Surenin ilk başlarında, Kur'an'a inananların hidayet üzere oldukları, inanmayanların ise hidayete karşılık dalaleti satın aldıkları vs... belirtildikten ve Tanrı'nın azabından kurtulmak için ona kulluk etmeleri gerektiği belirtildikten (bkz. Bakara Suresi, ayet 1-21) sonra, "yer" ve "gök" sözcüklerinin ilk kez yer aldığı şu ayete geçilir;

> *"O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan, yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın" (Bakara Suresi, ayet 22).*

Görüldüğü gibi, bu ayetlerde "gök"ten, "yerküresi"nden, ''ürünler''den ve "su"dan söz edilmekte; ama bunların nasıl, ne zaman ve ne gibi bir sıraya göre yaratıldıklarına dair bir şey söylenmemekte! Oysa ki Tanrı, göklerin ve yerin yaratılması olayının insanların yaratılmasından daha büyük bir olay olduğunu, başka bir surede, yani Kur'an'da kırkıncı sırada yer alan Mü'min Suresi'nde bildirmekte (Mü'min Suresi, ayet 57).

Denecektir ki, Mü'min Suresi'nin "nüzul" (iniş) sırası 60'tır, yani Bakara Suresi'nden daha önce inmiştir (zira Bakara Suresi'nin nüzul sırası 87'dir). Yani belirtilmek istenecektir ki, yer, gök vs... konusunda Bakara Suresi'nde yer alan hususlar, daha önce inmiş olan Mü'min Suresi'nde açıklanmıştır. Böyle bir itiraza karşı verilecek yanıt, biraz yukarıda belirttiğimiz gibi surelerin nüzul sırasına göre değil, Kur'an'daki sıra esasına göre okunmakta olduğudur. Fakat her ne olursa olsun söylemek istediğimiz şudur ki, Bakara Suresi'nde "gök"ün, "yerkü-

---

6 Elmalılı H. Yazır, age, c.1, s.146.

resi"nın, "ürünler"in, "su"yun vs... oluşumuna ya da evrenin (kâinatın) yaratılışına değinilmemiştir. Gerçekten de surenin yukarıdaki 22. ayetinden hemen sonra, gök ve yer konusuyla ilgili olmayan ayetlere geçiliyor; örneğin, Kur'an'a ve Tanrı'ya inanmak gerektiği, inanmayanların kâfir olarak azaba çekilecekleri vs... tekrar ediliyor (Bakara Suresi, ayet 23-28). Böyle bir atlamadan sonra, 29. ayetle "gök" konusuna dönülüyor ve Tanrı'nın semaya yöneldiği ve onu "yedi kat" olarak yaratıp düzenlediği bildiriliyor:

> *"O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi. O her şeyi hakkıyla bilendir" (Bakara Suresi, ayet 29).*

Bu ayet, Tanrı'nın gökleri yedi kat olarak yarattığı konusunda karşımıza çıkan ilk ayet oluyor. Fakat dikkat edileceği gibi, ayetin bu iki tümcesi dahi, kronolojik sıraya ters düşecek şekilde dizilmiş. Önce göklerin ne şekilde düzenlendiği belirtilip, sonra bu gök içerisine yerleştirilen yerden söz edilmesi gerekirken, tersi yapılmış.

Semanın yedi kat üzerine yaratıldığına dair Bakara Suresi'nin 29. ayetinde yer alan yukarıdaki sözler, Talak Suresi'nin 12., Nebe' Suresi'nin 12. ve 13., Mülk Suresi'nin 3. ve 4., Mü'minûn Suresi'nin 17. ayetleriyle birlikte tekrarlanacaktır. Oysa Talak Suresi, Kur'an'ın 65. sırasında, Nebe' Suresi 78. sırasında, Mülk Suresi 67. sırasında, Mü'minûn Suresi 40. sırasında yer almışlardır. Ve işte çeşitli zamanlarda inmiş ve Kur'an'ın pek çeşitli yerlerine serpiştirilmiş sureler ve ayetlerle göklerin yaratıldığından söz edilmekte. Evet, ama bu nasıl bir göktür? Ne kadar zamanda yaratılmıştır? Kapıları, bacaları, burçları, merdivenleri, direkleri, kandilleri, süsleri vs... var mıdır? Bunlar Bakara Suresi'nde değil, zaman ve sıra esasına, yani kronolojik ilkelere bağlı olmayarak, Kur'an'ın daha sonraki çeşitli surelerinin çeşitli ayetleriyle belirtilecektir. Bir kere Kur'an'da yedinci sırada bulunan A'raf Suresi'nde, göğün yedi kat olduğu ve yerküreyle birlikte 6 günde yaratıldıkları yazılıdır:

> *"Sizin Tanrınız O Tanrı'dır ki, gökleri ve yeri, altı günde yaratmıştır" (A'raf Suresi, ayet 54).*

Aynı sözler, aşağı yukarı aynı nitelikte olmak üzere diğer surelerde de belirtilmekte (örneğin bkz. Yunus Suresi, ayet 3; Hûd Suresi, ayet 7; Hadid Suresi, ayet 4). Ancak, 41. sure olan Fussilet Suresi'nde, yedi kat gök ile yerin iki günde yaratıldığı bildirilmekte. Daha doğrusu, surenin 9. ve 11. ayetlerinde, Tanrı'nın, yerküreyi iki günde yaratıp, üzerine dağlar oturttuğu ve dört günde bereketler yağdırdığı, duman halindeki göğe yöneldiği, göğü ve yeri huzuruna çağırdığı belirtildikten sonra, 12. ayette şöyle dediği yazılıdır:

> *"Böylece onları iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti..." (Fussilet Suresi, ayet 9-12).*

Burada geçen "onları" sözcüğü, yedi kat gök ile yerküre! Çünkü daha önceki 11. ayette Tanrı'nın her ikisini huzuruna çağırdığı yazılıydı. Şimdi 12. ayette ise, "*Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı...*" diye konuşmakta! Görüldüğü gibi işin içinden çıkmak kolay değil!

Fakat yukarıdaki ayetleri okurken, aklımızı çelen bir husus daha var ki, o da şu: göklerin ve yerkürenin altı günde yaratıldığını söyleyen Tanrı, "gün" deyiminden ne anladığını belirtmiyor. Belirtmediğine göre, yerkürenin yaratılmasından önce "gün" diye bir şey olmadığını düşünmemiş görünüyor! Zira bilindiği gibi, "gün" denen şey, yerkürenin kendi mihveri (ekseni) etrafında bir kez dönmesinden oluşan zamandan ibarettir ki, Tanrı'nın söylemesine göre, "gece" ile "gündüz"ün toplamı olan zamanı kapsar[7]. Böyle olunca, yerkürenin yaratılmasından önce "gün" diye bir şey olmadığını kabul etmek gerekir. Olmadığına göre, Tanrı'nın, "*Ben gökleri ve yeri altı günde yarattım*" şeklinde konuşmasının bir anlamı kalmıyor demektir. Bu anlamsızlığı gidermek gayretkeşliğiyle çözüm bulmaya çalışan yorumcular, "gün" kavramının Tanrı'ya göre değişik anlamlar taşıdığını öne sürerler ve örneğin, Hac ve Secde süreleriyle Tanrı katınca bir günün, bin yıl karşılığı olduğunun yazılı bulunduğunu söylerler (bkz. Hac Suresi, ayet 47; Secde Suresi, ayet 5). Şu durumda Tanrı'nın, "gün" kavramından ne anladı-

---

7 Örneğin bkz. Meryem Suresi'nin 26. ayetinde geçen "el yevm" deyimi bunun karşılığıdır. Meryem Suresi'nde Tanrı'nın Meryem'e şöyle seslendiği yazılı: "*Ye, iç, güzün aydın olsun! Herhangi bir insan görecek olursan. 'Ben rahmana oruç adadım! Bugün (el yevm) kesinlikle, hiçbir insanla konuşmayacağım*" (Meryem Suresi, ayet 26). Bu konuda ayrıca bkz. Turan Dursun, age, c.5. s. 177.

ğını açıklamak için farklı olayların çıkmasını beklediğini kabul etmek gerekir ki, kronolojik yanlış bakımından ortada yeni bir örnek var demektir. Aslında böyle bir tutum şu soruyu cevapsız bırakmaya yeterli görünmekte: "*Eğer Tanrı gün kavramından bin yıllık bir zamanı kast ediyor idiyse, bunu, sadece Hac ve Secde surelerinde değil, Kur'an'da bu surelerden çok daha önceki sırada yer alan A'raf, Yunus ve Hûd süreleriyle ortaya vurmalı değil miydi?*" Kaldı ki, Kur'an'a göre Tanrı bir tek günü, sadece "bin yıl" olarak değil, bazen "elli bin yıl" olarak hesaplamıştır. Örneğin, Mearic Suresi'nde, meleklerin ve ruhun "*...Ona, elli bin yıl uzunluğunda olan bir günde yükselerek*" ulaşacakları yazılıdır (Mearic Suresi, ayet 4). Daha başka bir deyimle, Tanrı'ya göre "gün", hem "gece ve gündüzün toplamı" olan zamandır, hem "bin yıl"lık bir zamandır, hem de "elli bin yıl"ın karşılığıdır! Fakat bütün bu deyimler, ne bilimsel bir esasa, ne de kronolojik bir sıraya göre kullanılmıştır. Yine bunun gibi, A'raf Suresi'nin 54. ayetiyle, gökleri ve yerküreyi altı günde yarattığını söyleyen Tanrı, diğer bazı surelerde, bu sözlere bir eklemede bulunuyor ki, o da gökler ile yer arasında olanlarla ve arş ile ilgilidir! Örneğin, Furkan Suresi'nde şöyle deniyor:

> *"Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden (hükmeden) rahmandır. Bunu bir bilene sor" (Furkan Suresi, ayet 59; ayrıca bkz. Secde Suresi, ayet 4; Kaf Suresi, ayet 38 vd...).*

Görüldüğü gibi Tanrı, gökleri yarattıktan sonra arşa "istiva" ettiğini (hükmettiğini), geceyi ve gündüzü, güneşi, ayı ve yıldızları yarattığını söylemekte ve böylece kronolojik sıra esasına değer ve yer vermediğini bir kez daha ortaya koymakta. Ancak, arşın göklerden önce değil, sonra yaratılmış olduğu başka surelerde bildirilmekte! Bu konuyu ayrıca ele alacağız. Fakat şimdilik göklerin ve yerin altı günde yaratıldığına dair yukarıdaki ayetler üzerinde biraz daha duralım ve değindiğimiz Fussilet Suresi'nin 9. ve 10. ayetlerine tekrar göz atalım. Bu ayetlerde Tanrı'nın yerküreyi iki günde yarattığı, yeryüzünde sabit dağlar yerleştirdiği, orada bereketler yarattığı ve tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir ettiği yazılıdır (Fussilet Suresi, ayet 9-10). Daha başka bir deyimle, yeryüzünü yaratmak için iki gününü harcayan Tanrı, dört gününü de oraya dağlar yerleştirmek ve bereketler yağdırmakla geçiriyor. Böylece altı gün dolmuş olu-

yor. Ancak, bundan sonraki iki ayetle işler biraz daha karışmakta. Çünkü 11. ayette şu yazılıdır:

"Sonra (Allah) duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye, 'isteyerek veya istemeyerek gelin!' dedi. İkisi de 'İsteyerek geldik' dediler. Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti. Ve biz, yakın göğü kandillerle donattık, bozulmaktan da koruduk. Ve bu, aziz ve alim Allah'ın takdiridir" (Fussilet Suresi, ayet 11-12).

Görülüyor ki, Tanrı, "duman" halinde bulunan göğe yönelerek onu ve yerküreyi huzuruna çağırıyor; isteseler de istemeseler de gelmelerini emrediyor. Bunun üzerine her ikisi de isteyerek huzura çıkıyorlar. Oysa daha önce, Bakara Suresi'nde Tanrı'nın yeri ve yerde ne varsa her şeyi yaratıp, sonra göğe yöneldiği, onu yedi kat olarak yaratıp düzenlediği yazılıydı; göğün duman halinde oluşundan bahsedilmiyordu; şöyle denmişti:

"(Tanrı) yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi. O her şeyi hakkıyla bilendir!" (Bakara Suresi, ayet 29).

Buna karşılık, Fussilet Suresi'nde, biraz önce bahsettiğimiz gibi, Tanrı'nın "yer" ile "gök"ü huzuruna çağırdığı bildiriliyor. Çağırdıktan sonra da, "onları" iki günde yedi kat gök olarak yarattığı ekleniyor (Fussilet Suresi, ayet 11-12). Evet, ama nasıl iştir bu ki, Tanrı, "onları" huzuruna çağırdıktan sonra yaratmıştır? Öte yandan dikkat edileceği gibi burada, yedi kat gök ile yerkürenin iki günde yaratıldıkları bildiriliyor! Oysa daha önceki surelerde, göklerin ve yerin yaratılışının altı günde olduğu yazılıydı (bkz. A'raf Suresi, ayet 54; Yunus Suresi, ayet 3; Hûd Suresi, ayet 7; Hadid Suresi, ayet 4 vd...)

Fakat yine de Tanrı, yedi kat göklerin ve yerkürenin yaratılış şeklini tam olarak anlatmış değil. Nitekim bu göklerin direkli mi, yoksa direksiz mi olduklarının merak edilebileceğini düşünerek, 13. sure olan Rad Suresi'nde, göklerin direksiz olduğunu bildiriyor:

"Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten... Allah'tır..." *(Rad Suresi, ayet* 2*).*

Fakat anlaşılan, gökleri direksiz yarattığına dair söylediklerini pekiştirmek ihtiyacını duymuş olmalı ki, aynı sözleri 18 sure sonra, Kur'an'ın 31. suresi olan Lokman Suresi'nin 10. ayetiyle şöyle tekrarlamakta:

"(Allah), gökleri görebildiğiniz bir direk olmaksızın yarattı, sizi sarsmasın diye yere de dağlar koydu ve orada her çeşit canlıyı yaydı. Biz gökyüzünden su indirip, orada her faydalı nebattan çift çift bitirdik" (Lokman Suresi, ayet 10).

Oysa bu iki suredeki ifadeler, sadece Kur'an'daki sıra itibariyle değil, nüzul (iniş) sırası itibariyle de çelişmeli; çünkü Rad Suresi'nin iniş sırası 96, Lokman Suresi'nin iniş sırası ise 57'dir.

Ve ilginç olan şu ki Tanrı, her ne kadar gökleri direksiz yarattığını bildirmekle beraber, neden dolayı direksiz yarattığını henüz bildirmiş değil. Bundan dolayıdır ki, yorumcular, göklerin görülür bir direği olmaksızın yaratılmasından, gökleri tutup onların birbirlerine çarpmalarını önleyen görünmez manevi bir direğin bulunduğu sonucunu çıkarırlar ve bu direğin "çekim kanunu" olduğu kehanetinde bulunurlar.[8] Evet, ama Kur'an'ı anlaşılsın diye apaçık gönderdiğini bildiren bir Tanrı, neden dolayı çekim kanununu insanlara açıklamasın da, yorumcuların bu tür kehanetlerine bıraksın? Esasen Tanrı'nın aklından çekim kanunu diye bir şey geçmemiş olmalı ki, eşyayı ve denizde yüzen gemileri insanların hizmetine verdiğini söyleyerek övünürken, kendi izni olmadıkça, göğün yer üzerine düşmeyeceğini ekler: "*Görmedin mi, Allah yerdeki eşyayı ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri sizin hizmetinize verdi. Göğü de, kendi izni olmadıkça yer üzerine düşmekten korur...*" (Hac Suresi, ayet 65; ayrıca bkz. Fatır Suresi, ayet 45).

Fakat bu söylediğini biraz daha pekiştirmek amacıyla, 13 sure atlama yaparak, Fatır Suresi'nde, göklerin ve yerkürenin kayıp gitmemeleri için göğü ve yeri tutanın kendisi olduğunu bildirir: "*Kuşkusuz Tanrı tutmaktadır gökleri ve yeri.*

---

8 Diyanet Vakfı Kur'an yorumu (Fussilet Suresi'nin 10. ayetinin yorumuna bakınız).

Bu ikisi kayıp gitmesinler diye... Bu ikisi kayıp gitmiş (yok olmuş) olsalar, Tanrı'dan başka kimse bu ikisini artık tutamaz andolsun. O halîmdir ve bağışlayandır" (Fatır Suresi, ayet 41.)[9]

Tanrı, her ne kadar gökleri ve yerküreyi ayrı olarak yarattığını bildirmekle beraber, Enbiya Suresi'nde, göklerle yerin önce bitişik olduğunu, onları birbirlerinden koparıp ayırdığını söyler ve hemen ardından gökyüzünü korunmuş bir tavan yaptığını anlatır (Enbiya Suresi, ayet 30, 32). Bu söylediklerinin arasına da "*Onları sarsmasın diye yeryüzünde birtakım dağlar diktik. Orada geniş yollar açtık; ta ki maksatlarına ulaşsınlar*!" (Enbiya Suresi, ayet 31) diye konuşur. Oysa yeryüzündeki dağların, zelzele sarsıntısı sırasında insanları koruduğu görülmediği gibi, yeryüzündeki yolları yapanın da Tanrı değil, insanlar olduğu ortada!

Tanrı, her ne kadar göğü direksiz ve yedi kat olarak yarattığını bildirmekle beraber, bunu "bina" olarak yaptığını söylemekten geri kalmaz: "(*Tanrı*), *o Tanrı'dır ki, yeri size döşek, göğü de size bina yaptı*" (Bakara Suresi, ayet 22) dedikten sonra, "*göğü korunmuş bir tavan yaptık...*" (Enbiya Suresi, ayet 32) der. Bu arada "*Göğü ellerimizle biz yaptık...*" (Zariyat Suresi, ayet 47) ya da "*Onlar, üstlerindeki göğü nasıl yapmışız, süslemişiz, bir bakmazlar mı?*" (Kaf Suresi, ayet 6) diyerek övünmelerine devam eder. Görülüyor ki, Tanrı, "*...göğü de size bina yaptık*" (Bakara Suresi, ayet 22) derken ve "*Göğü korunmuş bir tavan yaptık...*" (Enbiya Suresi, ayet 32) diye eklerken, "gök" denilen şeyi şimdi tavanı olan bir "bina" olarak tanımlamakta; bina olduğuna göre, elbette ki kapıları da olacak. Hani sanki Tanrı bunu belirtmeyi unutmuş gibi, bir başka sure olan A'raf Suresi'nin 40. ayetine sıkıştırdığı bir tümceyle şöyle der:

> *"Ayetlerimizi yalanlayıp da, onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak..." (A'raf Suresi, ayet 40).*

Bununla beraber, gök kapılarının nereye açıldığını burada belli etmiyor; pek muhtemelen, bu kapılardan Tanrı katına, cennetlere ve cehennemlere girilmekte. Şu durumda anlaşılan o ki, gök katlarına ve onun kapılarına erişebilmek için,

---

9 Turan Dursun'un çevirisi için bkz. age, c.5, s.155.

"merdiven" gerek. Yine çeşitli surelerin çeşitli ayetlerine göz atmak suretiyle keşfedebiliyoruz ki, göğün merdivenleri vardır ve bunlar Tanrı'dandır. Örneğin, 70. sure olan Mearic Suresi'nde şu yazılıdır:

> *"Merdivenler sahibi Tanrı'dandır. Ona melekler ve ruh, bir günde yükselip çıkarlar ki, onun uzaklığı elli bin yıllıktır" (Mearic Suresi, ayet 70).*[10]

Altıncı sure olan En'am Suresi'nde, Tanrı'nın Muhammed'e, "*...göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki, onlara bir mucize getiresin...*" (En'am Suresi, ayet 35) diye konuştuğu görülmekte. Anlaşılan, merdiven aramak, "peygamberlere" özgü bir mucize oluyor ve bu da Tanrı'nın iznine bağlanıyor. 52. sure olan Tûr Suresi'nin 38. ayetinde de Tanrı, inkârcılara merdiven sahibi olup olmadıklarını sormakta ve merdivenleri var ise delil getirmelerini istemekte!

Dikkat edileceği gibi, göklerin ve yerin yaratılmasıyla ilgili hususlar, bilimsellik bir yana, pek karmaşık bir şekilde anlatılmakta. Fakat bu karmaşıklığı artıran bir husus daha var ki, o da bütün varlıkları ve yaratıkları kuşatan, göklerin hepsinden de büyük olduğu anlaşılan arş'ın yaratılışıyla ilgilidir! Şu bakımdan ki, arş'ın ve göklerin yaratılışı hikâyesi, birbirleriyle ilgisi bulunmayan surelerin, yine birbirleriyle ilgisi bulunmayan ayetleriyle, hatta bu ayetlerin birbirleriyle ilgisi bulunmayan tümceleriyle, fakat her ne olursa olsun, aklı durgunluğa sokacak şekillerde anlatılmıştır. Örneğin, Kur'an'ın çeşitli surelerinde arş'ın sahibinin ve ona hükmedenin Tanrı olduğu yazılıdır; bu surelerin sayısı yirmi dördü bulmaktadır.[11] Ancak, arş'ın, göklerin, yerin ve suyun yaratılışlarıyla ilgili ayetler, yorumcuları birbirlerine katmaya yeter bir karışıklık içerisinde düzenlenmiş bulunmakta. Örneğin, yedinci sure olan A'raf Suresi'nde, "*Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden(dir)...*" (A'raf Suresi, ayet 54) diye yazılıdır. Burada geçen "*istiva*" sözcüğü, "*yaslanma*", "*dayanma*"

---

[10] Surenin başlığı olan "*mearic*" sözcüğüne, bazı yorumcular tarafından "*dereceler*", "*yerler-makamlar*" anlamının verildiği, oysa bunun doğru olmayıp, bu sözcüğü "*merdivenler*" karşılığı olarak kullanmak gerektiği, çünkü bunun "*mirac*"ın çoğulu olduğu ve nitekim Zuhruf Suresi'nin 33. ayetinde de "*mirac*"ın "*merdiven*" anlamına geldiği hususunda bkz. Turan Dursun, age, c.5, s. 165.

[11] Bu sureler ve ayetler için bkz. Turan Dursun, age, c.3, s.30.

anlamında olmakla beraber, yorumcuların elinde "*egemen olma*" niteliğine bürünmüş ve "*Tanrı'nın arşa egemen olması*" şeklini almıştır.[12] Pek güzel, ama Tanrı, gökleri ve yeri yarattıktan sonra mı arşa egemen olmuş (ya da yaslanmış) oluyor? Öte yandan burada, altı günde yaratıldığı belirtilen gökler ve yerküresi dışında, başkaca bir şeyden söz edilmemekte. Buna karşılık 11. sure olan Hûd Suresi'nde, "*O (Tanrı) odur ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Onun arşı su üzerindeydi. Hanginizin daha güzel iş yaptığını denesin diye (yarattı)...*" (Hûd Suresi, ayet 7) deniyor. Anlaşılan o ki, su, göklerden ve yerden önce yaratılmış bulunmakta. Pekiyi, ama neden daha önceki 7. ayette sudan söz edilmemişken, bu 11. ayette su ele alınmış oluyor?

Yine bunun gibi, A'raf Suresi'nin 54. ayetinde, "*Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten, güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır...*" (A'raf Suresi, ayet 54) deniyor. Göklerin ve yerin 6 günde yaratıldığı ise, diğer birçok surede belirtilmişti (örneğin, Yunus Suresi, ayet 3; Hûd Suresi, ayet 7; Hadid Suresi, ayet 4 vd...) Dikkat edileceği gibi, Tanrı, gökleri ve yeri 6 günde yarattığını bildirdikten sonra, gökleri, yeri ve her şeyi kapsadığı anlaşılan arşa egemen olduğunu (ya da yaslandığını) belirtiyor, sonra da güneşi, ayı ve yıldızları yarattığını ekliyor! Bu karışıklığı pekiştiren diğer bir husus da arşın, ilk önceleri su üzerinde olmasıdır. Biraz önce değindiğimiz gibi, "*Odur ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Onun arşı su üzerindeydi...*" (Hûd Suresi, ayet 7) şeklindeki sözler bunu anlatmakta. Bu husus, daha önce A'raf Suresi'nin 54. ayetiyle anlatılmıştı. Fakat ne orada, ne de burada bunu anlatırken, insanlara evrenin oluşumu hakkında bilimsel bir bilgi vermek için konuşmuyor Tanrı! Sadece kullarını sınamak ve Muhammed'e boyun eğdirtmek için bunları yapmış görünmekte. Nitekim, Hûd Suresi'nin ilk ayetlerinde Tanrı, Muhammed'e, "*...Ben size, onun tarafından müjdelenmek ve uyarmak için gönderilmiş bir peygamberim!..*" (Hûd Suresi, ayet 1-4) şeklinde konuşmasını emrettikten sonra, sırf kullarını sınamak için arşı su üzerinde yarattığını belirtmek üzere şöyle devam ediyor:

[12] Bu konuda bkz. Turan Dursun, age, c.3, s.31.

"O (Tanrı), hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için arşı su üzerindeyken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki (Resulüm!), 'Ölümden sonra muhakkak dirileceksiniz' desen. Kâfir olanlar derhal, 'Bu açık bir büyüden başka bir şey değildir' derler" (*Hûd Suresi, ayet* 7).

Anlaşılan o ki, Tanrı, kendi kullarını sınava çekmek amacıyla, arşı yaratmıştır, fakat yaratırken dahi şundan emindir ki, bu kullar, ölümden sonra dirilme olacağına inanmayacaklar ve "*...Bu açık bir büyüden başka bir şey değildir...*" diyeceklerdir. Pek güzel, ama arşı, gökleri, yerleri ve her şeyi dilediği gibi yaratabilen bir Tanrı, insanları sınava çekmek için bu kadar zahmetlere girişecek yerde, onları doğru yola soksa, kalplerine "iman" koysa ve ölümden sonra dirilme olacağı inancını koysa daha iyi olmaz mıydı?

***

İnsanın yaratılışı da, Kur'an'da, kronolojik düzensizlik içerisinde ve müspet ilme ters düşer şekilde anlatılmıştır. Her şeyden önce, insanın yaratılış hikâyesinin anlatılması ve sonra onun nitelikleri ve yaşam sorunlarının ele alınması gerekirken, Kur'an'da bunun tersi yapılmıştır; şöyle ki:

Kur'an'ı okumaya başladığımızda, ilk olarak karşımıza çıkan şey, "inanan"lar ile "kâfir"ler ayrımıdır. Pek güzel, ama "inanan"lar ve "kâfir"ler "insan" olarak nasıl ve ne şekilde yaratılmışlardır, belli değil! Zira Kur'an'ın baştan ikinci sırasında yer alan Bakara Suresi'nde Tanrı, "insan" denilen yaratığı, nasıl, ne şekilde ve ne gibi bir nesneden yaratmış olduğunu bildirmeden önce, "inanç" sorununa el atmış olmaktadır. Daha doğrusu, "inananların" hidayete ve kurtuluşa erişeceklerini, "kâfirlerin" ise cehennemlik olacaklarını anlatmakla konuşmaya başlamıştır. Fakat anlatırken, "kâfir"rin, kalplerini ve kulaklarını mühürleyip, gözlerine de bir çeşit perde çekenin, kendisi olduğunu bildirmekten geri kalmamaktadır:

“Gerçek şu ki, kâfir olanları (azap ile) korkutsan da, korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve ahirette) büyük bir azap vardır” (Bakara Suresi, ayet 6-7)

Yani Tanrı, hem kişilerin kalplerini ve kulaklarını mühürleyip onların “kâfir” olmalarına sebep oluyor, hem de onları “kâfirdirler” diye cehennemlik sayıyor! Ve konuşmasını, bu aynı Bakara Suresi’nin ilk 30 ayeti boyunca, bu doğrultuda olmak üzere sürdürür. Bu otuzuncu ayette, hiç yeri ve ilgisi olmadığı halde, birdenbire, meleklere hitaben, “*Ben yeryüzünde bir halife yapacağım (halife tayin edeceğim)...*” (Bakara Suresi, ayet 30) diye bildiride bulunur! Buradaki “yapacağım” sözcüğünün “halk edeceğim” (yaratacağım) karşılığı olup olmadığı tartışmalı. Fakat anlaşılan o ki, Tanrı, henüz insanı nasıl ve ne gibi bir malzemeden yaratmış olduğunu açıklamadan, yeryüzünde kendisini temsilen, kendi iradesi sınırları içerisinde hareket edecek olan bir halife yapacağını söylemekte. İnsanı nasıl ve ne gibi bir malzemeden yarattığını bu Bakara Suresi’nde değil, 13 sure sonraki Hicr Suresi’nde belli edecektir. Gerçekten de, Hicr Suresi’nde Tanrı’nın, meleklere, “*Ben, balçıktan, işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım...*” (Hicr Suresi, ayet 28-29) dediği görülmekte. Bundan anlaşılıyor ki, Tanrı, insanı yaratmadan önce melekleri yaratmıştır. Ancak, onları ve insanı ne zaman, hangi malzemeyle ve ne amaçla yarattığını burada bildirmez; bu bilgileri pek dağınık ve hiçbir sıra esasına bağlı olmadan daha sonraki çeşitli surelerin çeşitli ayetleriyle belirtecektir. Örneğin, melekleri kendisine kulluk etsinler diye yarattığını Nahl Suresi’nde (ayet 49), Enbiya Suresi’nde (ayet 19-20), Saffat Suresi’nde (ayet 1-4, 164-166) ve diğer surelerde bildirecektir. Bildirdikten sonra, meleklerin kendisinden korkar olduklarını ekleyecek (Nahl Suresi, ayet 50) ve bu meleklerden “hayır meleklerini” şerefli kılmak için seçtiğini (Enbiya Suresi, ayet 26-27), onları ikişer, üçer, dörder kanatlı “peygamberler” yaptığını (Fatır Suresi, ayet 1), içlerinde arşı yüklenenler olduğunu (Mü’min Suresi, ayet 7) söyleyecektir.

Şimdi, geliniz tekrar Tanrı’nın, Bakara Suresi’ndeki şu sözlerine dönelim:

"Ben yeryüzünde bir halife yapacağım..."

Bu sözleri söylemesiyle birlikte, melekler endişeye kapılırlar ve Tanrı'ya şöyle derler:

"...Bizler hamdinle seni tespih ve takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?.." (Bakara Suresi, ayet 30).

Görülüyor ki, Kur'an'ı okurken şu kanıya varmaktayız ki, daha "insan" denen varlık yaratılmadan, yani ortalıklarda "insan" diye bir varlık bulunmadan önce melekler, insanın kötü, fesatçı ve kan dökücü bir yaratık olacağını bilmişlerdir! Nereden bilmişlerdir, bilemiyoruz!; fakat anladığımız o ki, bu sözleriyle melekler, hani sanki her şeyi Tanrı'dan daha iyi bildiklerini ortaya koymuş gibidirler. Onların bu konuşmaları üzerine Tanrı, "*Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim*" (Bakara Suresi, ayet 30) diye karşılık verir. Ancak, Kur'an'ın daha sonraki surelerinde anlatılanlardan öğrenmekteyiz ki, Tanrı'nın yarattığı insan, meleklerin dediği gibi, yeryüzünde fesat çıkarıp kan dökülmesine sebep olacaktır ve Tanrı kendisi de bundan yakınacaktır. Daha başka bir deyimle melekler Tanrı'ya, "*...yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek, insanı mı halife kılıyorsun?..*" (Bakara Suresi, ayet 30) derlerken, ileride olabilecek şeyleri Tanrı'dan daha isabetli bir şekilde görmüşlerdir; çünkü "insan" gerçekten fesat çıkaran ve kan döken bir yaratık olmuştur!

Öte yandan, Tanrı'nın, yukarıdaki şekilde, "*...Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim*" (Bakara Suresi, ayet 30) dediğini belirten ayetten hemen sonra şu geliyor:

"Allah Âdem'e, her şeyin isimlerini öğretti, sonra onları meleklere gösterip, 'Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin' dedi" (Bakara Suresi, ayet 31).

Görüldüğü gibi Âdem burada yaratılmış durumda! Evet, ama nasıl, ne zaman ve ne şekilde yaratılmış belli değil! Bu hususlar çok daha sonraki surelerde ele alınacak. Örneğin, Hicr Suresi'nde -ki 15. sırada olan bir suredir ve Bakara

Suresi'nden 12 sure sonra gelir- Tanrı "balçıktan, işlenebilen "kara topraktan" bir insan yaratacağını bildirmekte (Hicr Suresi, ayet 28-29). Bakara Suresi'nden 30 sure sonraki Secde Suresi'nde -ki Kur'an'ın 32. süresidir-, Tanrı'nın Âdem'i çamurdan yaratmaya başladığı yazılıdır:

> *"...(Tanrı) insanı (yani Âdem'i) yaratmaya çamurdan başladı. Sonra onun soyundan gelenleri aşağılık bir özsudan yarattı. Sonra ona (yani Âdem'e) biçim (adam biçimi) verdi. Ve ruhundan üfürdü. Ve size, kulak, gözler ve yürekler verdi..." (Secde Suresi, ayet 6-9).*

Dikkat edileceği gibi, Tanrı Âdem'i çamurdan yaratmaya başlıyor, fakat nasıl yarattığını bildirmiyor; yani bu işi eliyle mi, yoksa üfürmesiyle mi yaptığını belli etmiyor. Bunu anlamak için, altı surelik bir atlama daha yapmamız gerekmekte. Nitekim Secde Suresi'nden altı sure sonra, yani Kur'an'ın 38. suresi olan Sad Suresi'nde, Tanrı'nın Âdem'i çamurdan yarattığı ve yaratırken de iki elini kullandığı anlaşılmakta:

"Rabbin meleklere demişti ki, 'Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım'... Allah! 'Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni men eden nedir?'..."(Sad Suresi, ayet 71, 75).[13]

Bu ayetten anlıyoruz ki, Tanrı'nın iki eli vardır ve Âdem'i, bu iki eliyle çamurdan yaratmıştır. Ancak, Secde Suresi 38. sure olarak nazil olmuş (indirilmiş) sayılıyor; buna karşılık Sad Suresi 75. sure olarak, yani Secde Suresi'nden sonraki bir tarih itibariyle inmiş görünüyor. Yani Tanrı'nın Âdem'i yaratırken, iki elini kullanmış olduğu hususu, onu yaratmaya başladığını bildiren Secde Suresi'nden daha sonra indiği kabul edilen Sad Suresi'nde bildiriliyor. Öte yandan, bu iki surenin indiği tarihler arasında 43 sure inmiş bulunmakta. Daha başka bir deyimle, Tanrı, Âdem'i yaratmaya başladığını anlatırken, sözlerini tamamlamadan başka konulara geçiyor ve 43 sure indirdikten sonra, bu işi iki eliyle yaptığını bildiriyor!

Görüldüğü gibi, hiçbir şey, belli bir sıra ve düzenle anlatılmış değil. Bu konudaki anlaşılmazlık ve düzensizlik, diğer surelerde de, birbirini tutmaz şekilde

---

[13] Sad Suresi'nde şöyle yazılıdır: "*Ey iblis!.. O benim iki elimle (bizzat) yarattığıma secde etmene ne mani oldu sana?..*" (Sad Suresi, ayet 75). Elmalılı Hamdi Yazır'ın Kur'an çevirisinden.

sürmekte. Bunlara göz attığımızda fark ediyoruz ki, Tanrı insanı sadece çamurdan değil, çeşitli malzeme kullanarak yaratmıştır. Örneğin, Rûm Suresi'nde "*...(Tanrı) sizi topraktan yaratmıştır*" (Rûm Suresi, ayet 20) diyor. Bir başka sure olan En'am Suresi'nde, "*...(Tanrı) sizi çamurdan yarattı...*" (En'am Suresi, ayet 2) diye bildiriyor. Mü'minûn Suresi'nde, "*Andolsun ki, insanı süzme çamurdan yarattık*" (Mü'minûn Suresi, ayet 12) diyor. Saffat Suresi'nde, "*...Biz (insanı) yapışkan (ya da cıvık) çamurdan yarattık*" (Saffat Suresi, ayet 11-12) diyor. Rahman Suresi'nde, insanı "*pişmiş çamur gibi kuru balçıktan*" (Rahman Suresi, ayet 14) yarattığını söylüyor. Yasin Suresi'nde, insanı bir "nutfe"den -ki "meni" anlamındadır- yarattığını bildiriyor ve bu söylediğini Kur'an'ın 12 suresinde tekrarlıyor,[14] Kıyamet Suresi'nde, döl yatağına akıtılan meninin içinden bir nutfenin (spermin) aşılanmış yumurta olduğunu ve bunu insan biçiminde yaratıp şekillendirdiğini bildiriyor (Kıyamet Suresi, ayet 37). Hac Suresi'nde, insanı topraktan, sonra nutfeden, sonra pıhtılaşmış kandan, sonra da "*hilkati belli belirsiz bir çiğnem etten*" yarattığını belirtiyor (Hac Suresi, ayet 5). Mü'minûn Suresi'nde, insanı "süzme çamur"dan yaratıp, sonra onu nutfe (meni) yaparak sağlam bir yere yerleştirdiğini, sonra nutfeyi "kan pıhtısı" yaptığını, kan pıhtısını da "bir çiğnem et" kıldığını (Mü'minûn Suresi, ayet 12-16) bildiriyor.

Daha başka bir deyimle, insanın yaratılışında kullanılan malzeme, Kur'an'ın çeşitli surelerinin çeşitli ayetlerinde, farklı şekillerde belirtilmekte. Bazı ayetlerde "çamur"dan söz edilmekte; başka bir yerde kullanılan çamurun "süzme çamur" olduğu bildirilmekte; başka bir surede "yapışkan, cıvık, çamur" deyimi yer almakta. Bazı ayetlerde "pişmiş çamur" ya da "kum çamur" söz konusu oluyor. Bazı ayetlerde "toprak" deniyor. Bazı ayetlerde insanın bir çiğnem et haline getirildiği, getirilirken de, çamurdan yaratıp "nutfe" (meni) şekline dönüştürüldüğü ve "nutfe"nin de "kan pıhtısı" kılındığı belirtiliyor. Bazı ayetlerde döl yatağına akıtılan meninin içinden bir nutfenin aşılanmış yumurta olduğunu ve bundan

---

[14] Bunlar şöyle: Nahl Suresi, ayet 4; Kehf Suresi, ayet37; Hac Suresi, ayet 5; Mü'minûn Suresi, ayet 13-14; Fatır Suresi, ayet 11; Yasin Suresi, ayet 77; Mü'min Suresi, ayet 67; Necm Suresi, ayet 46; Kıyamet Suresi, ayet 37; insan Suresi, ayet 2; Abese Suresi, ayet 19; bu konuda ayrıca bkz. Turan Dursun, age, c.6. s. 119.

insan biçiminde yaratık şekillendirdiğini söylüyor! İlginç olan bir konu daha var ki, o da şu: Kur'an'ın Târik Suresi'nde şöyle yazılıdır:

> *"İnsan neden yaratıldığına bir baksın! Atılan bir sudan yaratıldı. (O su) sırt ile göğüs kafesi arasından çıkar. İşte Allah (başlangıçta bu şekilde yarattığı) insanı tekrar yaratmaya da kadirdir" (Târik Suresi, ayet 5-8).*

Bazı çevirilerde ayet şöyle okunuyor:

> *"(İnsan) atılarak dökülen bir sudan yaratılmıştır. O su, (erkeğin) sırt omurgası (sulb) ile (kadının) göğüs kemikleri arasından çıkar" (Târik Suresi, ayet 5-8).*

Dikkat edileceği gibi bu ayette, Tanrı'nın insanı çamurdan filan değil, sudan yarattığı yazılıdır ve bu su, erkeğin sırt omurgasından (sulbundan) ve kadının göğüs kemikleri arasından çıkan bir sudur. Evet, ama Âdem'i yarattığı zaman ortada kadın (yani, onun eşi Havva) yoktu ki!

Görülüyor ki, Muhammed'in Tanrısı, Kur'an'da izlediği sıra esasına göre, Âdem'in ve dolayısıyla insanın yaratılışını, kronolojik sıra şöyle dursun, birbirini tutmaz ifadelerle, bilimselliğe meydan okur bir mantıkla anlatmaya çalışmış gibidir. Hani sanki insanı nasıl ve neden yarattığını kendisi de bilmiyor gibidir! Hele Kıyamet Suresi'ne yerleştirdiği bir ayet var ki, gerçekten şaşırtıcı nitelikte:

> *"İnsan... (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi? Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu (insan biçiminde) yaratıp şekillendirmiştir. Ondan da iki eşi, yani erkek ve dişiyi var etmiştir" (Kıyamet Suresi, ayet 36-39).*

Dikkat edileceği gibi, burada "döl yatağına akıtılan meni"den söz edilmekte.[15] Ve bu meninin içinden bir nutfeyi Tanrı insan biçiminde yaratıyor. Pek güzel, ama "meni" ("meniyy") denen şey, erkeğin "erkeklik tohumu", yani "dölsuyu", "dölyatağı" denen şey de, kadının rahmi değil mi? Şu durumda, "döl suyu"ndan ve "döl yatağı"ndan söz edebilmesi için, erkeğin ve kadının zaten yaratılmış olması gerekmez mi? Oysa yukarıdaki ayette, daha ortada insan denen ya-

[15] Çeviri şu şekilde de olabilir: "*...Değil miydi bir nutfe dökülen meniden...*"

ratık olmadığı halde, döl yatağından ve döl suyundan söz edilmekte, sonra da Tanrı'nın insanı yaratıp onu şekillendirdiği belirtilmekte! Kur'an'daki sıra esasına göre anlatılanlar, bilimselliğe ters düşmüyor mu? Bu soruya karşı, "Kur'an'da takdim-tehir vardır" denecek olursa, bu itirazın geçersizliğini ilerideki sayfalarda ele alacağız.

***

Öte yandan Muhammed'in yaşamı ile ilgili olaylar da, Kur'an'da gelişigüzel ve karmakarışık olarak sıralanmıştır. Nice örnekten biri, Hicret'in 9. yılında cereyan eden Tebûk Seferi ile ilgili olarak şöyle:

Tebûk Seferi vesilesiyle indiği söylenen ayetler sıralanırken ve örneğin cehennemi inkâr etti diye Cidd bin Kays adındaki kişi yerilirken (bkz. Tevbe Suresi, ayet 49), birdenbire başka bir dönemle ilgili konuya geçilmiş ve Hicret'in 8. yılında olmuş bir olaya, daha doğrusu Hevazinlerden alınan ganimetin paylaşılması hikâye edilmiştir (bkz. Tevbe Suresi, ayet 60). Bunun ardından, Muhammed aleyhinde söylenilenleri yermek üzere Tanrı'nın gazaba geldiği belirtilmiş (Tevbe Suresi, ayet 61), diğer bazı konulara atlandıktan sonra 20 ayet arayla tekrar Tebûk Seferi'yle ilgili konuya dönülmüştür (Tevbe Suresi, ayet 81). Daha nice benzeri örnekler vermek mümkündür ki, ilerideki sayfalarda bunlardan bazılarına değineceğiz.

B) Zaman ve Anlam Bakımından Farklı Dönemlere Ait Olması Gereken Hükümlerin Düzenlenmesindeki Tutarsızlıklar ve Uyumsuzluklar

Daha önce de değindiğimiz gibi, Kur'an'ı oluşturan surelerin ve ayetlerin sayısının ne olduğu kesin olarak bilinmez; genellikle sure sayısının 114,[16] ayet sayısının ise 6666 olduğu söylenir.[17] Güya, bu ayetler 23 yılda, parça parça olmak üzere ve bir kısmı Mekke döneminde, bir kısmı da Medine döneminde inmiştir. Mekke döneminde inen ayetlere "mekki", Medine döneminde inen ayetlere de "medeni" adı verilmiştir. Ancak, biraz yukarıda değindiğimiz gibi, sureler ve bu sureleri oluşturan ayetler, bilimselliğe ters düşer olacak şekilde ve tam bir düzensizlik, karışıklık içerisinde sıralanmıştır. Esasen, bunların iniş sırası ve zamanı konusunda tartışma vardır. Öte yandan, sureler ve ayetler "nüzul" (iniş) sırasına göre, Kur'an'a alınmamışlardır; bunların "nüzul" sırasıyla Kur'an'daki sıraları birbirinden çok farklıdır. Örneğin, önce belirttiğimiz ve ilerideki sayfalarda tekrar belirteceğimiz gibi, Kur'an'ın başında birinci sure olarak yer alan "Fatiha Suresi"nin, Tanrı'dan beşinci sure olmak üzere indiği kabul edilir. "Fatiha Suresi"nden sonra, Kur'an'ın ikinci sırasında yer alan "Bakara Suresi"nin, Tanrı'dan 87. sure olmak üzere indiği söylenir. Ayetler için de durum bu! Bütün bunlar, Kur'an'ın açıklıktan yoksun ve çoğu kez anlaşılamaz oluşunda rol oynamaktadır. Nice örneklerden bir ikisini inceleyelim:

Yine daha önce değindiğimiz gibi, Kur'an'ın 5. sırasında yer alan Maide Suresi'nin 3. ayetinde, zaman ve anlam bakımından farklı dönemlere ait olması gereken deyimler, yan yana ve iç içe yer almış gibidir. Ayet aynen şöyledir:

"Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar) ile canavarların yediği hayvanlar... dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı; bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün

[16] Bununla beraber "Enfal" ve "Tevbe" surelerini bir tek sure sayarak surelerin adedinin 113 olduğunu söyleyenler yanında, İbn Mes'ud'un Mushafında sure sayısının 112 olduğunu bildirenler de vardır.

[17] Ayet sayısının esas itibariyle altı bin olduğu ve bundan fazlasının tartışmalı bulunduğu hususunda bkz. Turan Dursun, age, c.7, s.288 vd.

kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir" (Maide Suresi, ayet 3).

Görüldüğü gibi ayet, birtakım yiyecekleri ve işleri yasaklayan emirlerle başlıyor ve açlık ya da dara düşme hallerinde, bu yasaklara uyulmayabileceği hususunu belirten hükümle sona eriyor. Yani ayetin başında ve sonunda iki fikir yer almakta: birisi yiyeceklerle ilgili bazı hususlarda yasaklamayı öngören fikir; diğeri ise, yasaklamanın istisnalarını belirten fikir. Fakat bu iki fikir arasına, hiç ilgisi ve yeri olmadığı halde, "*...Bugün size dininizi ikmal ettim; üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim...*" şeklindeki satırlar sıkıştırılmış. Bu satırların, ayetin ana teması ile ilgili hiçbir yönü yok; çünkü bu satırlar, Tanrı'nın Müslümanlar için gönderdiği buyrukları tamamladığı ve artık başkaca bir diyeceği kalmadığı kanısını yaratmakta. Nitekim Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı burada, kendi kullarına İslam dinini seçmiş olduğunu, seçmiş olduğu bu dini tamamlamış bulunduğunu, bu din gereğince bütün nimetlerini vermiş olduğunu ve artık Müslümanların başkaca "tebligat" beklemeyip, tamamlanmış olan din buyrukları gereğince hareket etmelerini bildirmiştir. Ve nitekim bu ayetin inişinden sonra, Muhammed'in seksen gün kadar yaşadığı ve bu süre boyunca şeriat "ahkâmında" (hükümlerinde) ne bir "ziyade" (fazlalık) ne de bir "nesh" (hükümsüz kılınmış ayet) bulunmadığı bildirilmekte.[18] Hani sanki Tanrı, İslam dini ile ilgili olarak bütün söyleyeceklerini söylemiştir ve başkaca söyleyecek bir şeyi kalmamıştır! Daha başka bir deyimle, bu sözler, Tanrı'nın son sözleri olarak Kur'an'ın en sonunda, en son ayet olarak konması gerekirken, en başlarında, yiyecekler konusundaki yasak ve haramları öngören bir ayetin sözleri arasına sıkıştırılmış bulunmakta. Fakat asıl şaşılacak husus şudur ki, bu satırlar, başlı başına bir ayet olarak değil, bazı yasaklar getiren buyruklar arasına atılmış olarak Kur'an'da yer almıştır.

---

[18] Elmalılı H. Yazır, age, c.2, s.1568-1569.

Bir diğer örnek de şudur: Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, namaz kılmak ve abdest almak gibi ibadet usullerini, İslam'ın en önemli amerlerinden olmak üzere yerleştirmiştir. Abdestsiz namaz olamayacağına göre, namazla ilgili emrin, namaza kalkıldığında ne yapılması gerektiğine dair hükümlerle (örneğin, abdest alma usulüyle) birlikte bildirilmesi beklenirdi. Oysa Kur'an'da yer alan hükümlere göre, namaz kılma emri Mekke döneminde, abdest alma emri ise yıllarca sonra, Medine döneminde verilmiş görünmektedir. Gerçekten de, Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, her ne kadar Mekke döneminde namazın farz olduğunu bildirmekle beraber, abdest alınması hususunda herhangi bir buyrukta bulunmamıştır. Hatta Hicret'in 1. yılında cuma namazından söz ederken ve örneğin, "*Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun...*" (Cum'a Suresi, ayet 9) derken dahi, abdestten söz etmemiştir. Abdest konusunu, çok daha sonra, Hicret'in 5. ve 7. yılları arasında indirdiği Maide Suresi'nin 6. ayetiyle belirtmiş, örneğin, "*Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman, yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın...*" (Maide Suresi, ayet 6) demiştir. Ancak Maide Suresi, Kur'an'ın 5. suresinde yer alan bir ayettir. Cum'a Suresi ise, Kur'an'da 62. sırada yer almıştır. Yani, iki sure, birbirlerinden 56 sure ile ayrılmıştır. Yine bunun gibi, Maide Suresi, Hicret'in 5. ve 7. yılları arasında, 112. sure olarak indiği söylendiği halde, kendisinden önce indiği kabul edilen Cum'a Suresi'nden önceki bir sırada yer almıştır. Şu hale göre, Maide Suresi'nin bu ayetinin indiği tarihe gelinceye kadar (yani Hicret'in 5. ve 7. yıllarına kadar) kılınan namazların, abdestsiz kılındığını kabul gibi bir durum ortaya çıkmaktadır ki, karışıklık yaratmaktadır.[19] Abdestsiz namaz söz konusu olamayacağına göre, bütün bu karışıklığın, Kur'an'daki tertipsizlikten doğduğunu kabul etmek gerekiyor. Bundan dolayıdır ki, yorumcular, içinden çıkılmaz güçlükler içerisinde kalmışlardır. Karışıklığı gidermek amacıyla, abdest ayetinin Medine'de indiğini, fakat hükmünün daha önce, Mekke döneminde geldiğini belirtmişlerdir. Kimse de kendilerine, "*Neden Tanrı ayetin kendisini göndersin de, hükmünü sonraya bıraksın? Neden Kur'an ayetlerini belli bir sıra esasına göre*

[19] Bu konuda bkz. Turan Dursun, age, c. 1, s.20 ve c.3, s. 128.

değil de, tutarsız ve uyumsuz bir şekilde göndersin? Her şeyi akla en yatkın şekilde yaptığını söylediğiniz bir Tanrı, neden aklı şaşırtıcı böyle bir iş yapsın?" diye sormamıştır.

***

Şeriatçılar, Kur'an'daki surelerin sıralanışındaki tertipsizliği göz ardı etmek ve gerçeği saklamak amacıyla, surelerin ayet sayısına göre ayarlandığını ve uzun surelerin başa alınıp, kısa surelerin sona bırakıldığını öne sürerler; oysa yalandır. Çünkü bir kere surelerin sıralanmasında ayetlerin sayısı esas tutulmamıştır. İlk sure olan Fatiha Suresi 7 ayetten ibarettir. Onu izleyen Bakara Suresi'nde ise 286 ayet vardır. Daha sonra 200 ayetle Al-i İmran, 176 ayetle Nisa, 120 ayetle Maide, 165 ayetle En'am, 206 ayetle A'raf, 75 ayetle Enfal, 129 ayetle Tevbe vd... gelir. Eğer uzunluk ve kısalık öğesine riayet edilmiş olsaydı, en fazla ayet sayısıyla ilk sırada yer alan Bakara Suresi'ni -ki 286 ayettir-, 227 ayetle Şuara Suresi, sonra 206 ayetle A'raf-Suresi, sonra 200 ayetle Al-i İmran Suresi, sonra da 165 ayetle En'am Suresi vd... izlemesi gerekirdi.

Yine bunun gibi, eğer uzun surelerden kısa surelere geçilerek hareket edilseydi, en kısa sure olan Nasr Suresi'nin (3 ayetten ibarettir) Kur'an'ın en sonuna konması gerekirdi. Oysa ki, bu sure Kur'an'ın sondan beşinci sırasına konmuştur; yani "mushaf" tertibine göre 110. sıradadır. Kur'an'ın en son suresi, 114. sırada yer alan Nas Suresi'dir ki, 6 ayeti kapsar. Öte yandan Nasr Suresi, en son inen sure olarak kabul edildiği halde, Kur'an'da en sondan beşinci sırayı işgal eder. Buna karşılık, Nas Suresi, 21. sure olarak indiği kabul edildiği halde, Kur'an'da 114. sure olarak en son sırada yer alır.

Daha başka bir deyimle, Kur'an'da yer alan sureler, "vahyin" iniş sırasına, zamanına ya da uzunluk ve kısalık esasına göre değil, tamamen keyfi olarak ve genellikle tersyüz edilerek dizilmiştir. Örneğin, Kur'an'ın en başında, "birinci sure" olarak yer alan sure, "Fatiha" Suresi'dir ki, yedi ayetten oluşur.

Mekke döneminde indiğini söyleyenlerin yanında, Medine döneminde indiğini ileri sürenler ve hatta hem Mekke hem de Medine'de indiğini söyleyenler vardır. "Açış yapan" ya da "açan" anlamında olmak üzere "Fatiha" denilmiş ve Kur'an'ın en başına alınmıştır. Dinin temel esaslarını kapsadığı, ana hatlarıyla İslam'ı anlattığı ya da birçok esası taşıdığı için "el-Esas", "el-Vasfiye", "el-Kafiye" vs... diye de adlandırıldığı söylenir.[20] Ancak, bu surede yer alan ayetler, Tanrı'dan ilkönce inmiş ayetler değildir. Her ne kadar Fatiha Suresi, birinci sure olarak Kur'an'ın en başına konmuş olmakla beraber, iniş (nüzul) sırası itibariyle beşinci suredir. Yani kendisinden önce indiği kabul edilen beş sureden öne alınmak suretiyle Kur'an'ın başına konmuştur. Biraz yukarıda değindiğimiz gibi, Müddessir Suresi'nden sonra indiği halde, Kur'an'daki sıra itibariyle ondan önceki yeri işgal eder; çünkü Müddessir Suresi Kur'an'da 74. sırada yer alan bir suredir. Buna karşılık "Nas" adını taşıyan 114. sure, yine biraz önce değindiğimiz gibi, en son inen sure olmadığı halde, Kur'an'ın en son suresi olarak kitabın en sonuna atılmıştır.

Öte yandan bir de şu var ki, hangi surenin hangi ayetinin ilk olarak ya da önce gönderildiği pek bilinmez. Örneğin, Alak Suresi'nde şöyle bir ayet var:

"Ey Muhammed!.. Rabbinin adıyla oku..." (Alak Suresi, ayet 1).

Yani, güya Tanrı Muhammed'e ayetlerini göndermeye başladığını bildirerek "Oku!" diye hitap etmekte! Şu durumda böyle bir ayetin Kur'an'ın başlangıç ya da açış kısmında olması gerekir diye düşünmek doğaldır. Oysa bu ayet, Kur'an'ın başında değil, en sonlarında, Alak Suresi'nde yer almıştır. Her ne kadar, 19 ayetten oluşan Alak Suresi'nin ilk inen (nazil olan) sure olduğu söylenirse de, bu sure Kur'an'ın 96. sırasında bulunmaktadır. Bazı yorumculara göre, bu surenin sadece ilk 5 ayeti ilk olarak inmiştir. Bazılarına göre Müddessir Suresi, ilk olarak gönderilmiş suredir; çünkü bu surenin ilk ayetlerinde, "*Ey örtüye bürünen Muhammed! Kalk da uyar, Rabbini yücelt...*" (Müddessir Suresi, ayet 1-2) diye bildirilmiştir ki, yorumculara göre, bu da Tanrı'nın Muhammed'i uyarma işiyle görevlendirdiği anlamına gelmekte. Şu hale göre, Müddessir Suresi'nin, "*Ey örtüye*

[20] Diyanet Vakfı tarafından yayımlanan Kur'an'ın "Fatiha Suresi" yorumuna bkz.

bürünen Muhammed! Kalk da uyar, Rabbini yücelt..." şeklindeki bu ayetinin, Alak Suresi'nin, "*Ey Muhammed!.. Rabbinin adıyla oku...*" şeklindeki ayetiyle bir arada bulunması uygun olurdu. Oysa Müddessir Suresi, Kur'an'da 74. sure olarak yer almıştır; iniş (nüzul) sırası olarak dördüncü sırayı işgal etmektedir.

Bazı yorumculara göre ise ilk inen sure Kalem Suresi'dir; bu sure Kur'an'da 68. sırada yer almış bulunmakta.

Yine bunun gibi, Tanrı'dan geldiği söylenen ayetlerin en sonuncusunun ne olduğu bilinmez. Daha önce de değindiğimiz gibi, en son gelen ayetin Bakara Suresi'nde "faiz" (riba) ile ilgili 275. ve 276., 278. ve 279. ayetler olduğunu söyleyenler yanında, Al-i İmran Suresi'nin 30., Nisa Suresi'nin 161., Rûm Suresi'nin 39. ayetleri olduğunu öne sürenler vardır. Bununla beraber Maide Suresi'nde, "*...Bugün size, dininizi bütünledim; üzerinize olan nimeti tamamladım, din olarak sizin için İslamiyet'i beğendim...*" (Maide Suresi, ayet 3) şeklinde bir ayet var ki, Tanrı'nın İslam diniyle ilgili ne varsa her şeyi söylediği, her buyruğunu gönderdiği ve artık başkaca söyleyecek bir şeyi kalmadığı kanısını yaratmakta. Daha önce dediğimiz gibi, İslam kaynaklarının bildirmesine göre Muhammed, bu ayetin inişinden sonra 80 ya da 81 gün yaşamış ve bu sure boyunca Tanrı'dan başkaca vahiy gelmemiştir. Şu durumda, Maide Suresi'nin bu üçüncü ayetinin, Tanrı'dan gelen en son ayet olarak Kur'an'ın en sonunda yer alması beklenirdi. Oysa bu ayet, biraz yukarıda değindiğimiz gibi, Kur'an'ın en sonunda değil, aksine, başlarında, Maide Suresi'nin üçüncü ayeti olarak yer almıştır. Maide Suresi 120 ayetten oluşup, Kur'an'ın baştan beşinci sırasında bulunmaktadır; fakat 112. sure olarak Tanrı'dan indiği kabul edilir.

Görülüyor ki, ilk indiği kabul edilen sureler ve ayetler, her ne hikmetse, Kur'an'ın başına değil, sonlarına konmuş, buna karşılık Tanrı'dan en son geldiği söylenen sureler ve ayetler de Kur'an'ın ilk başlarına oturtulmuştur. Daha başka bir deyimle, Mekke dönemi boyunca (yani, Muhammed'in, kendisini "peygamber" olarak ilan ettiği ve Medine'ye göç edeceği zamana kadar yaşadığı süre boyunca) indiği kabul edilen sureler, Kur'an'ın baş kısmında bulunması gerekirken böyle yapılmamış, genellikle Medine döneminde (yani, Muhammed'in Medine'ye

hicret ettiği tarihten sonra) indiği söylenen surelerin önüne geçirilmiştir. Örneğin, Kur'an'ın ikinci sırasında yer alan sureden, dokuzuncu sırasındaki sureye kadar olan ilk yedi sure -ki en fazla sayıda ayeti kapsayan surelerdir-, Muhammed'in Medine'ye hicret ettiği tarihten sonra inmiş olmalarına rağmen, Kur'an'ın ilk başlarında yer almıştır. Buna karşılık, Mekke döneminde indiği söylenen sureler -ki ilk inen surelerdir-, Kur'an'ın en sonlarında yer almıştır: örneğin, 101. sure olan Karia Suresi'nden 112. sure olan İhlas Suresi'ne kadar olan 11 sure, hepsi de ilk Mekke dönemine ait olmalarına rağmen, Kur'an'ın en sonuna yerleştirilmişlerdir. Bu sureleri Medine döneminde inen iki sure izler.

Öte yandan, farklı tarihlerde indiği kabul edilen ayetler, çoğu zaman yan yana sıralanmışlardır ya da Hicret'ten sonra inen ayetler, Hicret'ten önce inenlerle iç içe konmuştur. Örneğin, sekizinci sure olan Enfal Suresi, Hicret'in ikinci yılında "nazil" olduğu söylenen ayetleri içerir; ancak, bu surenin ayetleri arasında, Hicret'ten önce inmiş olanlar da vardır. Hatta bir ayetin bazı tümceleri Mekke döneminde, bazı tümceleri de Medine döneminde inmiş olarak iç içe geçmiş durumdadır. Tipik örneklerden biri şöyle: Enfal Suresi'nin 17. ayetinin metninde, "*...Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmamıştın, Allah atmıştı. Allah bunu inananlara... lütufta bulunmak için yapmıştı...*" (Enfal Suresi, ayet 17) diye yazılıdır. Bu ayetin ilk tümcesi, yani "*Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü*" sözleri Bedir Savaşı ile ilgilidir ve Hicretten sonraki döneme, daha doğrusu Medine dönemine aittir. Güya, Tanrı, Bedir Savaşı'nı Müslümanların lehine sonuçlandırdığını ve müşrikleri de öldürdüğünü söylemektedir. Fakat ayetin diğer tümcesi, yani "*Attığın zaman da sen atmamıştın, Allah atmıştı*" sözleri Hicret'ten önceki döneme, Mekke dönemine aittir ve Muhammed'e karşı bazı kişilerin tertipledikleri suikast ile ilgilidir. Daha başka bir deyimle, belli bir ayetin bir kısım sözleri Mekke'de, diğer kısmı ise Medine'de inmiş görünmektedir. Hicret'in ikinci yılında indiği söylenen Enfal Suresi'ni, Hicret'in dokuzuncu yılında indiği söylenen Tevbe Suresi izler. Oysa Hicret'in ikinci yılı ile dokuzuncu yılı arasında indiği söylenen birçok ayet, birçok sure vardır ki, Kur'an'ın başka yerlerine serpiştirilmişlerdir.

Yine bunun gibi, otuz beş ayetten oluşan Ahkaf Suresi'nin, tüm olarak Mekke'de indiğini söyleyenlerin yanında, bu surenin otuz dört ayetinin Mekke'de ve sadece bir tek ayetinin -ki o da 10. ayettir- Medine'de indiğini söyleyenler vardır. İsra Suresi adını taşıyan on yedinci surenin içinde, on yıl ara ile indiği kabul edilen ayetler yan yana yer almışlardır. Örneğin, "*De ki! Hak geldi, batıl ortadan kalktı; zaten batıl ortadan kalkmaya mahkûmdur*" (İsra Suresi, ayet 81) şeklindeki 81. ayet, Mekke'nin fethinden sonra konmuştur. Oysa ki, bu ayetten önceki 73., 75. ve 80. ayetlerle anlatılanlar, Muhammed'in Medine'ye yeni hicret ettiği tarihlere, yani sekiz dokuz yıl önceki zamanlara rastlar. Yine bunun gibi, Muhammed'in, ilk Mekke döneminde, Kureyşlilere ödün (taviz) vermekten vazgeçtiği sıralarda yerleştirdiği Kâfirûn Suresi ile bu tarihten on beş yıl sonra Medine'de indiğini söylediği Nasr Suresi, Kur'an'da 109. ve 110. sureler olarak peşi peşinedirler. Yani, on beş yıl arayla indiğini söylediği iki sure, Kur'an'da yan yana yer almıştır. Oysa ki, bu on beş yıllık süre boyunca, başkaca sureler ve ayetler yerleştirmiş Kur'an'a!

Kur'an'ın on üçüncü sırasında bulunan Rad Suresi, bazı yorumculara göre Mekke'de inmiştir; fakat içinde Medine dönemine ait ayetler vardır. Buna karşılık, bazıları da aksi görüştedirler: bu surenin Medine dönemine ait olup, içinde sadece iki adet mekki ayet bulunduğunu söylerler. Hemen ekleyelim ki, bu suredeki ayetlerin büyük çoğunluğu, genellikle yumuşak nitelikte olup, Muhammed'in henüz şiddet yoluna başvurmadığı döneme ait sayılması gerekir; bu nedenle bunları "mekki" olarak kabul etmek daha doğru olur.

Tevbe Suresi, genellikle Hicret'in dokuzuncu yılında indiği kabul edilen bir suredir. Ancak, bu surenin içinde, Muhammed'in Hicret'ten önceki dört yıl boyunca -ki Mekke döneminin sonlarına rastlar- yerleştirdiği ayetler de vardır. Bazılarına göre bu surenin sadece son üç ayeti "medeni", geri kalanları "mekki"dir, bazılarına göre sadece Yahudilerle ilgili kırk ayet "medeni"dir. Fakat her ne olursa olsun, Mekke dönemine ait ayetlerle Medine dönemine ait ayetler, adeta harman edilmiş gibidir.

Yine bunun gibi, Nasr Suresi'nin ilk üç ayetinin -ki zafer günü insanların akın akın İslam'a gireceklerini bildirir bu ayetler- Mekke'nin fethinden önce mi, yoksa sonra mı ya da Veda Haccı sırasında mı indiği bilinmez; tartışmalıdır.

Kur'an'ın son kısımlarında yer alan bazı sureler, örneğin, Tekâsür (ki 102. suredir), Kâria (ki 101. suredir), Adiyât (ki 100. suredir) ve Zilzâl (ki 99. suredir) sureleri, bazı yorumculara göre mekki, kimine göre ise medenidir.[21] Fakat bu sureler Kur'an'ın en sonuna alınmışlardır; oysa ki, bunlardan sonra indiği kabul edilen sureler ve ayetler vardır.

Yine aynı şekilde, İnsan Suresi adını taşıyan yetmiş altıncı surenin tümünün "mekki" olduğunu söyleyenler yanında, "medeni" olduğunu söyleyenler de vardır. Fakat bu surenin 23. ayetinin "medeni" olup, gerisinin "mekki" olduğunu söyleyenler ya da sadece 24. ayetin "mekki" olduğunu öne sürenler de bulunmaktadır.

Bu örnekleri çoğaltmak kolay. Bütün bunların ortaya koyduğu gerçek şu ki, elimizdeki Kur'an'ın sureleri ve ayetleri, bilimsel bir sıra esasına göre düzenlenmemiştir; aksine karmakarışık bir sıra esasına tabi tutulmuştur.

C) Surelerin ve Ayetlerin Bilimselliğe Ters Düzende Yer Almalarının Yarattığı Olumsuzluklar Konusunda

Görülüyor ki, "apaçık" ve "bilimsel" olduğu söylenen Kur'an'daki ayetlerin ve surelerin iniş (nüzul) zamanı ve sırası pek karışıktır; çoğu kez bilinmemektedir. Oysa bunun bilinmesi birçok bakımdan önem taşıyor: bir kere, ayetlerin "geçerli" ya da "geçersiz" olmaları bakımından önemli. Ayetlerden bazılarının "mensuh" (kaldırılmış, geçersiz) sayılması gerektiği öne sürülmekte. Ancak, bir hüküm, ancak kendisinden önce gelmiş olan bir hükmü geçersiz kalabileceğine göre, hangi ayetin önce, hangi ayetin sonra "indiğinin" bilinmesi koşuldur.

---

[21] Diyanet İşleri Başkanlığı'na göre bunlar Mekke'de, din bilgini sayılan Gölpınarlı'ya göre ise Medine döneminde inmiştir.

Öte yandan, olayların, masalların ve bunlarla ilgili "nedenler"in anlaşılabilmesi için de, ayetlerin ve surelerin iniş sıralarının, Kur'an'a alınış zamanlarının önemi vardır. Surelerin sıralanmasında, ayet sayısını göz önünde tutmanın anlamı yoktur; çünkü önemli olan şey sayı değil, sure ve ayetler arasındaki ilişki, uyum ve tutarlılıktır. Bu hususa riayet edilmediği içindir ki, Kur'an'daki olaylar ve hikâyeler kopuk kopuk ve anlaşılamaz şekilde birbirleri üzerine yığılmıştır. Verilecek nice örneklerden biri, Ahkaf Suresi'nin onuncu ayetiyle ilgilidir:

Otuz beş ayetten oluşan Ahkaf Suresi'nin tamamının Mekke'de indiğini söyleyenler varsa da, bu surenin 10. ayetinin Mekke'de değil, Medine'de indiğini öne sürenler de vardır. Bu ayetin Mekke'de ya da Medine'de inmiş olduğunun kabulü halinde, ortaya farklı anlamlar çıkmaktadır. Ahkaf Suresi'nin 10. ayetinde şu yazılıdır:

"De ki, 'Şuna vicdanınızda bir rey (kanaat) edindiniz mi, eğer bu Allah tarafından da siz ona küfrettinizse ve Ben-i İsrail'den bir şahit onun misline şehadet edip iman getirdi de siz kibretmek istedinizse, şüphe yok ki Allah zalimleri doğru yola çıkarmaz!'..." (Ahkaf Suresi, ayet 10).[22]

Bu ayetin, "*...İsrail'den bir şahit onun misline şehadet edip iman getirdi...*" şeklindeki tümcesinde yer alan, "*İsrail'den bir şahit*" deyimi ile "onun" deyiminin hangi anlama geldiği pek bilinmez. Eğer ayetin Mekke'de indiği kabul edilecek olursa, bu deyimlerin "*Kur'an'ın Tevrat gibi Allah'ın kitabı olduğuna...*" ve "*Muhammed'in Musa gibi bir peygamber olduğuna...*" şeklinde anlam taşıyacağının, "şahit" sözcüğünün "Musa"ya atıf olduğunun kabulü gerekir. Yok, eğer ayetin Medine'de indiği kabul edilecek olursa, bu takdirde "şahit" sözcüğünün Medine'deki Yahudilerden biri olan Abdullah b. Selam'a ve onun Müslüman olmasıyla ilgili bir olaya atıf olduğunu kabul gerekecektir. Bakınız neden: Yukarıdaki ayetin Medine'de indiğini kabul edenlerin, ayetle ilgili açıklamaları şöyle: Medine Yahudilerinin "âlim"lerinden olan Abdullah b. Selam, İslam'a girmek ister ve

[22] Yukarıdaki çeviri için bkz. Elmalılı H. Yazır. Diyanet Vakfı çevirisinde şöyle yazılı: "*De ki. Hiç düşündünüz mü? Şayet bu, Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız)? Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez*" (Ahkaf Suresi, ayet 10).

Muhammed'e giderek, onun "peygamber"liğine inandığını, Yahudilerin dahi onu Tevrat'ta yazılı olarak bulduklarını söyler. Eğer İslam'ı kabul ettiğinin diğer Yahudiler tarafından bilinmesi sağlanacak olunursa, onların da İslam'a gireceklerinin muhakkak olduğunu ekler ve şöyle bir plan teklif eder:

"*Beni evinde gizle ve Yahudilere adam gönderip onları bir araya topla ve benim hakkımda sor; çünkü onlar sana benim kendilerinin en âlimi olduğumu söyleyeceklerdir; ben de o vakit çıkarım ve senin Resulullah olduğuna, bunun Tevrat'ta yazılı bulunduğuna, senin hidayet ve hak diniyle gönderildiğine şehadet ettiğimi bildiririm.*"

Bu teklifi pek uygun bulan Muhammed, Abdullah b. Selam'ı evinde gizler, Yahudileri çağırtır ve onlara sorar: "*Sizin içinizde Abdullah b. Selam nedir?*" Yahudiler cevap verirler: "*Abdullah b. Selam âlimlerimizdendir. Babası da öyledir!*" Muhammed tekrar sorar: "*O halde o Müslüman olduysa ne dersiniz?*" Bunu işiten Yahudiler, "*Olamaz!*" derler ve dediklerini üç kez tekrarlarlar. Bunun üzerine Muhammed, evinde gizlediği Abdullah'ı çağırır; o da çıkar ve Muhammed'in "*Resulullah*" olduğuna tanıklık eder ve şöyle der:

"*...Muhammed'i Resulullah bilirim. (Ey Yahudi cemaati, size de) bildiririm ki, Allah'tan başka yoktur tapacak. Yine bilirim, bildiririm, Allah'ın elçisidir Muhammed...*"[23]

Bunu söylerken pek muhtemeldir ki, daha önce söylediklerini de tekrar etmiştir:

"*Musa'ya nazil olan Tevrat'ı Allah kelamı olarak kabul edip de, Muhammed'i ve ona nazil olan Kur'an'ı inkâr etmek zulümdür.*"

Fakat Yahudiler kendisine çatarcasına, "*Ey Abdullah b. Selam! Biz senden bunu beklemezdik*" derler ve "*O bizim şeririmizdir, şeririmizin de oğludur*" şeklinde küfürler ederek oradan uzaklaşırlar. Ve işte güya yukarıdaki ayet, bu olay dolayısıyla ve Abdullah b. Selam hakkında inmiş olur.

---

[23] Buhari'nin Enes'ten rivayeti için bkz. Sahih-i..., c.9, s.77 vd., Hadis No. 1368.

Fakat bazı yorumcular, söz konusu ayetin, Abdullah b. Selam hakkında "nazil" olmadığını, çünkü Abdullah'ın Medine'de Müslüman olduğunu, oysa ayetin Mekke döneminde indiğini söylerler. Daha doğrusu bu ayetin, esas itibariyle Muhammed'in, kendi kavmine (yani, Mekke'deki Araplara) karşı "ihticacı" (yani, "kanıtı") niteliğinde bulunduğunu, yani Tanrı'nın Kureyş müşriklerine karşı azarlaması olduğunu belirtirler; ayette yer alan, "*Tevrat Kur'an gibi, Musa da Muhammed gibidir. Onlar Tevrat'a ve peygamberlerine iman ettiler de, siz inkâr ettiniz*" şeklindeki sözlerin bunu anlatmak istediğini eklerler. Yani güya Tanrı, Kur'an'ı ve Muhammed'i inkâr eden Kureyşlilere bir bakıma şöyle demek istemiştir:

"*Biz vaktiyle Yahudilere Tevrat'ı kitap olarak, Musa'yı da peygamber olarak gönderdik ve onlar Tevrat'a ve peygamberlerine iman ettiler; şimdi de size Tevrat'ın misli Kur'an'ı ve Musa'nın misli bir peygamber olarak Muhammed'i gönderdik, ama siz Kur'an'a ve Muhammed'e küfretmektesiniz.*"[24]

Ayetin "medeni" olduğunu söyleyenlere göre ayet hükmü, Muhammed'in Medine'deki Yahudileri Müslüman yapmaya çalışmasıyla ilgili bir anlam taşımakta! Oysa biraz önce belirttiğimiz gibi, ayetin "mekki" olduğunu söyleyenlere göre, ayet hükmü, Muhammed'in Mekke'deki Arapları Müslüman yapma çabalarıyla ve onların inkârcılıklarıyla ilgilidir.

---

[24] Bu konuda Buhari'nin Sa'd İbn-i Vakkas'tan rivayeti için bkz. Sahih-i..., c. 10, s.23 vd., Hadis No. 1533. Yine Buhari'nin Enes b. Malik'ten rivayeti için bkz. Sahih-i..., c.9, s.79 vd.. Hadis No. 1368; ayrıca bkz. Elmalılı H. Yazır'ın. Ahkaf Suresi'nin 10. ayetiyle ilgili açıklaması için bkz. age, c.6, s.4336 vd.

İÇERİKLİK VE BİÇİMSELLİK BAKIMINDAN, KUR'AN'DAKİ TUTARSIZLIKLAR, UYUMSUZLUKLAR VE BİLİMSELLİĞE AYKIRILIKLAR (DEVAM)

Çağdaş zihniyette görünmek hevesiyle İslamcılardan bir kısmı, Kur'an'ı olduğundan farklı şekilde tanımlamaktan ve örneğin hüküm ayetlerinin yaşam şartlarına göre biçimlendirilebileceği iddialarına sarılmaktan geri kalmazlar. Güya, Kur'an'daki hüküm ayetleri "inanç", "ibadet" ve "muamelat" hükümleri olarak üç grupta toplanmıştır. Ve güya bunlardan "inanç" ve "ibadet" hükümleri evrensel olarak değişmezlik vasfı taşırlar; bunlar İslamiyet'in ilk gününden beri geçerli olmuşlardır ve ebediyetler boyunca da geçerli olacaklardır. Üçüncü gruptaki hüküm ayetleri ise hukukla ilgili ayetlerdir (örneğin, ceza hukuku, miras hukuku, borçlar hukuku, devletler hukuku vd...). Güya, bunlar yoruma dayalı ayetler olup, yaşam şartlarına göre ve kamu yararı düşünülerek yeniden biçimlendirilebilirler; yani, Kur'an bu bakımdan değiştirilebilir; Kur'an'ın değiştirilmezliğinin ileri sürülmesi, Kur'an'ın mantığına ve mesajına da aykırıdır.[1] Oysa bu söylenenler baştan aşağı yanılgıya dayalı şeylerdir. Kur'an'ın hiçbir yerinde, Tanrı sözlerinin şu veya bu şekilde biçimlendirilebileceğini, değiştirilebileceğini öngören bir hüküm yoktur. Aksine, Tanrı sözlerinin beşer iradesiyle, insan yapısı özlerle değiştirilemeyeceği bildirilmiştir. Konuya daha önce değinmiş ve örneğin Maide Suresi'nin üçüncü ayetinde yer alan, "*...Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim...*" şeklindeki sözlerin ya da Kur'an'daki ayetlerin bir benzerinin insanlar tarafından ortaya atılamayacağına dair hükmün (Yunus Suresi, ayet 37-38) ya da bu doğrultudaki diğer buyrukların Kur'an bakımından değişmezlik işaretleri olduğunu görmüştük. Bu itibarla bunları burada tekrar etmeyeceğiz. Fakat yukarıdaki iddi-

---

1 Muğla Üniversitesi rektörü olan bir ilahiyat profesörünün bu doğrultudaki görüşleri için bkz. Hürriyet gazetesi, 12 Eylül 1999, s.8.

aların diğer yönüne değineceğiz ki, o da, Kur'an'daki ayetlerin içeriklik bakımından bilimsel bir nitelikte olmadığı hususuyla ilgilidir.

Her şeyden önce şunu tekrar edelim ki, 114 sureden ve bu surelerin çeşitli sayıdaki ayetlerinden oluşan Kur'an, hem biçim (şekil) hem de içeriklik (muhteva) bakımından tam bir uyumsuzluk, tutarsızlık ve insicamsızlık örneği bir kitaptır. Bir kere sureler, bilimsel bir sıralamaya tabi kılınmış değildir; uzunluk ya da kısalık bakımından tam bir tertipsizlik içerisinde dizilmişlerdir: kimi sureler, ölçüsüz şekilde uzun, kimisi de ölçüsüz şekilde kısadır. Örneğin, Bakara Suresi'nde 286 ayet, A'raf Suresi'nde 206, Al-i İmran Suresi'nde 200, Saffat Suresi'nde 182, En'am Suresi'nde 165 ayet bulunur; buna karşılık Asr, Kevser ve Nasr sureleri sadece üçer ayetten ibarettir; İhlas ile Kureyş sureleri dörder ayetten meydana gelmişlerdir. Uzunluk ve kısalık bu minval üzere gider.

Daha önce değindiğimiz gibi, her ne hikmetse, çok sayıda ayeti kapsayan sureler, kitabın baş tarafına alınmış, az sayıda ayeti kapsayan sureler ise son tarafa konmuştur. Bunun tek istisnası, Kur'an'ın ilk başına konan sure Fatiha Suresi'dir. Bu sure yedi ayetten oluşur. Fakat Fatiha Suresi'ni izleyen Bakara Suresi 286 ayetten oluşur; bunu izleyen Al-i İmran Suresi 195 ayeti kapsar. Beşinci sure olan Maide Suresi 120, altıncı sure olan En'am Suresi 165, yedinci sure olan A'raf Suresi 206, sekizinci sure olan Enfal Suresi 75 ayetten, dokuzuncu sure olan Tevbe Suresi 129 ayetten oluşur. Bu şekilde devam edecek olursak görürüz ki, surelerdeki ayetlerin sayısı, kitabın sonlarına gidildikçe azalmaya başlar; fakat bu azalma yine de tertipli bir sıraya göre değildir. Örneğin, 108. sure olan Kevser Suresi ile 110. sure olan Nasr Suresi her biri üçer ayetten oluşur. 112. sure olan İhlas Suresi 4 ayetten, daha sonraki Felak Suresi 5 ayetten ve nihayet en son sure olan Nas Suresi ise altı kısa ayetten oluşur. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, eğer surelerin ve ayetlerin "iniş" tarihleri kıstas olarak alınmış olsaydı, kuşkusuz ki, ilkönce indiği kabul edilen surenin ya da ayetin başa alınması ve zaman esasına göre sıralama yapılması gerekirdi. Oysa ki, böyle bir yola gidilmemiştir.

Eğer surelerdeki ayet sayısının azlığına ya da çokluğuna göre bir düzenleme düşünülmüş olsaydı, bu takdirde en kısa sureler (örneğin, Asr, Kevser) başa ko-

nur ve diğer sureler, ayet sayısı esasına göre dizilir ve en fazla ayeti kapsayan Bakara Suresi en sona konurdu.

Eğer konu esasına dayalı bir düzenleme yapılmak işlenseydi, bu takdirde her konuya ve soruna ait ayetlerin bir araya getirilmesi ve surelerin de buna göre düzenlenmesi gerekirdi. Örneğin, hukukla ilgili ayetler belli bir düzende olmak üzere, bir bölümde, ibadetle ya da ahlakilikle ya da kıssalarla vd... ilgili ayetler başka bir bölümde olurdu. Oysa ki, birbirleriyle hiçbir şekilde ilgisi bulunmayan konulara ait ayetler iç içedir. Hem de öylesine ki, bazen bir ayetin içinde, birbiriyle ilgisi bulunmayan konulara ait tümceler yer almıştır. Örneğin, yetimlerden ya da evlilik ve boşanmadan söz edilirken, bakarsınız birdenbire şarap ve kumarın fayda ve zararlarına, oradan savaşın Müslümanlara farz kılındığına geçilir, sonra tekrar yetimlere, evlilik ve boşanma konusuna dönülür (Bakara Suresi, ayet 216-251). Müşriklerden ve Yahudilerden söz edilirken, bakarsınız karşınıza boşanma konusunda bir ayet çıkıverir (Ahzab Suresi, ayet 28-32); "*Geceleri pek az uyuyanlar*"dan, "*Seher vaktinde istiğfar edenler*"den ve Tanrı'nın kişilere semada rızık verdiğinden söz edilirken, bakarsınız karşınızda, "*İbrahim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi?*" diye bir ayet belirir ki, İbrahim "Peygamber"in çok yaşlı olan karısının çocuk edinmesi olayıyla ilgilidir (Zariyat Suresi, ayet 15-37); Süleyman "Peygamber'in hikâyesi anlatılırken, birdenbire, "*Biz bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak, mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz...*" şeklindeki bir anlatıma geçilir ve hemen sonra Musa'ya ve ehl-i kitab'a dair konuşmaya atlanır (Bakara Suresi, ayet 102-106); Mağaradaki gençlerin masalı anlatılırken, birdenbire masal yarıda kesilir ve "*İnşallah*" demeden konuşmamak gerektiği hatırlatılır (Kehf Suresi, ayet 23-24); ana bir kardeşlerin miras durumları belirtilirken, konu tamamlamadan fuhuş sorunlarına, oradan Yahudilerle Hıristiyanların peygamberlerine geçilir (Nisa Suresi, ayet 12) ve altmış dört ayetlik bir atlamadan sonra "ana baba bir" ve "baba bir" kardeşlerin miras hakları konusuna dönülür (Nisa Suresi, ayet 176). Bunlara benzer örneklerin ortaya koyduğu gerçek şu ki, Kur'an'daki ayetlerin ve surelerin düzenlenmesinde, bilimselliğe yer veren hiçbir şey dikkate alınmamış, bütün bunlar tamamıyla keyfilik esasına dayalı olarak hazırlanmıştır. Birbiriyle

ilgisi olmayan sorunlar ve olaylar karmakarışık bir şekilde ve hiçbir bilimsel kıstasa dayanılmaksızın, gelişigüzel, düzensiz, uyumsuz ve tutarsız tarzda kitabın orasına burasına oturtulmuştur. Bu kitapta belli bir konunun biteviye işlenmesi ya da bir olayın mantıki bir silsile esasına göre, kesintisiz bir şekilde anlatılması diye bir şey yoktur. Her ne kadar ilerideki sayfalarda bununla ilgili örnekler vereceksek de, burada şimdilik bir iki örnekle yetinelim, "namaz" ve "abdest" konularıyla ilgili ayetleri inceleyelim.

Fıkıh bilginlerine göre namaz kılmak abdestle olur; abdestsiz namaz kılınmaz. Şu durumda, namaz ile abdest sorunlarını içeren hükümlerin bir arada, yan yana ve peşi peşine olmaları gerekirdi. Oysa bu hususlar Kur'an'da, ayrı ayrı ve farklı surelerin farklı ayetleri şeklinde olmak üzere ele alınmıştır; hem de tersyüz edilmiş olarak; yani abdest ile ilgili ayetler, namazla ilgili ayetlerden daha sonra konulmak suretiyle:

Muhammed, namaz kılmanın imandan sonra ilk görev olduğunu daha Mekke döneminde bildirmişti. Ona göre "namaz", Müslümanlar bakımından, "iman"dan sonra en önemli bir görevdi. Namazın en önemli şeklinin cuma namazı olduğunu şu ayetle belirtmişti:

> *"Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın... Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin..." (Cum'a Suresi, ayet 9- 10).*

Bu ayetin Mekke'de indiğini söyleyenler yanında, Medine'de indiğini söyleyenler de vardır.[2] Fakat her ne olursa olsun, şu muhakkak ki, Cum'a Suresi, nüzul (iniş) sırası itibariyle 110. sure olup, Tanrı'dan son olarak indiği söylenen beş sureden biridir. Muhammed, Mekke döneminde Kur'an'a, abdest almakla ilgili herhangi bir hüküm koymuş değildir. Her ne kadar İslamcılar, "*...abdest... Mekke'de namazla beraber farz kılınmış*" derlerse de yanlıştır; çünkü Mekke döneminde abdest konusunu hükme bağlayan bir ayet yoktur. Muhammed, abdestle

[2] Ayetin mekki olduğu İbn Yesar'dan rivayet olunmakta; buna karşın Buharî gibi kaynaklar, bu ayetin Medine'de indiğini rivayet ederler. Bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.6, s.4951.

ilgili ayeti, Medine'ye hicret ettikten çok sonra, Maide Suresi'nin altıncı ayeti olarak Kur'an'a koymuştur:

> *"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman, yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, boy abdesti alın..." (Maide Suresi, ayet 6).*

Maide Suresi ise, "nüzul" (iniş) sırası itibariyle 112. sure olup, Tanrı'dan geldiği söylenen en son üç sureden biridir. Hemen ekleyelim ki, Maide Suresi'nin bu ayetinde "namaza kalkış" değil, sadece "abdest" söz konusu edilmiştir; buradaki amaç, namazı "ibadet" aracı yapmak değil, abdestin nasıl olacağını anlatmaktır. Görülüyor ki ortada, "namaz" ve "abdest" konularıyla ilgili acayip bir durum var; hani sanki Muhammed zamanında Müslümanlar, "abdest ayeti" (yani, Maide Suresi'nin 6. ayeti) ininceye kadar, abdest almadan namaz kılmışlardır!

Gerek bu doğrultudaki düşünceleri ve gerek Kur'an'daki bilimselliğe ters düşen bu acayipliği gidermek amacıyla yorumcular, "abdest ayeti" diye bilinen Maide Suresi'nin bu ayetini, "*Hükmü önce gelip kendisi sonra inen ayetler*"den sayarlar.[3] Kuşkusuz ki, bu iddiaya karşı şu söylenebilir: "*Eğer abdest ile ilgili hüküm daha önce geldi ise, abdest ayetini koymaya niye gerek görülsün?*" Ancak, şeriatçılar öylesine kurnazdırlar ki, "*minareyi çalan kılıfını hazırlar*" tekerlemesi gereğince, buna da yanıt bulurlar ve "*Ayet gelmiştir, çünkü Tanrı abdest işini yerleştirmek, benimsetip sağlamlaştırmak için böyle yapmıştır*" şeklinde konuşurlar.[4] Pek güzel, ama her şeyi en iyi bilen bir Tanrı, bu işleri daha önce hep birlikte yapacak yerde, birini (namazı) öne alıp, diğerini (abdest işini) daha sonraya bırakır mı? Mademki ibadet için namazı ve onunla birlikte abdesti "iman"dan sonra en önemli görev saymıştır. O halde, neden bu iki şeyi birlikte "apaçık" olmak üzere belli etmesin ve neden Mekke döneminde namazı, yıllarca sonra Medine döneminde abdest konusunu ele alsın?

---

3 Suyûti'nin El İtkan Fi Ulûm'l-Kur'an adlı yapıtından aktarma için bkz. Turan Dursun, age, c. 1, s.20.

4 Dürer gibi kaynaklardan çıkma bu iddialar için bkz. Turan Dursun, age, c.1, s.21.

Bir başka örnek olmak üzere Uhud Savaşı ile ilgili ayetlere göz atalım. Bu ayetler, tertipsiz ve dağınık olarak Al-i İmran Suresi'ne serpiştirilmiştir (Al-i İmran Suresi, ayet 154, 157, 168), hem de önce gelmesi gereken ayetler sonraya bırakılmak suretiyle. Örneğin, Al-i İmran Suresi'nin 168. ayetinde, Uhud Seferi'ne katılıp da ölenlerin ailelerinin "(*Evlerinde*) *oturup da kardeşleri hakkında, 'Bize itaat etselerdi, ölmezlerdi...*" diye yakındıkları yazılı. Her ne kadar ayetin devamı, "*... 'Eğer doğru sözlü insanlar iseniz, canlarınızı ölümden kurtarın bakalım' de*" ise de, "*Bize uysalardı öldürülmezlerdi*" şeklindeki yakınmanın asıl karşılığı, Al-i İmran Suresi'nin daha önceki 154. ayetinde bulunmaktadır:

> *"Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, İçinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekini temizlemek için (böyle yaptı)..." (Al-i İmran Suresi, ayet 154).*

Yani, güya Tanrı demektedir ki, Uhud Savaşı'na çıkmayıp, evlerinde kalmış olsalar bile, ölümleri yazılmış olan Müslümanlar, her ne suretle olursa olsun öleceklerdi. Çünkü güya Tanrı, onları sınamak için öldürtecekti.[5]

Görüldüğü gibi, Al-i İmran Suresi'nin 168. ayetindeki, "*...Bize itaat etselerdi, ölmezlerdi*" şeklindeki yakınmaların karşılığı, daha önceki 154. ayetle karşılanmış olmaktadır. Yani, yakınmadan söz edilmeden yakınmanın karşılığı verilmiştir.

***

Öte yandan, Kur'an'daki sureler ve ayetler, fikir ya da olay silsilesine göre düzenlenmiş değildir; bilimsel bir kıstas içerisinde bölümlere ve kesimlere ayrılmış da değildir. Bölüm işini gören sureler, bölüm başlığı ile ilgisiz hükümlerden ve olaylardan oluşmuştur. Nice örnekten birisi şudur:

5 Elmalılı H. Yazır, age, c.2, s. 1208.

Kur'an'ın üçüncü suresinin başlığı Al-i İmran'dır. Yorumcuların bildirmelerine göre, "İmran ailesi"nden söz eden ayetleri kapsadığı için, sure "Al-i İmran" adını taşır ve iki yüz ayetten oluşur. Başlığa bakarak sanırsınız ki, bu sure İmran ailesiyle ilgili bilgiler verecektir. Oysa sure, İmran ailesini konu edinmiş olarak söze başlamaz; baştan otuz iki ayet "İmran'la ilgisi olmayan hususları kapsar. "İmran" adı sadece 33. ve 35. ayetlerde geçer.

Gerçekten de, "Al-i İmran" Suresi, "Elif, Lâm, Mîm" şeklindeki anlaşılması imkânsız bir ayetle başlar; sonra Tanrı'nın yüceliğine, insanları ana rahminde dilediği gibi şekillendirdiğine, Kur'an'ı indirdiğine, ayetleri "muhkem" ya da "müteşabih" olmak üzere nitelendirdiğine, inkârcıları lanetlediğine dair ayetler yanında; Firavun'un yaptıklarına, Bedir Savaşı'na, Kitaplıların (Yahudilerin ve Hıristiyanların) sapıklıklarına ve bunlar gibi birbiriyle ilgisi olmayan hususlara değinerek devam eder. 33. ayete gelince, "*Allah birbirinden gelme bir nesil olarak, Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesi ile İmran ailesini seçip âlemlere üstün kıldı...*" (Al-i İmran Suresi, ayet 33-34) der. Bunu, "*İmran'ın karısı şöyle demişti: 'Rabbim! Karnımdakini azatlı bir kul olarak sırf sana adadım. Adadığımı kabul buyur...*" (Al-i İmran Suresi, ayet 35) şeklindeki bir ayet izler. Bundan sonra Meryem'in İsa'yı doğurmasıyla ve ayrıca İsa ile ilgili haberlere geçilir (Al-i İmran Suresi, ayet 36-60). Meryem'den söz edilmekle beraber, onunla ilgili hususlar burada tamamlanmış değildir. Meryem hakkında biraz daha bilgi edinebilmek için, 16 surelik bir atlama ile Meryem Suresi'ne geçmemiz ve orada Meryem'in İsa'yı nasıl doğurmuş olduğuna dair olan ilk 29 ayeti okumamız, sonra 33 surelik yeni bir atlama ile Tahrim Suresi'nin 12. ayetine göz atmamız gerekir. Zira orada, "*...Biz ona (İmran kızı Meryem'e) ruhumuzdan üfledik ve (o) Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendi*" (Tahrim Suresi, ayet 12) diye yazılıdır. Ve Kur'an'ın, 3., 19. ve 66. sıralarında yer alan bu surelerin nüzul (iniş) sırası daha da şaşırtıcıdır; Meryem Suresi 44. sırada, Al-i İmran Suresi 89. sırada ve Tahrim Suresi 107. sırada bulunmaktadır. Yukarıda değindiğimiz ayetleri, surelerin "nüzul" sırasına göre okuyacak olursanız, daha da anlaşılamaz durumlarla karşı karşıya kalırsınız.

Fakat her ne olursa olsun, yukarıda görüldüğü gibi, Al-i İmran Suresi'nde yer alan 200 ayetten sadece dördü "İmran"dan ve karısından söz eder (Al-i İmran Suresi, ayet 33-35); bunlar dışında 11 ayet, İmran'ın karısından olma Meryem ile ve Meryem'in İsa'yı doğurmasıyla ilgilidir (Al-i İmran Suresi, ayet 36-48). Bunlar dışında kalan ayetler, Muhammed'in Yahudilerle olan ilişkilerini, Yahudilerin "kötülükleri"ni, Müslümanların durumunu ve Uhud Savaşı'nda Kureyşlilere karşı tutumunu, Uhud'dan önce olmuş Bedir Savaşı'nı vd... anlatır. Daha başka bir deyimle, 200 ayetlik Al-i İmran Suresi'nde, İmran'la ilgili olarak doğru dürüst bir bilgi edinmek mümkün değildir.

Öte yandan, "Al-i İmran Suresi"nde adı geçen "İmran", Hıristiyan inanışına göre, İsa'nın büyükbabası sayılır ve İsa'yı doğuran Meryem'in anası Hanna'nın -ki Faruz'un kızı olarak bilinir- kocasıdır. Oysa "İmran ailesi" ile ilgili yukarıdaki ayette (yani, Al-i İmran Suresi'nin 33. ayetinde) "İbrahim ailesi" de zikredilmiştir. Tevrat'taki anlatışa ve Yahudi inanışlarına göre İmran, İbrahim'in torunlarından olup, Musa'nın, Harun'un ve Meryem'in babalarıdır. Daha başka bir deyimle, "İmran ailesi" denince akla ilk gelen şey Musa'nın babası olan İmran'ın oluşturduğu ailedir; ama Kur'an'da bu ayrıma yer verilmez ve hangi İmran ailesinden söz edildiği belli edilmez. Aksine, her iki İmran ve her iki Meryem, birbirleriyle karıştırılmış gibidir. Çünkü bir kere Meryem Suresi'nde, İsa'nın anası Meryem'den söz eden ayetleri okurken, karşımıza, birdenbire, "*Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi*" (Meryem Suresi, ayet 28) diye bir ayet çıkmakta. Oysa Harun, biraz önce değindiğimiz gibi, Musa'nın kardeşi olup, İbrahim'in torunu diye bilinen İmran'ın çocuklarından biridir. Ve onların babaları olan İmran ile Kur'an'da Meryem'in babası olarak belirtilen İmran, 1700 yıllık bir zaman aralığıyla yaşamış olan kimselerdir.[6] Nitekim, Kur'an'ın pek çok yerinde Harun, hem Musa'nın hem de Meryem'in kardeşi olarak belirtilmiştir. Örneğin, Ta-Ha Suresi'nde, Musa'nın Tanrı'ya, "*Ailemden kardeşim Harun'u da bana yardımcı olarak ver*" ya da "*Harun'la beni güçlendir,*

6 Her ne kadar yorumcular, burada geçen Harun'u, Musa'nın değil, İsa'nın anası olan Meryem'in kardeşi olarak gösterirlerse de, yalandır. Harun'un kız kardeşi olan Meryem, aynı zamanda Musa'nın da kız kardeşi olup, İbrahim'in torunlarından olan İmran'ın kızıdır; bu itibarla İsa'nın anası ile bir yakınlığı yoktur.

onu işimde bana ortak yap..." (Ta-Ha Suresi, ayet 31-35) diyerek dua ettiği, Tanrı'nın bu duayı kabul ettiği ve "(*Ey Musa*) *Haydi sen ve kardeşin (Harun) gidin ayetlerimle. İkiniz de beni anmakta gevşeklik göstermeyin...*" diyerek karşılık verdiği yazılıdır (bkz. Ta-Ha Suresi, ayet 42-45, 49-50, 92-94). Görülüyor ki, "*İmran ailesi*" konusu, Kur'an'ın çeşitli surelerinin çeşitli ayetlerine dağılmış olarak ve karmakarışık bir şekilde anlatılmış bulunmaktadır.

Kur'an'daki sıraya göre, "Al-i İmran"dan sonra gelen dördüncü sure "Nisa" başlığını taşır. Her ne kadar Kur'an'da dördüncü sure olarak yer almış ise de, nüzul (iniş) sırasına göre 92. sure olarak bilinir. "Nisa" sözcüğü, "kadınlar" demek anlamına geldiği için, sanılır ki bu sure kadınların kişisel, hukuksal ve sosyal bakımdan durumlarını ele alacak, bunları belli konular ve bilimsel bir sıra esasına göre hükme bağlayacaktır. Oysa böyle değil; çünkü her ne kadar Nisa Suresi'nde, kadınlarla ilgili bazı ayetler bulunmakla beraber bunlar, bilimsel bir düzenleme ile konmuş olmadıktan başka, kadın sorunlarını yeterince ve gereğince kapsar nitelikte şeyler de değildir. Kadınlarla ilgili önemli sorunlar, Kur'an'ın diğer surelerinin çeşitli ayetleri arasında yer almıştır. Gerçekten de, 176 ayetten oluşan Nisa Suresi'nin ilk 36 ayetinde, kadın sorunları konusunda bir şey yoktur. 36 ayet boyunca, Tanrı'nın insanı "bir tek nefisten" ve eşini de ondan yarattığı; insanların Allah'a ve akrabalık haklarına riayetsizlikten sakınmaları gerektiği; yetimlere haksızlık edilmemesi; erkeklerin dörde kadar kadın ve diledikleri sayıda cariye alabilecekleri; kadınlara mehirlerini gönül rızasıyla vermeleri gerektiği; evlilik çağına gelen yetimlere mallarının verilmesi; miras mallarının paylaşılmasında, kadınlara, erkeklere oranla yarım pay verilmesi; fuhuş yapmanın sonuçları; boşama hakkının erkeklere ait olduğu; erkekler için haram sayılan kadınların kimler oldukları gibi hususlar belirtilmiştir. Geri kalan 140 ayet, başka konulara ve sorunlara ayrılmıştır. Kadınlarla ilgili hükümlerin pek çoğu, Kur'an'ın başka surelerine dağıtılmıştır. Örneğin, gebe kadınlar hakkında Talak Suresi'nin 4. ve 6. ayetlerinde; çocuk doğurmuş olan kadınlar hakkında Bakara Suresi'nin 233. ayetinde; aybaşılı kadınlar hakkında Bakara Suresi'nin 22. ayetinde; hiç aybaşı görmemiş ya da aybaşından kesilmiş kadınlar hakkında, Talak Suresi'nin 4. ayetinde; evde kalmış kadınlar hakkında Nur Suresi'nin 60. ayetinde; kısır kadınlar

hakkında, Al-i İmran (ayet 40), Meryem (ayet 5, 8), Zariyat (ayet 29) surelerinde; dul kadınlar hakkında Tahrim Suresi'nin 5. ayetinde; kızlar hakkında Tahrim (ayet 5) ve Vakıa (ayet 37) surelerinde; kötü kadınlar hakkında, Nur Suresi'nin 26. ayetinde; güzel huylu kadınlar hakkında, Rahman Suresi'nin 70. ayetinde; iyiliksever ve Tanrı'yı anar kadınlar hakkında Ahzab Suresi'nin 29. ve 35. ayetlerinde; tevbe eden ve kocalarının mallarını koruyan kadınlar hakkında, Tahrim Suresi'nin 5. ayetinde; hırsız kadınlar hakkında Maide Suresi'nin 38. ayetinde hükümler vardır. Görülüyor ki, kadınlarla ilgili sorunlar, pek dağınık bir şekilde Kur'an'ın orasına burasına serpiştirilmiş bulunmakta. Nisa Suresi'nde bu sorunların pek az bir kısmı bulunmakta. Bu itibarla, surenin "kadınlar" (Nisa) anlamına gelen başlığı ile içeriği arasında pek büyük bir ilişki yok!

Al-i İmran ve Nisa surelerini biraz ileride tekrar ele alacağımız için, burada şimdilik şunu belirtmekle yetinelim ki, Kur'an'ın her suresinde, surenin başlığı ile içeriği arasında uyumsuzluklar bir yana, bir de anlatış bakımından kopukluklar, hiç yeri yokken bir konudan bir başka konuya atlamalar, birbiriyle hiç ilgisi olmayan sorunlara dalmalar, bir olayı anlatırken anlatılanı yarıda kesip bir başka olaya sıçramalar, hukukla ilgili bir kural yanında, ibadetle ya da hurafe ile ilgili kurallara atlamalar görülür. Belli bir konuda düzenli olarak bilgi vermek diye bir şey yoktur: örneğin, dünyevi nitelikte hüküm konurken, bu iş daha tamamlanmadan, uhrevi nitelikte ya da batıl inanç doğrultusundaki hususlara ve o bitmeden bir başka masala geçilir; oradan ticaretle ilgili sorunlara el atılır; bu arada kadınlarla ilgili bazı hususlara değinilir, oradan cennetin ceylan gözlü hurilerine ya da cehennem tehditlerine, oradan da şiddet ve savaş yollarına sapılır; kısacası, karmakarışık usullerle Tanrı'nın söylemek istedikleri anlatılır.

***

Evet, Kur'an, bütünü itibariyle, karşımıza tutarsızlıklarla, uyumsuzluklarla ve anlaşılmazlıklarla dolu içerikte (muhtevada) olarak çıkmakta. Bunun böyle

olduğunu anlatmaya ciltler dolusu kitap yetmez. Biz burada, sadece birkaç örnekle yetineceğiz:

Kur'an'ın ilk başlarında ikinci sure olarak yer alan Bakara Suresi, "Elif, Lam, Mîm" şeklindeki bir ayet ile başlar; bununla ne anlatılmak istenmiştir, bilinmez! Daha önce de değindiğimiz gibi, Kur'an'ın çoğu surelerinin başında "el-hurûful-mukatta" adı verilen bu tür "harfler" vardır ki, anlamı açık olmadığı için, yorumculardan bazılarına göre "müteşabih" ayetlerden sayılır ve bunların gerçek anlamının sadece Tanrı tarafından bilindiği anlatılır. Pek güzel, ama "*Eğer sadece kendi bilecek idiyse Tanrı bu ayetleri ne için koymuştur*?" diye sormak mümkün! Fakat muhtemelen böyle bir sorunun dinsizlik demek olacağı düşünüldüğü için, yorumculardan bir kısmı, bu harflere birtakım anlamlar vermeye çalışırlar; ancak bu çabalarıyla işi biraz daha anlaşılmaz kılarlar. Çünkü onlara göre, güya Tanrı bu harfleri, dikkatleri toplamak için koymuştur! Ya da güya öğrenmenin harflerle başladığını anlatmak için koymuştur! Yine güzel, ama eğer maksat bu ise, neden Tanrı bu maksadını açıkça ortaya koymaz ve kullarını tartışmaya sürükleyip birbirine katar!

Bakara Suresi'nin bu anlaşılması mümkün olmayan birinci ayetinden sonra, Kur'an'ın "şüphe" götürmeyen bir kitap olduğunu ve "müttakilere" (yani, Tanrı'nın azabından korkan ve onun buyruklarına karşı gelmekten sakınanlara) "yol gösterici" nitelikte olduğunu bildiren ikinci ayet gelir. Bunu da üçüncü ayet izler:

> *"Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar" (Bakara Suresi, ayet 3).*

Burada geçen "*onlar*" deyimi, Kur'an'a inanmış olup, onun buyruklarına uyanlar için kullanılmıştır. "*Gayba inanırlar*" deyimi "*görülmeyene inanırlar*" demektir ki, burada, "*Tanrı'ya inanırlar*" anlamına gelmektedir. Ayetin geri kalan kısmı, "*namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar*" şeklinde. Görülüyor ki, burada söz konusu edilen şey, "namaz" ile "zekât"tır. Daha ilk başlarda yer alan bu ayeti okurken sanırsınız ki, İslam bu iki temel üzerine oturtulmuştur. Oysa İslam'ın, "gayba iman"dan sonra beş temel şartı vardır ki, bunlar, "*kelime-i şahadet, namaz, zekât, oruç ve hac*" olarak ta-

nımlanır. Ancak, Bakara Suresi'nin üçüncü ayetinde, bu beş temel şarttan sadece ikisi, yani sadece "namaz" ile "zekât" zikredilmiştir. Diğer üç temel şart, Kur'an'ın başka yerlerinde yer alacaktır. Örneğin, hac göreviyle ilgili olarak "*...insanları hacca çağır...*" şeklindeki sözleri kapsayan ayet, Kur'an'ın 22. suresi olan "Hac" Suresi'nin 27. ayeti olarak yer almıştır. Kâbe'yi "hac" biçiminde ziyaret etmenin, Müslümanlar için bir görev olduğu, "Al-i İmran" Suresi'nin 97. ayetiyle belirtilmiştir. Hac aylarının ne olduğu, Bakara Suresi'nin 189. ve 197. ayetlerinde; hac sırasında "Safa" ile "Merve" tepeleri arasında koşmak gerektiği, Bakara Suresi'nin 235. ayetinde; Mina'daki ibadetin iki günde bitirilmesi, Bakara Suresi'nin 203. ayetinde; Hac sırasında ihramdayken avlanmanın haram ya da sevap olduğu Maide Suresi'nin 1. ve 2. ayetlerinde; haccın üç temelinin ne olduğu Maide Suresi'nin 95. ve 97. ayetlerinde; "büyük hac günü"nün ne olduğu, Tevbe Suresi'nin 1. ve 3. ayetlerinde bildirilmiştir. Görüldüğü gibi, hacla ilgili sorunlar, çeşitli surelerin çeşitli ayetlerinde ve kopuk kopuk olmak üzere ele alınmış bulunuyor.

"Oruç" konusunda da aynı kopukluk söz konusu! Kur'an, İslam'ın bu diğer temel şartına, Bakara Suresi'nin 183. ayetinde değinerek şöyle demektedir:

> *"Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelmiş geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi, size de farz kılınmıştır. Umulur ki, korunursunuz. Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı)..." (Bakara Suresi, ayet 183-185).*

Oruç gecesinde, kadınlara yaklaşmanın "helal" olduğu, sabah aydınlığının gece karanlığından ayırt edilmesine kadar yemek yiyip, sonra akşama kadar orucu tamamlamanın gerekli bulunduğu, yine Bakara Suresi'nin 187. ayetinde belirtiliyor.

Dikkat edileceği gibi, Kur'an'ın daha bu ilk başlangıcında, İslam'ın temel beş şartı konusunda göze batar nitelikteki kopukluklar ve anlaşılmazlıklarla karşı karşıya bulunmaktayız.

Şimdi, yukarıda kaldığımız yerden devam edelim ve Bakara Suresi'nin 4. ayetine geçelim: burada, Tanrı'nın Muhammed'e şöyle dediği yazılıdır:

"Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar" (*Bakara Suresi, ayet 4*).

Görülüyor ki, ayet, Muhammed'e "indirilen" şey ile -ki bu "Kur'an" oluyor-, Muhammed'den önce "indirilen" şeyden söz etmekte. Pekiyi, ama nedir bu "önce indirilen" şey? Bunu anlamak için, yine Kur'an'ın başka yerlerine göz atmak gerekiyor. O zaman öğreniyoruz ki, Tanrı, daha önce Yahudilerden Musa'ya Tevrat'ı, Davud'a Zebur'u ve İsa aracılığıyla Hıristiyanlara da İncil'i vermiştir. Örneğin, Kur'an'ın 28. sırasında yer alan Kasas Suresi'nde, "A*ndolsun biz... Musa'ya... o kitabı (Tevrat'ı) vermişizdir*" (Kasas Suresi, ayet 43) diye yazılı. Beşinci sure olan Maide Suresi'nde de, "*Onların ardından... Meryem oğlu İsa'yı gönderdik. Ona İncil'i verdik...*" deniyor (Maide Suresi, ayet 46). Pek güzel, ama acaba Tanrı, Bakara Suresi'nin 4. ayetinde, "*Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler...*" derken, neyi kastetmiştir? Kur'an'a uymak gerektiği gibi, Tevrat'a, Zebur'a ve İncil'e de uyulmasını mı emretmiştir? Eğer bu böyle ise, Kur'an'dan daha önce gönderilmiş olan kitapların, yani Tevrat ile İncil'in tahrif edilmiş olduklarına ve bu nedenle Kur'an'dan başka uyulacak kitap bulunmadığına dair ayetlere ne demeli? Gerçekten de, Kur'an'ın birçok yerinde, Yahudilerin ve Hıristiyanların, kendilerine verilen kitapları tahrif ettikleri (örneğin, Al-i İmran Suresi, ayet 78, 187-188) ve bu nedenle Kur'an'dan başka uygulanacak kitap olmadığı bildirilmektedir. Yani, Müslümanlar gibi Yahudilerin ve Hıristiyanların da uygulayacakları tek kitap Kur'an olmaktadır. Nitekim Nisa Suresi'nde, "*Ey ehl-i kitab! Size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimiz (Kur'an'a) iman edin. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir*" (Nisa Suresi, ayet 47; ayrıca bkz. Beyyine Suresi, ayet 1-4). Bu böyleyken, yani daha önceki kitaplar (Tevrat ve İncil) tahrif edilmişken, Bakara Suresi'nin bu 4. ayetinde yer alan, "*Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar*" (Bakara Suresi, ayet 4) şeklindeki sözlerin anlamı olur mu?

Bu hususlarla ilgili örnekleri çoğaltmak kolay; fakat anlatmak istediğimiz şudur ki, Bakara Suresi'nin 2. ayetinde, Muhammed'e indirilmiş olan Kur'an'a uymak gerektiği bildirilmişken, bir ayet atlama ile yani Bakara Suresi'nin 4. ayetiyle, Muhammed'den önce indirilmiş kitaplara Tevrat ile İncil'e iman etmek ge-

rektiği emredilmekte! Bu çelişkiyi çözebilmek için, Kur'an'ın daha sonra gelen surelerini ya da ayetlerini önceden okuyup bilmek gerekiyor! Daha başka bir deyimle, Kur'an'ı baştan sona doğru değil, sondan ya da orta kısımlardan başlayıp başa doğru gelmek, yani Bakara Suresi'nin bu ilk ayetlerini okumak gerekiyor. Bunları yapınca şu anlaşılıyor ki, daha önceki kitaplar (Tevrat ve İncil) değiştirilmiş, tahrif edilmiş olduğu için, Yahudiler ve Hıristiyanlar bakımından uygulanması gereken tek bir kitap vardır, o da Kur'an'dır.

Bakara Suresi'nin yukarıda değindiğimiz ayetlerinden sonrakileri okumaya devam edecek olursak, konular ve sorunlar bakımından aynı uyumsuzluklara, kopukluklara, çelişki ve anlaşılmazlıklara tanık oluruz. Gerçekten de, bu surenin ilk 29 ayeti boyunca, Tanrı'dan başka "Tanrı" olmayışından, "iman"dan, "kâfir"lerden, "münafık"lardan, vb... söz edilirken (Bakara Suresi, ayet 2-29), birdenbire Tanrı'nın meleklere hitaben, "*Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım...*" (Bakara Suresi, ayet 30) dediği görülür! Hemen bir ayet sonra, "*Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti...*" (Bakara Suresi, ayet 30) diye yazılı! Ama ortada henüz Âdem yok! Daha başka bir deyimle Tanrı, daha evreni, evrendeki varlıkları, bu arada Âdem'i (yani, insanı) nasıl ve ne şekilde yarattığını anlatmaya başlamadan önce, "inanan"lardan ya da "inanmayan" insanlardan söz etmekte! Oysa mantıken ve bilimsel olarak yapılması gereken şey, önce evrenin, varlıkların ve insanın (Âdem'in) yaratılışını, yaratılıştan sonra insanların ne yaptıkları, tutum ve davranışlarını anlatmaktı. Oysa böyle yapacak yerde Tanrı, Kur'an'ın baştan ikinci sırasında yer alan Bakara Suresi'nin en başına, bunlarla ilgisi bulunmayan 29 ayet koyuyor ve sonra 30. ayetle meleklere, "*Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım*" (Bakara Suresi, ayet 30) diye sesleniyor. Buna karşı melekler de ona, "*...Bizler hamdinle seni tespih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?*" diye soruyorlar. Tanrı da onlara, "*Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim*" (Bakara Suresi, ayet 30) diye karşılık veriyor. Bunu izleyen ayette, Tanrı'nın Âdem'e, eşyanın ve her şeyin adını öğrettiği ve meleklere dönerek, "*...Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin*" dediği yazılı (Bakara Suresi, ayet 31). Güya, bu soruyu sormakla melekleri sınamakta ve onların Âdem'e nazaran daha aşağı durumda

olduklarını kanıtlamaya çalışmaktadır Tanrı! Ancak, Âdem kimdir; Tanrı onu ne zaman, nasıl ve neden yaratmıştır; peygamber midir; eşi var mıdır; var ise o nasıl ve neden yaratılmıştır, bunlar burada belli edilmiyor! Bu konularda fikir edinebilmek için, Kur'an'ın başka surelerine atlamak, başka ayetlerine başvurmak gerek. Örneğin, Secde Suresi'nde -ki Kur'an'ın 32. sırasında yer almıştır-, Âdem'in çamurdan yaratıldığı (Secde Suresi, ayet 6-9); Al-i İmran Suresi'nde Tanrı'nın Âdem'i seçtiği (Al-i İmran Suresi, ayet 33); Zümer Suresi'nde Âdem'i ve Âdem'den de eşini yarattığı (Zümer Suresi, ayet 6); A'raf Suresi'nde -ki 7. suredir-, Âdem'in eşiyle birlikte şeytan tarafından kandırıldığı ve bunun üzerine her ikisinin de cennetten atıldıkları yazılıdır (A'raf Suresi, ayet 19-22, 24-25). Görüldüğü gibi, her şey kopuk kopuk anlatılmakta.

Eğer Âdem'le ilgili yukarıdaki hususları, surelerin ve ayetlerin nüzul (iniş) sırasına göre bellemeye kalkışacak olursak, konunun biraz daha anlaşılamaz şekle girdiğine tanık oluruz; çünkü Bakara Suresi 87. sırada, Secde Suresi 75. sırada, Al-i İmran Suresi 89. sırada, A'raf Suresi 39. sırada olmak üzere inmiş sayılırlar.

Şimdi, biraz önce kaldığımız yere dönelim ve Tanrı'nın, "*...Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin*" (Bakara Suresi, ayet 31) diyerek sorduğu soruyu ele alalım. Melekler bu soruyu bir türlü cevaplandıramazlar; cevaplandıramayınca, Tanrı Âdem'e emreder;

"Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklere anlat..."

Pek güzel, ama "*eşyanın isimleri*" derken, Tanrı neyi kastediyor, belli değil! Bu konuda yorumcular çeşitli şeyler rivayet ederler. Kimine göre bu isimler insanların birbirleriyle tanışmalarına, anlaşmalarına sebep olan isimlerdir; örneğin, insan, hayvan, yerküre, deniz, dağ vd... gibi her şeyin ismi. Kimine göre duygular, nitelikler, keyfiyetler... Fakat her ne olursa olsun, Tanrı, bu şekilde buyurduktan hemen sonra, melekleri ve cinleri Âdem'e secde ettirmeye çalışır (Bakara Suresi, ayet 32- 33). Sonra da, "*Ey Âdem! Sen ve eşin beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yiyin; sadece*

şu ağaca yaklaşmayın..." (Bakara Suresi, ayet 35) der. Fakat şeytan Âdem'le eşinin ayaklarını kaydırıp, onların cennetten atılmalarına sebep olur (Bakara Suresi, ayet 36-39). Dikkat edileceği gibi, bu anlatılanların hepsi de anlaşılmazlıklar ve kopukluklarla dolu: Şeytan ne yapmıştır, Âdem ile eşine neler vaat etmiş ve onların ayaklarını ne şekilde kaydırmıştır, belli değil! Âdem'in eşi nereden çıktı, adı nedir, bunlar burada anlatılmıyor! Çünkü Âdem'le ilgili hikâye burada birdenbire kesiliyor ve karşımıza bambaşka bir konu çıkıveriyor ki, o da İsrailoğullarının tarihi ile ilgili! Şöyle başlar:

> *"Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vaat ettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun" (Bakara Suresi, ayet 40).*

Ve bu söylenenler de, tıpkı diğerleri gibi, bilinmeyen ve anlaşılamayan şeylerle dolu: bir kere kimdir bu İsrailoğulları? Nereden türemişlerdir? Tanrı'nın onlara verdiği nimetler nedir ki, hatırlatmada bulunuluyor? Onlardan aldığı söz nedir ki, "*bana verdiğiniz sözü yerine getirin*" diyor? Sözlerini yerine getirdikleri takdirde onlara vereceğini söylediği vaat nedir? Hiçbir şey belli değil! Çünkü daha önceki ayetlerde bu hususlar hiç belirtilmemiş! Ve Tanrı devam ediyor:

> *"Elinizdeki (Tevrat'ın aslını) tasdik edici olarak indirdiğime (Kur'an'a) iman edin. Sakın onu inkâr edenlerin ilki olmayın! Ayetlerimi az bir karşılık ile satmayın, yalnız benim azabımdan korkun" (Bakara Suresi, ayet 41).*

Yine anlaşılmazlıklarla karşı karşıyayız! Neden dolayı Tanrı, İsrailoğullarına Tevrat yerine Kur'an'a iman etmelerini söylemekte? Neden dolayı, "*...Ayetlerimi az bir karşılık ile satmayın*!" diye onları ikaz etmekte, belli değil! Ve bunları belli etmeden Tanrı İsrailoğullarına namaz kılmalarını, zekât vermelerini emrediyor (Bakara Suresi, ayet 43-46) ve sonra, "*Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi (bir zamanlar) cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın*" (Bakara Suresi, ayet 47) diyerek, birkaç ayet önce yapmış olduğu hatırlatmayı, "*...sizi (bir zamanlar) cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın*", eklemesiyle yineliyor. Yeryüzünde birçok ümmet varken, neden dolayı İsrailoğullarını üstün kılıp onlara nimetler

vermiştir ve neden dolayı şimdi onlardan şikâyetçidir, belli değil! Bunlar belli değilken, konuşmasına şöyle devam ediyor Tanrı:

> *"Hatırlayın ki, sizi, Firavun taraftarlarından kurtardık. Çünkü onlar size azabın en kötüsünü reva görüyorlar; yeni doğan erkek çocuklarınızı kesiyorlar (fenalık için), kızlarınızı hayatta bırakıyorlardı. Aslında o size reva görülenlerde Rabbinizden büyük bir imtihan vardı"* (Bakara Suresi, ayet 49).

Yine bilinmezlikler içindeyiz! Neden dolayı Firavun taraftarları, İsrailoğullarının yeni doğan erkek çocuklarını kesip kızları bırakıyorlardı da, Tanrı İsrailoğullarını onlardan kurtarmıştır? Bu ayeti 50. ayet izliyor:

> *"Bir zamanlar biz sizin için denizi yardık, sizi kurtardık. Firavun'un taraftarlarını da, siz bakıp dururken denizde boğduk"* (Bakara Suresi, ayet 50).

Neden dolayı deniz yarılıyor ve yarılan bu deniz hangi denizdir, belli değil! Bu ayetten sonra karşımıza 51. ayeti çıkıyor:

> *"Musa'ya kırk gece (vahyetmek üzere) söz vermiştik. Sonra haksızlık ederek buzağıyı (Tanrı) edindiniz"* (Bakara Suresi, ayet 51).

Kimdir bu Musa? Babası kimdir? Kimden doğmuştur? Kimler tarafından yetiştirilmiştir? Buzağının İsrailoğulları tarafından "Tanrı" edinilmesi nasıl olmuş, hiçbir şey belli değil! Daha sonraki ayetlerde Musa ile kavmi arasındaki çekişmeler ele alınmış. "*Cumartesi günü azgınlık*" ettikleri için, İsrailoğullarının "*aşağılık maymunlar*" şekline dönüştürüldükleri bildiriliyor (Bakara Suresi, ayet 65-66). Musa'nın, kavmine bir sığır kesmelerini emrettiği, fakat kavminin kendisini alaya aldığı ekleniyor (Bakara Suresi, ayet 67-71). Ve sonra Tanrı, "*Hani siz bir adam öldürmüştünüz de, onun hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hâlbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktır*" (Bakara Suresi, ayet 72) diye devam ediyor. Öldürülen adam kimdir? Neden dolayı öldürülmüştür? Bunlar belirtilmeden, Tanrı'nın, "*Haydi şimdi (öldürülen) adama, (kesilen ineğin) bir parçasıyla vurun*" dediği ve "*Böylece Allah, ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye ayetlerini gösterir*" diye eklediği görülmekte (Bakara Suresi, ayet 73). Bunu izleyen ayetlerde,

İsrailoğullarının Tanrı emirlerine başkaldırmaları, Tanrı ile çekişmeleri belirtiliyor (Bakara Suresi, ayet 74-86). Ve yine birdenbire, "*Andolsun ki, biz Musa'ya kitabı verdik. Ondan sonra art arda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da mucizeler verdik. Ve onu Ruhül Kudüs ile destekledik. (Ne var ki) gönlünüzün arzulamadığı şeyleri söyleyen bir elçi geldikçe ona karşı büyüklük tasladınız. (Size gelen) peygamberlerden bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürdünüz*" (Bakara Suresi, ayet 87) şeklindeki bir konuşma ile Tanrı, İsrailoğullarına yeniden sitem etmeye başlar. Bu arada onları Kur'an'a ve Muhammed'e inanmamakla suçlar (Bakara Suresi, ayet 88-91) ve sonra Muhammed'e hitaben, "...(*Ey Muhammed*), *onlara, 'Şayet siz gerçekten inanıyor idiyseniz, daha önceki Allah'ın peygamberlerini neden öldürüyordunuz?' deyiver*" der (Bakara Suresi, ayet 91). Sonra, yine Musa ile Yahudiler arasındaki çekişmelere ve Kur'an'ın Muhammed'e indirilmesine değinir (Bakara Suresi, ayet 92-101); sonra Süleyman'ın hükümdarlığına geçer (Bakara Suresi, ayet 102); sonra iman edenlere buyruklar indirir (Bakara Suresi, ayet 103-104) ve Yahudilerden ve Hıristiyanlardan Müslümanlara hayır gelmeyeceğini bildirir (Bakara Suresi, ayet 105). Daha sonra, Yahudilerle Hıristiyanların çekişmelerinden ya da kâfirliklerinden söz eder (Bakara Suresi, ayet 106-121). Yine birdenbire Yahudilere, "*Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi (bir zamanlar) cümle âleme üstün kılmış olduğumu hatırlayın*" (Bakara Suresi, ayet 122) diyerek, daha önce birçok kez söylemiş olduğu hatırlatmayı aynen yineler. Ve sonra İbrahim hikâyesine geçer: "*Bir zamanlar, Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince, 'Ben seni insanlara önder yapacağım' demişti...*" (Bakara Suresi, ayet 124) diyerek, onun İsmail ile birlikte Kâbe'nin yapımı işine başlayışını anlatır (Bakara Suresi, ayet 125 vd...). Oysa ki İbrahim, Musa'dan, Süleyman'dan, İsa'dan vd... çok önce yaşamıştır. Ve işte Tanrı, olayları tersyüz ederek, bir süre bu şekilde konuştuktan sonra, tekrar "*Tanrı'nın tek oluşu*" konusuna döner (Bakara Suresi, ayet 164-167); sonra "*haramlar*" konusuna geçer (Bakara Suresi, ayet 168 vd...) sonra "*kısas*" ve "*vasiyet*" gibi ceza ve hukuk konularına değinir (Bakara Suresi, ayet 17-183), sonra dinle ilgili olarak oruç konusuna yer verir (Bakara Suresi, ayet 188 vd...). Bu arada, "*Birbirinizin mallarını yemeyin, rüşvetle hakimlere*

koşmayın” der (Bakara Suresi, ayet 188) ve hemen ardından haccın ifası için yeni doğan aylardan söz eder; ederken hiç ilgisi olmadığı halde, “*Evlere arka tarafından değil, ön kapısından girin*” diye ekler (Bakara Suresi, ayet 189); hemen peşinden “(*müşrikleri*) *bulduğunuz her yerde öldürün*!..” diye emirler verir (Bakara Suresi, ayet 191); ve sonra fitneden, haram aylardan, Allah yolunda harcamalardan, hacdan söz ederek (Bakara Suresi, ayet 192-221) kadınların özel durumlarına (örneğin, adet, hayz durumlarına) atlar (Bakara Suresi, ayet 222); sonra, “*Kadınlarınız sizin ekin alanınız, tarlanızdır. O halde (ön organ olan) tarlanıza ne şekilde isterseniz o şekilde varın...*” diye kadınlarla cinsi münasebet usullerinden söz eder ve cinsi münasebet sırasında onlara “arka organlarından” temas edilmemesi gerektiğini belirtir (Bakara Suresi, ayet 223); cinsi münasebetle (seksle) ilgili bu emirlerden hemen sonra, “boşanma” ve “hülle” konularını hükme bağlar; böylece, hukuk dışı konulardan, hukukla ilgili konulara atlamış olur. Ve işte hukukla ilgili bu kuralları belirtirken (Bakara Suresi, ayet 225-238), birdenbire bundan vaz geçer ve yine hiç yeri ve gereği olmadığı halde, ibadetle ilgili bir konuya (örneğin, namaz kılma usullerine ve bununla ilgili kurallara) döner (Bakara Suresi, ayet 238-239); hemen sonra, tekrar hukuk sorunlarını ele alır ve boşanma konusuna değinir (Bakara Suresi, ayet 240-242); fakat bu konuyu işlemeden ve yine hiç yeri gelmemişken, cihada (savaşa) çıkma gereğine değinir ve vaktiyle İsrailoğullarına savaş farz kıldığından, Talût ve Calût ordularının bozguna uğratıldığından söz eder ve yeryüzü düzenini, ancak ve ancak insanları birbirleriyle dövüştürtmek suretiyle sağlayabileceğinden söz eder (Bakara Suresi, ayet 244-252). Fakat, Talût'un ya da Calût'un kim olduklarını bildirmez! Neden insanları birbirlerine boğazlatmadan iş göremediğini de belirlemez! Az geçmeden, “zekât” ve “sadaka” konularını ele alır (Bakara Suresi, ayet 273-274); bunlarla ilgili olarak yeterince fikir vermeden, hiç yeri ve ilgisi olmadığı halde borçlar hukukunun, faiz ve ticaret sorunlarına geçer (Bakara Suresi, ayet 275-284); akabinde yeryüzüne gönderdiği “peygamberler” arasında ayrım yapmadığını belirtir (Bakara Suresi, ayet 285) ve hemen sonra kişiye takatinden fazla yük yüklemediğini bildirir (Bakara Suresi, ayet 286). Böylece, birbiriyle ilgisi olmayan konulara ve sorunlara değinerek, birinden diğerine atlayarak Bakara Suresi'ni

sona erdirir! Yine hatırlatalım ki, bu Bakara Suresi, Kur'an'da baştan ikinci sırada yer almakla beraber, Tanrı'dan indiği söylenen surelerin seksen yedincisidir. Ve yukarıda değindiğimiz sorunları ve konuları, surelerin Kur'an'daki sıralarına göre değil de, surelerin iniş sırasına göre incelemeye kalkışacak olursak, aynı tutarsızlıklarla, aynı karışıklıklarla, aynı uyumsuzluklarla ve aynı çelişmelerle karşılaşırız.

***

Kur'an'da, Bakara Suresi'nden sonra, 3. sırada olarak yer alan Al-i İmran Suresi'nde de aynı düzensizlikleri görmekteyiz: Sure, biraz önce değindiğimiz gibi, İsa'nın anası Meryem'in babasının mensup bulunduğu "İmran'ın ailesi"nden söz eden ayetleri kapsadığı için, "Al-i İmran Suresi" adını taşır. Ancak, 200 ayetten oluşan bu surenin, pek az bir kısmı bu konuya ayrılmıştır; daha başka bir deyimle, surenin başlığı ile içeriği arasında pek az ilişki vardır. Üstelik de sure "İmran ailesi" konusunu ele alan ayetlerle başlamaz. Al-i İmran Suresi'ne şöyle bir göz atacak olursak görürüz ki, ilk birinci ayet, "Elif, Lam, Mîm" şeklindeki harflerle başlar. Henüz, hiç kimseler tarafından anlaşılmış değildir. Bunu, "*Hayy ve kayyum olan, Allah'tan başka ilah yoktur*" (Al-i İmran Suresi, ayet 2) şeklindeki ikinci ayet izler ki, daha önce Bakara Suresi'nde yer alan ve Tanrı'nın kendi yüceliğiyle övünmesini belirten 255. ayetin kısaltılmış şeklidir. Bunu, Tanrı'nın insanlara doğru yolu göstermek üzere, Tevrat'ı, İncil'i ve Furkan'ı (Kur'an'ı) indirmiş olduğunu, Kur'an'ın önceki kitapları onayladığını ve Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerin azaba uğrayacaklarını bildiren iki ayet izler (Al-i İmran Suresi, ayet 3-4). Bunları okurken kendi kendimize soru sormak ihtiyacını duyarız: Tevrat ve İncil'de yer alan ayetler geçerli mi? Yahudileri, Hıristiyanları ve Müslümanları bağlar mı? Bu soruyu sormak ihtiyacını duyarız; çünkü 12 ayet sonra (yani, Al-i İmran Suresi'nin 19. ayetinde), Tanrı indinde İslam'dan başka bir din olmadığı ve Yahudilerle Hıristiyanların, kendilerine "ilim" (Tevrat ve İncil) geldikten sonra ayrılığa düştükleri yazılıdır. Yine bunun gibi, Kur'an'ın diğer

sure ve ayetlerinde, Tevrat ile İncil'in tahrif edilmiş oldukları ve bu nedenle Kur'an'dan başka uygulanacak kitap bulunmadığı, Yahudilerin ve Hıristiyanların dahi Kur'an'la bağlı bulundukları bildirilmiştir.

Al-i İmran Suresi'nin dördüncü ayetinden hemen sonra, Tanrı'nın, her gizli olan şeyi bildiği yazılıdır (Al-i İmran Suresi, ayet 5). Bunu, "*Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren odur...*" diye başlayan ve Tanrı'nın "*güç ve hikmet sahibi*" olduğunu bildiren ayet izliyor (Al-i İmran Suresi, ayet 6). Burada geçen "dilediği gibi şekillendiren" deyiminden anlaşılması gereken nedir? İnsan denen varlığın, sadece şekli ve biçimi mi, yoksa aynı zamanda kaderi de mi Tanrı tarafından keyfi olarak şekillendirilmiştir, belli değil! Aynı konu, Kur'an'ın diğer sure ve ayetlerinde de çelişkili şekilde tanımlanmıştır: kimi yerde kişinin, kendi kaderini kendi çizdiğine, kimi yerde de bu kaderin Tanrı tarafından çizildiğine dair ayetler var. Örneğin, İsra Suresi'nde, "*Kim doğru yolu bulmuşsa, ancak kendisi için bulmuştur; kim yoldan sapmışsa kendisi sapıtmıştır ve bir kişi başkasının yükünü yüklenmez*" (İsra Suresi, ayet 15) diye yazılıdır. Ya da Fussilet Suresi'nde, "*Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir, kim kötülükte bulunursa zararı kendisinedir*" (Fussilet Suresi, ayet 46; İsra Suresi, ayet 7) şeklinde ayetler var. Bunlara bakarak, her insanın irade özgürlüğüne sahip ve kendi kaderine egemen olduğu sanılır. Fakat bu aynı Kur'an'da, özgür iradeyi yok eden ve insan kaderinin daha ana karnındayken Tanrı tarafından çizildiğini bildiren nice hükümler yer almıştır ki, bunlar arasında, "*Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz...*" (Tekvir Suresi, ayet 29), "*Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz...*" (İnsan Suresi, ayet 30), "*Allah kimi doğru yola sokmak isterse, onun kalbini İslamiyet'e açar; kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar...*" (En'am Suresi, ayet 125), "*Allah dileseydi puta tapmazlardı...*" (En'am Suresi, ayet 106) şeklinde olanları vardır. Hatta irade özgürlüğünü hem var sayan hem de yok kılan ayetler, bazen peşi peşine sıralanmışlardır.

Örneğin, Kıyamet Suresi'nde şöyle yazılıdır:

"Dileyen (düşünüp Tanrı'dan) öğüt alır. Bununla beraber, Allah dilemeksizin onlar öğüt alamazlar..." (Kıyamet Suresi, ayet 55-56).

Yani, kişi Tanrı'dan öğüt alabilir; ama alabilmesi için, Tanrı'nın bunu dilemesi koşul! Ve yine Kur'an'a göre kişi, doğru yola yönelmek ya da sapıtmak hususunda irade özgürlüğünden yoksun bulunduğuna öylesine inanmıştır ki, Tanrı'ya şu şekilde yalvarma durumundadır:

> *"Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla..." (Al-i İmran Suresi, ayet 8).*

Bu tür çelişkiler ve bu tür tutarsızlıklar, her hususta ve her konuda olmak üzere Kur'an'ın tüm surelerinde ve ayetlerinde yer etmiştir. Muhtemelen bunun fark edileceğini bildiği içindir ki, Muhammed, Kur'an'ın bazı ayetlerinin "muhkem", yani "anlamı açık ve seçik"; bazı ayetlerin ise "müteşabih", yani "anlamı anlaşılamaz" nitelikte olduğuna dair ayet koyma gereğini duymuştur. Nitekim Al-i İmran Suresi'nin şimdi üzerinde durduğumuz ayetinin anlaşılmazlığı karşısında, ne yapacağımızı şaşırmışken, bazı ayetlerin "muhkem" ve bazılarının "müteşabih" olduklarına dair 7. ayet dikiliverir karşımıza:

> *"Sana kitabı indiren odur. Onun (Kur'an'ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih ayetlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise, 'Ona inandık; hepsi de Rabbimiz tarafındandır' derler. Bu inceliği ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar" (Al-i İmran Suresi, ayet 7).*

Ancak, çelişki sorununu çözümlermiş gibi görünen bu ayet, bizzat kendi içinde çelişkilidir. Bir kere, "muhkem" ve "müteşabih" ayetler konusuna doğru dürüst bir açıklama getirilmiş değil. Bundan dolayıdır ki, bunların ne olduğu ve bu sözcüklere ne anlam verilmesi gerektiği hususunda, yorumcular arasında görüş ayrılıkları vardır. Örneğin, Kurtubî gibi yorumculara göre, "muhkem ayet" demek, anlamı ve yorumu bilinen, anlaşılır olan ayet demektir; "müteşabih" ayet ise, Tanrı'nın insanlara verdiği bilgi yollarından herhangi bir yolla anlamının öğrenilip bilinmesi, hiç kimse için mümkün olamayan ayettir. Razi gibi yorumculara göre "muhkem" ayet, ister açık, ister kapalı anlamlı olsun, "anlamı anlaşılabilen bir hükme ve sonuca varılabilen" ayettir; "müteşabih" ayet ise, anlamı hiçbir

yolla bilinemeyen ayettir. Taberî'ye göre "muhkem ayet", hükmü geçerli olan ayettir; "müteşabih ayet" ise, hükmü yürürlükten kaldırılmış olan ayettir. Yine Razi'ye göre "muhkem" ayetler, En'am Suresi'nin sadece üç ayetidir ki, bunlar, 150., 151. ve 152. ayetlerdir. Kimine göre "muhkem" deyimi, sadece tek bir anlamı olan ayetler için; "müteşabih" deyimi ise, birden çok anlama gelebilen ayetler için kullanılması gerekir![7]

Öte yandan, "müteşabih" ayetlerin yorumunun sadece Tanrı tarafından bilindiği anlatılmakta! Daha önce de dediğimiz gibi eğer bu ayetler, sadece Tanrı tarafından bilinmek üzere Kur'an'a kondu ise, faydası ne? Eğer anlamı bilinmeden bellenmek üzere kondu ise, bu takdirde kulların düşünme gücünden yoksun kalmaları sonucunu doğurmaz mı? Yukarıdaki ayette, "*...İlimde yüksek payeye erişenler ise, 'Ona inandık; hepsi de Rabbimiz tarafındandır' derler...*" diye yazılı. Dikkat edileceği gibi, "*ilimde yüksek payeye erişenler*" dahi, anlamı sadece Tanrı'nın bildiği ayetleri körü körüne kabul edip, "*Ona inandık; hepsi de Rabbimiz tarafındandır*" demek durumundalar! İrade ve fikir özgürlüğü ile bu nasıl bağdaştırılabilir? Bütün bu hususlar, Al-i İmran Suresi'nin şimdi üzerinde durduğumuz 7. ayeti ile askıya alınmışa benzer. Nitekim daha sonraki ayet, bir başka çelişki yaratacak nitelikte olmak üzere şöyledir:

> "*(Onlar şöyle yakarırlar) Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla...*" *(Al-i İmran Suresi, ayet 8).*

Anlaşılan o ki, insanları doğru yola ileten ve ilettikten sonra kalpleri eğriltebilen Tanrı'dır. Bu doğrultuda, Kur'an'da pek çok ayet var. Örneğin, En'am Suresi'nde Tanrı'nın, dilediği gibi insanların kalplerini açıp Müslüman yaptığı ya da kapayıp kâfir kıldığı yazılı (En'am Suresi, ayet 125). Pek güzel, ama şöyle bir düşünelim: eğer insanı doğru yola sokan ya da doğru yoldan çıkaran Tanrı ise, bu takdirde onları mükâfatlandırmanın ya da cezalandırmanın ne anlamı olabilir? Bu soruyu sorarken, gözümüz, daha sonra gelen ve bir öncekiyle ilişkisi bulunmayan ayete ilişmekte:

---

7 Turan Dursun, age, c.3, s. 137 vd.

"Rabbimiz! Gelmesinden şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez" (Al-i İmran Suresi, ayet 9).

Dikkat edileceği gibi, burada konuşanlar Tanrı'nın kullarıdır ve konuşmalarından şunu anlıyoruz ki, gelmesinden şüphe edilemeyecek olan bir gün vardır ve o gün Tanrı insanları toplayacaktır! Pekiyi, ama "*gelmesinden şüphe edilemeyen gün*" nedir ve Tanrı'nın kulları bunu nereden bilmişlerdir! Eğer bu gelecek olan günden maksat "kıyamet" ise, Kur'an'ın başka bir yerinde, örneğin Kıyamet Suresi'nde, insanların kıyameti yalanladıkları ve "*kıyamet günü ne zamanmış?*" diye sordukları yazılıdır (Kıyamet Süresi, ayet 55-56). Hatta bu konuda öylesine habersizdirler ki, ikide bir Muhammed'e, kıyametin ne olduğunu, ne zaman geleceğini sormaktan geri kalmazlar. Fakat yine Kur'an'dan öğrenmekteyiz ki, kıyametin ne zaman geleceği hakkında Muhammed'in de pek bilgisi yoktur. Örneğin, A'raf Suresi'nde, kıyametin saatinin sadece Tanrı tarafından bilindiğine dair şu var:

"Ey Muhammed! Kıyamet saatinin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki, 'Onu ancak Rabbim bilir. Onun vaktini ondan başka belirtecek yoktur..." (A'raf Suresi, ayet 187; bkz. Lokman Suresi, ayet 34; Naziat Suresi, ayet 42-46).

Görülüyor ki, Kur'an'ın bazı ayetlerinde, kıyametin yalanlandığından (Kıyamet Suresi, ayet 55-56), bazı ayetlerinde de yalanlayanların, "*...Allah asla sözünden dönmez*" diyerek kıyametin zamanı konusunda şüphe etmediklerinden söz edilmekte (Al-i İmran Suresi, ayet 9). Daha başka bir deyimle, şimdi üzerinde durduğumuz ayet (yani, Al-i İmran Suresi'nin 9. ayeti) hakkında fikir edinebilmek için, Kur'an'ın başka yerlerine atlamalar yapmamız gerekiyor. Kur'an'da kıyametle ilgili olarak çeşitli surelere dağıtılmış 150'den fazla ayet bulunduğuna göre[8], nasıl bir ameliye ile karşı karşıya kaldığımız ortadadır. Eğer, bu 150 ayeti, surelerin nüzul sırasına göre incelemeye kalkışacak olursak, işin içinden hiç çıkamayız! Ve ilginç olan husus şu ki, Kur'an'ın, 75. sırasında bulunan ve "Kıya-

---

8 Kıyametle ilgili olarak Kur'an'da yer alan bu ayetler hakkında bkz. Turan Dursun, age, c.7, s.88 vd.

met" başlığını taşıyan sure, Tanrı'nın, "*Kıyamet gününe yemin ederim*" sözleriyle başlamakta ve insanların, ölümden sonra diriltilip hesaba çekileceklerini anlatmakta. Surenin başlığına bakarak sanılır ki, Tanrı bize kıyamet hakkında yeterince bilgi verecektir. Oysa öyle değil; çünkü buradaki anlatış öylesine yetersiz ki, kıyamet hakkında gelişigüzel bir fikir edinebilmek için, Kur'an'ın diğer sureleri içerisine, pek çeşitli deyimlerle[9] sıkıştırılmış 150'den fazla ayeti (ayrıca da, sayısız denecek kadar çok hadis hükümlerini) incelemek gerekir ki, düzensizlik bir yana, Kur'an'ın "apaçık" oluşuyla da bağdaşmaz.

Al-i İmran Suresi'ni, kaldığımız yerden okumaya devam edelim. Onuncu ayet şöyledir:

> *"Bilinmelidir ki, inkâr edenlerin ne malları ne de evlatları (oğulları) Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlayacaktır. İşte onlar cehennemin yakıtıdır" (Al-i İmran Suresi, ayet 10).*

Nedir anlatılmak istenen şey? Neden mallar ve oğullar Allah huzurunda inkârcılara fayda sağlamayacaktır? Neden sadece "mallar" ve "oğullar" anlamına gelen "evlatlar" zikredilmiştir de, "kızlar" ya da başkaca şeyler belirtilmemiştir? Ve ne sebeple inmiştir bu ayet? Bazı yorumcular bu ayetin Necran Piskoposu vesilesiyle indiğini, çünkü bu Piskopos'un Muhammed'i "peygamber" olarak kabul ettiği halde, Rum krallarından edindiği malları elinden kaçırmamak için Müslüman olmaktan kaçındığını söylerler. Oysa öyle değil; çünkü ayet sadece mallardan değil, aynı zamanda "evlatlardan söz ediyor (ki "veled" karşılığı "oğullar" demektir). Bu itibarla, ayetin anlamı hakkında bir fikir öne sürebilmek için, Kur'an'ı karıştırmamız ve muhtemelen 72 surelik bir atlama yapıp, Müddessir Suresi'nin 11. ve 29. ayetleri üzerinde durmamız gerekiyor. Şu bakımdan ki, orada şöyle deniyor:

> *"Ey Muhammed!.. Tek olarak yaratıp, kendisine bol bol mal... oğullar verdiğim ve nimetleri yaydıkça yaydığım o kimseyi bana bırak, cezası-*

[9] Kur'an'ın bazı yerinde "yevmul-kıyame" (kıyamet günü), bazı yerinde "şaet" (gelecek olan an ya da saat), bazı yerinde "el-vakıa" ya da "el-hakke" (gerçekten gelecek olan gün), haşr (toplanma günü), "el- karia" (gürültüsü ile felaket kapısını çalacak olan gün)... deyimleri geçer. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Turan Dursun, age, c.7, s.88 vd.

nı ben vereyim. Bir de verdiğim nimetten arttırmamı umar. Hayır, hayır; çünkü o, bizim ayetlerimize karşı son derece inatçıdır... İşte bu adamı yakıcı bir ateşe yaslayacağım...” (Müddessir Suresi, ayet 11-14, 26).

Ayetin bir başka okunuşu şöyledir:

“Ey bürünen (Müddessir) ... Tek olarak yarattığım o kimseyi bana bırak! Hem uzun boylu mal verdim. Hem göz önünde oğullar. Hem kendisine bir döşetiş döşedim. Sonra da tamah eder ki, daha arttırayım. Hayır, çünkü o bizim ayetlerimize karşı inat kesildi... yaslayacağım onu sekara (cehenneme)...” (Müddessir Suresi, ayet 10-16,26).

Yorumculara göre bu ayet, Velid b. Muğire’nin tutum ve davranışı vesilesiyle inmiştir; çünkü Velid, İslam olmaya ve Muhammed’i “peygamber” olarak kabule eğilimliyken, yeğeni Ebu Cehil’in kışkırtması üzerine Muhammed hakkında olumsuz şeyler söylemiş; örneğin, “*Muhammed bir sihirbazdır; kişiyi ailesinden, evladından, kölesinden ayırıyor*” şeklinde konuşmuştur.[10] Velid, Kureyş’in ileri gelenlerinden olup, ticaret yoluyla büyük servet edinmiş bir kimsedir; Mekke ile Taif arasında mal ve arazileri ve ayrıca Taif’te yaz kış meyveleri eksik olmayan bostanı vardı. Sadece servetinin çokluğu ile değil, oğullarının sayısının çokluğu ile de ün salmıştı; çünkü söylendiğine göre, on ya da on üç oğlu vardı. Ayetten anlaşılmaktadır ki, Tanrı, oğul sahibi olmayı, mallara ve arazilere sahip olmak kadar önemli saymaktadır; bundan dolayıdır ki, dilediği kişileri, bol miktarda mal ve oğullar vermek suretiyle nimetlendirmektedir. Fakat iman etmeyenlere şunu hatırlatmaktadır ki, mallara ve oğullara sahip olmanın kendilerine sağlayabileceği bir fayda yoktur. Bundan çıkan bir diğer sonuç da şu olmaktadır ki, kişi, kendi çalışmasıyla ve kendi alnının teriyle varlık edinemez; onu varlık sahibi yapan Tanrı’dır. Bundan dolayıdır ki, eğer kişi, Tanrı’nın buyruklarına (örneğin, Kur’an’a) inanmayacak olursa, ateşe atılmaktan kurtulamayacaktır; mallara (ya da oğullara) sahip olmanın hiçbir hayrını görmeyecektir. Pek güzel, ama eğer bu böyle ise, Tanrı onu neden mal ve oğul sahibi yapmıştır? Tanrı, “her şeyi bilen” ve “ileriyi gören” değil midir? Üstelik de, kendi yarattığı kullarını doğru yola so-

---

[10] Bu yorumlar için bkz Elmalılı H. Yazır, age, c.7, s.5456 vd...; ayrıca Diyanet Vakfı Kur’an çevirisinde Müddessir Suresi’nin 11. ve 26. ayetlerinin açıklanmasına bakınız.

kan ya da saptıran o değil midir? Görülüyor ki, Al-i İmran Suresi'nin söz konusu ettiğimiz bu onuncu ayeti hakkında, yarım yamalak dahi olsa, fikir edinmek şöyle dursun, içinden çıkılmaz sorunlarla karşılaşmaktayız!

Al-i İmran Suresi'nde kaldığımız yerden devam edecek olursak, aynı anlaşılmazlıklarla, aynı uyumsuzluklarla, aynı kopukluklarla karşılaşırız. Yeni bir örnek olarak, geliniz şimdi bu surenin, birbiriyle ilişkisi olmayan hükümlerini okumaya devam ederek biraz daha ilerideki ayetlerine göz atalım. Müşriklerin kötülüklerinden, Yahudilerin ve Hıristiyanların kâfirliklerinden söz eden 116. ayete geldiğimizde karşımıza şu çıkıyor:

> *"İnkâr edenler var ya, onların malları da evlatları (oğulları) da Allah'a karşı kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır, işte onlar cehennemliklerdir; onlar orada ebedi kalacaklardır" (Al-i İmran Suresi, ayet 116).*

Şimdi bu ayeti, bu aynı Al-i İmran Suresi'nin biraz önce incelediğimiz 10. ayetiyle karşılaştıralım! Dikkat ediniz, yine başladığımız noktaya, yani 110 ayet öncesine dönmüş olmaktayız. Çünkü orada da şu satırlar yer almıştı;

> *"Bilinmelidir ki, inkâr edenlerin ne malları ne de evlatları (oğulları) Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlayacaktır. İşte onlar cehennemin yakıtıdır" (Al-i İmran Suresi, ayet 10).*

Bu minval üzere devam ederek, 121. ayete gelelim. Karşımıza birdenbire ve hiç beklenmedik yerde, savaşla ilgili şöyle bir ayet çıkıveriyor:

> *"Hani sen (Ey Muhammed!), sabah erkenden müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın. ...Allah hakkıyla işiten ve bilendir" (Al-i İmran Suresi, ayet 121).*

Pek güzel, ama bununla hangi savaş anlatılmak isteniyor, belli değil! Bunu izleyen ayetlerden de bir şey anlamak mümkün değil! Nitekim bir sonraki ayet şöyledir:

> *"O zaman içinizden iki bölük bozulmaya yüz tutmuştu. Hâlbuki Allah onların yardımcısı idi. Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler" (Al-i İmran Suresi, ayet 122).*

Nedir burada sözü geçen "iki bölük"ten maksat, bilemiyoruz! Daha sonraki ayette, "*Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde, Allah, Bedir'de de size yardım etmişti...*" (Al-i İmran Suresi, ayet 123) deniyor ve Tanrı'nın Bedir Savaşı'nda Müslümanlara üç bin melekle yardım ettiği ekleniyor (Al-i İmran Suresi, ayet 124). Bir sonraki ayette, eğer Müslümanlar sabır gösterecek ve Tanrı'dan sakınacak olurlarsa, Tanrı'nın onlara "nişanlı beş bin melek"le yardımcı olacağı, bunu onların gönlünü rahatlatmak için yapacağı yazılıdır (Al-i İmran Suresi, ayet 125-126). Daha sonraki ayette, kâfirlerden bir kısmının kökünü kesmek amacıyla, Tanrı'nın Müslümanlara yardımda bulunduğu eklenmekte (Al-i İmran Suresi, ayet 127-128). Yine dikkat edileceği gibi, Bedir Savaşı örneği veriliyor, fakat "*Hani sen (Ey Muhammed!), sabah erkenden müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın...*" diye konu edilen savaşın ne olduğu, ne zaman, ne sebeple ve kimler arasında çıktığı bildirilmiyor. Yorumculardan ve Muhammed'in Kur'an olmayarak bıraktığı verilerden (hadislerden) öğreniyoruz ki, 121. ayette söz konusu olan savaş, Uhud Savaşı'dır. Ve işte bu ayetleri okurken karşımıza, yine hiç yeri ve gereği olmadan, birdenbire, ekonomi ile ilgili bir konu, faiz konusu çıkıveriyor ve şöyle emrediliyor:

> *"Ey inananlar! Faizi kat kat alarak yemeyin..." (Al-i İmran Suresi, ayet 130).*

Sonra kişilere Tanrı'yı anmaları için öğütler veriliyor (ayet 131-140) ve sonra tekrar Uhud Savaşı olaylarına dönülerek, "*Eğer siz bir yara aldıysanız, şüphesiz o topluluk da benzeri bir yara almıştır... Ölümle karşılaşmadan önce onu biliyordunuz*" (ayet 141-144) diye devam olunuyor. Fakat akabinde Muhammed'in "*Ancak bir peygamber*" olduğu söyleniyor (ayet 144-148); sonra Tanrı'ya itaat görevi hatırlatılıyor (ayet 149-152) ve sonra tekrar Uhud Savaşı'na dönülüyor (ayet 153-174); fakat bu konu tamamlanmadan, "*İşte o şeytan, kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, benden korkun*" (ayet 175) şeklindeki bir ayetle başka bir konuya atlanıyor ki, ayetin kimler hakkında indiği tartışmalı: kimine göre ayet Medine'deki Müslümanları korkutmak amacıyla Mekkelilerin gönderdikleri Nuaym adındaki kişi vesilesiyle ve "Küffarı Kureyş" hakkında, kimine göre "münafıklar" hakkında, kimine göre

"küffardan" Müslüman olup da, Kureyş'ten korkarak İslam'ı terk eden bir kavim hakkında, kimine göre ise Yahudiler hakkında inmiştir. Fakat, her ne olursa olsun, bu ayetten sonra, inkârcıların Allah'a zarar veremeyeceklerine (Al-i İmran Suresi, ayet 176- 177), sonra Tanrı'nın inkârcılara süre verip onların günahlarının artmasını istediğine (Al-i İmran Suresi, ayet 178), sonra insanların hasisliğine değinilerek "cimri"lik konusuna atlanıyor ve cimri olanların kıyamet gününde cezaya uğrayacakları anlatılıyor (Al-i İmran Suresi, ayet 180); daha sonra, Tanrı hakkında olumsuz şey konuşanlara, örneğin, "*Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz*" diyen ve peygamberlerini haksız yere öldürenlere ve Müslüman olmamak için bahane ileri sürenlere değiniliyor ki, yorumculara göre bunlar Yahudilerdir (Al-i İmran Suresi, ayet 181, 184); sonra "*Her canlı ölümü tadacaktır...*" denilerek cehennemden uzaklaştırılıp cennete konulanların kurtuluşa ermiş olacakları anlatılıyor (Al-i İmran Suresi, ayet 185); sonra, "*...mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz...*" denilerek, sabreden kimselerin iyi bir iş yapmış olacakları hatırlatılıyor (Al-i İmran Suresi, ayet 186); sonra Tanrı'nın ehl-i kitab'a (Yahudilere ve Hıristiyanlara), "*...onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz*" diyerek, onlardan söz aldığı, fakat onların buna kulak asmayıp, "*onu az bir dünyalığa değiştirdikleri*" belirtiliyor -ki yorumcuların söylemesine göre burada, Tevrat ve İncil sahiplerinin bu kitaplardaki bazı şeyleri gizledikleri ve bu kitapları tahrif ettikleri açıklanmaktadır- (Al-i İmran Suresi, ayet 187); ve bir konudan bir başkasına sıçraya sıçraya Al-i İmran Suresi sona erdiriliyor!

***

Kur'an'ın dördüncü suresi olan Nisa Suresi'ne göz atalım: Daha önce de değindiğimiz gibi bu sure, söylendiğine göre aslında Tanrı'nın indirdiği surelerin doksan ikincisidir! Ama her ne hikmetse, Kur'an'ın sonlarında değil, en başlarında, dördüncü sırada olmak üzere yer almıştır. Medine'de indiği sanılırsa da, bunun, Mekke'de (daha doğrusu Medine'ye hicret sırasında) indiğini iddia eden-

ler de vardır. Fakat bu surede hem mekki hem de medeni ayetler bulunduğu kabul edilir. Ayetlerin sayısının 175 olduğunu söyleyenlerin yanında, 176 ya da 177 olduğunu öne sürenler de vardır. Daha önceki surelerden farklı olarak, bu surenin başında, hurafat (örneğin, Elif, Lam, Mîm vs...) şeklinde işaretler bulunmamakta. Surenin başlığı olan Nisa sözcüğü, "kadınlar" anlamına geldiği için sanılır ki, bu sure, esas itibariyle kadın sorunlarıyla, kadın haklarıyla ve kadının özgürlükleriyle ilgili hususları işlemektedir. Oysa 176 ayetlik bu surenin, kadınlarla ilgili olan ayetlerinin sayısı on ya da on beşi geçmez; diğer ayetler başka konulara ayrılmıştır ki, bunlar yetimlerle, mirasla, büyük ve küçük günahlarla, haramlarla, abdest alma, gusletme ve namaz kılma gibi durumlarla, müşriklerin, münafıkların, Yahudilerin ve Hıristiyanların tutum ve davranışlarıyla, cihada çıkmakla, iman edenlerin inkârcılara üstün olmalarıyla, Nuh'a ve daha sonraki "peygamber"lere (örneğin, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub ve torunlarına, İsa'ya, Eyüb'e, Yunus'a, Harun'a, Süleyman'a, Davud'a) Tanrı tarafından verilenlerle ilgili olup, hiçbir bilimsel esasa ve sıraya bakılmaksızın sıralanmışlardır. Öte yandan, kadın sorunlarını kapsayan ayetler, surenin orasına burasına serpiştirilmiş olarak, yani başka konularla ilgili ayetler arasında yer almış olarak karşımıza çıkar. Üstelik bu ayetler, kadına hak ve eşitlik sağlayan hükümleri kapsamaktan çok uzaktır. Örneğin, daha ilk birinci ayette, "*...Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratan... Rabbinizden sakının...*" (Nisa Suresi, ayet 1) diye yazılıdır; yani, kadının yaratılış itibariyle hiç de övünülecek bir durumu olmadığı daha bu ilk ayetten belli olmakta. Şu bakımdan ki, daha önceki surelerde, örneğin Bakara Suresi'nde, Tanrı'nın Âdem'i yarattığı bildirilmişti (örneğin, Bakara Suresi, ayet 30-31). Şimdi burada Âdem'den de eşinin yaratıldığı bildiriliyor. Nedir Âdem'in eşinin adı, belli değil! Hani sanki Tanrı onun adını zikretmeye bile gerek görmemiş gibi! Zira Âdem'in adını anarak ve onu meleklere üstün kılarak konuştuğu halde, Âdem'in eşinin adını ağzına bile almamış. Oysa her hususta olduğu gibi, bu hususta da, Muhammed'in kaynak edindiği Tevrat'ta, Tanrı'nın Âdem'i yarattığı ve Âdem'in kaburga kemiğinden de eşini, Havva'yı yaptığı yazılıdır.[11] Her ne kadar Nisa Suresi'nin birinci ayetinde, kadının ne şekilde ve Âdem'in neresinden

[11] bkz. Tevrat, "Tekvin", Bap I: 27 ve Bap II: 21

yaratıldığı belirtilmemiş ise de, Muhammed'in Kur'an olmadan koyduğu hükümlerden öğrenmekteyiz ki, "kadın" denen yaratık, "Âdem'in bir dılı"ndan yaratılmıştır". "Dılı" sözcüğü kaburga kemiklerinden biri olduğuna göre, kadının yaratılışında pek öyle iç açıcı bir durum yok gibi! Çünkü bu ifade, erkeğin "evvel" ve kadının "tali" (ikinci derecede) olduğunu anlatmakta. Bunu okurken, daha önce Bakara Suresi'nin 228. ayetinde, erkeklerin kadınlar üzerinde üstün dereceleri olduğunu bildiren hükmünü hatırlamak gerekiyor. Fakat biraz sabredip Nisa Suresi'nin daha sonraki 34. ayetine gelecek olursak, orada Tanrı'nın insanlardan bir kısmını, diğerlerine üstün kıldığını ve bu doğrultuda olmak üzere, erkeğin kadın üzerinde egemenliği bulunduğunu, karısını dövme hakkına sahip olduğunu belirten bir hüküm buluyoruz. Görülüyor ki, Âdem ile eşinin yaratılışı ve onların birbirleri karşısındaki durumları üç sure arayla, Nisa Suresi'nde de 34 ayet arayla ele alınmıştır. Kadının durumu konusundaki bu kopukluk, aslında Nisa Suresi'nin daha ikinci ayetiyle kendisini belli etmektedir. Çünkü bu ayette, yetimlerin durumu ele alınmış, fakat yine kopukluklara boğulmuştur. İkinci ayet "yetim" deyiminden ne anlaşılmak gerektiğini dahi açıklamadan, "*Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin; çünkü bu, büyük bir günahtır*" (Nisa Suresi, ayet 2) diyor. Fakat bunu izleyen ayet, yetimlerle evlenip de, onların haklarına riayet edememekten korkan erkeklerin dörde kadar kadın almaya, eğer onlara karşı da adil davranamayacağını düşünürse, bu takdirde bir tek kadın ve dilediği sayıda cariye edinmeye hakları olduğunu açıklamakta (Nisa Suresi, ayet 3):

> *"Eğer (Kendileriyle evlendiğiniz takdirde), yetimlerin (öksüzlerin) haklarına riayet edememekten korkarsanız, beğendiğiniz (veya size helal olan) kadınlardan, ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır" (Nisa Suresi, ayet 3).*

Ayetten anlam çıkarmak her bakımdan olanaksız. Yorumcular ayete açıklık getirmek için, aklı şaşkınlığa sürükleyici ne varsa yaparlar. Bir kere ne demektir "*yetimlerin haklarına riayet etmekten korkarsanız*"? Buna bir cevap bulmak hu-

susunda yorumcular bir hayli bocalarlar. Öte yandan evlilik denen şey, yetimlerle olan ilişki esasına mı bağlanmış oluyor bu ayetle? Yetim sahibi olmayanlar ne yapacak? Eğer bir erkek, yetimlerin haklarına riayet etmekten korkmuyor ise, başka kadın alamayacak mı? Sadece bir yetimle mi evli kalacak? Öte yandan, evlenmek, neden yetim sahibi olup olmamakla ilgili kılınsın? Yetimlerin haklarına riayet etmekten korkan erkek, neden ikişer, üçer ya da dörder kadın alsın? Eğer bu suretle adalet yapamayacağından endişe ederse, neden bir tane ile yetinsin ya da dilediği sayıda cariye alabilsin? Cariye insandan değil midir ki, adalet öğesine konu edinilmemiştir?

Bu sorulardan hiçbirine mantıklı bir karşılık bulamazsınız! Ayetin ne vesile ve maksatla indiği bile yorumcular arasında tartışmalı. Kimi yorumculara göre bu ayet, Uhud Savaşı'ndan sonra inmiştir. Çünkü güya Uhud Savaşı'nda 700 Müslümandan yetmiş kadar kişi şehit edilmiş ve onların karılan dul, çocukları da öksüz kalmışlardır. Ve işte yine güya, öksüz kızların hakkını korumak amacıyla bu ayet inmiştir. Yani, eğer bir erkek, bu kızlarla evlenmekle haksızlık yapacağını sanıyor ise, bu takdirde onlarla evlenmeyip, başka kadınlardan dörde kadar alabilecektir! Güzel, ama dört kadın almak varken, öksüzle kim evlenir? Velev ki, öksüzün malı, parası olsun! Öte yandan, öksüzle evlenen, başkaca kadın alamayacak mı? Yorumculara göre bu ayet, savaş yüzünden kadınların sayısının, erkeklerin sayısından çok olmasını da göz önünde tutmuş ve erkeklere dörde kadar kadın alma hakkını vermiştir; verirken de, sınırsız sayıda kadın almak olasılığını ortadan kaldırmıştır. Evet, ama ayetin böyle bir olasılık sağlayan yönü yok; çünkü Nisa Suresi'nin bu aynı üçüncü ayeti, erkeklere sayısız cariye ile birlikte yaşama hakkını tanımakta:

> *"...Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin..."* (*Nisa Suresi, ayet* 3).

Ayetin inişi konusunda İkrime ve Fahruddin Razi gibi diğer bazı yorumcular da farklı görüşteler: güya, Kureyş'ten bir adamın birçok kadını, ayrıca da yetimleri varmış; derken, kendi malı tükendiği için, yetimlerin malına yönelmiş imiş! Yine bunun gibi bir başka adam on kadar kadınla evli imiş; onu gören bir başkası,

“*Ben de filan gibi niye birçok kadınla evlenmeyeyim?*” demişmiş! Ve işte yukarıdaki ayet bu nedenlerle inmiş imiş! Görülüyor ki, ayeti bilimsel bir açıklamaya oturtmak, kadınların hak ve özgürlükleriyle bağdaştırmak ya da adalet duygusuna oturtmak mümkün değil. Nisa Suresi'nin ayetini izleyen ayet, kadınlara mehir verme konusuyla ilgili (Nisa Suresi, ayet 4). Bir sonraki ayet ise şöyledir:

> *“Allah'ın sizi koruyucu kılmış olduğu mallarınızı beyinsizlere vermeyin; kendilerini bunların geliriyle rızıklandırıp giydirin ve onlara güzel söz söyleyin” (Nisa Suresi, ayet 5).*

Bu ayeti şöyle okumak mümkün:

> *“Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı sefihlere vermeyin de, bunlarda yapacağınız tasarruf ile onları besleyin, giydirin...” (Nisa Suresi, ayet 5)*[12]

Dikkat edileceği gibi, burada “beyinsizler” ya da “sefihler” diye deyimler yer almıştır ki, her ikisi de aynı anlama gelmekte. Zira “sefihler” deyimi “aklı ve dini dûn (eksik)” olanlar için kullanılmıştır; daha doğrusu “reşit olmayanlar” için olduğu kadar, genellikle kadınlar için de kullanılmış sayılır; çünkü Muhammed kadınları “aklen ve dinen dûn yaratıklar” olarak tanımlamıştır.

Bu ayetten hemen sonra, tekrar yetim konusuna dönülerek, “*Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılca bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin...*” (Nisa Suresi, ayet 6) denmekte. Bundan sonra, miras paylaşımıyla ilgili hükümlere geçiliyor.

Daha başka bir deyimle, henüz evlenme sorunlarına yer verilmeden, miras konuları ele alınmış oluyor. Daha sonra ana babanın bıraktıklarından, erkeklere ve kadınlara paylar olduğu (Nisa Suresi, ayet 7), paylaşma sırasında yetimlere, düşkünlere ve yakınlara pay bulunduğu (Nisa Suresi, ayet 8-10), çocuklar hakkında erkeğe iki dişinin hissesi kadar pay ayrılacağı (Nisa Suresi, ayet 11), eşlerin çocuk bırakmadan ya da bırakmış olarak ölmeleri halinde mirasın ne olacağı be-

---

[12] Çeviri Elmalılı'nındır. Diyanet Vakfı çevirisi şöyle: “*Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermezlere (vermeyin); o mallarla onları besleyin, giydirin...*” (Nisa Suresi, ayet 5).

lirtiliyor. Bu arada anaları bir olan kardeşlerin paylarının ne olacağı da hükme bağlanmıştır (Nisa Suresi, ayet 12).

Bu on ikinci ayeti şu ayet izler:

"Bunlar Allah'ın (koyduğu) sınırlardır... Kim Allah'a ve Peygamberi'ne karşı isyan eder ve sınırlarını aşarsa, Allah onu devamlı kalacağı ateşe sokar..." (Nisa Suresi, ayet 13-14).

Bütün bunlar, "medeni hukuk" kuralları niteliğinde şeylerdir. Sanırsınız ki, miras konusu burada tamamlanmış ve miras paylaşımıyla ilgili sorunlar çözüme bağlanmıştır. Çünkü bundan sonra kadınların fuhuşu ve fuhuş yapan iki tarafa verilecek cezalar konusuna geçilmiştir. Oysa aslında mirasla ilgili hususlar tamamlanmış değildir; örneğin, yukarıdaki ayetlerle, anaları bir olan kardeşlerin miras payları hükme bağlanmış olduğu halde, ana baba bir ve baba bir kardeşlerin miras paylarının ne olacağı belirtilmemiştir. Ve işte onların miras paylarının ne olduğunu anlamak için, 164 ayetlik bir atlama yaparak, Nisa Suresi'nin en son ayeti olan 176. ayeti okumamız gerekiyor. Bu ayet, "*Senden (miras paylaşması hakkında) fetva isterler...*" şeklinde başlayarak, ana baba bir ve baba bir kardeşlerin miras paylarının ne olacağını hükme bağlamakta. Bununla beraber, bir de mirasın gerçek sahibinin kim olduğu hususu var ki, bunu anlamak için de, bir başka sureye, örneğin Al-i İmran Suresi'nin 180. ayeti ile Hadid Suresi'nin 10. ayetlerine göz atmak gerekir. Bu zikrettiğimiz son iki surede, göklerin ve yerin mirasının Allah olduğu, yer ve gök halklarının tümüyle yok olmaları üzerine Tanrı'nın bütün bunlara mirasçı olacağı açıklanmakta.[13]

Fakat her ne olursa olsun, Nisa Suresi'nin ilk başlarındaki mirasla ilgili hükümler, miras sorunlarını tam bir çözüme bağlamış değilken, "fuhuş" konusuna geçilmiştir:

"Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar, evlerde kapatın (Nisa Suresi, ayet 15).

---

[13] Yorumcuların bu konudaki görüşleri için bkz. Turan Dursun, age, c.8, s.266.

Her ne kadar fuhuş yapan kadınlara ceza verilmesi böylece öngörülmüş olmakla beraber, bir sonraki ayette, "*İçinizden fuhuş yapan her iki tarafa ceza verin; eğer tevbe eder, uslanırlarsa artık onlara ceza verip eziyet etmekten vazgeçin; çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden ve çok esirgeyendir*" (Nisa Suresi, ayet 16) diye yazılıdır: Dikkat edileceği gibi, iki ayet birbiriyle çatışmakta. Zira, birincisinde fuhuş yapan kadınların ölünceye kadar eve kapatılmalarından söz edilirken, ikincisinde fuhuş yapan her iki tarafın tevbe edip, uslanma yolunu tutmakla cezadan kurtulacağı hükme bağlanmakta. Bu karışıklığı gidermek için yorumcular birbirleriyle sürtüşürler; doğru dürüst bir sonuca varamazlar. Bir kısım yorumcular, yukarıdaki ayetlerden birincisinin evlilerin zinası, ikincisinin ise bekârların zinası hakkında konduğunu söylerler. Bir kısım yorumcular ise, bu fikre karşıdırlar; onlar bu ayetlerin, Kur'an'ın 23. sırasında yer alan Nur Suresi'nin ikinci ayeti ile kaldırıldığını söylerler. Nur Suresi'nin ikinci ayetinde ise, "*Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun...*" (Nur Suresi, ayet 2) diye yazılıdır. Yine yorumcuların söylemesine göre, bu ayette öngörülen ceza, zina eden erkekler için uygulanır. Eğer, evli bir erkek ve kadın zina etmişlerse, onlara "recm" (taşlayarak öldürme) cezası uygulanır; çünkü Muhammed'in uygulaması böyle olmuştur. Görülüyor ki, Nisa Suresi'nin bu yukarıdaki ayetleriyle "fuhuş" (zina) konusu kesin hükümlere bağlanmış değil; aksine içinden çıkılmaz bir şekle sokulmuş!

Fakat her ne olursa olsun, Nisa Suresi'ndeki hükümleri okurken görüyoruz ki, medeni hukuk alanına giren mirasla ilgili konular tamamlanmadan, ceza hukukuna dâhil olan fuhuş konusuna atlanılmıştır; fuhuş konusu da tamamlanmadan başka bir konuya geçilmiştir ki, o da tekrar medeni hukuk sorunlarıyla ilgili evlenme konusudur. Yani bu kez evlenme işleriyle ilgili hükümlere (Nisa Suresi, ayet 20-25) yer verilmiştir. Evlenme konusu işlenirken, evlilikte erkeğin üstünlüğüne, kadının "tabiliğine" değinilir; fakat bunlar anlatılırken, birdenbire başka bir konuya atlanır ve Tanrı'nın "*kâfirlere aşağılık bir azap*" hazırladığı hatırlatılır (Nisa Suresi, ayet 36). Hemen sonra ve yine hiç yeri yokken, "*mallarını insanlara gösteriş için sarf edip Allah'a inanmayanlar*" ele alınır (Nisa Suresi, ayet 38). Bu söylenirken, her ümmete kendi içinden "peygamberler" seçildiği ve Araplara

da Muhammed'in "peygamber" olarak gönderildiği bildirilir (Nisa Suresi, ayet 40). Bu bildirildikten hemen sonra, "sarhoş" halde, "cünüb" iken ya da "guslédene" kadar namaza yaklaşılmaması (Nisa Suresi, ayet 42) ve hemen sonra su bulunmadığı zamanlar, toprakla "teyemmüm" edilmesi (toprakla, abdest alınması) (Nisa Suresi, ayet 33) belirtilir ve sonra Mekke'de kalıp da hicret etmeyenlerden ve inkârcılardan ya da Yahudilere karşı saldırılardan, cihada çıkmalardan, asıp kesmelerden söz edilir (Nisa Suresi, ayet 45-101); sonra aniden yine ibadet ve namaz usullerine dönülür (Nisa Suresi, ayet 102-103); sonra tekrar "kâfirlere ve inkârcılara" karşı savaş konusu ele alınır (Nisa Suresi, ayet 104- 105). Bundan sonra yine bunlarla ilgisi olmayan konulara atlanır (Nisa Suresi, ayet 106-175) ve nihayet koskoca bir Nisa Suresi, daha ilk başlangıçta ele alınan miras hükümlerinden birinin tekrarlanmasıyla sona ermiş olur (Nisa Suresi, ayet 176). Böylece, mirasla ilgili sorunlar, Nisa Suresi'nin 7. Ve 8. ayetlerinden 11., 12. ve 14. ayetlerine atlanarak ve oradan 176. ayete sıçranarak, yani 164 ayet arayla, daha doğrusu kopuk kopuk bir şekilde olmak suretiyle düzenlenmiş olur. Bunların arasına da, birbirleriyle ilgili olmayan, birbirleriyle uyumsuz olan konulara ait ayetler doldurulmuştur.

Bu vesileyle şunu da ekleyelim ki, Nisa Suresi, nüzul (iniş) sırası itibariyle 92. sure olarak bilinir ve biraz önce değindiğimiz gibi, Medine döneminde (ve daha doğrusu Muhammed'in, kendi kendisini "peygamber" olarak ilan ettiği tarihten 13 ya da 14 yıl sonra) inmiş kabul edilir. Şu durumda, yukarıda belirttiğimiz hükümler (örneğin, evlenme, miras vs... gibi hususlarla ilgili hükümler), İslam'ın gelişinden çok sonra konmuş demektir. Hani sanki Tanrı, bütün bu süre boyunca, evlilik ya da miras vs... gibi toplum yaşamı bakımından son derece önemli konularda ayet göndermeyi düşünmemiş gibi!

Şimdi geliniz, Kur'an'ın beşinci sırasında yer alan Maide Suresi'ne geçelim. Bu sure, 120 ayetten oluşuyor; söylendiğine göre bir tek ayeti Mekke'de inmiş olup -ki 3. ayettir-, diğerleri Hicret'in altıncı yılında Medine'de inmiştir. Her ne kadar, Kur'an'ın baştan beşinci sırasında yer almış olmakla beraber, Tanrı'nın en

son indirdiği sureler arasında yer almıştır; çünkü nüzul (iniş) sırası itibariyle 112. suredir.

“*Maide*” sözcüğü, “*yemekli sofra*” anlamına gelir. Böyle olunca sanılır ki, sure, yiyecek içecek vd... gibi konularla ilgilidir. Oysa, bu sureye “Maide” başlığının verilmesi 112. ve 114. ayetlerde havarilerin İsa’ya, “*Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten, donatılmış bir sofra indirebilir mi?*” diye soru sormaları ve İsa’nın da onlara, “*İman etmiş kimseler iseniz Allah’tan korkun*” diyerek Tanrı’dan bir sofra indirmesini istemesi nedeniyledir (Maide Suresi, ayet 112-114). Fakat Maide Suresi, “yemek sofrası” konusuyla ilgili olarak başlamaz; sadece, “*Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz...*” (Maide Suresi, ayet 1) diye başlar ki, her ne kadar “itikat” ile ilgili “akitleri” kapsar ise de, esas itibariyle hukukla ilgili bir hüküm niteliğindedir. Nitekim bir kısım yorumcular, ayetin bu ilk tümcesi vesilesiyle, “*Akitlere riayet, hukuk devletinin en önemli hususiyetini teşkil eder...*” diyerek, “devlet” denen kuruluşun başlıca görevinin, hem kişinin hem de toplumun hak ve menfaatlerini gözetmek ve gerektiğinde, toplum menfaatlerini kişi menfaatlerine tercih etmek, fakat her halükarda keyfilik yerine kanunun üstünlüğü ilkesini sağlamak olduğunu söylerler.[14] Ve sanırsınız ki, bu surede, hukukun temel konularından biri olan “akit” konusu ele alınıp, hiç değilse geniş hatlarıyla işlenecek ve örneğin, kişiler ya da kişilerle toplum-devlet arasındaki akdi ilişkilerin niteliği belirtilecektir. Oysa hiç de böyle bir şey yok! Her ne kadar bazı yorumcular “iman”ın dahi bir akit olduğunu, çünkü dinin özetinin Allah ve kullarla sağlam birtakım “Uhud ve mukavelat akdetmek” ve akdedilen akitlerin hükümlerini yerine getirmek olduğunu söylerlerse de[15], bu söyledikleri İslamın temel ilkeleriyle pek bağdaşmaz. Çünkü, “akit” denen şey, anlam olarak (ve hatta onların tanımına göre dahi) bir kimsenin bir şeyi kendi için gerekli sayması, başkasına yönelik olarak kendini bağlaması ya da karşılıklı olarak bağlanması demektir.[16] Ki bir bakıma taraflar arasında, irade ve istek yoluyla kar-

[14] Maide Suresi’nin birinci ayetinin Diyanet Vakfı’na göre açıklanması böyle.
[15] Elmalılı H. Yazır’ın görüşü böyle; bkz. age, c.2, s.1547-1548.
[16] Nitekim Elmalılı H. Yazır’ın söylemesi şöyle: “...Ya’ni akıd, asli lügatte sıkı bağlanmak ve düğümlenmek, muhkem bağ ve düğüm demek olub bundan naklen bir kimsenin bir sey’i iltizam veya ahare ilzam ederek kendini veya diğerini bağlamasına veya mütekabilen bağlanmalarına akıl tesmiye olunmuştur...” bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.2, s. 1546.

şılıklı olarak anlaşma anlamına gelir. Ancak ne var ki, İslam, Tanrı ile "insanlar" arasında herhangi bir anlaşmaya yer vermiş değildir. Çünkü İslam'a göre, Tanrı insanın efendisidir, sahibidir; onu "kul" olarak yaratmıştır; yaratırken "*bana baş eğeceksin, kulluk edeceksin*" ya da "*benim uğrumda cihat edeceksin*" ya da "*benim önümde yerlere serilecek, ibadet edeceksin; seni ben bunun için yarattım*" vs... şeklinde konuşmuştur. Konuşmasını cehennem korkutmalarına ve cennet vaatlerine dayatarak iş görmüştür.

Daha doğrusu, iradesini tek taraflı olarak kabul ettirmiştir. İnsan, Tanrı buyruklarına gözü kapalı şekilde baş eğmek zorunluluğunda bırakılmıştır. Yani ortada Tanrı ile insan arasında serbest irade esasına dayalı bir akit yoktur; olduğunu öne sürmek, Tanrı'nın üstünlüğünü inkâr etmek olur. Fakat bir an için İslamcıların söylediklerini kabul ederek "iman"ın dahi "akit" olduğunu kabul etsek, yine de değişen bir şey yok. Şu bakımdan ki, Maide Suresi'nin birinci ayetinin tümü şöyle:

> *"Ey iman edenler! Akitleri(n) gereğini yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere (aşağıda) size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helal kılındı. Allah dilediğine hükmeder" (Maide Suresi, ayet 1).*

Dikkat edileceği gibi ayet, "akit"lere bağlılıktan, "ihramlı" iken avlanmaktan, "helal" ve "haram"lardan söz etmekte. Daha sonraki ikinci ayet haram aya ya da Beyt-i Haram'a vs... yönelmiş kimselere saygı gösterilmesini bildirirken, ihramdan çıkınca avlanma olasılığından söz etmekte! Görülüyor ki ayet, hem hukukla hem de ilahiyatla ilgili tümceleri içermektedir; yani kendi içerisinde bilimsellikten yoksundur.

Şimdi bu ikinci ayeti izleyen üçüncü ayete gelelim. Bu ayet, Allah'ın koyduğu helal ve haram şeylerle ve kurban kesimiyle ilgili bir tümceyle başlar: örneğin, "*Leş, kan, domuz eti*"nin haram olduğunu, kurban edilecek hayvanların boğularak ya da taş, ağaç vb. ile vurularak değil, boğazlanarak öldürülmeleri gerektiğini; dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanların haram olduğunu ve bunun gibi fal oklarıyla kısmet aramanın haram kılındığını belirtir. Fakat bunu belirtir-

ken Tanrı, birdenbire konuyla hiç ilgisi bulunmayan bir tümceye geçer ki, o da "*kâfirlerden korkmamak gerektiğini*" içeren bir tümcedir ve şöyledir:

"...Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun..."

Fakat bunu söyler söylemez Tanrı, yine hiç yeri ve ilgisi olmadan ve çok daha şaşırtıcı bir şekilde şöyle der:

"...Bugün size dininizi ikmal ettim; üzerinize nimetimi tamamladım, ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim..."

Bu tümceyi okurken sanırsınız ki Tanrı, İslam dinini tek din olarak seçmiş ve bu dinle ilgili her şeyi, her buyruğu kullarına açıklamıştır; bu nedenle artık başkaca söyleyeceği bir şey kalmamıştır. Kuşkusuz ki, böyle bir tümcenin yeri burası değil, Kur'an'ın en sonudur; yani böyle bir ayetin Kur'an'a, en sonuncu ayet olarak konması gerekirdi. Oysa görüldüğü gibi, Kur'an'ın baştan beşinci suresinin üçüncü ayetinin içinde bulunan tümceler arasına sıkıştırılmıştır!

Maide Suresi'nin bu üçüncü ayetini, yine "haram" ve "helal" olan şeyler konusunda iki ayet izlemekte. Fakat bunlardan hemen sonra, namaz kılmanın kurallarına geçiliyor ve örneğin, "*Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman, yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklarınıza kadar ayaklarınızı yıkayın...*" diye başlayan hükme yer veriliyor (Maide Suresi, ayet 6). İbadetle ilgili bu ayeti, başka bir konuyla ilgili bir ayet, daha doğrusu şehadette bulunurken "adaletle" hareket etmek gerektiğine dair bir ayet izler (Maide Suresi, ayet 8). Böylece "ilahiyat" ve "hukuk" kuralları, birbiriyle iç içe yerleştirilmiş olarak karşımıza çıkar; fakat hemen sonra ve birdenbire, Tanrı'nın, Yahudilere ve Hıristiyanlara çattığı ve onları lanetlediği anlatılır. Örneğin, Maide Suresi'nin 12. ayetinde, "*Andolsun ki, Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. (Kefil olarak) içlerinden on iki de başkan göndermiştik. Allah onlara şöyle demişti...*" (Maide Suresi, ayet 12) diyerek, Yahudilerin namaz kılmak, zekât vermek, peygambere inanmak gibi hususlarda vermiş oldukları sözü tutmadıkları, bu nedenle Tanrı tarafından lanetlendikleri anlatılır (Maide Suresi, ayet 12-13).

Sonra, Hıristiyanlardan da aynı şekilde "söz alındığı", fakat onların da sözlerini tutmadıkları belirtilir ve Muhammed'in, Kur'an ile birlikte, ehl-i kitab'a (Yahudilere ve Hıristiyanlara) gönderilmiş olduğu belirtilir (Maide Suresi, ayet 15); sonra İsa'yı, "Allah" yerine koyanlara lanet edilir (Maide Suresi, ayet 17). Bu minval üzere giderken, birdenbire Musa ile kavmi arasındaki ilişkilere yer verilir.

Daha sonra, Tevrat'tan, Yahudilerden, Hıristiyanlardan söz edilirken (Maide Suresi, ayet 68-84) birdenbire cennet ve cehennem konularına atlanır (Maide Suresi, ayet 85-86); hemen sonra, yemek yeme işine (Maide Suresi, ayet 87-88), daha sonra yemin ve yemin kefaretine (Maide Suresi, ayet 89), oradan içki ve kumara (Maide Suresi, ayet 90-91), sonra Tanrı'ya ve peygamberine itaat gereğine geçilir (Maide Suresi, ayet 94-96); sonra avlanma konusundaki hükümlere dönülür (Maide Suresi, ayet 94-96) (oysa biraz önce gördüğümüz gibi, Maide Suresi'nin başındaki ilk beş ayetle bu ele alınmıştı!); sonra soru sorma yasaklarına (Maide Suresi, ayet 101), sonra Kur'an'a uymak istemeyenlerin durumuna (Maide Suresi, ayet 104-105), sonra miras konusuna, vasiyetname yapmaya ve yaparken tanık gösterme usullerine yer verilir (Maide Suresi, ayet 106-108); hemen sonra İsa ve Meryem olaylarına geçilir; Tanrı'nın İsa'ya, "*Sana ve annene verdiğim nimetimi hatırla! Hani seni mukaddes ruh ile desteklemiştim; sen beşikte iken de yetişkin çağında insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı (okuyup yazmayı), hikmeti, Tevrat ve incil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan, kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun... Ölüleri benim iznimle (hayata) çıkarıyordun...*" (Maide Suresi, ayet 110) şeklinde konuştuğu belirtilir; ve nihayet, İsa'nın Tanrı'dan bir sofra indirmesini istediği (Maide Suresi, ayet 114); Tanrı'nın İsa'ya, "*Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, 'Beni ve anamı, Allah'tan başka iki Tanrı bilin' diye sen mi dedin?..*" diyerek çıkıştığı ve İsa'nın da ona böyle bir şey yapmadığını bildirdiği anlatılır (Maide Suresi, ayet 116-119) ve sure bu tür uyumsuzluklarla ve tutarsızlıklarla sürdürülüp götürüldükten sonra, "*Göklerin, yerin ve içindeki her şeyin mülkiyeti Allah'ındır. O, her şey hakkıyla kadirdir*" şeklindeki ayetle sona erdirilir (Maide Suresi, ayet 120).

Uyumsuzluk, tutarsızlık ve kopukluk konusunda, Kur'an surelerinin tamamını burada ele alıp anlatmak ve bütün bunları bir tek cilde sığdırmak mümkün değil! Bu nedenle, şimdi birkaç surelik atlama yaparak, Enfal Suresi'ne geçelim. Bu sure, Kur'an'da baştan sekizinci sırada olmakla beraber, Tanrı'dan seksen sekizinci sure olarak inmiş kabul edilir. Enfal Suresi, yetmiş beş ayetten oluşur. Bu yetmiş beş ayetin iki ayetinin, Mekke dönemine ait olduğu söylenir ki, bunlar 30. ye 36. ayetlerdir. Geri kalan yetmiş üç ayetin Medine döneminde indiği kabul edilir. Yani, Mekke döneminde indiği söylenen ayetler, bunlardan on ya da on beş yıl sonra Medine'de indiği söylenen ayetlerin gerisine atılmıştır.

Surenin başlığı olan "*enfal*" sözcüğünün, "*nefel*"in çoğulu olduğu ve "*nefel*" sözcüğünün de "*fazla*" ya da "*ziyade*" şey demek olduğu söylenir ve buradaki anlamının, savaşlarda elde edilen "*ganimet mallar*" karşılığı olduğu kabul edilir. Güya, İslam adına girişilen savaşlar, savaşa katılanlara sevap kazandırmaktadır ve savaşta elde edilen ganimet de, bu sevaba ek nitelikte, yani fazladan edinilmiş bir kazançtır. Nitekim surenin ilk ayeti, ganimet mallarının Tanrı'ya ve Muhammed'e ait olduğunu anlatmak üzere şöyledir:

> *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki, 'Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) müminler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resulüne itaat edin " (Enfal Suresi, ayet 1).*

Surenin başlığını ve bu birinci ayetini okurken, sanırsınız ki, bu Enfal Suresi, ganimet konusunu ele alacak, bu konu ile ilgili sorunlarla ilgili ayetleri koyacak, savaşlarda ele geçirilen mal ve esirlerin durumundan, bunların paylaşımından söz edecektir. Oysa böyle değil; çünkü Enfal Suresi'nde, ganimet konusu ile ilgili sadece bir iki husus hükme bağlanmıştır. Diğer hususlar, Kur'an'ın diğer bazı surelerinin çeşitli ayetlerindeki hükümlerle anlatılmıştır. Örneğin, ganimet konusunda fikir edinebilmek için, Enfal Suresi'nin 1., 41. ve 69. ayetlerinden başka, Kur'an'ın Fetih Suresi'nin 18. ve 21., Nisa Suresi'nin 94., Haşr Suresi'nin 5. ve 7. surelerini bilmek gerek.

Enfal Suresi'nin birinci ayeti, ganimetlerin bölüştürülmesi konusunda hoşnutsuzluk gösteren Müslümanların, Muhammed'e soru sormalarıyla ve Mu-

hammed'in de onlara verdiği cevapla ilgilidir. Nitekim görüldüğü gibi ayet, "*Sana savaş ganimetlerini soruyorlar...*" diye başlamaktadır (Enfal Suresi, ayet 1). Böyle bir soru cevaplandırılırken, her ne suretle olursa olsun, ele geçirilecek olan savaş ganimetlerinin kimlere ait olacağı ve kimler arasında bölüştürüleceği, ne miktar bölüştürüleceği hususlarının hükme bağlanması gerekirdi. Her şeyi önceden, en iyi şekliyle öngören ve Kur'an'ın bilimsel bir yapıt olduğunu söylemekten geri kalmayan bir Tanrı'dan bu beklenirdi. Ancak, Enfal Suresi'nin bu birinci ayetinde, ganimetle ilgili sorunun sadece bir kısmı cevaplandırılıyor ki, o da ganimetin Tanrı'ya ve Muhammed'e ait bulunduğudur:

> *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki, 'Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir... "* (*Enfal Suresi, ayet 1*).

Yani, ganimetlerin nasıl bir usule göre paylaştırılacağı, ne kadarlık bir miktarı Tanrı ile Muhammed'e, ne kadarlık miktarının savaşa katılanlara ait olacağı hakkında bir şey söylenmiyor. Oysa bu husus, Muhammed'e sorulan yukarıdaki sorunun temelini teşkil etmektedir; çünkü söylendiğine göre soru, Bedir Savaşı'nda ele geçirilen ganimetin paylaşımı konusunda çıkan anlaşmazlık üzerine sorulmuştur. Muhammed'e bu soruyu soranlar, ganimetten kendilerine düşecek miktarın ne olacağını merak etmektedirler. Muhammed, onların sorusuna karşı yukarıdaki ayeti okumakla beraber, ganimet mallarının ne şekilde paylaştırılacağını da bildirmekten geri kalmamıştır; fakat bu husus burada yazılı değil; bunu bilebilmek için, kırk ayetlik bir atlama yapıp, Enfal Suresi'nin 41. ayetini okumamız gerekir; orada şu yazılıdır:

> *"...bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir..."* (*Enfal Suresi, ayet 41*).

Ve işte birbirinden kırk ayet arayla yazılmış bu satırları okuduktan sonra, şimdi anlıyoruz ki, savaş ganimetleri, esas itibariyle Tanrı'ya ve Muhammed'e ait olmakla beraber, bunların, savaşa katılanlar arasında paylaşılması gerekir ve paylaşma sırasında bunların beşte biri Tanrı'nın ve Muhammed'in payı olarak ayrılacak, geri kalan da savaşa katılan müminler arasında dağıtılacaktır. Ancak, buna

rağmen, ganimet konusu yine de çözüme bağlanmış değildir. Çünkü ganimet, vuruşmalı savaş yoluyla ele geçirilebileceği gibi vuruşmasız şekilde, yani hiç savaş yapmaksızın da ele geçirilebilir. Bu gibi hallerde, ganimetler kime ait olacak ya da nasıl paylaşılacak, bu husus burada belli edilmemiş. Örneğin, Nadiroğullarına ait olan araziler ve mallar, vuruşmasız savaş yoluyla ele geçirilmiştir. Enfal Suresi'nde savaş verilerek alınan ganimetler dışında, savaşsız olarak fethedilen yerlerden alınan ganimetlerin ne olacağı belli edilmediği için ne yapılacağı belli değil! Birazdan göreceğimiz gibi, bu husus başka bir surede, 59. sure olan Haşr Suresi'nde (ayet 6) ele alınıp hükme bağlanacaktır.

Enfal Suresi'nin ganimetle ilgili 1. ayeti ile 41. ayeti arasında yer alan ayetler, bambaşka konulara yönelik bulunmakta: örneğin, namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine verilen rızkı Allah yolunda harcayan kimselerin gerçek mümin sayıldıkları (Enfal Suresi, ayet 2-3), gerçek müminlerin Tanrı'ya ve peygambere baş eğmeleri, fitneden sakınmaları gerektiği bildirilmekte; Bedir Savaşı'na ait bazı hususlara değinilmekte; Kureyzaoğullarıyla olan savaştan söz edilmekte ve diğer konulara yer verilmekte. Bunlar anlatılırken 41. ayete gelince, tekrar ganimet konusuna dönülmekte ve ganimet mallarının paylaşılmasının nasıl olacağı belirtilmekte:

> *"Eğer Allah'a ve hak ile batılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir" (Enfal Suresi, ayet 41).*

Görülüyor ki, ganimet mallarının ne şekilde paylaştırılacağıyla ilgili bu ayet, "*iki ordunun birbiriyle karşılaştığı gün*" indirilmiştir. Pek güzel, ama iki ordunun birbiriyle çarpıştığı gün hangi gündür ya da hangi savaştır, belli değil! Yorumcular, bu konuda farklı görüş belirtirler; kimine göre ayet Bedir Savaşı'nda inmiştir; kimine göre ise Bedir'den bir ay üç gün sonra Ben-i Kaynuka "*gazvesinde*" (savaşında) inmiştir.[17] Bununla beraber, daha sonraki iki ayette yer alan, "*O vakitsiz vadinin beri yamacında idiniz, onlarsa öte yamacında, süvarileri de tam*

[17] Elmalılı H, Yazır, age, c.3, s.2407.

sizden aşağıda idiniz..."; "*...O vakit Allah sana onları rüyanda az gösteriyordu, eğer sana çok gösterseydi korkacaktınız, ve kumanda da nizaa düşecektiniz ve lakin Allah selamete bağladı...*" (Enfal Suresi, ayet 42-43) şeklindeki sözlere bakarak, ayetin Bedir Savaşı'nda indiğine dair görüşün ağır bastığı söylenebilir.

Fakat her ne olursa olsun, ganimet mallarının paylaşımıyla ilgili yukarıdaki ayet açıklıktan uzak. Çünkü ayet hükmüne göre ganimetin beşte biri "*Tanrı*"ya ve "*peygamber*"e (*ve onun akrabalarına, yetimlere, vs...*), geri kalan beşte dördü de "*gazilere*" ayrılacaktır. Ancak, Tanrı'ya ait beşte bir payın Muhammed'e ve onun "*akrabalarına, yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara*" dağıtılacağı bildirilirken, bunların miktarının ne olacağı bildirilmemiştir. Yani Tanrı ve Peygamber payı olarak ayrılan beşte bir miktarındaki ganimetin ne miktarının Muhammed'e, ne miktarının yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara verileceği belirtilmemiştir. Her ne kadar yorumcular beşte bir miktar ganimetin sırf Allah için olup bunun beşe bölünmesi ve bu bölümlerden her birinin, sırasıyla Muhammed'e, onun yakınlarına, yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara verilmesi gerektiğini söylerlerse de, Kur'an'da böyle bir şey yok. Nitekim Enfal Suresi'nin şimdi söz konusu ettiğimiz 41. ayetinden sonra yine araya başka hususlar giriyor ve 69. ayete kadar sürüp gidiyor. 69. ayetle yine ganimet konusuna dönülüyor ve şu söyleniyor:

> *"Ganimetten elde ettiklerinizi 'helal' ve 'temiz' olarak yiyin. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. Tanrı, kuşkusuz bağışlayan ve acıyandır" (Enfal Suresi, ayet 69).*

Bununla beraber ganimet konusu yine tamamlanmış değil; yukarıda zikrettiğimiz ayetler vuruşmalı şekilde cereyan eden savaşlarda elde edilen ganimet mallarının paylaşımıyla ilgili. Daha başka bir deyimle, vuruşmasız savaş yoluyla, yani savaş verilmeden ele geçirilen ganimetin ne olacağı ele alınmamıştır! Biraz önce değindiğimiz gibi, bu husus başka bir surede, daha doğrusu Enfal Suresi'nden 52 sure sonraki sırada yer alan Haşr Suresinde şu şekilde ele alınıyor:

“Allah’ın, onlardan (mallardan) peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberini dilediği kimselere karşı üstün kılar” (*Haşr Suresi, ayet* 6).

Bu ayeti Muhammed, Medine’ye iki mil kadar uzakta yaşayan Ben-i Nadir adındaki Yahudi kabilesine karşı giriştiği savaş vesilesiyle koymuştur Kur’an’a. Yaya olarak çıkılan bu sefer sonucu çarpışma olmadan ele geçirilen ganimetler (araziler vs...) Muhammed’e ait sayılmış ve o da bu ganimetlerin büyük kısmını kendisinin ve ailesinin geçimine tahsis etmiş bir kısmını da ashaptan bazı kişilere vermiştir: sırf onları hoşnut edip kendisine iyice baş eğdirtebilmek için.

Bütün bunlar gösteriyor ki Kur’an, her konuda olduğu gibi ganimet konusundaki hükümler bakımından da sistemli bir şekilde düzenlenmiş değildir. Ganimetle ilgili bilgi edinmek için Kur’an’ın, birbirinden farklı surelerine ve hatta bu surelerin birbirinden farklı ayetlerine (örneğin, Nisa Suresi, ayet 94; Enfal Suresi, ayet 41, 69; Fetih Suresi, ayet 18-21; Haşr Suresi, ayet 5-7) göz atmak gerek. Bu dahi yeterli değil; çünkü daha geniş bilgi edinebilmek için, Kur’an dışı kaynaklara gitmek zorunluluğu var!

***

Dokuzuncu sure olan Tevbe Suresi, Kur’an’daki tertipsizlikler bakımından nice örneklerden bir diğeridir. Bu tertipsizlik, her şeyden önce Mekke döneminde inen ayetlerle Medine döneminde indiği kabul edilen ayetlerin, yani zaman itibariyle birbirinden ayrı dönemlere ait ayetlerin, gereksiz yere bir araya getirilmesiyle ilgilidir. Üstelik de, daha önceki bir tarih itibariyle indiği söylenen ayetler (örneğin, Tevbe Suresi’nin en sonuncu ayetleri olan 128. ve 129. ayetler), daha sonraki bir tarih itibariyle inmiş olan ayetlerin en sonuna konmuştur. Gerçekten de, 129 ayetten oluşan bu surenin, Hicret’in dokuzuncu yılında, yani Mekke’nin fethinden bir yıl sonra indiği kabul edilir. Kur’an’da dokuzuncu sırada yer almış olmakla beraber, nüzul (iniş) sırası itibariyle 113. sıradadır, yani en son iki sureden biridir. Eğer bu böyle ise, surenin inişi, Muhammed’in peygamberlik iddia-

sıyla ortaya çıkışından 18 ya da 19 yıl sonraya rastlıyor demektir. Oysa surenin en sonuncu iki ayetinde, yani 128. ve 129. ayetlerinde, Muhammed'in Tanrı tarafından Araplara "peygamber" olarak gönderildiğini bildiren şu sözler var:

> *"Andolsun, size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir... (Ey Muhammed) Yüz çevirirlerse de ki: 'Allah bana yeter. Ondan başka ilah yoktur. Ben sadece ona güvenip dayanırım'..." (Tevbe Suresi, ayet 128-129).*

Bu iki ayetin Mekke döneminde indiği kabul edilir. Şu hale göre, Tevbe Suresi'nin sadece iki ayeti (yani, 128. ve 129. ayetleri) Mekke'de, geri kalan 127 ayeti (yani, 1-127 ayetler) çok daha sonra Medine'de inmiş olmaktadır ve Mekke döneminde inen ayetler, hiç gereği ve yeri olmadan Medine döneminin ayetleriyle bir araya getirilmiştir.

Tevbe Suresi'nde Mekke'nin fethi, Kureyş'in yenilgiye uğratılması, Mekkelilerin İslam olmaya zorlanmaları ile ilgili olaylar, "müşrikler''e ve "ehl-i kitab"a (Yahudilere ve Hıristiyanlara) uygulanacak esaslar ele alınmıştır. Fakat bu arada Tebûk Seferi'yle ilgili olaylara da dokunulmuştur. Bütün bunlar bölük pörçük olmak üzere sıralanmıştır. Örneğin, surenin başlarında yer alan ayetler, kendileriyle antlaşma yapılan müşriklere dört ay süre verildiğini belirtmekle başlar. "Hürmetli" aylar çıkınca, her nerede olursa olsun, müşriklerin (putataparların) öldürülmeleri gerektiği, İslam'ı kabul edecek olurlarsa din kardeşi sayılacakları (Tevbe Suresi, ayet 1-11), İslam'a dil uzatacak olurlarsa onları öldürmek gerektiği bildirilir (Tevbe Suresi, ayet 12); daha sonra Yahudiler ve Hıristiyanlar konusunda hükümler getirilir (Tevbe Suresi, ayet 29-32). Sonra tekrar "müşrik"lere dönülür (Tevbe Suresi, ayet 30-33); üç ayet sonra, tekrar Yahudilerle Hıristiyanlar ele alınır ve aşağılatılır (Tevbe Suresi, ayet 34-35); iki ayet sonra, ayların sayısının "on iki" olduğu, bunlardan dördünün hürmetli aylar olduğu ve bu aylar çıkınca putperestlerle savaşmak gerektiği tekrarlanır (Tevbe Suresi, ayet 36- 37); fakat birdenbire Tebûk Seferi'ne katılmak istemeyenlerle ilgili hükümlere geçilir. Oysa Tebûk Seferi Hicret'in sekizinci yılına rastlar. Bu vesileyle, kısaca belirtelim ki, Tebûk Seferi konusunda halk hiç istekli görünmemiştir. Muhammed, onlara bol ganimet malları ve hatta "sarışın kadınlar" vaat ettiği halde, içlerinden git-

meyip evlerinde kalanlar olmuştur. İşte bu gibi kimseler konusunda Muhammed, Tevbe Suresi'nin 38. ayetine, "*Ey inananlar! Size ne oldu ki 'Allah yolunda savaşa çıkın' dendiği zaman yere çöküp kaldınız...*" diye başlayan hükümler koyar (Tevbe Suresi, ayet 38-57). Fakat bunları söylerken, birdenbire başka bir konuya geçer ki, o da sadaka konusunda kendisini eleştirenleri azarlamaya yönelik hükümlerdir (Tevbe Suresi, ayet 58-59). Ancak, bu ayetlerden hemen sonra, "*kalpleri Müslümanlığa ısındırılacak olanlara*" zekât verileceğinden söz edilir ki (Tevbe Suresi, ayet 60), bunlar, "müellefetü'l-kulub" diye bilinen kimselerdir ki, içlerinde Ebu Süfyan, Ümeyye oğlu Safvan, Avf oğlu Malik vd... gibi önemli kişiler vardır. Bu ünlü kişilerden yararlanmak amacıyladır ki, Muhammed, Hevazin Savaşı'nda elde edilen ganimetlerden onlara bol pay vermiştir. İşte Tevbe Suresi'nin 60. ayeti bununla ilgilidir. Bundan sonra yine değişik konulara değinilerek 81. ayete gelinir. Bu ayet, surenin başlarında söz konusu edilenlerle, yani Tebûk Seferi'ne katılmaktan kaçınanlarla ilgilidir. Böylece, aynı konu 31 ayet arayla yine karşımıza çıkarılmıştır. Bundan sonra münafıklar konusu ele alınmış ve "*Onlardan ölenlerin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma! Çünkü onlar Allah'ı ve peygamberini inkâr ettiler, fâsık olarak öldüler*" (Tevbe Suresi, ayet 84) diye hükme bağlanmıştır. Bundan sonra yine değişik sorunlara değine değine, birdenbire müşriklerin (puta tapan Arapların), -akraba bile olsalar- cehennemlik oldukları hatırlatılır (Tevbe Suresi, ayet 113); İbrahim'in bu yüzden babasından uzaklaştığı anlatılır (Tevbe Suresi, ayet 114); hemen sonra Tanrı'nın dilediği kimseleri doğru yola sokup, dilediklerini saptırdığı tekrarlanır (Tevbe Suresi, ayet 115-117); sonra Muhacirlerle Ensar'dan kişilerin tövbelerinin, Tanrı tarafından kabul edildiğine değinilir (Tevbe Suresi, ayet 117). Sonra tekrar Tebûk Seferi'yle ilgili konuya dönülür ve savaştan kaçan üç kişiden söz edilir (Tevbe Suresi, ayet 118), sonra bedevilerin kötülüğüne değinilir (Tevbe Suresi, ayet 120); ve nihayet 127 ayet boyunca anlatılanlarla hiç ilgisi olmayan ayetlere gelinir ki, bunlar, 128. ve 129. ayetlerdir. Bunlar, biraz önce değindiğimiz gibi, ne iniş ("nazil oluş"), ne de konu itibariyle, surenin daha önceki 1'den 127'e kadar olan ayetleriyle ilişkilidir; çünkü, bu son iki ayet, Muhammed'in Araplara "pey-

gamber" olarak gönderildiğini bildiren, daha doğrusu 17 ya da 18 yıl öncesinde, yani Mekke döneminin ilk başlarında indiği kabul edilen ayetlerdendir.

***

Kur'an'ın onuncu suresi, "Yunus Suresi" başlığını taşır. Kur'an'da onuncu sırada bulunmakla beraber, Tanrı'dan elli birinci sure olarak inmiş kabul edilir. 109 ayetten oluşan bu surenin dört ayetinin Medine'de -ki bunlar 40., 94., 95 ve 96. ayetlerdir-, geri kalan kısmının Mekke'de indiği söylenir. Daha önce başka bir vesileyle belirttiğimiz gibi, surenin başlığı "Yunus" olduğu için sanılır ki, Yunus Peygamber'le ilgili şeyler anlatılacaktır. Oysa 109 ayetlik bu surede, Yunus konusunda sadece bir tek ayet bulunur ki, o da 98. ayettir. Diğer ayetler pek çeşitli ve birbirleriyle ilgisi olmayan konulara yönelik şeylerdir. Sure, "*Elif, Lam, Ra. İşte bunlar hikmet dolu kitabın ayetleridir*" şeklindeki bir tümce ile başlar ki, anlamını hiç kimseler çözmüş değildir. Bunu, "*İçlerinden bir adama, 'İnsanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele' diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki, o kâfirler, 'Bu elbette apaçık bir sihirbazdır' dediler*!" (Yunus Suresi, ayet 2) şeklindeki ikinci ayet izler. Kimdir ayette geçen "*Bu adam*"? Kimlere hitaben konuşmaktadır, belli değil! Yorumcuların açıklamalarından öğreniyoruz ki, "bu adam"dan kasıt Muhammed'dir. Çünkü güya Kureyşliler, Muhammed'in Tanrı tarafından "peygamber" olarak seçilmesine şaşmışlar ve Allah'ın insanlardan bilgisiz bir kişiye vahiy vermesini, insanlara insandan bir peygamber göndermesini Allah'a yakıştırmamışlar ve Muhammed'i sihirbazlıkla suçlamışlardır. Bu ayeti okurken sanılır ki, bu konuda bilgi verilecektir. Oysa öyle değil; çünkü bundan sonraki ayet, "*Şüphesiz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da işleri yerli yerine idare edecek arşa istiva eden Allah'tır...*" diye başlıyor ve hemen sonra, "*Onun izni olmadan hiç kimse şefaatçi olamaz. İşte o Rabbiniz. Allah'tır. O halde ona kulluk edin. Hala düşünmüyor musunuz?*" (Yunus Suresi, ayet 3) diye son buluyor. Görüldüğü gibi, ayetin son tümcesi, "...H*ala düşünmüyor musu-*

nuz?" şeklindeki bir soruyu kapsıyor! Evet, ama neyi düşünelim? Düşünmekle ayeti açıklığa kavuşturmak mümkün değil ki! Çünkü ayetin ilk tümcesi göklerin altı günde yaratılmasından söz etmekte, ikinci tümcesi ise Tanrı'nın izni olmadan hiç kimsenin şefaatçi olamayacağını bildirmekte! Ne ilgisi var bu iki tümcenin! Ve iş bununla bitmiş değil, zira bir sonraki ayetle, bütün insanların dönüşünün "ona" olacağı belirtildikten sonra, "iman" edenlerin "mükâfat"a erişecekleri, kâfir olanların ise "*kaynar sudan bir içki içecekleri*" ve elem verici bir azaba uğrayacakları bildiriliyor (Yunus Suresi, ayet 4). Bu ayeti izleyen beşinci ayette, Tanrı'nın, güneşi ışıklı, ayı da parlak kıldığı, yılların sayısı bilinsin diye aya menziller takdir ettiği söyleniyor ve "*Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, sakınan bir kavim için elbette nice deliller vardır*" deniyor (Yunus Suresi, ayet 5-6). Bu minval üzere devam eden ayetlerde Tanrı'nın, insanlarla "güç" yarışmasına giriştiği ve kendisinin her hususta insanlara üstün olduğunu tekrar ettiği görülür. Örneğin, Kur'an'ın "emsalsiz" ve insanlar tarafından benzeri yapılamayacak bir kitap olduğunu, Muhammed tarafından uydurulmadığını anlatmak üzere Tanrı'nın şöyle konuştuğu bildirilir:

> *"Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş değildir... Ey Muhammed! Senin için, 'Onu uydurdu' diyorlar, öyle mi? De ki, 'Onun surelerine benzer bir sure meydana getirin, iddianızda samimi iseniz, Allah'tan başka çağırabileceklerinizi de çağırın..." (Yunus Suresi, ayet 37-38).*

Tanrı güya insanlara meydan okuyarak, "*Kur'an'ın bir tek suresine benzer bir sure meydana getirin de, göreyim sizi*" der gibi konuşmaktadır. Fakat aynı meydan okuma, Kur'an'ın on birinci suresi olan Hûd Suresi'nde aynı söyleyişle, aynı sözcüklerle yine karşınıza çıkacaktır. Ancak bu kez, Tanrı sanki fikir değiştirmiş gibidir; evvelce, "*Kur'an'ın bir tek suresine benzer bir sure meydana getirin de göreyim sizi*" şeklinde konuşurken, şimdi, "*bir tek sure*" kıstasını yeterli bulmayıp, "on sure" esasını benimsemiş olarak şöyle konuşur:

> *"(Ey Muhammed) Senin için, '(Kur'an'ı) uydurdu' diyorlar, öyle mi? De ki, 'Öyleyse onun surelerine benzer uydurma on sure meydana getirin,*

iddianızda samimi iseniz, Allah'tan başka çağırabileceklerinizi de çağırın'..." (Hûd Suresi, ayet 13).

Görülüyor ki Tanrı, Kur'an'ın bir benzerinin insanlar tarafından yapılamayacağını anlatmak için birbiriyle uyumsuz kıyaslama yapmakta; örneğin, bir yerde "*tek bir surenin benzerini yapın da göreyim*" diyor. Diğer bir yerde "*On surenin benzerini yapın da göreyim*" diyor! Öte yandan bu aynı Hûd Suresi'nde, yukarıdaki hususlar anlatılırken, birdenbire Nuh ile ilgili olaylara geçilir. Fakat az sonra tekrar, "*Ey Muhammed! Sana 'Kur'an'ı uydurdu' derler, de ki...*" şeklindeki uyarıya yer verilir (Hûd Suresi, ayet 35). Hemen sonra tekrar Nuh olayına dönülür ve onun nasıl gemi inşa ettiği anlatılır (Hûd Suresi, ayet 36 vd...); daha sonra Ad milletine kardeşleri Hûd'un gönderildiği bildirilerek, bununla ilgili haberler belirtilir (Hûd Suresi, ayet 50 vd...), sonra İbrahim ile karısına (Hûd Suresi, ayet 71 vd...), sonra Lût'a (Hûd Suresi, ayet 77 vd...), sonra Medyen halkına gönderilen Şuayb'a dair bölük pörçük haberler verilir -ki daha önce A'raf Suresi'nin 84. ve 85. ayetlerinde zaten değinilmişti-; sonra Firavun'un yaptıklarına (Hûd Suresi, ayet 96 vd...) atlanarak, zaman ve mekân itibariyle birbirleriyle ilişkisi olmayan hikâyeler ve konular anlatılır.

***

Şimdi yine bir atlama yaparak, Kur'an'ın on yedinci suresi olan İsra Suresi'ne geçelim; bu sure, 111 ayetten oluşur; surenin Mekke'de "nazil" olduğu, fakat bu 111 ayetten on bir ayetin -ki bunlar, 26., 32., '33., .57., 73. ve 80. ayetlerdir-, çok daha sonra Medine'de indiği söylenir. "*İsra*" deyimi, gerek yaya olarak, gerek at üzerinde "*gece yürüyüşü*" anlamına gelir. Surenin ilk birinci ayetinde, Muhammed'in, Tanrı tarafından Mescid-i Haram'dan (Mekke'den) Mescid-i Aksa'ya (Kudüs'e) götürüldüğü yazılıdır: "*Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir...*" (İsra Suresi, ayet 1).

Fakat bu sure'de, Muhammed'in nasıl ve ne şekilde bu gece yürüyüşüne çıkarıldığı, bu yürüyüş sırasında neler yaptığı bildirilmiyor. Oysa bu olay, İslam'ın "*miraç mucizesi*" olarak benimsediği en önemli olaylarından biridir. Muhammed'in, Kur'an olmayarak söylemesine göre, Tanrı, cennetten "Burak" adında katır ile eşek arası büyüklükte bir hayvan göndermiştir. Muhammed bu hayvanın sırtına binmiş olarak Mekke'den Kudüs'e gelir. Sonra kendisine miraç getirilir ki, bu "*göğe dayalı bir merdiven*"dir. Muhammed bu merdiven ile göklerin yedinci katına çıkar. Orada kendisini Cebrail (Cibril) karşılar. Cebrail'in kanadına yaslanmış olarak gök katlarını dolaşa dolaşa birinci kat gökten, yedinci katın sonuna kadar, daha doğrusu "*Sidre-i Münteha*" denen son sınıra kadar çıkar. Fakat bu husus, İsra Suresi'nde bildirilmiyor; bunun böyle olduğuna, bir başka surede, 53. sure olan Necm Suresi'nde atıf var. Orada şöyle deniyor:

"Muhammed'in gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı. Ey inkârcılar! Onun gördüğü şey hakkında kendisiyle tartışır mısınız? Andolsun ki, Muhammed Cebrail'i, sınırın sonunda (Sidre-i Münteha'da), başka bir inişte de görmüştür..." (Necm Suresi, ayet 11-18).

Yine Necm Suresi'nde, Tanrı'nın Muhammed'e yaklaştığı yazılıdır:

"Sonra yaklaştı, derken sarktı, derken iki yay tutrağı (gibi) oldu ya da daha da yaklaştı. Derken kuluna vahyedeceğini vahyetti" (Necm Suresi, ayet 8-10).

Görülüyor ki, "*miraç mucizesi*" denen bu olay, İsra ve Necm surelerinde, hem dağınık hem de hiç anlaşılamaz şekilde anlatılmakta. Bunu biraz olsun anlaşılabilir şekle sokmak üzere hadisler öne sürülür. Buna göre Muhammed, her gök katına geldikçe, orada geçmiş peygamberlerden birine rastlar. İlk katta Âdem'le, ikinci katta Yusuf'la, üçüncü katta Yahya ve İsa ile dördüncü katta İdris, beşinci katta Harun, altıncı katta Musa ve yedinci katta da İbrahim ile buluşup selamlaşır. Sonra, bir döşek üzerinde, meleğin gidebildiği yere kadar gider ve orada Tanrı'dan günde elli vakit namaz emrini alır. Sonra gök katlarını dolaşa dolaşa inerek Musa'nın katına gelir. Musa kendisine, "*Ümmetin bunun altından kalkamaz; Tanrı'ya git ve bunun azaltılmasını iste*" der. Bunun üzerine Mu-

hammed Tanrı'ya döner ve ricada bulunarak elli vakit namazdan indirim yapmasını ister; Tanrı beş vakit indirme ile günde 45 vakit namaz emrini verir. Muhammed emri alıp Musa'nın yanına gelince, Musa bunun da çok olduğunu söyler. Muhammed tekrar Tanrı katına çıkar ve namaz sayısını günde 40 vakit namaza çevirtir. Musa'nın yanına geldiği zaman Musa bunu da çok bulur. Tekrar Tanrı'nın yanına çıkar ve beş vakit daha indirim yaptırtır. Fakat Musa bunu da çok bulur, Muhammed, Musa'nın ısrarlarına uyarak, Tanrı'nın yanına gidip gelerek nihayet Tanrı'yı günde beş vakit namaza razı kılar. Ve işte İsra Suresi'nin bu birinci ayetinin anlamı bu hikâyede yatıyor. Ve bu ayetten anlaşılan o ki, Tanrı, o engin bilgisine ve ileri görüşlülüğüne rağmen, günde 50 vakit namazın aşırı bir şey olduğunu ve kullarının buna tahammül yetiştiremeyeceğini takdir edememiştir; sadece o değil, Muhammed de bunu düşünememiştir; ancak, Musa'nın hatırlatmasıyladır ki Tanrı, elli vakit namaz emrinden vazgeçip namaz sayısını beş vakit olarak insaflı ve ölçülü bir ibadet şekline sokmuştur.

İsra Suresi'nin miraçla ilgili olan birinci ayetini, bununla hiç ilgisi olmayan bir ayet izler ki, o da, Tanrı'nın İsrailoğullarına, "*Benden başkasına dayanılıp güvenilen bir Rab aramayın*" diyerek, Musa'ya bir kitap verdiğini ve bu kitabı hidayet rehberi kıldığını bildirmekte (İsra Suresi, ayet 2). Oysa bu konu Kur'an'ın diğer surelerinde sayısız kez tekrarlanmıştır.

İsra Suresi'nin bu ikinci ayetini izleyen üçüncü ayet ise, Musa'dan çok önceki bir döneme atlayıp Nuh'la ilgili bir hususa yer veriyor:

> *"(Ey) Nuh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin nesli! Şunu bilin ki, Nuh, çok şükreden bir kul idi" (İsra Suresi, ayet 3).*

Evet, ama burada Nuh'a seslenmenin âlemi var mı? Konu zaten başka surelerde, bölük pörçük de olsa ele alınmamış mıydı? Öte yandan, Nuh ile gemide taşınan kişiler kim? Ve bunların nesli nedir? Hiçbir şey belli değil! Ve belli edilmeden, dördüncü ayet ile yine İsrailoğulları konusuna dönülüyor:

> *"Biz, kitapta İsrailoğullarına, 'Sizler yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız' diye bildirdik" (İsra Suresi, ayet 4).*

Bu husus birkaç ayetle işlendikten sonra, Kur'an'ın niteliğine değiniliyor ve kişilerin sorumluluklarıyla ilgili bir ayete geçiliyor:

> *"Şüphesiz bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler" (İsra Suresi, ayet 9-11).*

Sonra, birdenbire gece ile gündüzün yaratılmasına atlanıyor:

> *"Biz, geceyi ve gündüzü birer ayet (delil) olarak yarattık. Nitekim Rabbinizin nimetlerini araştırmanız, ayrıca yılların sayı ve hesabını bilmeniz için gecenin karanlığını silip (yerine, eşyayı) aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdi. İşte biz, her şeyi açık açık anlattık" (İsra Suresi, ayet 12).*

Görüldüğü gibi, her ne kadar ayetin sonunda, "*...İşte biz, her şeyi açık açık anlattık*" diye yazılı ise de, açık ve anlaşılır olan hiçbir şey yok! Bunu, kişinin kaderiyle ilgili birkaç ayet izlemekte (İsra Suresi, ayet 13-16); fakat konu yarım yamalak ele alınmışken, birdenbire Tanrı'nın keyfiliğine yönelik bir husus belirtilmekte:

> *"Bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, o ülkenin varlıklı ve şımarmış kişilerini çoğaltırız. Bu suretle, onlar kötülük işlerler, böylece o ülke helake müstahak olur" (İsra Suresi, ayet 16).*

Güzel, ama bunları söyleyen Tanrı, dilediğini varlıklı ve dilediğini varlıksız kılan ya da dilediğini doğru yola sokan ve dilediğini de saptıran bir Tanrı değil miydi? Nitekim, bu yukarıdaki sözlerden hemen sonra, yine bu aynı Tanrı, "*Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır*!.." (İsra Suresi, ayet 21) diyerek ve birkaç ayet atlama ile "*Rabbin dilediğine bol verir, dilediğine daraltır...* " (İsra Suresi, ayet 30) diye ekleyerek bu keyfiliğini belli etmiş değil mi? Belli ederken, "*servet, mevki, sağlık ve yaşayış güzelliği bakımından, insanlar arasındaki farkların, ilahi takdirin bir gereği olduğunu, dolayısıyla bu dünyada mutlak eşitliğin imkânsızlığını*" ortaya koymuş olmuyor mu?[18] Ortaya koyarken

[18] Diyanet Vakfı'nın, İsra Suresi'nin 20. ve 21. ayetleriyle ilgili açıklamasına bakınız.

de, o bütün yüceliğine ve gücüne rağmen, kullarına yeryüzünde eşitlik sağlamaktan aciz olduğunu anlatmış olmuyor mu?

Daha sonraki ayetlerde, hep birbiriyle ilgisi olmayan konulara değinilmekte: müşriklerin kınanmış olduklarına (İsra Suresi, ayet 22); ana ve babaya karşı iyi davranmak ve onlara Tanrı'dan rahmet dilenmek gerektiğine (İsra Suresi, ayet 23-26); sıkı elli ya da açık elli olmanın kötülüğüne (İsra Suresi, ayet 29); geçim endişesiyle çocukların öldürülmemelerine (İsra Suresi, ayet 31); zinanın hayâsızlık olduğuna (İsra Suresi, ayet 32); haklı bir sebep olmadan cana kıyılmamasına ve kısasa (İsra Suresi, ayet 33); yetimin mallarına en güzel bir şekilde yanaşılmasına (İsra Suresi, ayet 34); tartılacak şeyleri doğru terazi ile tartmak gerektiğine (İsra Suresi, ayet 35); böbürlenmenin kötü bir şey olduğuna (İsra Suresi, ayet 37); müşriklerin olumsuz davranışlarına (İsra Suresi, ayet 40-42); Tanrı'nın övülmeye değer bulunduğuna (İsra Suresi, ayet 44); Kur'an'ın okunmasını anlamasınlar diye, müşriklerin kalplerine Tanrı tarafından kapalılık getirildiğine ve kulaklarına ağırlık verildiğine (İsra Suresi, ayet 46-47); Muhammed'i inkâr eden kişilerin durumlarına (İsra Suresi, ayet 48-54); peygamberlerden bazılarının üstün kılındığına (İsra Suresi, ayet 55); Semûd kavmine mucize olmak üzere dişi bir deve verildiğine ve onların bu deveyi boğazlayıp bu yüzden zalim olduklarına (İsra Suresi, ayet 59); Muhammed'e gösterilen görüntülerin ve Kur'an'da lanetlenen ağacın Tanrı tarafından insanları sınamak için meydana getirildiğine (İsra Suresi, ayet 60); Meleklerin Âdem'e secde ettiklerine ve sadece iblisin bunu yapmaktan kaçındığına ve Tanrı'ya kafa tuttuğuna (İsra Suresi, ayet 61-63); Tanrı'nın lütfuna nail olmaları için, denizlerdeki gemilerin Tanrı tarafından yüzdürüldüğüne; insanoğlunun çok nankör olduğuna (İsra Suresi, ayet 66-70); amel defteri sağdan verilen kulların haksızlığa uğramayacaklarına (İsra Suresi, ayet 71); Muhammed'in Tanrı sayesinde sapıklığa yönelmekten kurtulduğuna (İsra Suresi, ayet 73-75); Muhammed'i Mekke'den çıkaranların Mekke'de kalamayacaklarına (İsra Suresi, ayet 76-78) dair ayetler, surenin sonuna kadar bu tutarsızlıklar içerisinde sürüp gider.

***

Kur'an'ın on sekizinci sırasında yer alan surenin başlığı "Kehf"tir: Mekke'de indiği ve nüzul (iniş) sırasının altmış dokuz olduğu kabul edilir. 110 ayetten oluşur; bununla beraber 28. ayetin Medine'de indiği söylenir. Kehf sözcüğü, "*mağara*", "*sığınma*" anlamına gelir; bu anlamıyla sureye "*Mağara Suresi*" demek mümkün. Fakat yorumculara göre, surede "Ashab-ı Kehf'ten -ki "mağaraya sığınanlar" ya da "mağara arkadaşları" anlamındadır- söz edildiği için, sureye bu başlık verilmiştir. Başlık bu olduğu için sanılır ki, sure bu konu ile ilgili olarak inmiştir ya da hiç değilse bu konu ile başlamaktadır. Oysa hiç öyle değil; zira 110 ayetten oluşan Kehf Suresi'nin "mağaraya sığınanlar"la ilgili ayetlerinin sayısı sadece 21'dir -ki bunlar 9. ve 26. ayetleri içine alır-. Ve üstelik Kehf Suresi, bu hikâye ile başlamaz; surenin baştan ilk sekiz ayetinde, Tanrı'nın, insanlara azap haberini verdiği, "*Allah oğul edindi*" diyenleri uyarmak üzere Muhammed'e Kur'an'ı indirdiği ve yeryüzündeki her şeyi kupkuru toprak yapacağı yazılıdır. Bundan hemen sonra Tanrı Muhammed'e, "(*Resulüm*)! *Yoksa sen, bizim ayetlerimizden* (*sadece*) *kehf ve rakim sahiplerinin ibrete şayan olduklarını mı sandın?*" (Kehf Suresi, ayet 9) der. Burada yer alan "rakım sahipleri" deyiminden ne anlaşılması gerektiğini bilen yok. Bu ayeti, "*O yiğit* (*gençler*) *mağaraya sığınmışlar ve 'Rabbimiz! Bize tarafından rahmet ver ve bize* (*şu*) *durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla' demişlerdi*" (Kehf Suresi, ayet 10) şeklindeki ayet izler ki, "mağaraya sığınanlar"la ilgili hikâyenin başlangıcı sayılır. Ancak, hikâyenin, insanı şaşırtıcı bilinmezliklerle dolu bir başlangıcı vardır. Bir kere, burada sözü edilen "mağara" neyin nesidir ve nerededir, bilen yok! Yorumcular görüş ayrılığı içerisinde bocalarlar. Ebu Hayyam'a göre, kimi yorumcular bunun "Şam"da, kimisi "Endülüs"te, kimisi "Rum"da olduğunu söylerler. İbn Cebir'in İbn-i İshak'tan rivayetine göre, mağaranın bulunduğu şehir "Dekinos" adıyla bilinen bir yerdir. Fakat bunun Endülüs'teki "Dekyus" şehri olup olmadığı tartışmalıdır. Öte yandan, yukarıdaki ayette sözü edilen "*O yiğit gençler*" kimlerdir? Sayıları nedir? Neden dolayı mağaraya sığınmışlar ve kurtulmak için Tanrı'ya yalvarıda bulunmaktadırlar, belli değil! Fakat bir sonraki ayet daha şaşırtıcı; çünkü burada Tanrı şöyle konuşmakta:

"Bunun üzerine biz de o mağarada onların kulaklarına nice yıllar perde koyduk (uykuya daldırdık)" (Kehf Suresi, ayet 11).

Evet, ama neden Tanrı, kendisinden rahmet isteyen bu kişilerin kulaklarına perde koyuyor? Yine belli değil! Bir sonraki ayeti okumaya devam ediyoruz; Tanrı şöyle diyor:

"Sonra da iki gruptan hangisinin kaldıkları süreyi daha iyi hesap edeceğini görelim diye onları uyandırdık" (Kehf Suresi, ayet 12).

Görüldüğü gibi, burada iki gruptan söz edilmekte! Neyin nesidir bu gruplar? Ve hesap edilmesi gereken "süre" nedir? Hiçbir şey belli değil! Yorumcuların söylemesine göre bu gruplardan biri "Ashab-ı Kehf" (yani, "mağara arkadaşları") ve diğeri ise bunların hasımlarıdır. Fakat her ne olursa olsun, bunları söyledikten sonra Tanrı, mağaradaki gençlerin hikâyesini anlatacağını bildirmek üzere Muhammed'e şöyle der:

"(Ey Muhammed!) Biz sana onların başından geçenleri gerçek olarak anlatıyoruz. Hakikaten onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini artırdık. Onların kalplerini metin kıldık..." (Kehf Suresi, ayet 13).

Evet, ama eğer bu gençler "Rablerine inanmış" kişiler idiyseler ve Tanrı onların kalplerini metin kıldı ise, neden kalkıp onların kulaklarına perde koyduğunu (Kehf Suresi, ayet 11) söyler? Daha sonraki 14. ayette, "*...O yiğitler (o yerin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak dediler ki, 'Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz ondan başkasına Tanrı demeyiz. Yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz'...*" (Kehf Suresi, ayet 14). Burada sözü geçen "hükümdar" kimdir, bilemiyoruz! Bir sonraki ayette bu gençler, kendi mensup oldukları kavmin Allah'tan başka Tanrılara tapmakta olduklarını söyleyerek yakınmaktalar (Kehf Suresi, ayet 15). Bunu izleyen ayette Tanrı, mağaradakilerin sayısının ne olduğu konusundaki tartışmalara değinmekte:

"Böylece (insanları) onlardan haberdar ettik ki, Allah'ın vadinin hak olduğunu... bilsinler. Hani onlar aralarında Ashab-ı Kehf'in durumunu tartışıyorlardı... (İnsanların kimi), 'Onlar üç kişidir, dördüncüleri de

köpekleridir' diyecekler. Yine, 'Beş kişidir, altıncıları köpekleridir' diyecekler. (Bunlar) bilinmeyen hakkında tahmin yürütmektir. (Kimileri de), 'Onlar yedi kişidir, sekizincisi köpekleridir' derler, (Ey Muhammed!) De ki, 'Onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir'. Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır. Öyle ise Ashab-ı Kehf hakkında delillerin dışında açık olması haricinde bir münakaşaya girişine ve onlar hakkında (ileri geri konuşanların) hiçbirinden malumat isteme" (Kehf Suresi, ayet 21-22).

Bu ayetleri okurken anlıyoruz ki Tanrı, kendisinin her şeyi bilir, fakat kullarının hiçbir şey bilmez olduklarını anlatmak ihtiyacındadır.

Kehf Suresi'nin 9. ayetinden 22. ayetine kadar olan kısım "Ashab-ı Kehf" ile ilgili olarak yukarıdaki hususları kapsamaktadır. Fakat hikâye burada sona ermiş değil. Ancak, hikâyenin tam bu kısmında, birdenbire hiç beklenmedik bir şekilde karşımıza Muhammed'in "inşallah" demeden iş görmesiyle ilgili şu iki ayet çıkıyor:

"(Ey Muhammed!) Allah'ın dilemesine bağlamadıkça (inşallah demedikçe) hiçbir şey için, 'Bunu yarın yapacağım' deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an ve 'Umarım Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola ilettir' de" (Kehf Suresi, ayet 23-24).

Bu ayetlerin "mağara" hikâyemizle hiçbir ilgisi yok. Zira bunlar, Muhammed'in "inşallah" demeden iş görmüş olmasıyla ilgili bir başka hikâyeye aittir ki, Kur'an'ın 93. sırasında bulunan bir başka surede, Duhâ Suresi'nde ele alınmıştır. Görüldüğü gibi "mağara" hikâyesi anlatılırken, bilinmezliklerle ve anlaşılmazlıklarla dolu bu hikâye tamamlanmadan, bununla ilgisi bulunmayan bir başka hikâyeye geçilmiştir. Ve iki ayetlik bu saptırmadan sonra, tekrar mağara hikâyesine dönülür:

"Onlar, mağaralarında üç yüzyıl ve buna ilaveten dokuz yıl kalmışlardır. De ki, 'Ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gizli bilgisi ona aittir... O kendi hükümranlığına kimseyi ortak etmez" (Kehf Suresi, ayet 25-26).

Yukarıdaki satırlarla hikâye sona erdirilerek, başka bir konuya geçilir ve birkaç ayet sonra, “*Onlara, şu iki adamı misal olarak anlat...*” (Kehf Suresi, ayet 32) ayetiyle başka bir hikâye anlatılır.

Şimdi geliniz, yukarıdaki “mağaraya sığınan” ve orada “*üç yüzyıl ve ayrıca dokuz yıl*” uyudukları anlatılan gençlerle ilgili ayetlerin arasına sıkıştırılan, “(*Ey Muhammed*!) *Allah’ın dilemesine bağlamadıkça* (*inşallah demedikçe*) *hiçbir şey için, ‘Bunu yarın yapacağım’ deme...*” (Kehf Suresi, ayet 23-24) şeklindeki ayetlere, tekrar göz atalım. Kur’an’da bu ayetin neden ve ne vesileyle indiğine dair bir şey yok. Yorumcuların söylemelerine göre bu ayetler, Nadr b. Haris adında Kureyşli birinin Muhammed’i huzursuz kılması nedeniyle inmiştir. Hikâyesi şöyledir: Güya Muhammed, Tanrı sözünü dinlemeyenlerin başına gelen kötülükleri Kureyşlilere anlatmaya çalıştığı zamanlar, Nadr b. Haris onun arkasından halka, “*Vallahi ben* (*Muhammed’den*) *daha güzel konuşurum, geliniz size onun anlattıklarından daha güzelini anlatayım*” der ve başkalarından öğrendiği masalları anlatırmış. Kureyşliler onu bir gün, Utbe b. Müayt ile birlikte Medine’deki Yahudilere gönderip Muhammed’in “peygamberliğini” sınamak amacıyla onlardan bilgi almak isterler; çünkü Yahudilerin “enbiya ilmi”nden (“peygamberler” tarihinden) haberli olduklarını düşünürlermiş. Bunun, üzerine Nadr Medine’ye giderek Yahudilerle görüşür; Yahudiler kendisine, “*Şu üç soruyu Muhammed’e sorun, eğer bu soruları yanıtlayabilirse onun peygamberliğine inanın*” şeklinde konuşurlar. Bu üç soru Muhammed’e sorulur, fakat Muhammed cevap veremez: “Sorduklarınızı yarın haber veririm” der. Ancak, ertesi gün şöyle dursun, on beş gün boyunca verecek cevap bulamaz. Verememesinin nedeni, pek muhtemelen, sorular hakkında bilgi edinememesindendir; fakat o bunu, “*Tanrı’dan vahiy gelmedi*” diyerek anlatmaya çalışır. Ancak, halk arasında ileri geri konuşanlar olur; kimi kişiler, “*Muhammed bize* (*‘sorduklarınızı yarın haber veririm’*) *dedi, hâlbuki bugün on beş gün* (*oluyor*) *sorduğumuza cevap vermiyor*” diye dedikoduya başlarlar. Kimileri de “*Tanrı Muhammed’i terk etti, ona darıldı*” diye konuşurlar. Bu sözler Muhammed’i oldukça rahatsız eder. Ve nihayet onlara verecek cevapları elde eder. Fakat cevap verirken her şeyden önce Tanrı’nın kendisine gücenmediğini, darılmadığını anlatmak üzere Kur’an’a şu ayeti koyar:

“Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim ki, Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı” (*Duhâ Suresi, ayet 1-3*).

Dikkat edileceği gibi, Tanrı “*kuşluk vaktine*” (*yani, güneşin parlayıp yükselmeye başladığı zamana*) ve “*sükûna erdiğinde geceye*” (*yani, karanlığın çöktüğü, sessizliğin bastığı... geceye*) yeminler ederek Muhammed’e darılmadığını bildirmekte! Ancak bu ayetler, şimdi incelediğimiz Kehf Suresi’nde değil, Kur’an’ın en sonlarında, daha doğrusu doksan üçüncü sırasında bulunan Duhâ Suresi’nde yer almış bulunmakta! Fakat Muhammed’in cevap vermekte gecikmiş olmasının sebebi, “inşallah” demeden iş görmüş olmasına bağlanmıştır ki, yukarıda belirttiğimiz gibi, o da Kehf Suresi’ndeki şu ayetleri kapsar:

“(Ey Muhammed!) Allah’ın dilemesine bağlamadıkça (inşallah demedikçe) hiçbir şey için, ‘Bunu yarın yapacağım’ deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah’ı an ve ‘Umarım Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir’ de” (Kehf Suresi, ayet 23-24).[19]

Daha başka bir deyimle, Muhammed, kendisine soru soranlara “*Sorduklarınızı inşallah yarın haber veririm*” diyecek yerde, sadece “*Sorduklarınızı yarın haber veririm*” dediği için (yani, “inşallah” sözcüğünü kullanmadığı için) vahyin geciktiğini söylemektedir. Ve bunu, biraz önce dediğimiz gibi, hiç yeri yokken, Kehf Suresi’ndeki “mağaraya sığınanlar” hikâyesiyle ilgili ayetlerin arasına sıkıştırıvermiştir.

Bu vesileyle hatırlatalım ki, “Kehf Suresi” ile “Duhâ Suresi”, gerek Kur’an’daki sıra ve gerek iniş sırası itibariyle, birbirlerinden çok farklı olan surelerdir. Kur’an’ın 18. sırasında yer alan Kehf Suresi’nin Tanrı’dan 69. sure olarak indiği kabul edilir. Buna karşılık, Kur’an’ın 93. sırasında bulunan Duhâ Suresi’nin “nüzul” (iniş) sırasının 11. sıra olduğu söylenir. Görülüyor ki, yukarıda anlatılan iki hikâye, karmakarışık ve hiç de anlaşılamaz bir şekilde bu surelerin ayetleri içerisine sokulmuştur.

Kehf Suresi’nin bundan sonraki ayetleri de, hep bu tür kopukluklar ve tutarsızlıklarla dolu. Örneğin, Mekkeli inkârcılardan söz edilirken ve Kur’an’ı an-

---

[19] Elmalılı H. Yazır, age, c.4, s.3218.

lamasınlar diye Tanrı'nın bu inkârcıların kalplerine ve kulaklarına ağırlıklar koyduğu belirtilirken, Bedir Savaşı'ndan söz edilir (Kehf Suresi, ayet 52-59); sonra birdenbire Musa ile ilgili masallara geçilir ve Musa'nın, genç arkadaşlarıyla birlikte iki denizin birleştiği bir yerde balıklarını unuttuğuna dair olan "kıssa" anlatılır ki (Kehf Suresi, ayet 60-82), anlaşılması mümkün değildir. Daha sonra "Zülkarneyn" masalına atlanır (Kehf Suresi, ayet 83-98), fakat bu konuda doğru dürüst bir bilgi verilmeden kıyamet gününe, kâfirlerin durumuna, inkârcılara, Tanrı'nın sözlerinin bitmesinden önce denizlerin tükeneceğine değinilerek ve "(*Ey Muhammed*) *De ki, 'Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim'...*" (Kehf Suresi, ayet 110) şeklindeki ayet ile sure sona erdirilir. Fakat anlatılanların hiçbiri, düzenli, açık ve anlaşılır nitelikte şeyler değildir.

***

Şimdi birkaç sürelik bir atlama ile Kur'an'ın yirmi dördüncü suresine göz atalım. Bu sure "Nur Suresi" başlığını taşır ve 64 ayetten oluşur. Her ne kadar Kur'an'da yirmi dördüncü sırada ise de, Tanrı'dan 102. sure olarak indiği kabul edilir. Başlık bu olduğuna göre, sanılır ki bu sure, "nur" sözcüğünün kapsamıyla ilgili hükümleri ele alacaktır. Oysa surenin başlığı ile içeriği arasında hemen hemen hiçbir ilişki yok gibidir; çünkü sureyi oluşturan altmış dört ayet içerisinde sadece bir ayet Tanrı'yı göklerin ve yerin nuru olarak tanımlamaktadır:

> *"Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir, o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nispet edilemeyen bir ağaçtan, yani zeytinden* (*çıkan yağdan*) *tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir.* (*Bu*) *nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna eriştirir...*" (*Nur Suresi, ayet* 35).

Kimi yorumculara göre Allah, bütün âlemin ve âlemdeki bütün duygusal nurların ve "*idrak edici güçlerin*" aydınlığa çıkarıcısı olduğu için, bu ayet "*gökle-*

rin ve yerin nuru" olarak tanımlanmıştır.[20] Ancak, Kur'an'ın diğer surelerinde "*nur*" sözcüğünün farklı anlamlarda kullanıldığı görülür. Örneğin, kimi yerde "*İslam*" demektir, kimi yerde "*iman*", kimi yerde "*hidayet*" kimi yerde "*peygamber*", kimi yerde "*gündüzün aydınlığı*", kimi yerde "*ayın aydınlığı*", kimi yerde "*Kur'an*" vs. olarak anlam taşır.[21] Örneğin, Tevbe ve Saff surelerinde "nur" sözcüğü "İslam" karşılığı olmak üzere kullanılmıştır:

"Onlar (kâfirler) ağızlarıyla Allah'ın nurunu (İslam'ı) söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu (İslam'ı) tamamlayacaktır" (Saff Suresi, ayet 8; ayrıca bkz. Tevbe Suresi, ayet 32).

Bakara Suresi'nde "nur" sözcüğü "iman" karşılığı olarak şöyle yer almıştır:

"Allah, iman edenlerin velisidir, onları zulümattan nura çıkarır; küfredenlerin ise velileri tağuttur; onları nurdan zulümata çıkarırlar..." (Bakara Suresi, ayet 257).

Furkan Suresi'nde "nur" sözcüğü, gökyüzündeki "ay" için kullanılmıştır:

"Gökte burçları var eden, onların içinden bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir" (Furkan Suresi, ayet 61).

A'raf Suresi'nde "nur" sözcüğü, "Kur'an" anlamında olmak üzere şöyledir:

"...O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır" (A'raf Suresi, ayet 157).

Zümer Suresi'nde "nur" sözcüğü "adalet" anlamında olmak üzere şöyledir:

"Yeryüzü, Rabbinin nuru ile aydınlanır, kitap konulur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez" (Zümer Suresi, ayet 69).

Yukarıdaki birkaç örnekten anlaşılıyor ki, "nur" sözcüğü Kur'an'da pek çeşitli anlamlarda olmak üzere yer almış bulunmaktadır; bu arada Tanrı'nın niteliği olarak da kullanılmıştır. Bunanla beraber yorumcular, Tanrı'ya "nur" denip

[20] Nur Suresi'nin 35. ayetinin Diyanet Vakfı çevirisindeki yorumuna bakınız.
[21] Bu konuda bkz. Turan Dursun, age, c.2, s.121.

denemeyeceği konusunda tartışırlar. Örneğin, Razi gibi yorumculara göre Tanrı, "ışık" (yani, "aydınlık") anlamına gelen "nur" sözcüğü ile tanımlanamaz; çünkü "nur", bir bakıma "cisim"dir ve Allah'ı "cisim" şeklinde düşünmek mümkün değildir. Buna karşılık yorumculardan bir kısmı, "Allah göklerin ve yerin ışığıdır" demekten geri kalmazlar. İbnü'l-Cevzi gibi bazı yorumcular ise, "nur" sözcüğünün "yol gösterici" anlamına geldiğini, bu nedenle Tanrı'ya "nur" denebileceğini ileri sürerler. Fakat bu hususlar, Kur'an'ın, şimdi üzerinde durduğumuz Nur Suresi'nde ele alınmış değil. Ve biraz önce bahsettiğimiz gibi, altmış dört ayetlik koskoca "Nur Suresi"nde, nur sözcüğü ile ilgili bir tek ayet bulunmakta; o da anlaşılması güç tümcelerle dolu! Üstelik bu sure, "nur" sözcüğünü içeren ya da ilgilendiren bir ayetle dahi başlamıyor. Zira surenin ilk ayeti aynen şöyledir:

> *"(Bu) Bizim inzal ettiğimiz ve (hükümlerini üzerinize) farz kıldığımız bir suredir. Belki düşünüp öğüt alırsınız diye onda açık seçik ayetler indirdik" (Nur Suresi, ayet 1).*

Dikkat edileceği gibi burada Tanrı, "(*Bu*) *Bizim inzal ettiğimiz ve* (*hükümlerini üzerinize*) *farz kıldığımız bir suredir...*" diye konuşmakta. Pek güzel, ama Kur'an'ın diğer sureleri, Tanrı'nın indirdiği ve hükümlerini insanlara farz kıldığı şeyler değil midir ki, sadece Nur Suresi'nin başına böyle bir ayet konmuştur?

Nur Suresi'nin bu sözünü ettiğimiz birinci ayetini, zina eden kadınlarla, zina eden erkeklerden her birine yüz sopa vurulmasını öngören ayetler izlemekte (Nur Suresi, ayet 2-10); sonra, başka bir konuya geçilerek Muhammed'in eşlerinden biri hakkında iftirada bulunanlarla ilgili hususlara atlanıyor (Nur Suresi, ayet 11-26); sonra, başkalarının evine girerken selam vermek gerektiğine değiniliyor; sonra "(*O evde*) *hiç kimse bulamadınızsa, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, 'Geri dönün' denilirse, hemen dönün, Allah, yaptığınızı bilir*" (Nur Suresi, ayet 28) ya da "*İçinde kendinize ait eşyanın bulunduğu oturulmayan evlere girmenizde herhangi bir sakınca yoktur. Allah, sizin açığa vurduğunuzu da, gizlediğinizi de bilir*" (Nur Suresi, ayet 29) şeklindeki öğütlere yer veriliyor; sonra, erkeklerin kadınlara ve kadınların da erkeklere gözlerini dikmemeleri bildiriliyor (Nur Suresi, ayet 30); hemen sonra "mümin" kadınların iffetlerini

korumaları, örtünmeleri ve süslerini gizlemeleri belirtiliyor, sakınmaları gereken kimselerden söz ediliyor ve şöyle deniyor;

> *"(Kadınlar) süslerini, kocaları veya babaları veya kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları veya kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kadınları veya cariyeleri veya erkekliği kalmamış hizmetçiler veya kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler..."* (Nur Suresi, ayet 31).

Bu satırları okurken sanırsınız ki, kadınlar, belli kişiler dışında hiç kimselere süslerini göstermemekle emredilmişlerdir. Ayet bu kişilerinin kimler olduğunu belirtmiş ve konu böylece bir sonuca bağlanmıştır. Oysa hiç de öyle değil; çünkü örtünme konusu, birazdan göreceğimiz gibi, 29 ayet atlama ile (yani, 60. ayetle) tekrar ele alınmış bulunmakta. Fakat bu arada, yani 31. ayetten 60. ayete kadar olan ayetlerle, başka konular hükme bağlanmakta. Zira 31. ayeti izleyen ayetlerde, bekârların ve cariyelerin evlendirilmelerinden (Nur Suresi, ayet 32); bedel vermek isteyen kölelerin bedellerinin kabul edilmesi gereğinden (Nur Suresi, ayet 33); cariyelerin fuhuşa zorlanmamalarından (Nur Suresi, ayet 33); Tanrı'nın dilediği kişileri nura kavuşturacağından (Nur Suresi, ayet 35); insanların Tanrı'yı daima tespih ettiklerinden (Nur Suresi, ayet 36); Tanrı'ya inananların mükâfata ulaşacaklarından (Nur Suresi, ayet 37) vd... söz edilmiştir; daha doğrusu, birbirleriyle hiç ilgisi bulunmayan hususlar ve konular ardı ardına bu şekilde 60. ayete kadar sıralanmıştır. Fakat 60. ayette karşınıza yine birdenbire kadınların örtünmeleri ve süslerini gizlemeleri gerektiğini öngören şu hüküm çıkar:

> *"Evlenme ümidi kalmayan, ihtiyarlayıp oturmuş kadınlara, süslerini açığa vurmamak şartıyla, dış esvaplarını çıkarmaktan ötürü sorumluluk yoktur; ama sakınmaları kendileri için daha iyi olur..."* (Nur Suresi, ayet 60).

Bütün bu karışıklıklara ve tutarsızlıklara rağmen sanırsınız ki, Tanrı, kadınların örtünmeleri ve süslerini gizlemeleri, açılıp saçılmamaları, erkeklere karşı tutum ve davranışları konusunda görüşlerini belirtmiş, söyleyeceklerini söylemiştir. Ancak, böyle değil; zira Nur Suresi'nden dokuz surelik bir atlama yaptıktan

sonra, (yani, Kur'an'ın 33. sırasında yer alan) Ahzab Suresi'nde karşınıza, yine kadınların örtünmeleriyle, tutum ve davranışlarıyla ilgili hükümler çıkacaktır. Örneğin, Ahzab Suresi'nin 33. ayeti şöyledir:

> *"Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın..." (Ahzab Suresi, ayet* 33).[22]

Oysa Nur Suresi ile Ahzab Suresi, birbirlerinden çok farklı zamanlarda ve on iki surelik bir ara ile inmiş görünmekte; zira Nur Suresi'nin nüzul (iniş) sırası 102 olup, Ahzab Suresi'nin nüzul sırası 90'dır.

Şimdi tekrar Nur Suresi'nde kaldığımız yere dönelim. Kadınlara süslerini açığa vurmamalarını ve örtünmelerini emreden hükmün hemen arkasından, kimlerin evinde izinsiz yemek yeneceği hususlarını hükme bağlayan bir "adab-ı muaşeret" kuralı geliverir:

> *"Kör için bir sorumluluk yoktur. Topal için bir sorumluluk yoktur. Hastaya da bir sorumluluk yoktur. Evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya kâhyası olup anahtarları elinizde olan evlerde veya dostlarınızın evlerinde izinsiz yemek yemenizde bir sorumluluk yoktur. Bir arada veya ayrı ayrı yemenizde de sorumluluk yoktur..." (Nur Suresi, ayet* 62).

Dikkat edileceği gibi, kimlerin evinde izinsiz yemek yenebileceği hususu laf kalabalığına boğulmuş ve yine anlaşılmazlığa sokulmuştur. Şu bakımdan ki, ayet, kimlerin evinde izinsiz olarak yemek yenebileceğini sıralamakta, fakat sıralarken "*babalarınızın, analarınızın, erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin vd... evlerinde izinsiz yemek yiyebilirsiniz*" şeklinde kural koyacak yerde, bu kişilerden her biri için aynı tümceyi kullanıyor. Öte yandan bir de "kör", "topal" ve "hasta" kişiler bakımından "sorumluluk yoktur" diyor! Ne demektir bu, belli değil! Kimi yorumculara göre bununla şu anlatılmak istenmiştir ki, kör, topal ve hasta gibi

[22] Bu hükmün sadece Muhammed'in eşleri için değil, bütün Müslüman hanımlara uygulanmak üzere konduğu kabul edilir.

kimselerle ya da bunların evlerinde oturup yemek yemekte sakınca yoktur. Ya da bir kimse, bu gibi kimseleri kendi evinden başka akrabadan birinin evine yemeğe götürecek olsa, belki hoşlanmazlar diye çekinmesin istenmiştir.[23]

Fakat bunu izleyen iki ayet, Muhammed'le toplantı yapacak olanların, toplantıyı izinsiz olarak terk etmelerini engellemek ya da Muhammed'e saygı izharında bulunmayı sağlamak amacıyla konmuştur (Nur Suresi, ayet 62-63). Yorumcuların söylemelerine göre anlatılmak istenmiştir ki, Muhammed'i sadece adıyla çağırmak doğru değildir; adının başına, onu yüceltici nitelikte olmak üzere "Nebi", Resul", "Resullullah", "Habibullah" ya da "Efendimiz" şeklinde bir şeyler koymak gerekir.[24] Hemen ekleyelim ki, Ahzab Suresi'nin daha önceki bir ayetinde (ayet 56) şu bildirilmiştir ki, Muhammed'in adı söylenince bütün Müslümanların, "Sallallahu aleyhi ve sellem" (yani, "Allah'ın salat ve selamı onu üzerine olsun") demeleri gerekir. Görülüyor ki, Muhammed'i yüceltmek için sarf edilmesi gereken sözler bile, bir arada değil, birbirinden altı ayet ara ile belirtilmiştir. Bunların arasına birbirleriyle ilgisiz hususlar yerleştirilmiştir.

***

Şimdi, Kur'an'ın yirmi altıncı sırasında bulunan Şuara Suresi'ne geçelim. Bu surenin Tanrı'dan 47. sure olarak Mekke döneminde indiği söylenir. Bununla beraber, 227 ayetlik bu surenin dört ayeti Medine döneminde inmiştir -ki bunlar 224. ve 227. ayetlerdir-. Şuara Suresi, "Bismilllahirrahmanirrahim" şeklindeki "besmele"ye müteakip, anlamları hiç kimselerce bilinmeyen "Tâ, Sîn, Mîm" şeklindeki harfleri içeren ayetle başlar. Bunu, hani sanki bu birinci ayetle çelişme olsun diye, "*Bunlar, apaçık kitabın ayetleridir*" (Şuara Suresi, ayet 2) şeklindeki bir ayet izler ve sure, hiç de "apaçık" olmayan ayetlerle devam edip gider. Güya Tanrı, Muhammed'i, "müşrik"lerin alaylarına ve saldırılarına karşı korumak amacıyla konuşmaktadır:

[23] Elmalılı H. Yazır. age, c.4, s.3540.
[24] Diyanet Vakfı çevirisinde, Ahzab Suresi'nin 56. ayetinin açıklanmasına bakınız.

“(*Resulüm!*) *Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaktın. Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz de, ona boyunları eğilip kalır...*” (Şuara Suresi, ayet 3-4) diyerek onu teselli ederken, “müşriklere” tehditler savurmaktadır (Şuara Suresi, ayet 5-9). Fakat birdenbire Musa ile Firavun masalını anlatmaya başlar ve Firavunu nasıl denizin dibine yolladığını söyler. Bu anlattıklarının müşriklere aktarılmasını ister (Şuara Suresi, ayet 10-68). Bunu bitirince bu sefer, “(*Ey Muhammed*!) *Onlara İbrahim'in haberini de naklet*” (Şuara Suresi, ayet 69) der ve İbrahim'in kendi babası ve kavmi ile olan sürtüşmelerini anlatmaya başlar (Şuara Suresi, ayet 70-104). Ancak, İbrahim dönemi, Musa'nın yaşadığı dönemden çok önceye rastlar; çünkü Musa, İbrahim'in torunlarının torunudur. Söylemeye gerek yoktur ki, Musa ile ilgili hikâyeleri anlayabilmek için, İbrahim dönemini daha öne almak gerekirdi. Ve eğer uyum sağlamak amacıyla belli bir sıra izlemek isteniyor ise, İbrahim olaylarını, Musa olaylarından önce anlatmak gerekirdi. Fakat böyle yapılmayıp, olayların tersinden başlanmıştır. Ancak, iş bununla bitmiş olmuyor: İbrahim olayları anlatıldıktan sonra Nuh olaylarına geçiliyor. Zira Şuara Suresi'nin 105. ayetinde Tanrı, güya Muhammed'e, “*Nuh kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar*” (Şuara Suresi, ayet 105) diyerek, ona Nuh'un, kendi kavmi ile olan ilişkilerini anlatır (Şuara Suresi, ayet 106-122). Oysa ki Tevrat'ın bildirmesine göre İbrahim, Nuh'un torunlarından biridir ve şu hale göre, Nuh ile ilgili olayların, İbrahim'le ilgili olaylardan önce ele alınması gerekirdi. Ve bu tertipsizlik bu şekilde devam edip gider; zira bunu izleyen ayetlerde Salih'ten, Lût'tan ve eski peygamberlerin kendi halkları tarafından inkâr edilişlerinden söz edilmektedir (Şuara Suresi, ayet 153-175); oysa bunlar da İbrahim'in zürriyetindendirler. Öte yandan bu surede, bir aralık Lût'un, “*Doğrusu, ben sizin bu işinizden tiksinmekteyim*” diyerek, kendi kavminden Tanrı'ya şikâyette bulunduğu ve “*Rabbim! Beni ve ailemi, onların yapageldiklerinden (vebalinden) kurtar*” diye yalvardığı görülür (Şuara Suresi, ayet 168-169). Tanrı onun bu yalvarışını kabul ederek şöyle konuşur:

> *“Bunun üzerine onu (Lût'u) ve bütün ailesini kurtardık. Ancak, bir kocakarı müstesna. O geride kalanlardan (oldu)” (Şuara Suresi, ayet 170-171).*

Burada sözü edilen "kocakarı" kimdir, belli değil! Anlamak için kırk sure atlama yaparak, Kur'an'ın 66. sırasında yer alan Tahrim Suresi'nin 10. ayetine başvurmak gerek. Zira orada, Lût'un karısının, tıpkı Nuh'un karısı gibi, kocasına ihanet eden bir kadın olduğu yazılıdır:

"Allah, inkâr edenlere, Nuh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, 'Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin' denildi" (Tahrim Suresi, ayet 10).

Evet, ama Nuh'un ve Lût'un karıları ne yapmışlardır da, kocalarına karşı "hain", "suçlu" durumuna düşmüşlerdir, bildirilmiyor! Beyzavî ve Celaleddin gibi yorumcuların söylemelerine göre, güya Nuh'un karısı, "*Nuh'u cin tuttu*" şeklinde konuşmuştur; Lût'un karısı da, kocasını ziyaret etmek üzere Sodom şehrinden gelen cinsel sapıkları haber vermek için gece ateş yakıp gündüzleri de duman çıkarmıştır. Ve işte Şuara Suresi'nin 171. ayetinde "kocakarı" diye geçen deyim bu kadınla ilgili oluyor! Ve her ne kadar Lût Tanrı'dan, "*Beni ve bütün ailemi onların yapageldiklerinden kurtar*!" diye yalvarıda bulunmuş ise de, Tanrı onun karısını helak etmiş olmaktadır. Hemen belirtelim ki Lût, Kur'an'ın bildirmesine göre, İbrahim'in kardeşinin oğludur ve güya Tanrı onu, İbrahim ile birlikte aynı topluma peygamber olarak göndermiştir (A'raf Suresi, ayet 80-81; Hûd Suresi, ayet 74-81; Neml Suresi, ayet 54-55).

Şuara Suresi'nde Lût'la ilgili bu hikâye anlatılırken, "Eyke" halkının da peygamberleri yalancılıkla suçladığı ve Şuayb'ın onlara, "*Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim... Buna karşı sizden hiç bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir*" (Şuara Suresi, ayet 178-180) dediği bildiriliyor. Kimdir bu Eyke halkı? Ve Eyke halkının Şuayb'la ne ilişkisi var, belli değil! Hatırlatalım ki, "Eyke" adı, daha önce, on beşinci sure olan Hicr Suresi'nde, "*Eyke halkı da gerçekten zalimdiler*" (Hicr Suresi, ayet 78) diye geçmişti. Neden orada Şuayb'dan bahis yok? Öte yandan, "*Eyke*" sözcüğü, "*sık ve birbirine karışmış ağaçlarla dolu bir tür orman*" anlamına geldiği için, burada yerleşik bulunan halka "*Eyke halkı*" dendiği anlaşılmakta. Ancak, kimi yorumculara göre

Şuayb, burada yerleşik halktan çıkmış sayıldığı halde[25], kimi yorumculara göre Eyke'li değildir.[26] Fakat her ne olursa olsun, Şuayb'ın yukarıdaki şekilde konuştuğundan söz edilirken, birdenbire alışveriş sırasında doğru terazi kullanılmasıyla ilgili bir ayet çıkmakta karşımıza:

> *"Ölçüyü tastamam yapın... Doğru terazi ile tartın..." (Şuara Suresi, ayet 181-182).*

Oysa benzeri bir ayet, daha önce İsra Suresi'nde de, "*Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın...*" (İsra Suresi, ayet 35) diye geçmişti. On bir surelik bir arayla, bu aynı hüküm, şimdi burada, yani Şuara Suresi'nde, bozgunculukla ilgili hükümler arasına sıkıştırılmıştır:

> *"... Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın " (Şuara Suresi, ayet 183).*

Buna karşı halk Şuayb'a, "*...Sen olsa olsa iyice büyülenmiş birisin! Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Bil ki, biz seni ancak yalancılardan biri sayıyoruz. Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır*" (Şuara Suresi, ayet 185-186) diye yanıt veriyor. Şuayb'ı yalancı saydıkları için, Tanrı, bu halkı helak ediyor (Şuara Suresi, ayet 188-189). Ancak, Şuayb'la ilgili hususlar bu ayetlerle tamamlanmış değildir; çünkü Kur'an'ın daha önceki ve daha sonraki surelerinde, örneğin 7. (A'raf), 11. (Hûd), 15. (Hicr), 16. (Nahl), 18. (Kehf), 29. (Ankebût) ve 50. (Kaf) surelerinde, Şuayb'la ilgili hikâyeye, bölük pörçük bir şekilde değinilmiştir.

Fakat Şuayb'la ilgili olarak şimdi üzerinde durduğumuz Şuara Suresi'nin yukarıdaki ayetlerini, konuyla ilgisi olmayan ayetler izler ki, bunlar Kur'an'ın "Arapça" ve "apaçık" bir kitap olarak indirildiğini bildirmektedir:

> *"Muhakkak ki, o (Kur'an) âlemlerin Rabbinin indirmesidir... (Resulüm!) Onu (Cebrail), uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arapça diliyle, senin kalbine indirmiştir. O, şüphesiz, daha öncekilerin kitaplarında da vardır..." (Şuara Suresi, ayet 192-196).*

---

[25] Elmalılı H. Yazır'ın, Hicr Suresi'nin 78. ve 79. ayetleriyle ilgili yorumuna bakınız.
[26] Diyanet Vakfı'nın, Şuara Suresi'nin 176. ayetiyle ilgili yorumuna bakınız.

Görülüyor ki, Tanrı şimdi Şuayb'la ilgili hususları tamamlamadan, başka bir konuya atlamıştır[27]; Kur'an'ın Muhammed'e verildiğinden ve orada yazılı olanların, daha önceki milletlere verilen kitaplarda da bulunduğundan söz etmektedir. Amacı, Kur'an'ın Arapça olarak Araplara gönderildiğini açıklamak olmalı ki, şöyle ekler:

> *"Biz onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de, bunu onlara okusaydı, yine ona iman etmezlerdi" (Şuara Suresi, ayet 198-199).*

Ancak, bu sözler biraz şaşırtıcı! Şu bakımdan ki, Kur'an Arapça bilmeyen birine ya da bir yabancıya indirilmiş olması halinde, elbette ki Araplar için onu anlamak ve dolayısıyla ona inanmak olanağı bulunmayacaktı; bunu söylemek için Tanrı mı olmak gerekir? Bütün bunlar bir yana, Kur'an'daki Tanrı, yukarıdaki sözlerinin arasına, "*Ben-i İsrail bilginlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir?*" (Şuara Suresi, ayet 197) diye bir ayet sıkıştırın verir! İsrail bilginlerinin Kur'an'ı bilmiş olmaları neden ve kimler için "delil" oluyor! Ve ayette geçen "onlar" sözcüğü kimlere atıftır? Araplara mı, yoksa İsrailoğullarına mı? Bazı yorumculara göre Ben-i İsrail ulemasından bir kısmı, Tevrat ve İncil'de Muhammed'in adının ve niteliklerinin zikredildiğini söylemekteydiler ve işte Kureyş'ten kişiler gidip onlardan bu haberi öğrenmişlerdir.[28] Öte yandan, bu ayetlerden hemen sonra, "*Onu günahkârların kalplerine böyle soktuk. Onun için, acıklı azabı görünceye kadar ona iman etmezler*" (Şuara Suresi, ayet 200-201) diye bir ayet geliyor ki, okuyucu bakımından içinden çıkılmaz bir durum yaratmaya yeterli. Şu nedenle ki, burada geçen "onu" zamirinin neye atıf olduğu, ne anlam taşıdığı pek bilinmez, tartışmalıdır. Ayette yer alan "onu" sözcüğü, "küfür"e gönderme yapmak amacıyla konmuş ise, başka bir anlam, "Kur'an"a gönderme yapmak üzere konmuş ise, başka bir anlam taşır. Bundan dolayıdır ki, yorumcular bu ayeti iki şekilde anlatmaya çalışırlar:

---

[27] Çünkü Şuayb'la ilgili olarak Mekke döneminin sonlarında "nazil" olduğu söylenen Hûd Suresi'nde (ki 11. suredir), "*Medyen"e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik...*" diye yazılı. Bu aynı surede, Şuayb'ın, Hûd, Salih ve Lût'tan sonra peygamber olarak gönderildiği bildirilmekte. Buna karşılık, Mekke döneminin ortalarında indiği söylenen Şuara Suresi'nde (ki Kur'an'da 26. sırada bulunmakta), yukarıda belirtilen hususlar yer almakta. Böylece karışıklık biraz daha göze batmaktadır.

[28] Elmalılı H. Yazır, age, c.5, s.3645.)

"Kendi günahları yüzünden soktuğumuz küfür öyle yerleşmiştir ki, azabı açıkça görmeden imana gelmezler."

"Kur'an'ı kendi dilleriyle indirdik, anlamını kalplerine iyice soktuk; yine de azabı görmeden iman etmezler."[29]

Ancak, her iki yorum da Tanrı'yı kendi kendisiyle çelişmeli durumuna sokmakta. Çünkü Muhammed'in söylemesine göre, bu aynı Tanrı, "*Ben dilediğimin gönlünü açar, onu Müslüman yapabilirim; dilediğim kimsenin de gönlünü kapar kâfir yaparım*" şeklinde konuşmuştur (örneğin bkz. En'am Suresi, ayet 125). Bunu söyleyebilen bir Tanrı, eğer kalkar da, "*Kur'an'ı kendi dilleriyle indirdik, anlamını kalplerine iyice soktuk; yine de azabı görmeden iman etmezler*" der ise, bununla sadece çelişmeye düşmüş değil, aynı zamanda aczini itiraf etmiş olmaz mı? Dilediğini Müslüman ve dilediğini kâfir yapabilen bir Tanrı, hiç kalkıp da, "*Biz falancayı Müslüman yapmak üzere Kur'an'ı kalbine iyice soktuk, ama yine de onu Müslüman yapamadık*!" derse, bu aczin ifadesi olmaz mı? Fakat surenin bu kısmında karşınıza, Muhammed'in yaşamı ile ilgili olarak, "(*Önce*) *en yakın akrabanı uyar*" (Şuara Suresi, ayet 214) diye başlayan bir ayet çıkmakta ki, daha önceki ayetlerle, ne mekân, ne zaman ne de anlam bakımından, hiçbir şekilde uyumlu değil. Çünkü bu ayet, daha henüz Muhammed'in "peygamberliğini" ilan etmediği bir tarihe aittir ki, Mekke'de bir taşın üstüne çıkıp, önemli bir haber verecekmiş gibi, yakınlarını ve halkı etrafına toplamaya çalıştığı dönemle ilgilidir!

Biraz önce bahsettiğimiz gibi, 227 ayetten oluşan Şuara Suresi'nin Mekke'de indiği, fakat bu ayetlerden dördünün Medine dönemine ait bulunduğu söylenir. Bu dört ayet, 224. ve 227. ayetleri kapsar ki, şairlerle ilgilidir ve "*Şairlere (gelince), onlara da sapıklar uyarlar*" (Şuara Suresi, ayet 224) diye başlar ve Muhammed'in daha sonraki yaşamıyla ilgili olmak üzere "iyi" şairlerle "kötü" şairler arasındaki farklı durumu konu edinir. Muhammed, şairlerin halkı etkileme gücüne sahip olduklarını bildiği için, şairler tarafından hicvedilmenin kendisi bakımından nasıl bir tehlike yaratabileceğinden haberdardı. Bu nedenle, genel olarak şairleri yalancı ve sapık kimseler olarak ilan etmiş, buna karşılık, Tanrı'ya

[29] Diyanet Vakfı'nın Şuara Suresi'nin 200. ve 201. ayetleriyle ilgili yorumuna bakınız.

ve dolayısıyla kendisine boyun eğen, kendisini övüp yücelten şairleri, bu tanımlamanın dışında kılmıştır. Bu vesileyle Tanrı'nın şöyle konuştuğunu söyler:

"Şairlere (gelince), onlara da sapıklar uyarlar. Onların her vadide başıboş dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi? Ancak, iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok ananlar... başkadır..." (*Şuara Suresi, ayet* 224-227).

Ve işte Şuara Suresi bu ayetlerle sona erer.

***

Yirmi dokuzuncu sure olan Ankebût Suresi bir başka ilginç örnek. İnsanların sınavdan geçirileceklerinden, kötülük yapanların ceza göreceklerinden, İslam adına cihat edenlerin ancak kendileri adına cihat etmiş olacaklarından, iman edip iyi iş görenlerin kötülüklerinin örtüleceğinden söz ederken (Ankebût Suresi, ayet 1-7), birdenbire çocuklar ile ana baba arasındaki ilişkilere geçer. Daha doğrusu, İslam'dan başka bir inanca bağlı olan ana babaya itaat etmemek gerektiğini bildirir ve şöyle der:

"...Eğer (anan baban) seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zırlarlarsa, onlara itaat etme..." (Ankebût Suresi, ayet 8).

Ayeti okurken, neden dolayı böyle bir ayet koyma ihtiyacı duyulduğunu kendi kendimize sorma ihtiyacını duyarız. Kur'an'da açıklama yok, fakat yorumcuların açıklamalarına göre burada anlatılmak istenen şey, Sa'd b. Vakkas ile anası arasında geçen bir olaydır. Beyzavî'nin bildirmesine göre, güya İbn Vakkas Müslümanlığı kabul ettiği zaman, anası ona darılmış, onu bundan vazgeçirtmek için açlık grevine başlamış; oğlu eski dinine dönünceye kadar buna devam edeceğini bildirmiş, fakat üç gün sonra vazgeçmiş. İşte bunun üzerine Muhammed, Tanrı'dan geldi diyerek yukarıdaki ayeti Kur'an'a koymuş:

"...Eğer (anan-baban) seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme..." (Ankebût Suresi, ayet 8).

Güzel, ama müşrikliğe (putataparlığa) izin veren ya da dilediğinin kalbini kapayıp saptıran kim? Tanrı değil mi? Örneğin, Kur'an'da, "*Allah dileseydi puta tapmazlardı...*" (En'am Suresi, ayet 107), "*Allah dilediğini saptırır ve dilediğini de doğru yola sokar*" (İbrahim Suresi, ayet 14), "*Allah dilediğinin gönlünü açar onu Müslüman yapar, dilediğinin de... gönlünü kapar kâfir yapar*" (En'am Suresi, ayet 125) diye yazılı değil mi? Eğer puta tapanları "putatapar" yapan ya da "kâfir"leri "kâfir" kılan Tanrı ise, çocuklar ile ana babanın arasını açmak, onları birbirlerine düşman yapmak niye?

Ankebût Suresi'nin kâfirlikten söz eden yukarıdaki ayetlerinden sonra, birdenbire başka bir konuya geçilerek, Nuh'un hikâyesinden söz edilir. Tanrı, yeminler ederek şunu anlatır ki, Nuh'u kavmine göndermiştir ve onu 950 yıl yaşatmıştır:

"Ve celalim hakkı için, Nuh'u kavmine gönderdik de içlerinde elli yılı müstesna bin sene durdu; derken onları tufan yakalayıverdi, hep zulmediyorlardı" (Ankebût Suresi, ayet 14).

Görüldüğü gibi, burada Nuh'un yaşamıyla ilgili olarak, "*...elli yılı müstesna bin sene durdu*" deniyor. Neden "*950 sene durdu*" denmemiştir de, "*elli yılı müstesna bin sene durdu*" denmiştir, belli değil! Yorumculara göre, Tanrı, 950 yıllık sürenin uzunluğunu anlatmak için böyle konuşmuştur![30] Anlaşılan Tanrı insanları öylesine beyinsiz görmektedir ki, 950 yıllık bir yaşamın, çok uzun bir zamanı kapsar olduğunu anlatmak için, ille de "bin" sayısını onların gözlerine kakmak ve "*...elli yılı müstesna bin sene durdu*" şeklinde konuşmak gerektiğini düşünmüştür?

Fakat ayetten sonra, Tanrı'nın Nuh'u ve gemidekileri kurtardığına dair, "*Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere ibret yaptık*" (Ankebût Suresi, ayet 15) diye konuştuğunu belirten bir ayet var! Nerden çıktı bu gemi ve

---

[30] Elmalılı H. Yazır'ın yorumuna bakınız.

kimdir gemidekiler? Bunlardan hiç söz edilmeden birdenbire, "*İbrahim'i de gönderdik...*" diye başlayan bir ayetle İbrahim ele alınıyor (Ankebût Suresi, ayet 16-18). Sanılır ki, İbrahim'le ilgili olaylar anlatılacak. Oysa sadece, "*...O kavmine şöyle demişti: 'Allah'a kulluk edin. Ona karşı gelmekten sakının. Eğer bilmiş olsanız, bu sizin için daha hayırlıdır*" (Ankebût Suresi, ayet 16) denilmekte! Bundan sonra, "*Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz...*" (Ankebût Suresi, ayet 17) şeklindeki sözlerle, müşriklerin uyarılmasına geçiliyor (Ankebût Suresi, ayet 18-23). Sonra yine İbrahim masalına dönülüyor ve bırakıldığı yerden devam ediliyor (Ankebût Suresi, ayet 24-25). Fakat bu konu tamamlanmadan Lût'tan söz eden ayete geçiliyor ve "*Bunun üzerine Lût ona iman etti ve (İbrahim), 'Doğrusu ben Rabbim'e (emrettiği yere) hicret ediyorum'...*" (Ankebût Suresi, ayet 26) deniyor. "Lût" nereden çıktı ve ne oldu da İbrahim'e iman etti, belli değil! Fikir edinebilmek için, Kur'an'ın yedinci sırasında bulunan A'raf Suresi'nin 80. ve 81. ayetlerini, on birinci sırasında bulunan Hûd Suresi'nin 74. ve 83. ayetlerini ve yirmi yedinci sırasında bulunan Neml Suresi'nin 54. ve 55. ayetlerini gözden geçirmemiz gerekiyor. Ancak, bunu yapmakla, her ne kadar Lût ile İbrahim'in kardeş çocukları olduklarını, Lût'un İbrahim'e ilk iman edenlerden olduğunu öğrenmekle beraber, yine de açıklığa kavuşmuş olamıyoruz!

Yukarıdaki ayetten hemen sonra, İshak, Yakub ve Lût olaylarına geçiliyor (Ankebût Suresi, ayet 27- 30), sonra tekrar İbrahim'e dönülüyor (Ankebût Suresi, ayet 31) ve onunla ilgili olarak on sekiz sure önce (yani, 11. sure olan Hûd Suresi'nde) söylenmiş şeyler tekrarlanıyor; sonra Şuayb'ın Medyen'e gönderildiğine dair hikâyeye geçiliyor (Ankebût Suresi, ayet 36) ve bu konuda A'raf ve Şuara surelerinde söylenmiş olanlar tekrarlanıyor. Hemen sonra Ad ve Semûd aşiretleriyle ilgili masallara (Ankebût Suresi, ayet 38), oradan da atlana atlana Firavun, Hâmân ve Musa ile ilgili masallara gidiliyor (Ankebût Suresi, ayet 39 vd...) Bu arada bir yanılgıya saplanılıyor ki, o da Hâmân'ın, Mısır hükümdarı Firavun'un veziri (ya da adamı) olarak gösterilmesiyle ilgili. Konuyu ileride ayrıca ele alacağız, fakat burada kısaca belirtelim ki, şimdi üzerinde durduğumuz Ankebût Suresi'nde söyle yazılıdır:

“Karun’u, Firavun’u ve Hâmân’ı da helak ettik. Andolsun ki, Musa onlara apaçık deliller getirmişti de, onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı...” (*Ankebût Suresi, ayet* 39).

Burada geçen “Hâmân” ile ilgili sözler Kur’an’ın Mü’min (ayet 23-24), ve Kasas (ayet 5-6) surelerinde de tekrarlanmıştır. Tekrarlanırken de, Hâmân, Firavun’un adamı (muhtemelen veziri) olarak tanımlanmıştır. Örneğin, Kasas Suresi’nde şöyle yazılıdır:

“Ve o yerde onları hâkim kılmak: Firavun ile Hâmân’a ve ordularına onlardan (İsrailoğullarından gelecek diye) korktukları şeyi göstermek (istiyorduk)” (*Kasas Suresi, ayet* 6).

Oysa tarihsel açıdan Hâmân ile Firavun arasında, ne zaman ne de mekân itibariyle, hiçbir ilişki yoktur; çünkü Hâmân Firavun’un değil, Acem krallarından Ahaşveroş’un veziridir. Üstelik Musa ve Hâmân farklı dönemlerde yaşamışlardır. Kur’an’daki bu yanlışlık, Tevrat’ta anlatılan Musa, Firavun ve Hâmân ile ilgili hikâyelerin, birbirleriyle karıştırılmış olarak alınmış olmasından doğmuştur.

****

Şimdi, Kur’an’ın otuz üçüncü sırasındaki Ahzab Suresi’ne geçelim: “*Ahzab*” sözcüğü, “*birkaç kişilik takım*” demek olan “*hızb*”ın çoğunluğu olup, “*cemaat*”, “*topluluk*”, “*grup*” vd... gibi anlamlara gelir.

Silah ve savaş araçlarına sahip insanlara ya da “*toprağı katı ve kalın olan yere*” de bu ad verilir. Bu ad, Muhammed’e karşı savaşmak üzere, Hicret’in beşinci yılında Medine’yi kuşatan ve “Handak” (Hendek) Savaşı’na vesile olan Kureyş cemaati için de kullanılmıştır.[31] Surenin başlığına bakıldığında sanılır ki, konu Handak Savaşı’dır. Bu savaşla ilgili hususlar anlatılacaktır. Oysa yetmiş üç ayetten oluşan bu sure, Ahzab Gazası ile başlamamakla beraber, bu savaşla ilgili olarak sadece yirmi bir ayet içerir ki, bunlar 8-29 ayetlerdir. Bunun dışında kalan

[31] Bu savaşa “Handak” Gazası dendiği gibi “Ahzab” Gazası da denir.

ayetler, birbiriyle hiç ilgisi bulunmayan konuları kapsar: bunlar arasında İslam adabına ait hükümler, evlenmekle ilgili hükümler, kadınların örtünmeleriyle ilgili hükümler, zıhar, evlatlık edinme, miras, peygamber kanları, Muhammed'e saygı vd... gibi hususlar bulunmaktadır. Öte yandan "ahzab" sözcüğü, Kur'an'ın diğer surelerinin ayetlerinde de on bir kez olmak üzere yer almış olup, farklı anlamlarda kullanılmıştır. Örneğin, yorumcuların söylemelerine göre Hûd Suresi'nin 17., Rad Suresi'nin 36. ve Sad Suresi'nin 112. ayetlerinde geçen "ahzab" sözcüğü, Ümeyyioğullarını, Muğireoğullarını ve Ebu Talha ailesini anlatmak için kullanılmıştır. Meryem Suresi'nin 37. ve Zuhruf Suresi'nin 65. ayetlerinde ise "Hıristiyanlar" (Nasara) anlamındadır.[32]

Biraz önce bahsettiğimiz gibi Ahzab Suresi'ndeki ayetlerin büyük çoğunluğu, Ahzab Savaşı ile ilgili bulunmayan ve hepsi de birbirinden farklı konuları kapsayan hükümlerden oluşur. Bir kere sure, besmeleden ve "Elif, Lâm, Mîm" şeklindeki harflerden sonra, "*Ey peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara boyun eğme... Rabbinden sana vahyedilene uy... Allah'a güven. Vekil olarak Allah yeter*" (Ahzab Suresi, ayet 1-3) şeklindeki ayetlerle başlar. Bu ayetlerin ne anlam taşıdığı pek bilinmez; yorumcular farklı görüşler belirtirler. Kimine göre Tanrı, yukarıdaki şekilde Muhammed'e hitap ederken, Zeyd ve Zeyneb olayını göz önünde tutmuştur. Bilindiği gibi Muhammed, kendi oğulluğu olan Zeyd'in karısı Zeyneb'e âşık olmuş; Zeyd bunu anlayınca Zeyneb'i boşamış ve böylece Muhammed Zeyneb'le evlenmiştir. Fakat Kur'an'da yazılanlara göre, onun Zeyneb'le evlenmesini isteyen Tanrı'dır. Ancak, Arap geleneklerine göre oğullukların eşleriyle evlenmek haram sayıldığından, bu olayın dedikodu konusu olması ihtimali olduğu için Tanrı, olay vesilesiyle münafıkların başvuracakları iftira ve yalanların hükmü olmayacağını, bu nedenle onların yaygaralarına aldırış etmemek gerektiğini anlatmak üzere, Muhammed'e, "*Kâfirlerin, münafıkların sözlerine kulak verme, sana vahyoluna uy*" demek ister şekilde yukarıdaki ayetleri göndermişti.[33] Hemen ekleyelim ki, Zeyneb olayı, bu aynı surenin daha sonraki ayet-

[32] Bu konuda bkz. Turan Dursun, age. c.1, s.270.
[33] Bu tür yorumlar için bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.5, s.3868.

lerinde, daha doğrusu 36. ve 40. ayetlerle ele alınacak ve yarım yamalak anlatılacaktır.

Diğer bazı yorumculara göre Ahzab Suresi'nin ilk üç başlangıç ayeti, Uhud Savaşı'ndan sonra birtakım müşriklerin Medine'ye gelip, münafıkların reisi Abdullah b. Übey'in evine misafir olduktan sonra Muhammed ile konuşmalarıyla ilgilidir. Güya, bu görüşme sırasında Kureyşliler, Muhammed ile barış içerisinde yaşamak üzere ona, "*Sen bizim taptıklarımızı diline dolamaktan vazgeç ve 'Onlar menfaat sağlayabilir, şefaat edebilir' de, biz de seni Rabbinle baş başa bırakalım*" şeklinde konuşmuşlardır (ya da "*bizi kendi inançlarımızla serbest bırak, biz de seni, senin inançlarında serbest bırakalım*" demişlerdir). Fakat orada bulunan Müslümanlar buna öfkelenip onları öldürmek istemişlerdir. Ve işte güya bunun üzerinedir ki, Tanrı Muhammed'e, kâfirlerin ve münafıkların söylediklerine aldırış edilmemesini, onlara boyun eğilmemesini bildirmiştir. Görülüyor ki, Ahzab Suresi'nin ilk üç ayetinin anlamı üzerinde anlaşmazlık var. Fakat anlaşmazlık bununla bitmiş değil. Çünkü bu üçüncü ayetten sonra karşınıza, bu ayetlerle ilgisi olmayan şu iki ayet dikilir:

> *"Allah, bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi, 'zıhar' yaptığınız eşlerinizi de analarınız yerinde tutmadı ve evlatlarınızı da öz oğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren sözlerden ibarettir. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola o eriştirir. Onları (evlat edindiklerinizi) başkalarına nispet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp edindiğiniz kimseler olarak kabul edin..." (Ahzab Suresi, ayet 4-5).*

Bu ayetlerin özeti şu: "*Allah, hiç kimseye iki kalp vermemiştir; zıhar yaptığınız eşlerinizi, anneleriniz gibi kendinize haram saymanız için yaratmamıştır, evlatlarınızı da oğullarınız gibi tutmanızı meşru kılmamıştır*!" Evet, ama birbirleriyle ilişiği olmayan bu hükümlerden ne anlaşılması gerekiyor? Bazı yorumculara göre, birinci tümcenin anlattığı şudur ki, hiçbir kimseye iki vicdan verilmemiştir ve hiçbir kimse kalbinde bire iki demez; çünkü kalp, hakkın birliğinin tanığıdır! "*Bu olmasa insan kendini tanıyamazdı.*" Diğer bazı yorumculara göre

yukarıdaki ayet Araplar arasında yerleşik bir gelenekle ilgilidir ki, o da "zıhar". Bu geleneğe göre, bir kimse kendi karısına, "*Sen bana anamın sırtı gibisin*" şeklinde konuştuğu an, o kadın ona kendi anası gibi sayılır ve artık o kimse karısına yanaşamaz. Yani artık onu boşamış olur. Çünkü bir insanda iki kalp bir arada bulunamayacağı gibi, hem annelik hem de zevcelik ya da hem başka soydan evlatlık hem de gerçek evlatlık vasfı birleşemez. Evet, ama evlatlıkların, gerçek evlat sayılmasıyla ilgili geleneğin kaldırılmasını öngören bu ayetin yeri burası değil ki! Çünkü bu geleneği Muhammed, kendi evlatlığı olan Zeyd'in karısı Zeyneb'e âşık olup onunla evlendikten sonra kaldırmıştır ki, olay, biraz önce değindiğimiz gibi, Ahzab Suresi'nin daha sonraki 36. ve 40. ayetleriyle ele alınmıştır.

Bütün bunlar bir yana, bir de şu var ki, Ahzab Suresi'nin oğulluklarla ilgili bu ayeti, Muhammed'in Medine'ye hicretinden çok sonra, Hicret'in beşinci yılında konmuştur. Oysa Muhammed'in Zeyd'i evlat edinmesi çok öncelere, yani Mekke dönemine rastlar. Eğer, Tanrı insanlara iki kalp vermediği için, başka soydan evlatlık ile gerçek evlatlık vasfı birleşemiyor idiyse, Tanrı bu işi daha önce, yani Mekke döneminde hükme bağlamalı değil miydi? Öte yandan, evlatlıkların eşleriyle evlenme geleneği kötü bir şey idiyse, bu geleneği ortadan kaldırmak için Tanrı'nın Muhammed'i Zeyneb'e âşık kılıp onunla evlendirmesi mi gerekirdi? Söz konusu ayetlerdeki bütün bu karışıklıklar ve anlaşılmazlıklar Muhammed'in günlük siyasetinin gereksinimlerinden doğma şeylerdir!

Ahzab Suresi'nin 4. ve 5. ayetlerini izleyen 6. ayet, yine bambaşka bir konuda şu hükmü sevk eder:

> *"Müminlerin peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir; onun eşleri onların anneleridir; akraba olanlar, miras hususunda, Allah'ın kitabında birbirlerine müminler ve muhacirlerden daha yakındırlar. Dostlarınıza yapacağınız uygun bir vasiyet bunun dışındadır. Bu kitapta yazılı bulunmaktadır" (Ahzab Suresi, ayet* 6).

Dikkat edileceği gibi bu ayet, birbiriyle uyuşmayan tümcelerden oluşmuştur ve birazdan göreceğimiz gibi, birbiriyle ilgisi olmayan konuları kapsamaktadır. Bir kere ilk tümce, Muhammed'in müminlere, kendilerinden daha yakın, daha

sevgili olduğunu anlatmaktadır ki, yorumcuların bildirmelerine göre, Tebûk Seferi'yle ilgilidir. Zira "*Müminlerin peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir*" şeklindeki bu sözleri, Muhammed Tebûk Savaşı'na hazırlanırken ve taraftarlarını kendi peşinden sürüklemek amacıyla sarf etmiştir. Güya, Tebûk Seferi'ne çıkılmasını emrettiği zaman, bazı kimseler gelip kendisine, "*Analarımızdan ve babalarımızdan izin isteyelim*" demişlerdir. Ve işte onları sefere sokabilmek içindir ki, yukarıdaki ayetin ilk tümcesini, yani "*Peygamber müminlere kendi canlarından daha yakındır...*" şeklindeki sözleri kullanmıştır. Daha doğrusu anlatmak istemiştir ki, Müslümanlar için "peygamber", ana ve babadan daha önemlidir ve ana babanın sözlerine ya da izin vermelerine değil, "*Peygamber'in emirlerine uymak gerekir*". Ayetin bu ilk tümcesini şu tümce izlemekte: "*Onun eşleri onların anneleridir...*" Bu tümcenin, ne daha önceki ne de daha sonraki tümceyle ilgisi var; sadece şunu anlatmaktadır ki, Muhammed'in eşleri, Müslümanlar için birer "anne" durumundadırlar. Yani, Muhammed'in eşlerinin "*nikâhları haram, ta'zimleri (saygın tutulmaları) farzdır*". Daha başka bir deyimle, hiç kimse Muhammed'in boşadığı ya da ölümünden sonra geride bırakacağı eşleriyle evlenemez; fakat onun eşlerine saygı göstermek şarttır. Bu hususu biraz daha açıklığa kavuşturmak amacıyla, Muhammed, bu aynı surenin daha sonraki bir yerine, yani 53. ayetine şu hükmü koymuştur:

> *"...Bundan sonra ne Allah'ın peygamberini üzmeniz, ne de onun eşlerini nikâhlamanız asla caiz değildir. Doğrusu bu Allah katında büyük bir şeydir (bir günahtır)" (Ahzab Suresi, ayet* 53).

Hemen belirtelim ki, Muhammed, kıskançlık denen şeyi "fazilet" olarak tanımladığı içindir ki, boşadığı ya da ölümünden sonra geride bırakacağı eşlerinin başka erkeklerle nikâhlanmalarını önlemek amacıyla, yukarıdaki hükümleri koymuştur. Fakat görüldüğü gibi bu fikrini, aynı bir surenin birbirinden 47 ayet aralıklı iki ayeti ile (yani, Ahzab Suresi'nin 6. ve 53. ayetlerine sıkıştırdığı tümcelerle) açığa vurmuştur. Şimdi Ahzab Suresi'nin 6. ayetini okumaya devam edelim:

> *"...Akraba olanlar, miras hususunda, Allah'ın kitabında birbirlerine müminler ve muhacirlerden daha yakındırlar. Dostlarınıza yapacağı-*

nız uygun bir vasiyet bunun dışındadır. Bu kitapta yazılı bulunmaktadır" (*Ahzab Suresi, ayet* 6).

Görülüyor ki, yine hiç yeri ve ilgisi olmadan miras konusuna değinen bir tümce girmiş ayetin içine! Bu tümcelerin anlamını kavramak için şunu bilmek gerek: Muhammed, Medine'ye hicret ettiği zaman, kendisiyle birlikte hicret eden Müslümanları -ki "muhacirler" diye adlandırılmışlardı-, Medine'deki Müslümanlarla -ki "Ensar" diye adlandırılmışlardı- din kardeşi yapmış ve onları birbirlerine varis kılmıştı. Genellikle yoksul durumda bulunan muhacirler, bu sayede Ensar'dan kişilerin mirasçısı olmuşlardır. Kuşkusuz ki bu durum, akraba olan kimseleri etkilemiş, onların miras haklarına dokunmuş ve tedirginlik yaratmıştı. İşte bundan dolayıdır ki, Muhammed, giderek büyüyen tedirginliği önlemek amacıyla yukarıdaki hükmü koymuş, böylece akraba olan kimselerin mirasçılık durumlarının eski hale dönmesini sağlamıştır. Bunu yapmakta güçlük çekmemiştir; çünkü çeşitli çete saldırıları ve savaşlar sayesinde elde ettiği ganimet mallarından muhacirlere paylar vermek suretiyle onları Ensar'a muhtaç olmaktan kurtarmıştı.

Şimdi bütün bu söylediklerimizi tekrar gözden geçirecek olursak, Ahzab Suresi'nin bu üzerinde durduğumuz ayetlerinin (özellikle 6. ayetinin), birbiriyle ne kerte tutarsız şekilde düzenlenmiş olduğunu anlamış oluruz. Fakat iş bununla bitmiyor; zira tutarsızlıklarla dolu bu 6. ayeti, bir başka tutarsızlık izler ki, o da Tanrı'nın vaktiyle Nuh, İbrahim, Musa ve İsa ile toplantı yapıp, onlardan söz aldığına dair olan sözleriyle başlayan ayetlerdir (Ahzab Suresi, ayet 7-8). Fakat iki ayet sonra, yine başka bir konuya geçilir ki, o da Handak (Hendek) Savaşı'yla ilgilidir (Ahzab Suresi, ayet 9-26). Bu hususlar uyumsuz şekilde anlatıldıktan sonra, Muhammed'in Ben-i Kureyza adındaki Yahudi kabilesi üzerine saldırıya geçişiyle ilgili konuya geçilir ki, iki ayetten oluşur (Ahzab Suresi, ayet 26-27). Bu konuda doğru dürüst fikir verilmeden, birdenbire başka bir konuya atlanır ki, o da Muhammed'in eşleriyle olan ilişkileriyle ilgilidir; örneğin, eşlerini boşamasıyla, eşlerinin tutum ve davranışlarıyla, örtünmeleri ve konuşurken seslerini ayarlamaları ile ilgilidir:

"Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: 'Eğer dünya diriliğini ve süsünü istiyorsanız, geliniz size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim... Ey peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır... Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın..." (Ahzab Suresi, ayet 32-33).

Görülüyor ki, ayetler, kadının giyinip kuşanmasına ve "edalı" şekilde konuşmasına varıncaya kadar, her türlü özgürlüğünü kısıtlamakta! Bu kısıtlamadan sonra, başka bir konuya atlanıyor ve Tanrı'nın "*mağfiret ve büyük mükâfat*" hazırladığı Müslüman kişilerin tanımı yapılıyor (Ahzab Suresi, ayet 34- 35), ayrıca da Tanrı'nın ve "peygamberinin" buyruklarına karşı gelenlerin sapıklığa düşmüş olacakları bildiriliyor (Ahzab Suresi, ayet 36). Fakat tam bu noktada karşımıza şimdi, "Zeyd" adını içeren şu ayetler çıkıyor:

"(Resulüm) Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye, 'Eşini yanında tut, Allah'tan kork!' diyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana layık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince, biz onu sana nikâhladık ki, evlatlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir. Allah'ın kendisine helal kıldığı şeyde Peygamber'e herhangi bir vebal yoktur. Önce gelip geçenler arasında da Allah'ın âdeti böyle idi. Allah'ın emri mutlaka yerine getirilecek, yazılmış bir kaderdir" (Ahzab Suresi, ayet 37-38).

Bu ayetleri, yukarıdaki şekliyle anlamak imkânsız; çünkü her bir satırı bilinmeyen şeylerle dolu. Bir kere Muhammed'in "çekinerek" içinde gizlediği şey nedir? "*Zeyd*" diye adı geçen kişi kimdir? Tanrı ona ne nimet vermiş ve Muhammed ona nasıl bir iyilikte bulunmuştur? "*O kadın*" diye sözü edilen kişi kimdir? Neden Tanrı oğullukların karılarını, oğul edinmiş olan kimselere helal kılmakta? Oğul edinenlerin, kendi oğulluklarının karılarıyla evlenmeleri bu kadar önemli ve ahlaki bir şey midir ki, Tanrı Muhammed'i, Zeyd'in karısıyla evlendirme gereğini duymuştur? Daha önce gelip geçenler arasında Tanrı'nın uyguladığı "adet" nedir? Eğer, Zeyd'in karısı ile evlenmek Muhammed'in yazılmış bir kaderi

idiyse, o halde neden Tanrı bu işi Zeyd'in yuvasını yıktırmak suretiyle yapmıştır? Görülüyor ki, yukarıdaki ayetler sonu gelmez sorulara olanak yaratmakta. Bu soruların yanıtını Kur'an'da bulmaya imkân yok. Hadislere başvurmak suretiyle de, doyurucu bir sonuca erişmek mümkün değilse de, şunu öğrenmekteyiz ki, Zeyd adındaki kişi, Hatice tarafından Muhammed'e hediye edilen bir köledir ve Muhammed onu, İslam'a ilk girenlerden olduğu için azat edip kendisine oğul edinmiş, adını da Zeyd b. Muhammed (Muhammed'in oğlu) yapmıştır; sonra da kendi halasının kızı Zeyneb ile evlendirmiştir. Fakat Medine'ye hicret ettikten sonra, Zeyneb'e olan aşkının su yüzüne çıkması ve bu yüzden Zeyd'in Zeyneb'i boşaması üzerine onunla evlenmiştir. Fakat onu Zeyneb'le evlendiren Tanrı'dır; çünkü Tanrı istemiştir ki, oğullukların eşleriyle evlenmenin haram olduğunu öngören Arap geleneği değişsin; yani Müslümanlar, kendilerine oğul edindikleri kimselerin karılarıyla evlenebilsinler!

Bu yukarıdaki iki ayetten hemen sonra, "peygamber'lerin Tanrı emirlerini uygulayan kimseler olup, Tanrı'dan başka kimseden korkmaz olduklarını vurgulayan bir ayet gelmekte (Ahzab Suresi, ayet 39); hemen sonra, "*Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur...*" (Ahzab Suresi, ayet 40) şeklinde bir ayet var ki, yine ne olduğu belli değil! Kur'an dışı kaynaklardan öğrenmekteyiz ki, bu ayet, Muhammed'in Zeyneb'le evlenmesini kolaylaştırmak için konmuştur. Zira Muhammed, azat etmiş olduğu Zeyd'i kendisine oğul edinmiş ve ona kendi adını vermişti. O andan itibaren Zeyd, herkes tarafından Zeyd b. Muhammed (Muhammed'in oğlu Zeyd) olarak çağrılmıştır. Eski Arap geleneklerine göre, oğul edinenler, oğul edindikleri kimselerin karısıyla evlenemedikleri için, bu engeli yıkmak üzere Muhammed, Zeyd'in kendi oğlu olmadığını anlatmak istemiş ve onun adını Zeyd b. Harise olarak eski şekline dönüştürmüş ve yukarıdaki ayeti koymuştur. Böylece Zeyd'i kendi oğlu durumundan çıkarmakla, onun boşadığı Zeyneb'i haremine katma olasılığını sağlamıştır. Bütün bu ayetleri okurken, kendi kendimize, "*Hiç Tanrı böyle bir şey yapar mı? Oğul edinen kimseleri, kendi oğulluklarının eşleriyle evlendirir mi?*" şeklinde sorular sormak ihtiyacını duyarız.

Fakat bu soruları sorarken karşımıza, biraz önce belirttiğimiz ayetlerle ilgisiz şu ayet çıkıverir:

"Ey inananlar! Allah'ı çokça zikredin" (Ahzab Suresi, ayet 41).

Bu bir uyarıdır ve bu uyarıyı izleyen yedi ayet Tanrı'nın Muhammed'i yüceltici sözlerini yansıtır (Ahzab Suresi, ayet 42-48). Ve sonra, yine birdenbire nikâh ve boşanma sorunlarına geçilir:

"Ey iman edenler! Mümin kadınları nikâhlayıp da, henüz zifafa girmeden onları boşarsanız, onları sayacağınız bir iddet süresince bekletme hakkınız yoktur. O halde onları (bir bağış ile) memnun edin ve güzel bir şekilde serbest bırakın" (Ahzab Suresi, ayet 49).

Hemen sonra evlenme ve boşanma konusunda Muhammed'e tanınmış olan ayrıcalıklar belirtilir. Dikkat edileceği gibi, bunlar bir bakıma medeni hukukla ilgili konulardır (Ahzab Suresi, ayet 50-52). Fakat bu noktada hukuk konuları yanda kesilir. Bu sefer İslam adabıyla ilgili konuya geçilir ve örneğin davet edilmeden Muhammed'in evine yemeğe gidilmemesi emredilir. Davet edilip de gidildiğinde fazla sohbete dalınmayıp hemen dağılmak gerektiği, böyle yapmayanların Muhammed'in üzülmesine sebep oldukları belirtilir. Muhammed'in hanımlarından bir şey istendiğinde, bunun perde arkasından istenmesi eklenir ve Muhammed'in ölümünden sonra onun karılarıyla nikâhlanmanın hiçbir Müslüman erkek için caiz olmadığı bildirilir (Ahzab Suresi, ayet 53). Kimlerin perde arkasından isteyecekleri belirtilmediği için, Muhammed'in eşlerinin yakınları, "*Biz de mi perde arkasından konuşacağız?*" diye sordukları anlaşılıyor. Bunu açıklığa kavuşturmak için, peygamber kadınlarının babalarının, oğullarının; kardeşlerinin, kardeş oğullarının vd... bu yasağa dâhil olmadıkları anlatılır (Ahzab Suresi, ayet 55). Bu söylendikten sonra, birdenbire bambaşka bir konuya atlanır ki, o da Tanrı'nın, meleklerle birlikte Muhammed'e salavat getirdiğidir:

"Allah ve melekler, Peygamber'e çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin" (Ahzab Suresi, ayet 56).

Kuşkusuz ki, Tanrı'nın bu şekilde konuşması şaşırtıcıdır; çünkü insanları kendisine taptırmak ve salavat getirmek için yarattığını Kur'an boyunca her vesile ile tekrarlayan bir Tanrı, şimdi karşımıza, Muhammed'e salavat getiren bir varlık imiş gibi çıkmaktadır! Bunları okurken kendi kendimize sorarız: "*Hiç yüce ve bir eşi bulunmayan bir Tanrı, kul diye yarattığı Muhammed'e salavat getirir mi, tapar mı?*" Bu şaşkınlığımız geçmeden, karşımıza bu kez Tanrı'nın, fitnecilere lanetler yağdıran, bozgunculuk yapanlara ölüm saçan sözleri çıkar:

> *"Andolsun, ikiyüzlüler, kalplerinde hastalık bulunanlar (fuhuş düşüncesi taşıyanlar), şehirde kötü haber yayanlar (bu hallerinden) vazgeçmezlerse, seni onlara musallat ederiz (onlarla savaşmanı ve onları şehirden sürüp çıkarmanı sana emrederiz)... Hepsi de lanetlenmiş olarak nerede ele geçirilirlerse, yakalanır ve mutlaka öldürülürler" (Ahzab Suresi, ayet 60-61).*

Hemen sonra din konusunda soru soranlara, inkârcılara çatılır. Sonra Musa'ya eziyet edenlerin kötülükleri, Tanrı'nın Musa'yı temize çıkardığı anlatılır; Tanrı'nın "emaneti" göklere ve dağlara teklif ettiği, fakat onların bunu yüklenmekten ve sorumluluk altına girmekten çekindikleri, insanın onu yüklendiği açıklanır. Bununla beraber, "insan" denen yaratığın "*Doğrusu çok zalim, çok cahil olduğu*" vurgulanır; Tanrı'nın münafık ve müşrik olanlara azap edeceği, inanan kadın ve erkeklerin tövbelerini kabul edeceği anlatılarak, sure bu uyumsuzluklar, bu tutarsızlıklar ve bu anlaşılmazlıklarla sona erdirilir (Ahzab Suresi, ayet 62-73).

***

Şimdi yine atlamalar yaparak, Kur'an'ın en sonlarında yer almış birkaç sureyi gözden geçirelim ve örneğin 111. sırada bulunan Tebbet Suresi'nden başlayalım. "*Tebbet*" sözcüğü, "*tebab*" aslından gelme olup, emeğin helak olması (boşa gitmesi), kişinin hüsrana uğraması... gibi anlamlara gelir ki, bunu "*yuf olmak*" ya da "*yuh olmak*" ("*yuh sana...*") şeklinde beddua olarak kullanmak mümkündür. Yorumcular bunu "*eli kurusun*", "*elinde avucunda bir şey kalmasın*", "*her tuttu-*

ğu boşa çıksın" ya da "*yuh olsun*" şekline sokarak anlatmaya çalışırlar ki, Tanrı'nın "*kahrolası*" şeklinde beddua etmesinin karşılığı olmaktadır. Nitekim beş ayetten oluşan bu sure, Tanrı'nın Ebu Leheb'i lanetlemesiyle ilgilidir ve şöyledir:

> *"Ebu Leheb'in iki eli kurusun. Kurudu da! Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek)" (Tebbet Suresi, ayet 1-5).*

Kimi yorumcular ayetin ilk tümcesini, "*Yuh oldu iki eli Leheb'in, kendi de yuh...*" şeklinde okurlar. Pek güzel, ama bu surenin burada işi ne? Ve nedir anlatılmak istenen şey? Kimdir Ebu Leheb? Kimdir onun "*odun taşıyıcı*" karısı? Ne yapmışlardır da, Tanrı'nın bedduasına uğramışlardır? Hiç "yüce" bir Tanrı "yuh olsun!" şeklinde bir dil kullanır mı?

Bu soruların hiçbirine yanıt bulamıyoruz. Kur'an'ın daha önceki ya da daha sonraki surelerinde de bilgi verilmiyor bu konuda. Oysa "apaçık" bir Kur'an'ın bunları belirtmesi gerekmez miydi? Surede anlatılmak istenen şeyin ne olduğunu bilebilmek için, Kur'an dışı kaynaklara, örneğin hadislere başvurmak gerekiyor. Bu yapılınca anlaşılıyor ki, Ebu Leheb, tutum ve davranışlarıyla Muhammed'e karşı gelen, onu yalancılıkla suçlayan bir kimsedir; aslında Muhammed'in amcalarından biridir ve esas adı Abdül'uzza'dır. Fakat güya Tanrı ona, "alev babası" demek olan Ebu Leheb adını takmış ve bununla anlatmak istemiştir ki, Ebu Leheb, Muhammed'e ve İslam'a karşı ateş püskürtmek isteyip de kendini cehenneme atmış olan kâfirlerin temsilcisidir! Çünkü, söylendiğine göre Muhammed, halkı uyarmak için ilk başlarda Safa'ya çıkıp avazı çıktığı kadar, "*Ben size şu dağın arkasından birtakım atlar çıkacak diye haber versem, beni tasdik eder misiniz?*" diye bağırdığı zaman, Ebu Leheb, "*Yuh sana, bizi bunun için mi çağırdın?*" diye onunla alay etmiş imiş! Bununla da kalmamış, bir de Muhammed'e her bakımdan karşı koymuş, İslam'ın gelişmesini önlemeye çalışmış imiş! Karısı da ona bu konuda yardımcı olmuş imiş! Ve işte bundan dolayıdır ki, Tanrı ona ve karısına, yukarıdaki ayette görüldüğü şekilde, beddua ederek, hatta "Yuh!" diyerek karşılık vermiş olmaktadır. Bunları okurken sormaktan kendimizi alamıyoruz: Evet, ama hiç "Yüce" olduğu söylenen bir Tanrı bunları yapar mı? Hiç "Yuh ol-

sun sana!" der gibi konuşur mu? Öte yandan insanların gönüllerini açıp dilediği gibi Müslüman yapabilen bir Tanrı (örneğin bkz. En'am Suresi, ayet 125), yukarıdaki şekilde beddua edecek yerde, Ebu Leheb'i ve karısını Müslüman kılmış olsa daha iyi bir iş görmüş olmaz mıydı?

***

Tebbet Suresi'nden sonra gelen ve Kur'an'da 112. sırada bulunan surenin başlığı "*İhlas*"tır ki, "*samimi olmak*", "*dine içtenlikle sarılmak*" gibi anlamlara gelir. Bununla beraber bu sureye, "*Tevhid Suresi*", "*Tefrid Suresi*", "*Tecrid Suresi*", "*Necat Suresi*", "*Velayet Suresi*" vs... dahi denildiği anlaşılmakta. Dört ayetten oluşan sure aynen şöyledir:

> *"(Ey Muhammed!) De ki, 'O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur" (İhlas Suresi, ayet 1-4).*

Burada geçen "*samed*" sözcüğünden, Tanrı'nın hiçbir şeye muhtaç olmayıp, aksine her şeyin ona muhtaç olduğu anlaşılmakta. Tanrı'nın doğmadığını, doğurmadığını, denginin bulunmadığını anlatan bu satırları okurken, akla, Nasreddin Hoca'nın sözleri gelmekte: "*Allah yoktur diyeceğim ama ağzım varmıyor*!" Fakat bu surenin ne vesileyle indiği konusunda yorumcular tartışırlar. Kimi yorumculara göre, müşrikler (puta tapan Araplar) gelip Muhammed'e sık sık, "*Allah'ın nesebini bize anlat*" derlermiş. Muhammed de onlara, Allah'ın "nesebden münezzeh" (arı) olduğunu bildirirmiş ve sure, Tanrı tarafından müşriklere yanıt olmak üzere inmiş imiş! Kimi yorumculara göre bu sure, Yahudilerin sorularını karşılamak için inmiş imiş! Çünkü güya Yahudiler, ikide bir gelip Muhammed'e sorarlarmış: "*Bize Rabbini vasfet. Onun hilkati nasıl? Bazusu nasıl? Kolu nasıl?*" (*bize Tanrı'nın niteliklerini anlat. Onun yaratılıştaki hali nedir? Bazusu, kolu var mıdır?*). Ve işte onların bu sorularını karşılamak içindir ki, yukarıdaki sure inmiş imiş! Diğer bazı yorumculara göre ise, Muhammed'e bu tür soruları soranlar Hıristiyanlarmış! Onlar da gelip, "*Bize Tanrı'nın niteliklerini anlat. O, ne şeyden, ne cevherden(dir)?*" derlermiş. Muhammed de onlara, "*Rabbim bir şeyden değildir, o eşyanın halikıdır*" der ve ayrıca Meryem gibi doğurmadığını ve İsa

gibi doğurulmadığını eklermiş. Ve işte yukarıdaki sure, Tanrı tarafından Hıristiyanların bu sorularını karşılamak için inmiş imiş!

Fakat Tanrı konusundaki bu surenin yerinin burası olmaması gerekirdi. Ancak, bunda şaşılacak bir şey yoktur; çünkü Tanrı'nın kendisiyle ilgili nice ayetler, Kur'an'ın çeşitli surelerine darmadağınık bir şekilde serpiştirilmiştir.

***

Şimdi gelelim 113. ve 114. sureler olarak Kur'an'ın en sonuna konmuş olan Felak ve Nas başlıklı surelere! Kimi yorumculara göre, Mekke'de, kimilerine göre Medine'de "nazil" olduğu (indiği) söylenen ve biri beş, diğeri altı ayetten oluşan bu sureler, daha önce değindiğimiz gibi "Muavvizeteyn sureleri" adıyla bilinir ve batıl inançlara yer verir nitelikte şeylerdir. Bu ayetlere göre Tanrı, Muhammed'i uyarmakta ve ona, "*gecenin şerrinden*", "*düğümlere üfürük yapan üfürükçülerin şerrinden*", "*kıskanç kişinin şerrinden*", "*insanların kalplerine vesvese sokan cin ve şeytanların şerrinden*" Tanrı'ya sığınmasını bildirmektedir. Söylendiğine göre, Muhammed, rahatsızlandığı zamanlar her gece yatağına yatacağı sırada bu sureleri okuyup ellerine üfleyerek başını ve vücudunu mesheder ve bunu üç kez tekrarlarmış. Yine yorumcuların söylemelerine göre, bu surelerin inmesine sebep olan olay, Muhammed'e sihir ve büyü yapılmasıyla ilgili imiş! Bir rivayete göre Lebid b. A'sam adında bir Yahudi, Muhammed'e sihir yapmış ve Muhammed bu yüzden hastalanmış; bunun üzerine Cebrail gelip Muhammed'e, "*Sana* (*Yahudilerden cahil bir adam*) *sihir yaptı, senin için filan kuyuda şöyle şöyle birtakım* (*düğümler dövdü*)" demiş. Bunun üzerine Muhammed adamlarını gönderip kuyudaki düğümü çıkartmış ve çıkartır çıkartmaz dizbağından çözülmüş gibi ayağa kalkmış, iyileşmiş imiş! Ve işte yukarıdaki sureler bu olay nedeniyle inmiş imiş!

Görülüyor ki Kur'an, batıl inançlara böylesine yer veren sure ve ayetlerle sona ermekte. Söylemeye gerek yoktur ki, örnek olmak üzere verdiğimiz bütün

bu yukarıdaki sure ve ayetlerde söz konusu olan şey, sadece uyumsuzluk ve anlamsızlık değil, aynı zamanda aklı dışlar nitelikteki hususlardır.

Yine tekrar edelim ki, bu yukarıda belirtilenler, sure ve ayetlerin Kur'an'daki sıralarına göre belirtilmiştir. Şimdi geliniz, bir de sure ve ayetlerin "nüzul" (iniş) sırasına göre aynı incelemeyi yapalım. Fakat fazla uzatmamak için, sadece Tanrı'dan ilk "nazil" olduğu (indiği) kabul edilen Alak Suresi ile en son indiği söylenen Nasr Suresi'ne göz atalım.

Daha önce değindiğimiz gibi, Alak Suresi, nüzul sırası itibariyle genellikle birinci sure olarak kabul edilmekle beraber, Kur'an'da 96. sıradadır. Nasr Suresi ise, nüzul sırası itibariyle en son, yani 114. sure sayılmakla beraber Kur'an'da 110. sırayı işgal eder.

Tanrı'dan ilk olarak indiği söylenen ve on dokuz ayetten oluşan Alak Suresi'nin ilk beş ayeti ile geri kalan on dört ayeti, hem konu bakımından, hem zaman bakımından birbirlerinden çok farklı nitelikte şeylerdir. İlk beş ayet, Tanrı'nın Muhammed'e, "*Oku*" diye hitap etmesiyle ilgili. "Oku" dediği şey, ona indirdiği vahiydir. Konuyu daha önce incelediğimiz için burada durmayacağız. Fakat sadece şunu hatırlatalım ki, bu ilk beş ayeti izleyen, fakat bu ayetlerden çok sonra indiği kabul edilen on dört ayet, yukarıdaki konu ile hiçbir ilgisi olmayan şeylerdir ki, Muhammed'e kafa tutan, onu namaz kılmaktan alıkoyan, her vesileyle onu yalanlayan bir kimse hakkında Tanrı'nın gazabını dile getirir. Bu ayetlerde Tanrı'nın şöyle konuştuğu yazılıdır:

> *"...Namaz kılarken bir kulu (Muhammed'i namazdan) men edeni gördün mü? Ne dersin, o (Peygamber) doğru yolda ise yahut takvayı emrediyorsa! Ne desin o (men eden Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa! (Bu adam) Allah'ın (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi? Hayır, hayır! Eğer vazgeçmezse, derhal onu alnından (perçeminden), o yalancı, günahkâr alından (perçeminden) yakalarız (cehenneme atarız). O, hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını) çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız. Hayır! Ona uyma! Allah'a secde et, eve (yalnızca ona) yaklaş" (Alak Suresi, ayet 6-19).*

Yorumcuların söylemesine göre, burada sözü edilen kişi Ebu Cehil'dir. Dikkat edileceği gibi, bu ayetlere göre Tanrı, Ebu Cehil'e tehditler savuruyor, "*...derhal onu alnından (perçeminden), o yalancı, günahkâr alından (perçeminden) yakalarız (cehenneme atarız)*" diyerek korkutuyor. Hani sanki Ebu Cehil kendisinin akranı imiş gibi! "*...O, hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını) çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız...*" diyerek, adeta onunla sürtüşüyor! Ve bütün bunları, insanların tümüne gönderdiğini söylediği Kur'an'a, ilk surenin ayetleri olarak yerleştiriyor! Olacak şey midir bu!?

Tanrı'dan en son olarak nazil olduğu söylenen ve nüzul (iniş) sırası itibariyle 114. sırada yer alan Nasr Suresi'ne gelince! Her ne kadar en son nazil olduğu söylenirse de, Beyzavî gibi kaynakların bildirmesine göre, Mekke'nin fethinden önce inmiştir. Mekke'nin fethi Hicret'in sekizinci yılına rastladığına göre, Nasr Suresi'nin en son nazil olan sure şeklinde kabul edilmesi anlaşılmaz gibi görünüyor. Çünkü Mekke'nin fethi tarihinden Muhammed'in ölümü tarihine kadar üç ya da dört yıllık bir süre var ki, eğer Nasr Suresi en son sure olarak Hicret'in sekizinci yılından önce inmiş ise, bu üç dört yıllık süre boyunca Tanrı'dan hiçbir sure gelmemiş gibi bir durum var demektir. Bu tutarsızlığı geçiştirmek amacıyla, İslamcılar şöyle derler: "(*Nasr Suresi*), *ayet itibariyle değil, sure itibariyle Kur'an'ın en son nazil olanıdır*."

Yani, surenin inişi ile ayetlerin inişi farklı tarihlerde olmuş oluyor! Açıklamayı anlamak biraz güç! Çünkü Nasr Suresi esasen üç ayetten ibaret. Eğer bu ayetler farklı bir tarihte indi ise, sure bomboş bir şekilde mi en son olarak inmiş oluyor? Görülüyor ki İslamcılar, bir tutarsızlığı, bir başka tutarsızlıkla giderme çabasındalar.

Öte yandan İbn Ömer'den gelen rivayete göre, bu sure indikten seksen gün sonra Muhammed ölmüştür. Şu hale göre, Nasr Suresi'ni Mekke'nin fethinden önce değil, sonra inmiş gibi kabul etmek gerekiyor. Oysa surede, Tanrı'nın Muhammed'e yardım ederek ona fetihler (özellikle Mekke fethini) sağlayacağı haber verilmekte. Gerçekten de üç ayetten oluşan bu sure aynen şöyledir:

"Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de, insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamd ederek onu tespih et ve ondan mağfiret dile. Çünkü o, tövbeleri çok kabul edendir" (Nasr Suresi, ayet 1-3).

Kimi yorumculara göre, bu ayetlerle Tanrı, Muhammed'e şunu demek istemiştir:

"Ya Muhammed! Seni gönderen, senin yegâne mabudun olan Allah'ın nusreti (yardımı) ile fetih gelecek, hem sen nasın Allah dinine fevç fevç girmeye başladıklarını göreceksin.

Şu durumda Nasr Suresi'nin, İbn Ömer'in dediği gibi, Muhammed'in ölümünden seksen gün önce inmiş olması söz konusu olamaz. Kimi yorumculara göre sureden anlaşılması gereken şey, Tanrı'nın sadece Kureyş'e ya da Araplara karşı yardımda bulunacağını bildirmesi ve Mekke fethinin özelliklerini açıklaması ya da hatta tüm fetihleri haber vermesi değil, aynı zamanda kalplerin "iman ve İslam'a fethi" demektir. Bu konuda başkaca görüş öne sürenler de vardır.

Fakat yukarıda gördüklerimiz, gerek mushaf tertibine (yani, Kur'an'daki sıra esasına), gerek "nüzul" (iniş) sırasına göre dizili surelerden gelişigüzel seçilmiş bazı örneklerdir; bu örnekleri daha fazla çoğaltmaya gerek yok; zira gerçek şu ki, düzensizlikler, tutarsızlıklar, uyumsuzluklar ve anlaşılmazlıklar Kur'an'ın bütün sureleri ve bütün ayetleri için hep bu doğrultudadır; bütün bunlar Kur'an'ı bilimsellikle uzlaşmaz nitelikte kılmaya yeter şeylerdir.

XI - "KUR'AN AYETLERİNDE TAKDİM-TEHİR VARDIR" DİYEREK, TUTARSIZLIKLARI, UYUMSUZLUKLARI VE ANLAMSIZLIKLARI GÖZ ARDI ETME ÇABALARI

İslamcılar, Kur'an'daki uyumsuzlukları ve tutarsızlıkları göz ardı edebilmek için, kendilerine özgü bir mantıkla "*Kur'an ayetlerinde takdim-tehir vardır*" derler. Güya, Mekke'de ve Medine'de inen sure ve ayetler, anlam ilişkisine göre "mezc" edilip, bir araya getirilmiştir ve bunda bir "hikmet" vardır. Yani demek isterler ki, Kur'an'ın gerek sure ve gerek ayet tertibinde, "nüzul" (iniş) sırası gözetilmeyip, "takdim-tehir" esası uygulanmıştır; sureler ve ayetler, Tanrı'dan iniş (nüzul) sırasına göre Kur'an'a alınmamışlardır; surelerin iniş sırasına göre tertibi ile Kur'an'a alınış sırası (mushaf tertibi) birbirinden farklıdır. Yani İslamcıların söylemelerine göre, eğer Kur'an'ı okurken surelerin mushaf sırasına göre tertibi ile nüzul (iniş) sırasına göre tertibini göz önünde bulunduracak olursak, tutarsızlık, uyumsuzluk diye bir şey görülmeyecektir!

Bu iddialarının geçerli olan hiçbir yönü yoktur. Çünkü bir kere sureler, ne "mushaf tertibi" ne de "nüzul sırası" bakımından, anlam ilişkisine göre "mezc" edilmemişlerdir. Öte yandan, sureleri "mushaf" sırasına (yani, Kur'an'daki sıraya) göre ele almakla, "nüzul" sırasına göre ele almak arasında, tutarsızlık, uyumsuzluk ve anlamsızlık bakımından hiçbir fark yoktur; her iki okunuş da, aynı olumsuz sonucu doğurmaktadır. Bu itibarla, sure ve ayetlerin "takdim-tehir" esasına göre tertiplenmesinde "hikmet" yattığını öne sürmek yanlıştır.

Bunun böyle olduğunu anlamak için, sureleri "mushaf" sırasına göre inceledikten sonra, "nüzul" sırasına göre incelemek yeterlidir. Bilindiği gibi, surelerin sayısının 114 olduğu kabul edilmekte. Sırf bir fikir edinmek için mushaf sırasına (yani, Kur'an'daki sıraya) göre tertiplenmiş olan surelerden ilk beşine göz atalım:

1. Sure, Fatiha Suresi (nüzul sırası 5).

2. Sure, Bakara Suresi (nüzul sırası 87).

3. Sure, Al-i İmran Suresi (nüzul sırası 89).

4. Sure, Nisa Suresi (nüzul sırası 92).

5. Sure, Maide Suresi (nüzul sırası 112).

Eğer Kur'an, surelerin nüzul (iniş) sırasına göre düzenlenmiş olsaydı ilk beş sure şöyle olacaktı:

1. olarak indiği kabul edilen sure Alak Suresi (Kur'an'da 96. sırada).

2. olarak indiği kabul edilen sure Kalem Suresi (Kur'an'da 68. sırada).

3. olarak indiği kabul edilen sure Müzzemmil Suresi (Kur'an'da 73. sırada).

4. olarak indiği kabul edilen sure Müddessir Suresi (Kur'an'da 74. sırada).

5. olarak indiği kabul edilen sure Fatiha Suresi (Kur'an'da 1. sırada).

Görülüyor ki, iki ayrı tertibe göre karşımızda farklı sureler bulunmakta. Bunları kendi aralarındaki ilişkiye göre inceleyecek olursanız, tutarsızlık ve anlaşılmazlık bakımından hiçbir fark bulunmadığını ve hele anlam itibariyle hiçbir şeyin "mezc" edilmediğini göreceksinizdir. Kıssalarla ilgili olarak biraz ilerideki bölümde bu hususları ayrıca ele alacağız. Fakat daha önce, burada bir iki örneği gözden geçirmek yararlı olacaktır. Bunlardan biri olarak Muhammed'in okumasız oluşu konusundaki ayetlerin bulunduğu surelere şöyle bir göz atalım ve bu sureleri önce mushaf sırasına, sonra da nüzul sırasına göre inceleyelim.

Muhammed'in "ümmi" (okumasız) oluşunu sergileyen sure ve ayetler Kur'an'da şu sırada bulunmaktadır:

7. sure A'raf Suresi, ayet 158.

29. sure Ankebût Suresi, ayet 47-48.

75. sure Kıyamet Suresi, ayet 16-18.

Bütün bu surelerdeki ayetlerde Tanrı, Muhammed'in okumasız olduğunu bildirmekte. Ancak, Kur'an'ın 96. sırasında yer alan Alak Suresi'nde Tanrı, bu yukarıdaki sure ve ayetlerle söylediklerini unutmuşçasına Muhammed'e, hani

sanki okuma bilirmiş gibi, "Oku" diye emretmektedir. Daha başka bir deyimle Tanrı, okumasız olarak tanımladığı Muhammed'e, "Oku" diye hitap etmektedir! Bütün bunlar, söz konusu sure ve ayetlerde sadece tutarsızlık ve uyumsuzluk değil, aynı zamanda Tanrı fikrini zedeleyici hususlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Bakınız nasıl: Kur'an'ın yedinci sırasında yer alan A'raf Suresi'nin 157. ayetinde Muhammed'in "ümmi" (okumasız) oluşu ile ilgili olarak şu ayet yazılıdır:

> *"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmi peygambere uyanlar (var ya), işte o peygamber onlara iyiliği emreder..." (A'raf Suresi, ayet 157).*

Burada geçen "ümmi peygamber" deyimiyle, Muhammed'in okuma yazma bilmediği anlatılmak isteniyor. Yani Tanrı, Muhammed'in "ümmi" olduğunu açık ve seçik bir deyişle bildirmektedir. Bu ayeti izleyen 158. ayetle Tanrı'nın şöyle konuştuğu yazılıdır:

> *"(Ey Muhammed!) De ki, 'Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim... Öyle ise Allah'a ve ümmi peygamber olan Resulüne... iman edin..." (A'raf Suresi, ayet 158).*

Görülüyor ki, burada da Tanrı, kendi kullarına, Muhammed'in okuma yazma bilmeyen bir "peygamber" olduğunu tekrarlamakta. Yine Kur'an'dan öğrenmekteyiz ki Tanrı, Muhammed'in okumasız olduğunu bildiği için, ona göndermiş olduğu vahiylerin okunmasını kendi üstüne almıştır. Nitekim Kur'an'ın yetmiş beşinci sırasında bulunan Kıyamet Suresi'nde şöyle yazılıdır:

> *"(Ey Muhammed!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okumak bize aittir. O halde biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et..." (Kıyamet Suresi, ayet 16-18).*

Yorumcuların açıklamalarına göre, güya Muhammed, gelen vahyi unutmamak için, henüz kendisine okunup bitirilmeden önce, bu vahyi aceleyle tekrarlamaya çalışır olduğu için, Tanrı ona, "*(Ey Muhammed!) onu (vahyi) çarçabuk*

almak için dilini kımıldatma..." dermiş. Ve derken de, vahyi okumanın kendisine (yani Tanrı'ya) ait bir iş olduğunu tekrarlarmış. Görülüyor ki, bu surelerdeki ayetlerle Tanrı, Muhammed'in okuma bilmez olduğunu belirtmektedir.

Şimdi geçelim Kur'an'ın yirmi dokuzuncu sırasında yer alan Ankebût Suresi'ne. Bu surede Tanrı, neden dolayı Muhammed'i okumasız (ümmi) yaptığını anlatmakta. Gerçekten de bu surenin 47. ayetinde Tanrı, "(*Ey Peygamber'im*!) *İşte böylece sana (önceki kitapları tasdik eden) bu kitabı indirdik...*" (Ankebût Suresi, ayet 47) dedikten sonra, Muhammed'in okumasız olduğunu tekrar bildiriyor ve neden dolayı onu okumasız kıldığını ekliyor:

> *"(Ey Muhammed!) Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, batıla uyanlar kuşku duyarlardı" (Ankebût Suresi, ayet 48).*

Yorumcuların açıklamalarına göre Tanrı, bu ayetle şunu anlatmak istemiştir ki, eğer Muhammed okuma yazma bilmiş olsaydı, inkârcılar onun hakkında, "*Bu Kur'an'ı Muhammed uydurdu; ya da Tevrat ve İncil gibi kitaplardan çaldı*" şeklinde iftiralarda bulunacaklardır. Ve işte bu tür konuşmalara fırsat bırakmamak içindir ki, Tanrı Muhammed'in "ümmi" olmasını istemiştir. Hani sanki şu ya da bu konuda ya da kitaplarda yazılanlar hakkında bilgi edinmek için okuma yazma bilmeye gerek varmış gibi! Okumasız olup da, okuma bilenler sayesinde bilgi edinmek ve kitaplarda yazılanları öğrenmek kadar doğal ve kolay ne vardır ki! Nitekim Muhammed, Tevrat'ı ve İncil'i bilenlerden yararlanmamış mıdır? Bu böyle olduğuna göre hiç Tanrı kalkıp da yukarıdaki şekilde konuşur mu?

Görülüyor ki, Kur'an'ın 7. sırasındaki A'raf ve 29. sırasındaki Ankebût ve 75. sırasındaki Kıyamet surelerindeki ayetlere göre Tanrı, Muhammed'in "ümmi" (okumasız) olduğunu açıkça söylüyor ve "ümmi" oluşunun hikmetini insanlara bildiriyor.

Ancak, Muhammed'in "ümmi" (okumasız) olduğunu yukarıdaki şekilde açıklayan Tanrı, Kur'an'ın daha sonraki bir suresinde, daha doğrusu Alak Suresi'nde, Muhammed'i, okuması varmış gibi göstermekten geri kalmıyor; Bunun

böyle olduğunu anlamak için, şimdi geliniz Kur'an'ın 96. sırasında yer alan ve yukarıdaki ayetlerle taban tabana zıt nitelik taşıyan Alak Suresi'nin şu ilk beş ayetini beraberce okuyalım:

> "*(Ey Muhammed!) Yaratan Rabbinin adıyla oku! İnsanı bir alaktan yarattı. Oku! O keremine nihayet olmayan Rabbindir. Kalem ile öğreten de. O, insana bilmediği şeyleri öğretti. Sakın okumamazlık etme, çünkü insan muhakkak tuğyan (azgınlık) eder...*" *(Alak Suresi, ayet 1-5).*[1]

Bu satırları okurken, şaşırıp kalıyoruz; çünkü Kur'an'ın daha önceki surelerinde Muhammed'in okumasız olduğunu ve böyle olmasında hikmet bulunduğunu bildiren Tanrı, şimdi ona "Oku!" diye emretmektedir! Okuması olmayan bir insana "Oku!" diye emredilir mi? Ve nitekim İslam kaynaklarının bildirmesine göre, Muhammed kendisi bile, Tanrı'nın bu şekildeki emrine karşı: "*Ben okuma bilmem ki, ne okuyayım*?" diye cevap vermiştir! Ve "*Ben okumak bilmem ki ne okuyayım*?" dediği zaman, güya melek ona sarılıp takati kesilinceye kadar sıkıştırmış ve "Oku" emrini tekrarlamıştır? Bunun üzerine Muhammed, "*Ben okuma bilmem*!" diye konuştuğunda, melek üçüncü kez onu sıkıştırıp, "*Oku*!" diye ısrar etmiştir. En sonunda Muhammed, yine aynı şekilde, "*Ben okumak bilmem ki ne okuyayım*?" deyince, melek Tanrı'nın vahyini, Muhammed'e bizzat kendisi okumuştur![2]

Görülüyor ki, sure ve ayetleri Kur'an'daki sıraya göre okuduğumuz zaman, Tanrı'nın kendi kendisiyle çelişkiye düştüğüne tanık olmaktayız. Çünkü önceki sure ve ayetlerde Muhammed'in okumasız olduğunu söylerken, daha sonraki surelerde aksini söylüyor ve Muhammed'i sanki okuma bilirmiş gibi gösteriyor. Her şeyi bilir diye kendini tanımlayan bir Tanrı, hiç Muhammed'in okumasız olduğunu bilmez midir ki, ona "Oku!" diye emretmiştir? Ve Kur'an'daki bu anlatım,

---

1 Elmalılı H. Yazır'ın çevirisinden… Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çevirisi şöyle: "*Ey Muhammed! Yaratan, insanı pıhtılaşmış kandan yaratan Rabbinin adıyla oku. Oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir...*" (Alak Suresi, ayet 1-5).

2 Buhari'nin Ayşe'den rivayeti için bkz. Sahih-i..., Diyanet Yayınları, c.1, s.3, Hadis No. 3; bu konu hakkında ayrıca bkz. *Şeriat'tan Kıssa'lar*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Tanrı fikrini zedelemiş olmuyor mu? Hemen ekleyelim ki, Kur'an'da buna benzer daha nice örnekler var ki, hep aynı olumsuz sonucu doğuracak niteliktedir.

İslamcılar, bütün bu "olumsuzluklarda", "olumsuzluk", "tutarsızlık" yokmuş gibi göstermek amacıyla, Kur'an'da "takdim-tehir" olduğunu öne sürerler. Yani derler ki, Kur'an'ın gerek ayet, gerekse sure tertibinde "nüzul" (iniş) sırası gözetilmeyip, "takdim-tehir" esası uygulanmıştır ve bunda bir hikmet vardır. Bununla anlatmak isterler ki, ister "kronolojik", isterse diğer bakımlardan olsun, Kur'an'ın "tertipsizmiş" ya da "kopukmuş" ve "tutarsızmış" gibi görünen yönlerini, sure ve ayetlerin "nüzul" (iniş) sırasına bakarak çözümlememiz gerekir!

Tekrar belirtelim ki, İslamcıların bu iddialarının ciddiye alınacak bir yönü yoktur; çünkü sureleri ve ayetleri, mushaf tertibine (yani Kur'an'daki sıraya) göre değil de, nüzul (iniş) sırasına ya da anlam ilişkisine göre okumaya kalkışacak olursak, hiç de farklı bir sonuca varmayız; varacağımız sonuç yine aynı şekilde "tutarsızlıklar", "anlaşılmazlıklar", "anlamsızlıklar" ve Tanrı fikrini "yozlaştırmaklıklar" olacaktır. Nitekim biraz yukarıda Muhammed'in okumasızlığı konusunda verdiğimiz örnek vesilesiyle değindiğimiz sure ve ayetleri ele alıp, bunları "nüzul" esasına göre inceleyecek olursak, bunun böyle olduğunu anlarız.

Biraz önce belirttiğimiz gibi, surelerin ve ayetlerin Kur'an'daki sırasına göre Tanrı, ilkönce Muhammed'i "okumasız" imiş gibi göstermiş, fakat buna rağmen ona, sanki okuması varmış, gibi "Oku!" diye emretmiştir. Az yukarıda değindiğimiz gibi, bu konudaki sureler, Kur'an'daki sıraya göre şöyledir:

7. sure A'raf Suresi, ayet 158.

29. sure Ankebût Suresi, ayet 47-48.

75. sure Kıyamet Suresi, ayet 16-18.

96. sure Alak Suresi, ayet 1-5.

Tanrı, yukarıdaki ilk üç sıradaki surelerle (yani, A'raf, Ankebût, Kıyamet sureleri ile), Muhammed'i "okumasız" imiş gibi göstermiş, fakat Alak Suresi'nde ona "Oku!" diye emretmiştir.

Şimdi geliniz, yukarıdaki sure ve ayetleri, Kur'an'daki sıraya göre değil de, "nüzul" (iniş) sırasına göre inceleyelim. Bunu yapacak olursak, sureleri şu sıraya koymamız gerekiyor:

Alak Suresi, nüzul sırası 1 (mushaf sırası 96).

Kıyamet Suresi, nüzul sırası 31 (mushaf sırası 75).

A'raf Suresi, nüzul sırası 39 (mushaf sırası 7).

Ankebût Suresi, nüzul sırası 85 (mushaf sırası 29).

Şimdi bu sıraya göre konumuzla ilgili ayetleri okuyalım. Birinci olarak nazil olan Alak Suresi'nde, Tanrı'nın Muhammed'e "Oku!" diye emrettiği görülüyor:

"Ey Muhammed! Yaratan, insanı bir alaktan pıhtılaşmış kandan yaratan Rabbinin adıyla oku! Oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir..." (Alak Suresi, ayet 1-5).

Bu ayetin bir başka okunuşu şöyledir:

"(Ey Muhammed!) Yaratan Rabbinin adıyla oku! İnsanı bir alaktan yarattı. Oku, o keremine nihayet olmayan Rabbindir. Kalem ile öğreten de. O, insana bilmediği şeyleri öğretti..."

Alak Suresi'nin geri kalan on dört ayeti başka bir konuya ayrılmış ve başka bir zamanda inmiş bulunmakta.

Görüldüğü gibi Tanrı, Muhammed'e "Oku!" diye emrederken insanı "alak"tan yarattığını eklemekte. Bunu yaparken, iki bakımdan şaşırtıcı bir iş görmekte. Şu bakımdan ki, bir kere "*alak*" deyiminin ne demek olduğu belli değil. Bazı yorumcular bunu "*ilişken ve yapışkan nesne*", "*kırmızı, uyuşuk kan*", "*pıhtılaşmış kan*" şeklinde anlamışlardır. Kimileri de bunun "*aşk ve muhabbet*" demek olabileceğini öne sürmüşlerdir.[3] Fakat Kur'an'ın diğer sure ve ayetlerinde insanın "*toprak*"tan, "*pişmiş çamur*"dan, "*bulaşan-yapışan (lazib) çamur*"dan, "*atılarak dökülen bir su*"dan, "*nutfe*"den, "*bir çiğnem et*"ten... yaratılmış olduğu

---

[3] Yukarıdaki çeviri Elmalılı H. Yazır'ın. Çeviride geçen, "*İnsanı alaktan yarattım*" deyimi, Diyanet Vakfı'nın çevirisinde, "*İnsanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı...*" şeklindedir. Diyanet Başkanlığı'nın çevirisinde ise, "*insanı pıhtılaşmış kandan yaratan...*" olarak geçiyor.

yazılıdır.(Örneğin bkz. Saffat Suresi, ayet 11-12; Tarık Suresi, ayet 5-7; Yasin Suresi, ayet 77; Abese Suresi, ayet 17-23; Necm Suresi, ayet 45-46; İnsan Suresi, ayet 11-2; Hac Suresi, ayet 5; Mü'minûn Suresi, ayet 12-16; Mü'min Suresi, ayet 67; Fatır Suresi, ayet 11; Müddessir Suresi, ayet 34-40; Rahman Suresi, ayet 14; En'am Suresi, ayet 2 vd...)

Fakat asıl ilginç olan husus şu ki, burada Tanrı, Muhammed'e "Oku!" diyerek hitap etmekte ve ona indirmiş olduğu vahyin onun tarafından okunmasını istemektedir. "Oku!" diye emrettiğine göre, Muhammed'in okuma bildiğini düşünmüş olmalıdır. Esasen, gizli ve bilinmeyen her şeyi bilen bir Tanrı'nın bu şekilde konuşmasında şaşılacak bir şey olmaması gerekir. Çünkü eğer Muhammed okumasız olmuş olsa, Tanrı'nın kalkıp da ona "Oku!" diye emretmesi söz konusu olmayacaktı. Tekrar hatırlatalım ki, Alak Suresi Tanrı'dan "nazil olan" (inen) birinci sure olarak bilinmekte. Ancak, Tanrı'nın, Alak Suresi'nden sonra bu konuda indirdiği Kıyamet Suresi'nde Muhammed'in okuma bilmez olduğu yazılıdır:

> *"(Ey Muhammed!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et..." (Kıyamet Suresi, ayet 16-18).*

Bu satırları okurken ve kendi kendimize soruyoruz: Nasıl oluyor da Tanrı burada, "*...onu okutmak bize aittir. O halde biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et...*" diye konuşabiliyor?[4] Daha önce Alak Suresi'ndeki ayetlerle ona "Oku!" diye emir vermiş değil miydi! Bu verdiği "Oku!" emrine ne oldu da, şimdi farklı şekilde konuşmaktadır? Acaba Muhammed okumasızdır da

---

[4] Daha önce de belirttiğimiz gibi, kaynaklara göre Tanrı Muhammed'e, Gar-ı Hira diye bilinen mağarada bulunduğu bir sırada "*Oku!*" diye emretmiştir. Fakat Muhammed'in "*Ben okumak bilmem ki, ne okuyayım?*" demesi üzerine melek onu yakalayıp takati kesilinceye kadar sıkıştırmış ve "*Oku!*" emrini tekrarlamış ve Muhammed yine "*Ben okuma bilmem*" diye konuşmuştur. Bunun üzerine melek üçüncü kez Muhammed'i sıkıştırıp "*Oku!*" diye ısrar etmiş ve Muhammed yine aynı şekilde, "*Ben okumak bilmem ki, ne okuyayım?*" diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine melek yukarıdaki ayeti Muhammed'e kendisi okumuştur. Ve bundan sonra Tanrı, hani sanki Muhammed'in, "*Ben okumak bilmem ki, ne okuyayım?*" şeklindeki konuşmasından sonra, onun gerçekten okumasız olduğunu öğrenmiş gibi davranmış ve Muhammed'i hep "*okumasız peygamber*" olarak anımsayagelmiştir! (Bkz. Sahih-i..., c.1, s.3, Hadis No. 3).)

Tanrı'nın bundan haberi mi yoktur? Bunları düşünürken, Tanrı'nın bu konuda Kıyamet Suresi'nden sonra indirdiği A'raf Suresi'nin şu ayetleriyle karşılaşıyoruz:

> *"(Ey Muhammed!) De ki, 'Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim... Öyle ise Allah'a ve ümmi peygamber olan Resulüne... iman edin..." (A'raf Suresi, ayet 158).*

Bu satırları okurken şaşkınlığımız artıyor; çünkü burada Tanrı Muhammed'in "ümmi" (okumasız) bir "peygamber" olduğunu açıkça bildirmektedir. Evet, ama eğer Tanrı, Muhammed'in okumasız olduğunu biliyor idiyse, daha önce neden ona "Oku!" diye emretmiştir? Bu soruyu sorarken, yine bu konuda A'raf Suresi'nden sonra indiği kabul edilen Ankebût Suresi'nin şu ayetlerine takılıyoruz:

> *"(Ey Peygamberim!) İşte böylece sana (önceki kitapları tasdik eden) bu kitabı indirdik... (Ey Muhammed!) Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, batıla uyanlar kuşku duyarlardı" (Ankebût Suresi, ayet 47-48).*

Görülüyor ki, burada Tanrı, Muhammed'in okumasız olduğunu bildiğini iyice ortaya koymaktadır; üstelik de, onun okumasız olmasını sağladığını ve bunda bir "hikmet" yattığını anlatmaktadır. Ve anlatmasına göre bu "hikmet" şudur ki, eğer Muhammed'i okuma bilir olarak yaratmış olsa idi, inkârcılar Kur'an'ın onun tarafından uydurulduğunu ya da başka kitaplardan aşırma yaparak Kur'an'ı hazırladığını sanacaklardı. Ve işte bundan dolayıdır ki, Muhammed'in "ümmi" olmasını istemiştir Tanrı!

Pek güzel, ama Tanrı, acaba okuması olmayan bir kimsenin, okuma yazma bilenlerin aracılığıyla başka kitaplarda (örneğin, Tevrat ve İncil'de) olan şeyleri öğrenebileceğini düşünemez miydi ki, böylesine bir gerekçe öne sürmüştür?

Muhammed'in okumasızlığı konusundaki sure ve ayetlerle ilgili olarak, yukarıda söylediklerimizi özetleyecek olursak görürüz ki, sureleri "mushaf tertibine göre" (yani, Kur'an'daki sıraya göre) okumakla, "nüzul" (iniş) sırasına göre okumak arasında, olumsuz bir sonuca varmak bakımından pek fark yoktur. Nitekim örneğimizdeki birinci halde (yani sure ve ayetleri Kur'an'daki sıraya göre okudu-

ğumuzda), Tanrı, Muhammed'i önce okumasız imiş gibi göstermekte, onun okumasızlığında "hikmet" yatar olduğunu bildirmekte, fakat bu söyledikleriyle çelişkiye düşercesine ona "Oku!" diye emretmektedir. İkinci halde ise (yani sure ve ayetleri nüzul sırasına göre okuduğumuzda) Tanrı, önce Muhammed'e "Oku!" diye emir vermek suretiyle onun okuma bilir olduğunu anlatmakta, fakat daha sonra onun okumasız olduğunu görünce, önce söylemiş olduklarını göz ardı edip bu kez onu okumasız bir "peygamber" olarak tanıtmakta ve okumasızlığında bir hikmet yattığını anlatmaktadır.

Görülüyor ki, sure ve ayetleri hangi sıraya göre okursak okuyalım, bunlardaki tutarsızlık ve anlaşılmazlıklar, farklı şekiller altında aynı kalmaktadır. Tanrı fikri aynı şekilde hırpalanmaktadır. Daha başka bir deyimle, tutarsızlıkları, anlamsızlıkları ve Tanrı anlayışındaki hırpalanmaları, İslamcıların öne sürdükleri "takdim-tehir" usulleriyle göz ardı etmek mümkün değildir.

***

Kur'an'ın sure ve ayetlerinde tutarsızlık olmayıp, "takdim-tehir" nedeniyle tutarsızlık varmış kanısının doğduğunu söyleyen İslamcıların verdikleri örneklerden bir diğeri, Kur'an'daki Yunus kıssası ile ilgili ayetlerdir ki, gözden geçirilmeye değer:

Kur'an'ın 21. sırasında bulunan Enbiya Suresi'nin 87. ve 88. ayetlerinde şunlar yazılı:

> *"(Ey Muhammed!) Zünnûn hakkında söylediğimizi de an. O, öfkelenerek giderken kendisine güç yetiremeyeceğimizi sanmıştı; fakat sonunda karanlıklar içinde, 'Senden başka Tanrı yoktur, sen münezzehsin, doğrusu ben haksızlık edenlerdenim' diye seslenmişti. Biz de ona cevap verip, onu üzüntüden kurtarmıştık. İnananları böyle kurtarırız" (Enbiya Suresi, ayet 87-88).*

Bu satırlardan hiçbir şey anlamak mümkün değil! "*Zünnûn*" diye geçen şey nedir? Neden Tanrı'nın kendisine güç yetiremeyeceğini sanarak öfkelenmiştir ve

nereye gitmektedir, belli değil! Neden "karanlıklar" içinde Tanrı'nın tekliğine inanmış olduğunu söylemiş ve bu sayede kurtuluşa ermiştir, belli değil! Ve bütün bu belirsizlikler yanında bir de Tanrı Muhammed'e, "*Zünnûn hakkında söylediğimizi de an...*" diye buyrukta bulunmakta! Tanrı'nın Zünnûn hakkında söyledikleri nedir, bilemiyoruz; çünkü Kur'an'ın daha önceki surelerinde bu konuda söylenmiş pek bir şey yok; sadece Kur'an'ın başlarında, dördüncü sırasında bulunan Nisa Suresi'nde, Yunus'un, tıpkı diğer peygamberler gibi, kendisine vahiy indirilen bir kimse olduğu yazılıdır (Nisa Suresi, ayet 163). Bir de Kur'an'ın onuncu suresi olan Yunus Suresi'nde, Yunus'un kavminin Tanrı'ya inanmak sayesinde azaptan kurtulduğuna dair bir tek ayet (Yunus Suresi, ayet 98) var, o kadar. Söylemek gereksizdir ki, Nisa ve Yunus surelerindeki bu ayetler, biraz yukarıda belirttiğimiz Enbiya Suresi'nin, "(*Ey Muhammed*!) *Zünnûn hakkında söylediğimizi de an...*" şeklindeki satırlarını açıklamaya yeterli değil. Bundan dolayıdır ki, okuyucunun, kendi kendisine şunu sorması gerekiyor: "*Pekiyi, ama Tanrı Yunus'la ilgili ne demişti ki, şimdi Muhammed'e '...Zünnûn hakkında söylediğimizi de an...' diye buyurmaktadır?*" Bu soruyu yanıtlayabilmek için, Kur'an'ın 37. sırasında bulunan Saffat Suresi'ne atlamamız gerekiyor. Çünkü orada, Yunus'un "peygamber"lerden biri olduğu, gemide "onlarla" karşılıklı kura çektiği ve yenildiği için denize atıldığı, denizde bir balık tarafından yutulduğu ve balığın karnındayken Tanrı'ya inandığını açıkladığı için, Tanrı tarafından balığın karnından dışarıya "halsiz bir halde" çıkarıldığı, sonra Tanrı'nın ona geniş yapraklı bir bitki yetiştirdiği, onu yüz bin ve daha çok kişilik bir kavme peygamber olarak gönderdiği, bu kavmin ona inandığı, Tanrı'nın da onları bir süreye kadar geçindirdiği yazılıdır:

> *"Doğrusu Yunus da peygamberlerdendir. Gemide onlarla karşılıklı kura çekmişlerdi de yenilenlerden olmuştu. Bu sebeple denize atılmıştı. Yenilgiye uğramışken, onu bir balık yutmuştu. Eğer Allah'ı tespih edenlerden olmasaydı, tekrar diriltilecek güne kadar dirilmemek üzere balığın karnında ölmüş olacaktı. Halsiz haldeyken kendisini dışarıya çıkardık. Onun için geniş yapraklı bir bitki yetiştirdik. Onu yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona inandılar, bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar geçindirdik" (Saffat Suresi, ayet 139-149).*

Dikkat edileceği gibi, buradaki her bir tümce, bilinemeyen, anlaşılamayan şeylerle dolu: örneğin, sözü edilen gemi nedir? Yunus bu gemiye nasıl ve neden binmiştir? Kimlerle beraberdir ve beraber bulunduğu bu kimselerle neden kura çekmiştir? Kura sonucunda neden denize atılmıştır? Denizde bir balık tarafından yutulunca nasıl ölmemiş, canlı kalmıştır. Tanrı tarafından balığın karnından çıkarıldıktan sonra, neden Tanrı Yunus için geniş yapraklı bir bitki yetiştirmiştir? Ve sonra Tanrı onu hangi kavme peygamber olarak göndermiştir? Evet, bu soruların hiçbirinin cevabı yok! Buna rağmen İslamcılar, Saffat ve Enbiya surelerinde "takdim-tehir" olduğunu söyleyerek derler ki, Saffat Suresi'nin bu ayetleri, Enbiya Suresi'nin, "(*Ey Muhammed*!) *Zünnûn hakkında söylediğimizi de an*..." şeklindeki sözlerinin açıklamasıdır; çünkü Saffat Suresi, Enbiya Suresi'nden daha önce inmiştir: Saffat Suresi, her ne kadar Kur'an'da 37. sırayı işgal ederse de, 56. sure olarak "nazil olmuştur" (inmiştir). Enbiya Suresi ise, her ne kadar Kur'an'da 21. sırayı işgal etmekte ise de, 73. sure olarak "nazil" olmuştur (inmiştir); "nüzul" (iniş) sırası 73'tür. Yani, İslamcılara göre, Kur'an ayetlerinde "takdim-tehir" söz konusu olduğu içindir ki, Yunus kıssası (masalı) ile ilgili ayetleri, surelerin Kur'an'daki sırasına göre değil, "nüzul" (iniş) sırasına göre okuyup anlamak gerekir. Bu yapılacak olursa ve örneğin Enbiya Suresi'nden daha önce nazil olmuş olan (inen) Saffat Suresi'nin Yunus'la ilgili ayetlerini okuduktan sonra, Enbiya Suresi'ndeki aynı konu ile ilgili ayetler okunacak olursa, bu takdirde "tutarsızlık" olmadığı ortaya çıkacaktır. Çünkü Enbiya Suresi'nin, "(*Ey Muhammed*!) *Zünnûn hakkında söylediğimizi de an*..." tümcesinin anlatmak istediği şey kolaylıkla anlaşılmış olacaktır!

Hemen belirtelim ki, İslamcıların bu iddialarının geçerli ve bilimsel nitelikte hiçbir yönü yoktur. Çünkü bir kere, bir kitabı (örneğin, Kur'an'ı) okurken, onu sondan ya da orta kısımdan başlayıp başa doğru okumayız! Kitaptaki sıraya göre okur ve okuduklarımızı bu sıraya göre değerlendiririz. Ve esasen İslamcıların söylemelerine göre, Kur'an'daki surelerin ve ayetlerin sırasını saptayan, düzenleyen bizzat Tanrı'dır ve Tanrı bu sırayı, ayetlerin nüzul (iniş) sırasına göre ayarlamamıştır. Eğer surelerin ve ayetlerin nüzul (iniş) sırasına göre okunmalarını istemiş olsaydı, bunu açıkça bildirir ve örneğin derdi ki, "*Surelerde ve ayetlerde takdim-*

tehir vardır. Bu itibarla, kitabı surelerin ve ayetlerin nüzul sırasına göre okuyun"; oysa böyle bir şey yok. Eğer, Muhammed'in söylediği gibi, surelerin ve ayetlerin Kur'an'daki sıralarını düzenleyen ve Kur'an'ın buna göre okunmasını emreden bizzat Tanrı ise, bunun dışında bir yol aramak, yani sureleri "nüzul" sırasına göre okumak, Tanrı'ya karşı gelmek olmaz mı? Bundan çıkan sonuç şu ki, "takdim-tehir" vardır diyerek, Kur'an'ı, Kur'an'da belirtilen sıra dışında okumak ve bu doğrultuda bir değerleme yoluna sapmak, İslamcılara göre dahi Tanrı'nın iradesine aykırılık demektir.

Üstelik bir de şu var ki, Kur'an'daki surelerin ve ayetlerin nüzul sırası konusunda kesinlik olmadığı söylenir; hangi surenin ve hangi ayetin ne zaman ve nerede indiği hususu tartışmalıdır. Bu itibarla, ayetleri "mushaf sırasına göre" (yani, Kur'an'daki sıraya göre) okurken rastlayacağımız çeşitli karışıklık ve uyumsuzluk yanında, bir de surelerin ve ayetlerin "nüzul" sırasının ne olduğunu araştırmaya kalkışacak olursak, o zaman tam anlamıyla işin içinden çıkılmaz bir durum yaratmış olmaz mıyız?

Bütün bunlar bir yana, bir an için İslamcıların dedikleri şekilde yapsak ve Kur'an'daki ayetleri "takdim-tehir" esasına göre okumuş olsak dahi, yine de Yunus kıssası ile ilgili hükümlerin tertipsizliğine, tutarsızlığına ve anlamsızlığına tanık olur, bu kıssa hakkında doğru dürüst bir fikir edinme olasılığını bulamayız. Bakınız neden:

Yunus'la ilgili sure ve ayetlerin "mushaf tertibine" (yani, Kur'an'daki yerlerine) göre sıraları şöyle:

4. sıradaki Nisa Suresi'nin 163. ayeti;

10. sıradaki Yunus Suresi'nin 98. ayeti;

21. sıradaki Enbiya Suresi'nin 87. ayeti;

37. sıradaki Saffat Suresi'nin 147 vd... ayetleri;

68. sıradaki Kalem Suresi'nin 48., 49. ve 50. ayetleri.

Yukardaki sure ve ayetleri, nüzul (iniş) sırasına göre yan yana dizerek inceleyecek olursak durum şu olur:

Kalem Suresi 2. sure olarak inmiştir. Yunus Suresi 51. sure olarak inmiştir. Saffat Suresi 56. sure olarak inmiştir. Enbiya Suresi 73. sure olarak inmiştir. Nisa Suresi 76. sure olarak inmiştir.

Şimdi geliniz, İslamcıların sözünü ettikleri "takdim-tehir" esasına, daha doğrusu surelerin ve ayetlerin "nüzul" (iniş) sırasına göre "Yunus" ve "Yunus kıssası" hakkındaki hükümlerden fikir edinmeye çalışalım.

Tanrı'dan ikinci sure olarak "nazil" olduğu (indiği) söylenen Kalem Suresi'nin 48., 49. ve 50. ayetlerinde şöyle yazılıdır:

> *"(Ey Muhammed!) O halde sabret Rabbinin hükmüne de sahibi hut gibi olma, hani öfkeye boğulmuştu da nida etmişti. Rabbinden bir nimet yetişmiş olmasa idi, ona, elbette o fazaya fena bir halde atılacaktı. Fakat Rabbi ona istifa buyurdu da salihinden kıldı..." (Kalem Suresi, ayet 48-50).*[5]

Yani, bu ayetlere göre Tanrı, Muhammed'e sabretmesini ve "sahibi hut" gibi olmamasını bildiriyor. Bildirirken de, "sahibi hut"un öfkeye boğulduğunu, öfkeliyken Tanrı'ya dua edip yalvardığını (nida ettiğini) söylüyor; "*Eğer Tanrı'dan bir nimet yetişmemiş olsaydı, kendisini fazaya (yani, "ıssız bir diyara", ("çıkarıldığı açıklığa") atılmış bulacaktı*" diye ekliyor. Ve nihayet Tanrı'nın onu seçtiğini, ona vahiy verdiğini ve onu "salihlerden" (iyilerden) kıldığını anlatıyor!

Görülüyor ki, Tanrı'dan ikinci sırada olmak üzere nazil olduğu (indiği) söylenen Kalem Suresi'nin ilgili bu ayetlerini okumakla hiçbir şey anlayamıyoruz; daha doğrusu bu ayetlerin Yunus'la ilgili olduğunu bilemiyoruz. Çünkü bir kere "sahibi hut" (sahib-ül-hut) diye birisinden söz edilmekte! Ne demektir "sahibi hut" ve kimdir bu "sahibi hut"? Tanrı daha önce bir şey bildirmemiş ki bilelim! Bu ayetlerde "*hut*" sözcüğü "*balık*" karşılığı olarak kullanılmış oluyor ki, bu şekliyle "*sahibi hut*" deyimi "*balık sahibi*" anlamına geliyor. Pek güzel, ama kimdir bu "balık sahibi" denen kişi ve neden dolayı ona bu lakap uygun bulunmuştur?

---

[5] Elmalılı H. Yazır'ın çevirisinden. Diyanet'in çevirisi şöyle: "*Ey Muhammed! Sen Rabbinin hükmüne kadar sabret, balık sahibi Yunus gibi olma, o, pek üzgün olarak Rabbine seslenmişti. Rabbinin katından ona bir nimet ulaşmasaydı, kınanmış olarak sahile atılacaktı. Rabbi onu seçip iyilerden kıldı..*"(Kalem Suresi, ayet 48-50).

Bilmemize imkân yok; çünkü dediğimiz gibi, bu ayetler, Tanrı'nın Alak Suresi'nden sonra ikinci sure olarak indirdiği Kalem Suresi'nin ayetleridir. Ne bu surede, ne de daha önceki Alak Suresi'nde bu konuda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Yorumcuların söylemesine göre, Kalem Suresi'nde geçen "*sahib-ül-hut*" deyimiyle anlatılmak istenen kişi "*Yunus Peygamber*"dir. Pekiyi, ama neden dolayı Tanrı, bu kişinin "Yunus" olduğunu açıklamaz da, onu "sahibi hut" diye tanımlar? Ve neden "sahibi hut" diye tanımladığı Yunus hakkında herhangi bir bilgi vermez? Yine bunun gibi, yukarıdaki ayetlerde "sahibi hut"un öfkeye kapılıp Tanrı'ya seslendiği, niyaz ettiği, Tanrı'nın da onu seçtiği ve "salihlerden" kıldığı yazılı. İyi, ama neden Yunus öfkelenmiştir ve neden Tanrı Muhammed'e, "*Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma...*" demektedir, bilemiyoruz! Çünkü Tanrı daha önce bununla ilgili bir şey söylemiş değil! Bütün bu bilemediğimiz şeyler hakkında fikir edinebilmemiz için, Tanrı'nın daha sonra indirdiği sureleri ve ayetleri okumamız gerekecektir. O zaman anlayacağız ki, Yunus, bir gemide giderken denize atılmış ve bir balık tarafından yutulmuş, bir süre balığın karnında kalmış ve sonra Tanrı tarafından kurtarılmıştır; ve bundan dolayıdır ki, Tanrı onu bu yukarıdaki surede "sahibi hut" olarak çağırmıştır ki, bu deyim, Yunus'un balığın karnının içinde kaldığını ifade etmektedir.

Gerçekten de, Tanrı'nın, Kalem Suresi'nden sonra Yunus kıssası ile ilgili olarak indirdiği ayetler, Yunus Suresi'nde bulunmakta; bu sure, nüzul sırası itibariyle 51. sırayı işgal etmekte. Daha başka bir deyimle, Tanrı, Kalem Suresi'nin yukarıdaki ayetlerinden sonra 49 surelik bir atlama ile Yunus Suresi'ni indirmiş, fakat bu 49 sure boyunca Yunus kıssasına değinmemiştir. Konuya Yunus Suresi'nin 98. ayetiyle yer vermiştir. Hemen belirtelim ki, surenin başlığına bakılarak sanılır ki, burada Yunus hakkında bilgi verilecek ya da Yunus kıssası anlatılacaktır. Oysa hiç de öyle değil! Çünkü 109 ayetten oluşan Yunus Suresi'nin sadece bir tek ayeti Yunus'la ilgilidir ki, o da 98. ayettir:

> *"Bir kasaba halkı inanmalı değil miydi ki, imanları kendilerine fayda versin! İşte Yunus'un milleti, inandığı zaman, dünya hayatında rezilli-*

ği gerektiren azabı onlardan kaldırdık ve onları bir süre daha bu dünyada geçindirdik" (Yunus Suresi, ayet 98).

Görüldüğü gibi burada karşımıza Yunus ve Yunus'un milleti çıkmakta! Ancak kimdir bu Yunus ve kimlerdir Yunus'un milleti? Ne yapmışlardır da azaba sokulmuşlar ve sonra azaptan kurtarılmışlardır, belli değil! Bu sorulara yanıt bulabilmek için, daha sonra inmiş olduğu kabul edilen sureleri incelememiz gerekiyor. Bunu yaptığımız zaman yarım yamalak şunu anlıyoruz ki, Yunus, kendi kavmi tarafından inkâr edildiği için öfkelenerek aralarından ayrılmıştır; fakat kavmi, Tanrı'dan gelecek azabı hissedince pişman olup Tanrı'ya yalvarıda bulunmuş ve Tanrı da onları bağışlamıştır.

Gerçekten de 56. sırada nazil olduğu (indiği) kabul edilen Saffat Suresi'nde -ki bu sure Kur'an'da 37. sıradadır- Tanrı'nın, "*Doğrusu Yunus da gönderilen peygamberlerdendi*" (Saffat Suresi, ayet 139) dediği yazılıdır. Ve işte şimdi Yunus'un bir peygamber olarak iş gördüğünü anlıyoruz. Bunu izleyen sekiz ayet Yunus kıssasından söz etmekte; ancak pek yetersiz bir şekilde. Okuyalım ayetleri:

"Hani o (Yunus), dolu bir gemiye binip kaçmıştı. Gemide olanlarla karşılıklı kura çektiler de, kaybedenlerden oldu. Yunus kendini kınayıp dururken, onu bir balık yuttu. Eğer Allah'ı tespih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı. Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık. Ve üstüne kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik. Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. Sonunda da ona iman ettiler, bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık... " (Saffat Suresi, ayet 140-148).

Görüldüğü gibi, bu satırlardan anlam çıkarmak mümkün değil. Burada Yunus kıssası anlatılmak isteniyor, ama yetersiz bırakılıyor. Ne olmuş da Yunus "dolu" bir gemiye binip kaçmıştır? Neden dolayı gemidekilerle kura çekmiştir? Neden dolayı kendini kınamıştır ve nasıl olmuş da kendini kınarken balık tarafından yutulmuştur? Balığın karnında ne kadar kalmıştır? Ve nasıl olmuş da balığın karnında canlı kalabilmiştir? Ve neden Tanrı, onu balığın karnından "halsiz" olarak çıkardıktan sonra, kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirmiştir? Ve nihayet onu kimlere peygamber olarak göndermiştir? Evet, bütün bunlar hurafe

niteliğinde şeyler; kıssa olabilecek yeterlilikte bile değil! Nitekim Tanrı, pek muhtemelen bu anlatılanların yetersiz olduğunu düşünmüş olmalıdır ki, daha sonra 73. sırada olmak üzere indirdiği Enbiya Suresi'nde, yine Yunus konusuna değinmiş bulunmakta (bu sure Kur'an'da 21. sıradadır); fakat yine de yeterli bir bilgi vermiş değil! Sadece iki ayetlik bir değinmeyle yetinmiş! Enbiya Suresi'nin 87. ve 88. ayetleri şöyledir:

> *"(Ey Muhammed!) Zünnûn hakkında söylediğimizi de an. O, öfkelenerek giderken, kendisine güç yetiremeyeceğimizi sanmıştı; fakat sonunda karanlıklar içinde, 'Senden başka Tanrı yoktur, sen münezzehsin, doğrusu ben haksızlık edenlerdenim' diye seslenmişti. Biz de ona cevap verip, onu üzüntüden kurtarmıştık, inananları böyle kurtarırız"* (*Enbiya Suresi, ayet* 87-88).

Dikkat edileceği gibi, burada "Zünnûn" deyimi geçiyor ve "Zünnûn"un öfkelenerek gittiği, karanlıklar içinde Tanrı'ya seslenerek pişmanlık gösterdiği, Tanrı'nın da onu üzüntüden kurtardığı anlatılmakta! Pek güzel, ama kimdir bu "Zünnûn"? Bunun kim olduğunu anlamaya çalıştığımız zaman görüyoruz ki, "Zünnûn" deyimi "*Zün*" ile "*Nûn*" sözcüklerinden oluşmuş bir deyimdir. "*Zün*"'sözcüğü "*sahip*" demektir. "*Nûn*" ise, yorumcuların söylemesine göre "*büyük balık*" anlamındadır. Bazı yorumcular Yunus'u yutan balığın "ennûn" adında bir balık olduğunu söylerler. Şu hale göre, "*Zünnûn*" deyimi "*balık sahibi*" demek oluyor. Yani, bu sözcüklerle anlatılmak istenen kişi Yunus'tur. Ve işte yukarıdaki ayetler, Yunus'un, kendi kavminden öfkelenerek uzaklaştığını, sonra büyük bir balık tarafından yutulduğunu, balığın karnındayken (karanlıklar içindeyken) Tanrı'ya dua ettiğini ve "*Ben haksızlık edenlerdenim*" dediğini, sonra Tanrı tarafından üzüntüden kurtarıldığını bildirmiş olmakta! Ancak, Enbiya Suresi'nin bu ayetleri, Yunus kıssası hakkında yine de doğru dürüst bir fikir vermiş değil.

Yunus'la ilgili hususları içermek bakımından, Enbiya Suresi'nden sonra "nazil" olan (inen) sure Nisa Suresi'dir. Zira "nüzul" sırasına göre Enbiya Suresi 73. sırada, Nisa Suresi ise 76. sıradadır (bilindiği gibi, Nisa Suresi Kur'an'da dördüncü sıradadır). Nisa Suresi'ndeki ayet şöyledir:

"Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbata (torunlara), İsa'ya, Eyüb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik" (Nisa Suresi, ayet 163).

Görüldüğü gibi ayet, "peygamber"lerin adlarını karmakarışık bir şekilde sıralamış: örneğin, İsa, sıralamada en sonda olması gerekirken ortaya alınmış; daha başka bir deyimle, İsa'nın adı, Eyüb'den, Yunus'tan, Harun'dan, Süleyman'dan ve Davud'dan sonra anılması gerekirken, onlardan öne alınmış. Öte yandan, bu surede Yunus kıssasıyla ilgili herhangi bir açıklama yok! Sadece Yunus'un adı var.

Bütün bu yukarıda belirttiklerimizden anlaşılıyor ki, sureleri, ister mushaf sırasına (Kur'an'daki sıraya) göre, isterse nüzul (iniş) sırasına göre ele alalım, Yunus kıssası hakkında fikir edinmemiz mümkün değil; anlatılanlar hep bölük pörçük bir şekilde ve başı sona, sonu başa geçirilmiş olarak anlatılmıştır. Muhtemelen denecektir ki, konu hakkında fikir edinmek için Kur'an ayetleriyle birlikte hadisleri de göz önünde tutmak gerekir. Evet, ama bunu dahi yapmış olsak ve örneğin Sahih-i Buhari'ye ya da Abu İshak al-Şa'labi'nin Ara'is al-macalis ya da Tafsir al-Tabari ve ayrıca Tarih al-Tabari gibi kaynaklara göz atsak bile yine de olumlu bir sonuç almamız mümkün değil. Tıpkı diğer konularda olduğu gibi, Yunus kıssası konusunda da fikir edinebilmek için Yahudilerin Tevrat'ına başvurmamız gerekir. Bu kıssa orada, fikir silsilesi dairesinde anlatılmıştır. Şimdi geliniz, Tevrat'ın (Ahd-i Atiyk'in) "Yunus" başlığını taşıyan kitabında anlatılan Yunus kıssasını kısaca özetleyelim:

Tanrı, Nineve (Musul'daki bir şehir) denen büyük bir kentin halkının kötülüklerinden haberdar olur; bu halkı yola getirmek için Amitay'ın oğlu Yunus'a emreder: "*Kalk, Nineve'ye, o büyük şehre git ve ona karşı çağır; çünkü onların kötülüğü benim önüme kadar geldi.*" Fakat Yunus, Tanrı'nın bu emrini duymamazlıktan gelip Yafa'ya kaçar ve orada Tarşiş'e giden bir gemiye biner. Bunu gören Tanrı, denizin üzerine büyük bir rüzgâr gönderir; fırtınanın şiddetinden gemi sallanmaya başlar. Neredeyse sarsıntıdan batacaktır. Gemidekiler telaşa kapılırlar ve kendilerine hafiflik olsun diye gemide bulunan birçok şeyi denize atar-

lar! Yunus ise geminin dip ambarında derin bir uykuya dalmış olarak yatmaktadır. Geminin kaptanı Yunus'u uyandırır ve "*Kalk, kendi Allah'ını çağır, belki Allah bizi anar da helak olmayız*" der. Öte yandan gemide bulunanlar birbirlerine, "*Gelin de kura çekelim ve bilelim kimin yüzünden bu bela başımıza geldi*" derler. Kura çekerler ve kura Yunus'a isabet eder. Bunun üzerine gemidekiler, bu başlarına gelen bela hakkında Yunus'tan bilgi edinmek isterler. Yunus onlara anlatır ki, denizin kabarması, kendisinin Tanrı'dan kaçmak istemesi yüzündendir. Gemidekiler Tanrı'ya yalvarırlar: "*Ah ya Rab, yalvarıyoruz, bu adamın (Yunus'un) canından ötürü helak olmayalım ve suçsuz kanı üzerimize yükleme...*" Ve sonra Yunus'u yakalayıp denize atarlar; attıkları an denizin kudurması yatışır. Bunu görünce Tanrı'dan korkmaya başlarlar; hemen kurban kesip adak adarlar. Bunun üzerine Tanrı, büyük bir balık hazırlar; amacı Yunus'u bu balığa yutturmaktır. Yunus, balığın karnında üç gün üç gece kalır (Tevrat (Eski Ahit), "Yunus", Bap I: 1-17) ve kaldığı süre boyunca yalvarıp yakarıp Tanrı'dan başka "Tanrı" olmadığını, kurban kesip adak adayacağını anlatır. Bu yalvarılardan hoşnut olan Tanrı, balığa buyrukta bulunur ve balık, karnındaki Yunus'u kusup karaya bırakır.(Tevrat, "Yunus", Bap 2: 1-10) Ve Tanrı tekrar Yunus'a emrederek, "*Kalk, Nineve'ye, o büyük şehre git ve sana söyleyeceğim sözleri ona çağır*" der. Yunus, Tanrı'nın dediği gibi yapar ve Nineve'ye giderek halkı uyarır: "*Daha kırk gün var ve Nineve yıkılacak*" der. Bunu duyan halk, Tanrı'ya inandıklarını söylerler ve oruç ilan ederler. Bütün bu olan bitenlerden haberdar olan Nineve Kralı, hemen kalkar, kaftanını çıkarıp çula sarınarak kül üzerine oturur. Ve sonra bir fermanla halkı kötülüklerden ve zorbalıklardan vazgeçmeye çağırır: "*Kim bilir? Belki Allah... nadim olur ve kızgın öfkesinden döner de, yok olmayız.*" Ve Allah, Nineve halkının doğru yola girdiğini anlayınca, nadim olur ve onları bağışlar.(Tevrat, "Yunus", Bap 3: 1-10.) Ancak, Yunus alınganlık gösterir ve Tanrı'ya, "*Ya Rab, ben daha memleketimdeyken bunları söylemedim mi?*" diye yakınır; yaşamaktansa ölmeyi tercih ettiğini belirterek, "*Ya Rab! Niyaz ederim canımı benden al*" der. Fakat Tanrı ona, öfkelenmenin iyi bir şey olmadığını hatırlatır. Yunus kentten çıkıp, kentin doğu kısmında bir yere gider; kendisine bir çardak yapar. Böylece kente ne olacağını uzaktan görebilecektir. Tanrı, Yunus'u kötü halinden kurtar-

mak için bir plan düşünür: bu plan gereğince, Yunus'un başına gölge olsun diye bir asmakabağı hazırlar. Yunus buna çok sevinir. Ancak Tanrı, ertesi gün sabah olurken bir ağaç kurdu gönderir ve kurt asmakabağını kemirip kurutur. Gölgesiz kalan Yunus, güneşin kavurucu sıcağı ve Tanrı'nın ayrıca gönderdiği yakıcı "doğu yeli" yüzünden bayılır; öfkelenip, "*Benim için ölmek, yaşamaktan iyidir*" diyerek kendisi için ölüm diler. Tanrı, ona öfkelenmekte haklı olmadığını anlatmak için şöyle der: "*Sen emeğini çekmediğin ve büyütmediğin asmakabağına acıyorsun; o kabak ki, bir gecede çıktı ve bir gecede yok oldu. Ya ben, Nineve için, o büyük şehir için, acımayayım mı ? O şehir ki, orada sağını solunu seçemeyen yüz yirmi binden ziyade insan var, birçok da hayvan var*"(Tevrat, "Yunus", Bap 4: 1-11.)

Tevrat'taki Yunus hikâyesi burada bitiyor; görüldüğü gibi, anlatılanlar akla, mantığa ve Tanrı'nın yüceliği fikrine ters düşen ve hurafe niteliğinden ileri geçemeyen şeyler olmakla beraber, hiç değilse başı sonu belli ve masal şeklinde okunup geçilecek şekilde anlatılmış. Yani bölük pörçük bir şekilde Tevrat'ın orasına, burasına dağıtılmamış. Oysa Kur'an'da durum çok farklı; zira biraz yukarıda gördüğümüz gibi, Yunus hikâyesi, Kur'an'ın çeşitli surelerinin, birbirleriyle ilişkisiz çeşitli ayetleri arasına hiçbir suretle anlaşılamayacak şekilde sıkıştırılmış bulunmakta.

Şimdi sorulacak olan soru şudur: Neden dolayı Muhammed Tevrat'taki Yunus kıssasına özenmiş ve bu hikâyeyi Kur'an'a aktarmak istemiştir? Sebep şu:

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Tevrat'taki hikâyeye göre Yunus, kendi kavmini putataparlıktan kurtarmak ve Tanrı'ya inandırmak istiyor; fakat kavmi onu inkâr ediyor ve o da kızarak aralarından ayrılıyor. Fakat az geçmeden Yunus'un kavmi, onun haber verdiği azabın geleceğini anlayıp pişmanlık duyuyor ve Tanrı'ya yalvarıyorlar. Tanrı da onlardan azabı kaldırıyor.

Ve işte Tevrat'ta anlatılan bu hikâyeyi Muhammed, kendi içinde bulunduğu durumu göz önünde tutarak Kur'an'a almıştır. Çünkü kendisini Mekke'de "peygamber" olarak ilan ettiği zaman kendi kavminin insanları, "peygamberlik" gibi

bir görevi ona yakıştıramamış, onu alaya almışlardı. Mekkeliler kendi aralarında, "*Allah Ebu Talib'in yetiminden (Muhammed'den) başka bir resul bulamadı mı?*" diye konuşmaktaydılar.[6] Mekke döneminde henüz güçlü olmadığı ve kılıç yoluyla iş göremeyeceğini bildiği için Muhammed, daha önceki "peygamberlerin" kendi kavimleriyle olan ilişkilerini örnek vermek suretiyle, çevresindekileri etkileyebileceğini düşünmüştür. Tevrat'taki Yunus masalını, nice örneklerden biri olarak vermesi bundandır. Ancak, Tevrat'ta anlatılanları aynen almış olmamak için, yukarıda belirttiğimiz şekle sokmuş, sokarken de tutarsızlıklar ve anlaşılmazlıklar yaratmıştır.

---

6 Elmalılı H. Yazır, age, c.4, s.661 vd.

XII - KUR'AN'DAKİ KISSALAR (HİKÂYELER, MASALLAR) BÖLÜK PÖRÇÜK, ÇOĞU KEZ KOPUK, BAŞI SONU BELİRSİZ ŞEKİLDE ANLATILIR

Biraz yukarıda gördük ki Kur'an, birbiriyle ilgisi olmayan konuların uyumsuz ve tutarsız şekilde yan yana ya da iç içe getirilmiş olarak yer aldığı bir kitap görünümündedir. Fakat bundan başka bir de şu var ki, "kıssa" şeklinde anlatılan masallar ve efsanevi hikâyeler de, aynı uyumsuzluk ve tutarsızlık içerisinde, anlaşılması olanaksız şekillere sokulmuştur. Herhangi bir olayın ya da hikâyenin başı ve sonu belli değildir; çoğu kez hikâyenin sonu başa, başı sona alınmış ya da çeşitli surelerin çeşitli konuları arasına dağınık olarak dağıtılmıştır; ya da olaylar çeşitli surelerde ve hiç gereği olmayan yerlerde bölük pörçük anlatılmıştır. Verilebilecek örnekler pek çok. Bunlardan birkaçı şöyle:

Kur'an'ın en önemli kıssalarından biri olan Âdem ile eşinin hikâyesini Muhammed, Tevrat'ın "Tekvin" kitabından almıştır. Ancak, "Tekvin"de bu hikâye bir dizi şeklinde ve okuyucu tarafından kolaylıkla anlaşılır olmak üzere anlatıldığı halde, Kur'an'da karmakarışık bir şekilde, çeşitli surelerin çeşitli ayetleri arasına atılmış olarak anlatılmıştır. Gerçekten de, Tevrat'ta Tanrı'nın, gökleri, yeri ve bütün evreni oluşturduktan sonra Âdem'i topraktan yaptığı, onun burnuna hayat nefesi üflediği ve onu Aden bahçesine yerleştirdiği, bu bahçenin ortasına güzel bir ağaç diktiği, bu ağacı "*iyilik ve kötülüğü bilme*" ağacı olarak adlandırdığı ve sonra Âdem'e, "*Bahçenin her ağacından istediğin gibi ye; fakat iyiliği ve kötülüğü bilme ağacından yemeyeceksin; çünkü, ondan yediğin günde mutlaka ölürsün*" dediği; ve sonra Âdem'in kaburga kemiğinden birini alıp etle sardığı ve böylece Âdem'e eş olarak Havva'yı verdiği; fakat hayvanların en hilekarı olan yılanın Havva'yı kandırıp ona bahçedeki yasak ağacın meyvelerinden yedirttiği, Havva'nın teklifi üzerine Âdem'in dahi yasak ağaçtan yediği, fakat bu suçlarının Tanrı tarafından keşfedilmesi üzerine her ikisinin de cennet bahçesinden çıkarılıp

yeryüzüne kondukları ve daha sonra Âdem'in zürriyetinden gelen kuşakların oluştuğu vd... hep düzenli ve anlaşılır şekilde anlatılmıştır. Her ne kadar bu anlatılanların bilimsel ve deneysel bir değeri olmamakla beraber, hiç değilse okuyucuya, hayali nitelikte dahi olsa, bir şeyler bellettiği ortadadır. Oysa ki, bu aynı hikâye Kur'an'a, bazı değişikliklerle, fakat tam anlamıyla uyumsuz, tutarsız, çoğu kez başı sona ve sonu başa gelecek şekilde, çeşitli surelerin ayetleri arasına gelişigüzel serpiştirilmiş olarak anlatılmıştır. Örneğin, ilk insan sayılan Âdem'in (ve eşinin) yaratılışları anlatılmadan önce, cennetteki yaşamları ve şeytan tarafından kandırılmaları ele alınmış; daha sonra Âdem'in Tanrı tarafından peygamber olarak seçilmesi anlatılmış; bundan sonra Tanrı'nın Âdem ile eşini yaratıp cennete koyduğu belirtilmiş; daha sonra Âdem'in eşinin şeytan tarafından kandırılmasına dönülmüş ve bunun sonucu olmak üzere onun Âdem'le birlikte yasak emrini çiğnemeleri sergilenmiş ve böylece Âdem hikâyesi ne başı, ne de sonu belli olmaz bir şekle sokulmuştur. Üstelik de, çeşitli surelerde yarım yamalak tekrarlanmalarla ele alınmıştır. Örneğin, Bakara (ayet 30), Al-i İmran (ayet 33), A'raf (ayet 19-25), Hucurat (ayet 13), Necm (ayet 45), Kıyamet (ayet 39), Leyl (ayet 3), Secde (ayet 6-9), Ta-Ha (ayet. 117-123), Sad (ayet 75-83) gibi surelerin çeşitli ayetlerinde, Âdem ile eşinin hikâyesine değinilir. Fakat hiçbirinde bu hikâye tamam olarak ve anlaşılır şekilde ele alınmış değildir. Âdem hikâyesi, ister surelerin ve ayetlerin Kur'an'daki sırasına göre, isterse "takdim-tehir" esasına göre okunsun, fark etmez; her ne şekilde okunursa okunsun, Âdem ve eşi ile ilgili hikâye hakkında doğru dürüst bir fikir edinmek mümkün değildir; edinebilmek için Tevrat'ı incelemek gerekir. Bakınız neden:

Âdem'le ilgili hikâye, Kur'an'ın baştan ikinci sırasında yer alan Bakara Suresi'yle ilk kez karşımıza çıkar. Fakat sure, Âdem'in kim olduğunu, nasıl yaratıldığını, neyle emrolunduğunu... anlatan ayetlerle başlamaz. Surenin ilk başlarında yer alan otuz ayet boyunca, Kur'an'ın "şüphe" götürmeyen ve "müttaki"ler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için yol gösterici bir kitap olduğundan, Kur'an'a inananların kurtuluşa çıkacaklarından, kâfirlerin azaba sokulacaklarından söz edilir. Âdem'le ilgili hikâyeye, Bakara Suresi'nin 30. ayetiyle başlanır. Daha başka bir deyimle, 30. ayete gelinceye kadar anlatılanlar, insan sorunlarıyla

ilgilidir, ama insanın nasıl ve neden yaratıldığı hakkında fikir vermiş değildir! Bakara Suresi'nin 30. ayetinde, hiç yeri ve ilgisi yokken, Tanrı'nın birdenbire bütün meleklere hitaben, "*Ben yeryüzünde bir halife yapacağım*" diyerek Âdem'den söz ettiği görülür (Bakara Suresi, ayet 30). Bunu, "*Ey Âdem, eşyanın isimlerini meleklere anlat...*" (Bakara Suresi, ayet 31) şeklindeki bir ayet izler. Ayette geçen "*yapacağım*" sözcüğünün "*halkedeceğim*" ("yaratacağım") anlamına gelip gelmediği tartışmalıdır. "*Halife yapacağım*" ile "*halife yaratacağım*" şeklindeki ifadeler birbirinden farklı sonuç yaratacak nitelikte deyimlerdir. Çünkü "*halife yapacağım*" deyimi, yaratılmış olan bir kişiye halifelik görevinin verilmesi anlamını taşır; yani, bu deyimle Tanrı, "*Kendi irademden kudret ve sıfatımdan ona bazı salahiyetler (yetkiler) vereceğim ve o bana izafeten, bana niyabeten mahlûkatım (yaratıklarım) üzerinde birtakım tasarrufata sahip olacak(tır)...*"[1] demek istemiş olur. Eğer bu böyle ise, insanın yaratılmış olduğunun kabulü gerekir; oysa daha önceki ayetlerde, insanın yaratılışıyla ilgili herhangi bir açıklama yok. Öte yandan, eğer ayetteki deyimin "*halife yaratacağım*" şeklinde anlaşılması gerekiyorsa, bu takdirde insanın yaratılışının anlatılmasına geçilmesi gerekirdi ki, o da yok! Böylece, Âdem'le ilgili hikâye, daha ilk takdim şekliyle anlaşılmazlık ve tutarsızlıklarla dolu görünmekte.

Şimdi bu anlaşılmazlıkları ve bu tutarsızlıkları göz ardı edebilmek için İslamcılar muhtemelen diyeceklerdir ki, Bakara Suresi, her ne kadar Kur'an'ın başında, ikinci sırada bulunmakla beraber, nüzul (iniş) sırası itibariyle 87. suredir; oysa daha önce inmiş olan sure ve ayetlerde insanın yaratılışı hikâye edilmiştir! Bu itibarla sure ve ayetleri "takdim-tehir" esasına vurmak gerekir! Daha önce de değindiğimiz gibi, herhangi bir kitabı okurken, bu kitabın arka ya da orta sayfalarından başlayarak okumak diye bir şey olamayacağına göre, bu iddiayı ciddiye alamayız. Öte yandan, biraz ileride göreceğimiz gibi, ayetleri "takdim-tehir" yoluyla inceleyip anlamaya dahi olanak yoktur. Bunun böyle olduğunu anlamak için, biraz yukarıda kaldığımız yerden devam edelim:

---

[1] Elmalılı H. Yazır, age, c. 1, s.299.

Bakara Suresi'nin 30. ayetinde Tanrı, "*Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım*" diye konuşmakta! Ancak, bu şekilde konuşurken ne demek istediği pek belli değil. "*Halife*" sözcüğü, "*vekil*" ya da "*temsilci*" anlamlarına gelmekte. Evet, ama Tanrı, nasıl bir "vekil" ya da nasıl bir "temsilci" yaratmak niyetindedir? Yaratacağı "halife" ne gibi yetkilere sahip olacaktır? Acaba bu şekilde konuşurken Tanrı, "*Yarattığım halifeye (yani insana) kendi irademden, kudret ve sıfatımdan bazı yetkiler vereceğim; o bana izafeten ve bana niyabeten bütün yaratıklar üzerine birtakım eylem ve işlemlerde bulunacaktır; fakat ona verdiğim yetkileri kendine özgü şeyler olarak kullanmayacaktır. Ancak, benim bir naibim, bir kalfam olarak tasarrufta bulunacak, sadece benim iradelerimi, benim emirlerimi, benim kanunlarımı uygulayacaktır; sonra onun arakasından gelenler ve ona halef olarak görev yapanlar bulunacak*" mı demek istemiştir, belli değil! Bazı yorumculara göre böyle görünmekte.[2] Fakat anlaşılan o ki, Tanrı, Âdem'i (insanı) yaratmadan önce melekleri yaratmıştır; çünkü, yukarıdaki ayette onlara hitaben "*Yeryüzünde bir halife yapacağım*" diyerek konuşmaktadır. Evet, ama bu melekler neyin nesidir? Ne zaman, ne şekilde ve ne maksatla yaratılmışlardır? Görevleri sadece Tanrı emirlerini "tebliğ" etmek midir, yoksa aynı zamanda Tanrı'nın gücünü maddi şekilde ortaya koymak mıdır, yine belli değil. Bunlar daha önce anlatılması gerekirken, daha sonraya bırakılmış. Nitekim Kur'an'ın daha sonraki surelerinden öğrenmekteyiz ki, melekler hem Tanrı'nın vahiylerini gelip "peygamberlere" bildirmekte, hem de "cihat", yani savaş hallerinde Tanrı'nın orduları olarak iş görmekteler Görülüyor ki, bu hususlar hiç anlatılmadan, Tanrı'nın Âdem'i "halife" yapacağı anlatılmakta! Pek güzel, ama bu Âdem nereden çıktı? Ne şekilde yaratıldı? Âdem'in eşi var mıdır, yok mudur? Eşi varsa o ne şekilde yaratılmıştır? Adı nedir? Hiçbir şey belli değil. Birazdan belirteceğimiz gibi, bütün bunlar Kur'an'ın diğer yerlerinde bölük pörçük ele alınmıştır. Örneğin, Âdem'in eşi hakkında bilgi edinebilmek için, Kur'an'ın dördüncü sırasında bulunan Nisa ve 39. sırasında yer alan Zümer surelerine atlamamız gerekiyor. Zira orada, Âdem'in eşinin Âdem'den yapıldığı yazılı; fakat adının ne olduğu açıklanmıyor. Oysa Tevrat'ta Âdem'in eşinin Havva adını taşıdığı bildirilmiştir;

---

2 "*...Rabbin meleklere, 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım...*" (Bakara Suresi, ayet 30) şeklindeki ayetin yorumu için bkz. Elmalılı H. Yazır, age, c.1, s.299-301.

Kur'an'da bu ad'a yer verilmemiş, sadece "Âdem'in eşi" denmiştir: muhtemelen, "kadın" denen yaratığın "kötülük" kaynağı ve ikinci sınıf bir yaratık olduğu düşünülerek böyle yapılmıştır. Bu hususu birazdan tekrar ele alacağız; fakat şimdilik yukarıda kaldığımız yere dönelim.

Tanrı'nın "*Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim*" (Bakara Suresi, ayet 30) demesi üzerine melekler direnirler; Tanrı'nın insandan "halife" yapmasını istemezler. Çünkü insanın fesat çıkaracağını, yeryüzünü kana bulayacağını düşünürler ve düşündüklerini Tanrı'ya bildirirler:

> *"...Bizler hamdinle seni tespih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?" (Bakara Suresi, ayet 30).*

Bu satırları okurken kendi kendimize soruyoruz: "*Melekler insan denen yaratığın fesat çıkaracağını nereden ve nasıl bilmişlerdir? Geçmişi ve geleceği bilen bir Tanrı insanların fesat çıkaracaklarını bilmez mi? Melekler Tanrı'dan daha mı ileriyi görmüşlerdir ki, bu şekilde konuşmaktadırlar? Ve bu şekilde konuşmakla Tanrı'yı bilgisiz bir duruma sokmuş olmuyorlar mı?*" Fakat Tanrı onlara bunu sormuyor; sadece, "*Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim*" demekle yetiniyor (Bakara Suresi, ayet 30); yani, yeryüzünde bir halife yapmak hususunda kararlı olduğunu bildiriyor. Oysa birazdan göreceğiz ki, Tanrı'nın yarattığı insan, meleklerin tahmin ettikleri gibi, fesat çıkaracak ve meleklere hitaben, "*Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim*" diyen Tanrı yanılmış olacaktır!

Fakat yukarıdaki konuşmadan sonra beklenir ki, Tanrı Âdem'i nasıl ve ne şekilde yarattığını açıklasın! Oysa bunu izleyen ayette Âdem'in yaratılması olayıyla ilgili bir şey yok. Âdem'in nasıl ve neden yaratıldığı hakkında bir fikir edinebilmek için, on üç surelik bir atlama ile Hicr Suresi'ne geçmemiz gerekiyor. Hicr Suresi, Kur'an'da 15. sırada yer alan, fakat nüzul (iniş) sırası itibariyle 54. sırada bulunan bir suredir. Ve işte Âdem'in yaratılışı hikâyesi, Hicr Suresi'nin ortalarına doğru, hiç yeri yokken orada ele alınmış olmakta. Alınırken, anlatılan konularla uyum sağlamak diye bir şey söz konusu değil! Hicr Suresi'nde Tanrı, "inkârcı"lardan söz ederek konuşmaya başlar. Evvelce göndermiş olduğu peygamber-

lerden, suçluların kalplerine inkârcılık denen şeyi soktuğundan, gökte yarattığı burçlardan, kulak hırsızlığı yapanlar müstesna belli bir kişinin peşine açık bir alev sütunu düşürdüğünden, yeri uzatıp yaydığından, rızık sağladığından, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdiğinden, insanları diriltip öldürdüğünden, kıyamet günü insanları toplayacağından söz ederken (Hicr Suresi, ayet 1-29), yani bir konudan bir başka konuya atlayarak konuşurken, birdenbire insanı nasıl yarattığı konusuna geçer ve "*Andolsun biz insanı (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık*" (Hicr Suresi, ayet 26) deyiverir. Bunu dedikten sonra, cinlerden söz eder; anlaşılan o ki, insanı yaratmadan önce cinleri yaratmıştır (Hicr Suresi, ayet 27). Fakat cin denilen şey nedir? Cinleri ne şekilde yaratmıştır, belli değil! Bunu söyledikten sonra, daha önce meleklere insanı çamurdan ve balçıktan yaratacağını bildirmiş olduğunu belirtir:

> *"Hani Rabbin meleklere demişti ki, 'Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım. Ona şekil verdiğim ve ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın'... " (Hicr Suresi, ayet 28).*

Dikkat edileceği gibi, anlatılanlarda bilimsel sıra ya da bilimsel nitelik diye bir şey yok. Öte yandan, yukarıdaki ayete göre Tanrı, insanı yaratırken, malzeme olarak "kupkuru çamur" ve "kara balçık" kullandığını söylüyor. Ancak, Kur'an'ın diğer yerlerinde insanı, pek çeşitli malzemeden[3] yarattığını bildirmiştir.[4]

Görülüyor ki, Kur'an'ın baştan ikinci sırasına yerleştirilen Bakara Suresi'nde belirtilmesi gereken hususlar, daha sonraki surelerde (örneğin, Kur'an'ın 15. sırasındaki Hicr Suresi'nde ve diğer surelerde) ele alınmıştır. Daha başka bir deyimle Kur'an'daki Âdem hikâyesi, Âdem'in ne zaman, nasıl ve şekilde yaratıldığı belirtilmeden, sadece yarım yamalak bir şekilde anlatılmaya başlanmıştır.

---

3 Örneğin; çeşitli topraktan, pişmiş topraktan, çamur sülalesinden, pişirilmiş çamurdan, nutfeden, pıhtılaşmış kandan, bir çiğnem etten, kemikten, akıtılan bir meni damlasından, sudan ve suyun süzülmüşünden

4 Örneğin; bkz. Fatır Suresi, ayet 11; Mü'min Suresi, ayet 67; Müddessir Suresi, ayet 34-40; Alak Suresi, ayet 2; Rahman Suresi, ayet 14; En'am Suresi, ayet 2; Secde Suresi, ayet 7-9; Mü'minûn Suresi, ayet 12-16; Hac Suresi, ayet 5; Necm Suresi, ayet 454-456; Abese Suresi, ayet 17-23 vd.

Şimdi geliniz Âdem hikâyesine ilk kez değinen Bakara Suresi'nde kaldığımız yere tekrar dönelim:

Tanrı, daha henüz Âdem'i yaratmadığı halde, "...*bütün isimleri*" Âdem'e öğretmiş gibi yapar ve sonra isimlendirdiği bu şeyleri meleklere gösterip, "*Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin*" der (Bakara Suresi, ayet 31). Bunun üzerine melekler, "...*Ya Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alim ve hakim olan ancak sensin*" diye cevap verirler (Bakara Suresi, ayet 32). Yani, Tanrı'nın sorusunu karşılayıcı bir yanıt da bulamazlar. Bunun üzerine Tanrı, Âdem'e dönerek, "*Ey Âdem! Onlara isimlerini söyle*" diye emreder (Bakara Suresi, ayet 33). Görülüyor ki, yine anlaşılmazlıklar içerisindeyiz! Zira Tanrı'nın Âdem'e hitaben, "*İsimlerini söyle*" dediği şey nedir, belli değil! Oysa ki, Tevrat'ta ("Tekvin" kitabında), Tanrı'nın her kır hayvanını ve göklerin her kuşunu topraktan yaptığı ve onlara isim koyma işini Âdem'e bıraktığı, Âdem'in de bütün sığırlara ve göklerin kuşlarına isim koyduğu yazılıdır (Tevrat, "Tekvin", Bap 2: 20). Ve işte Muhammed, Tevrat'ta anlatılan bu hususları Kur'an'a alırken, "*Ey Âdem! Onlara isimlerini söyle*" şekline sokmuştur.

Tanrı'nın emri gereğince Âdem isimleri söyler (Bakara Suresi, ayet 33). Fakat bu isimleri o nereden öğrenmiştir, belli değil! Âdem isimleri sayarak, Tanrı'nın emrini yerine getirince, bu sefer Tanrı meleklere, *"Âdem'e secde edin*" diye emreder. İblis hariç bütün melekler Âdem'e secde ederler. İblis büyüklük taslayıp inkâr edenlerden, kâfirlerden olur (Bakara Suresi, ayet 34). Evet, ama iblis neyin nesidir? Arapçada "*iblis*" diye bir sözcük yok; Arapçaya başka dilden girmiş. Yorumculardan kimine göre iblis, Tanrı'nın emrini dinlemediği için "kâfir" olmuş sayılıyor! Kimine göre sadece Tanrı'nın emrine karşı kafa tutması değil, fakat kibredip onu beğenmemesi nedeniyle de kâfir olmuştur! Kimine göre, Allah'ı inkâr etmediği halde ona karşı kafa tuttu diye kâfir olmuş sayılıyor! Fakat iblisin bu "küstah" tutumu karşısında Tanrı'nın ne yaptığı burada belli edilmiyor. Sadece, "*Hani biz meleklere (ve cinlere), 'Âdem'e secde edin' demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu*"

(Bakara Suresi, ayet 34) diye konuştuğu bildiriliyor. Böylece hikâyenin bu noktasında yeni bir kopukluk yaratılmış oluyor; bu kopukluk ileride, bir başka surede, daha doğrusu Kur'an'ın yedinci sırasında bulunan A'raf Suresi'nde ve Âdem olayının tekrarı sırasında ele alınıp giderilecektir. Oradan öğreneceğiz ki, iblisin Âdem'e secde etmemesi üzerine Tanrı, "*Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir?*" diye soracak ve iblis de Tanrı'ya, "*Ben (Âdem'den) daha üstünüm; çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın*" (A'raf Suresi, ayet 12) diyecektir. Bunun üzerine Tanrı ona, "*Öyleyse in oradan. Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! Çünkü, sen aşağılıklardansın*" (A'raf Suresi, ayet 13) diye emredecek ve iblis Tanrı'dan, "*Bana (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver*" diyecek ve her ne hikmetse Tanrı ona bu mühleti verecektir (A'raf Suresi, ayet 14-15). Tanrı'nın iznine karşılık iblis, biraz daha küstahlaşarak, "*Öyleyse beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolun üstüne oturacağım*" (A'raf Suresi, ayet 16) diyecek, insanları nasıl kandıracağını bildirecek (A'raf Suresi, ayet 17), bunun üzerine Tanrı onu yeniden kovacak, fakat ona kıyamete kadar yaşamak ve insanları kandırmak fırsatını tanıyacaktır. Bu arada da Âdem'e, "*Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleşip dilediğiniz yerden yiyin. Ancak, şu ağaca yaklaşmayın. Sonra zalimlerden olursunuz*" (A'raf Suresi, ayet 19) diyerek uyaracaktır. Fakat iblis, hile yoluyla Âdem'i ve eşini aldatacak, onların Tanrı tarafından cennetten atılmalarına sebep olacaktır (A'raf Suresi, ayet 20-28). Görülüyor ki, bütün bu hususların, Bakara Suresi'nde anlatılması gerekirken, beş surelik bir atlamayla A'raf Suresi'nde anlatılmış oluyor.

Şimdi geliniz, Bakara Suresi'nin biraz önce kaldığımız ayetine dönelim ve oradan devam edelim: Meleklerin Âdem'e secde etmeleri üzerine Tanrı, Âdem ile eşine cennette kalmalarını, diledikleri gibi yiyip içmelerini, sadece belli bir ağaçtan yememelerini bildirir:

> *"Ey Âdem! Eşin ve sen cennette kal, orada olandan istediğiniz yerde bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz" (Bakara Suresi, ayet 35).*

Dikkat edileceği gibi burada birdenbire karşımıza, hiç yoktan Âdem'in eşi çıkıverdi! Tanrı, onu ne zaman ve neden yaratmıştır? Adını ne olarak koymuştur? Belli değil! Bunu anlamak için, Kur'an'ın dördüncü suresi olan Nisa Suresi ile otuz dokuzuncu suresi olan Zümer Suresi'ne atlamamız gerekiyor:

Nisa Suresi'nde, "*Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan...*" (Nisa Suresi, ayet 1) diye yazılı. Zümer Suresi'nde de, "*Allah sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yarattı, sonra ondan da eşini yarattı...*" (Zümer Suresi, ayet 6) diye yazılı. Görülüyor ki, Tanrı Âdem'in eşini, Âdem'den yarattığını söylüyor, ama Âdem'in nesinden, neresinden yarattığını ve adının ne olduğunu da bildirmiyor. Sadece "*sizi bir nefisten, sonra da ondan eşini yarattı*" diyor; daha başka bir deyimle, Âdem'i "*bir tek nefisten*" yaratmış ve ondan da eşini yapmış oluyor. Kur'an bilginleri, bu ayetlerde geçen "bir tek nefis" deyiminden Âdem'in; "eşi" deyiminden de "Havva"nın kastedildiği hususunda ittifak ederler.[5] Anlaşılan o ki, Tanrı, erkeklerin kadınlara üstün, kadınların erkeklere tabi (boyun eğer) olmalarını anlatmak amacıyla böyle konuşmuştur. Çünkü dikkat edileceği gibi, "*Allah sizi bir tek nefisten yarattı*" derken, Âdem'i, yani erkeği, hem "*beden*" hem de "*ruh*" olmak üzere yarattığını anlatmaktadır. Çünkü, Kur'an yorumcularına göre[6] "*nefis*" denen şey, "*beden*" mukabili olarak ruh anlamına da gelir ve özellikle "*ruhi emri*" denilen "*nefsi natıkaya*" (*düşünüp söyleme niteliğine*) karşılık tutulur.[7] Muhammed'in bu konudaki sözlerinden de anlaşılacağı gibi, Havva, Âdem'in "*eğe kemiği*"nden yapılmıştır. Nitekim Muhammed, "*Kadın eğe kemiği gibidir. Onu doğrultmak istersen kırarsın.... eğriliğiyle ondan faydalanmaya bak*"[8] ya da "*Havva, Âdem'in bir dılından (eğe kemiğinden) yaratıldı*" şeklinde haberler bırakmakla bunun böyle olduğunu bildirmiştir. Bilindiği gibi "*dıl*" (yani

[5] Elmalılı H. Yazır, age, c.2, s. 1273.

[6] Elmalılı H. Yazır, age, c.5, s.4115, 4127.

[7] Çağdaş görünmek isteyen bazı mollalarımız, bu ayetlerde geçen "bir tek nefis" deyiminin "erkek" anlamına alınamayacağını, bu itibarla Nisa Suresi'nin 1., Zümer Suresi'nin 39. ayetinde geçen "sizi bir tek nefisten yaratan" sözleriyle "bir tek nefis"ten üretildiği bildirilen varlığın Âdem'in eşi, yani kadın olamayacağını ve bu nedenle Kur'an'da kadının erkekten yaratıldığına dair hüküm bulunmadığını öne sürerlerse de, geçersizdir. Çünkü ayetlerde Âdem'in "nefis" olarak yaratıldığı ve ondan da eşinin yapıldığı çok açık bir şekilde belirtilmekte.

[8] Buhari ile Müslim'in Ebu Hüreyre'den rivayeti için bkz. İmam Gazali, İhya-i Ulumi'd Din, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1975, c.2, s.119.

“eğe”) kemiği denen şey, göğüs kemiğine dayalı kemiklerdir ki, sayıları yedidir. Şu durumda Havva, Âdem’in göğüs kemiğinden yaratılmış olmaktadır.

Ancak, Bakara Suresi’nde Tanrı, bu hususları hiç açıklamadan, yani ne Âdem’i, ne de eşini nasıl ve ne şekilde yarattığını bildirmeden, Âdem’e şu buyrukta bulunuyor:

> *“Ey Âdem! Eşin ve sen cennette kal, orada olandan istediğiniz yerde bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz” (Bakara Suresi, ayet* 35*).*

Fakat bunu derken Tanrı, “şu ağaç” deyimiyle neyi anlatmak istediğini açıklamıyor! Bu nasıl bir ağaçtır? Kur’an’da sözü geçen yirmi dört ya da yirmi beş ağaçtan hangisidir bu ağaç? Bu konuda yorumcular, kendi hayal güçlerine göre, farklı görüşlere sarılırlar: Vehb b. Yemani gibi yorumcular bunun “*sığır yüreği*” büyüklüğünde “*bir cennet buğdayı*” olup, kaymaktan lezzetli ve baldan tatlı bir şey olduğunu söylerler. İbn Abbas bunun “*sümbül*” ağacı, İbn Mes’ud “*asma*” ya da “*üzüm ağacı*” ve diğerleri de “*incir ağacı*” olduğunu öne sürerler. Bazıları da “*Biz bu ağacı tayin edemeyiz*” deyip işin içinden sıyrılmak isterler. Bununla beraber, “*Eğer bu buğday ise delice bir buğdaydır, üzüm ise şarap üzümüdür, incir ise kurtlu bir incirdir. Ve herhalde bir humarı vardır (baş ağrısı, sersemlik verir). Ve o humar aklı alır ve Allah’ı unutturur. Cennette bu, yenilmek için değil, tahdit ve ubudiyet için (sınırlamak ve baş eğdirtmek için) konulmuştur*” derler. Görülüyor ki, Kur’an’ın açıklamadığı bir şeyi, yorumcular kendi hayal güçlerine göre açıklamaya çalışırlarken, birbirleriyle çalışmaktalar. Oysa Tevrat’tan öğrenmekteyiz ki Tanrı, Âdem’i yarattıktan sonra ona, “*iyilik ve kötülüğü bilme*” ağacını göstererek, “*Bu ağaca dokunma*” demiş ve sonra onun kaburga kemiklerinden birini alıp etle kapatarak eşini yaratmıştır. Gerçekten de Tevrat’ın “Tekvin” adlı kitabına göre Tanrı, Âdem’i topraktan yaptıktan sonra “Aden” denilen yerde bir bahçe diker; bu bahçeye görünüşü güzel ve yenilmesi iyi olan ağaçlar yerleştirir; bahçenin tam ortasına hayat ağacını oturtur ve ayrıca da “*iyiliği ve kötülüğü bilme*” ağacını yerden bitirir. Bunu yaptıktan sonra, Âdem’i de bu bahçenin bakımı işiyle görevlendirir, görevlendirirken de, “*Bahçenin her ağacından istediğin*

gibi ye; fakat iyilik ve kötülük bilme ağacından yemeyeceksin" der (Tevrat, "Tekvin", Bap 2: 15-17). Ancak, bu hususlar Kur'an'a alınmamıştır. Kur'an'da belirtilen husus, Tanrı'nın Âdem'e ve eşine, biraz önce işaret ettiğimiz gibi, "*...orada olandan istediğiniz yerde bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz*" (Bakara Suresi, ayet 35) dediğidir. Kur'an bilginlerinin söylemelerine göre, Tanrı bunu demekle Âdem'e (ve eşine), cennette çok büyük bir özgürlük vermiştir; fakat verdiği özgürlüğün sınırsız olmadığını ve eğer bu sınırı aşacak olurlarsa günah işlemiş olacaklarını bildirmiştir. Evet, ama nedir bu sınır? Bu bile belli değil!

Fakat dikkat edileceği gibi, yukarıda belirttiğimiz hususlar, Kur'an'ın ikinci sırasındaki Bakara, dördüncü sırasındaki Nisa, yedinci sırasındaki A'raf, on beşinci sırasındaki Hicr ve otuz dokuzuncu sırasındaki Zümer surelerinde yer alan ayetlerle anlatılmaktadır. Eğer, "takdim-tehir" yoluna başvuracak olur ve bu sureleri "nüzul" (iniş) sırasına koyacak olursak, Âdem'le ilgili yukarıdaki verileri, şu sıraya göre ele almamız gerecek: A'raf (nüzul sırası 39); Hicr (nüzul sırası 54); Zümer (nüzul sırası 59), Bakara (nüzul sırası 87), Nisa (nüzul sırası 92). Şimdi yukarıdaki hususlarla ilgili ayetleri bu sıraya göre okumaya kalkınız ve nasıl içinden çıkılamayacak bir durumda kalacağınızı anlayınız!

Şimdi geliniz yine dönelim Âdem'in eşi konusuna! Daha önce işaret ettiğimiz gibi, Kur'an'ın ilk başında yer alan Bakara Suresi'nde Âdem'in bir eşi olduğu belirtiliyor; fakat bu eşin ne zaman, nasıl ve ne gibi bir şeyden yaratıldığı, adının ne olduğu anlatılmıyor? Bakara Suresi'nin bu ayetlerinde bir açıklama yok. Bu kopukluk, biraz önce belirttiğimiz gibi, Nisa Suresi'nin birinci, Zümer Suresi'nin altıncı ayetleriyle giderilecektir ki, her ikisinde de Âdem'in "bir tek nefis"ten ve eşinin de Âdem'den yaratıldığı bildirilmekte:

> *"...sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratan, ondan da eşini yaratan..." (Nisa Suresi, ayet 1).*

> *"...(Allah) sizi bir fek nefisten (Âdem'den) yarattı, ondan eşini yarattı..." (Zümer Suresi, ayet 6).*

Nisa Suresi Kur'an'ın dördüncü sırasında, Zümer Suresi ise otuz dokuzuncu sırasında yer alıyor; yani arada otuz beş sure var. Neden Tanrı otuz beş sure ara ile aynı şeyleri söyler, bilinmez! Fakat yine tekrarlayalım ki, bu ayetler, Havva'nın, Âdem'den yaratılmış olduğuna dair Tevrat'ta yer alan hükmün Kur'an'a alınmış şeklidir (Tevrat, "Tekvin", Bap 2: 22). Ama konu Kur'an'da, sistematik bir şekilde değil, birbirinden ayrı ve farklı surelere dağıtılmış olarak ve anlaşılamaz şekle sokulmuş olarak anlatılmaktadır!

Yine, Bakara Suresi'nde kaldığımız yere dönelim: Tanrı'dan yasak emrini alan Âdem ve eşi, cennet bahçesinde yaşarlarken, şeytan her ikisinin de ayağını kaydırtır. Fakat nasıl kaydırttığı burada yazılı değil; zira Bakara Suresi'nin yukarıdaki ayetlerinden hemen sonra şöyle deniyor:

"Şeytan onların ayaklarını kaydırıp haddi tecavüz ettirdi ve içinde bulundukları (cennetten) onları çıkardı" (Bakara Suresi, ayet 36).

Şeytan ne yaptı ve Âdem ile eşine ne dedi ki, onların ayaklarını kaydırtıp cennetten çıkarttı, belli değil! Bu kopukluk daha sonraki surelerde (örneğin, A'raf, Ta-Ha, Sad ve Zümer surelerinde) Âdem hikâyesinin tekrarlanması sırasında ele alınacaktır. Örneğin, A'raf Suresi'nde şöyle yazılıdır:

"Derken şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi ve 'Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedi kalanlardan olursunuz diye yasakladı'..."

Bu şekilde konuşan şeytan, "*Ben, gerçekten size öğüt verenlerdenim*" diye yeminler eder (A'raf Suresi, ayet 20-21). Bu sözler üzerine Âdem ile eşi yasak ağacın meyvesinden yerler. Yer yemez "ayıp" yerleri kendilerine görünür (A'raf Suresi, ayet 22). Böylece iblis onları, hile ile aldatmış olur. Fakat Tanrı bunu fark ederek Âdem ile eşine, "*Ben size o ağacı yasaklamadım mı? Ve şeytan size apaçık bir düşmandır demedim mi?*" diye azarlar; ardından her ikisini birbirlerine düşman ederek cennetten kovar (A'raf Suresi, ayet 22 vd...). Yine görülüyor ki, Bakara Suresi'nde anlatılması gereken şeyler, altı sure sonraki A'raf Suresi'nde anlatılmıştır. Daha sonraki surelerde, bölük pörçük tekrar ele alınıp anlatılacaktır. Bunlara birazdan değineceğiz, fakat şimdi yine Bakara Suresi'ndeki hikâyemize

kaldığımız yerden devam edelim. Şeytan tarafından kandırılan ve bu nedenle yasak emrine aykırı davranan Âdem ile eşi, cennetten atılırlar. Bütün bu olan bitenleri seyreden Tanrı da, onları birbirlerine düşman ederek yeryüzünde yaşamaya mahkûm kılar. Fakat kılarken şöyle der:

> *"...Bir kısmınız diğerine düşman olarak ininiz, sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana dek yaşamak vardır" (Bakara Suresi, ayet 36).*

Evet, ama Tanrı burada sadece Âdem ile eşine hitap etmekte. Bu böyle olduğuna göre, "*Bir kısmınız diğerine düşman olarak ininiz*" derken ve "*bir kısmınız*" deyimini kullanırken neyi kastetmiştir, belli değil. Belli olmayan bir şey daha var ki o da şu: Bakara Suresi'nin 37. ayetine göre, Âdem, Tanrı'nın bu emri üzerine, yine Tanrı'dan birtakım "ilhamlar" alır ve derhal tevbe eder; Tanrı da onun tevbesini kabul eder. Kur'an'da şöyle yazılıdır:

> *"Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır" (Bakara Suresi, ayet 37).*

Ancak, Âdem'in Tanrı'dan aldığı "ilhamların" ne olduğu bildirilmiyor. Bu nedenle yorumcular Tanrı ile Âdem arasında geçen konuşmayı, Kur'an'ın "ruhuna" dayalı olarak anlatmaya çalışırlar. Örneğin, İbn Abbas'ın rivayetine göre Âdem, Tanrı'ya şöyle der: "*Ya Rab, sen beni kendi elinle halk etmedin mi?*" Tanrı bu soruya, "*Evet*" diye yanıt verir. Âdem yine sorar: "*Ya Rab senin rahmetin (merhametin) gazabını sebketmiş (öfkeni aşmış) değil midir?*" Tanrı buna da "*Evet*" diye karşılık verir. Bu sefer Âdem, "*Ya Rab, ben tevbe eder ve ıslahı hal eyler isem (huylarımı düzeltirsem), sen beni yine cennetine irca eder misin?*" Bu soruya da Tanrı "*Evet*" der.[9] Görülüyor ki Tanrı burada, hani sanki Âdem'den ders alır gibidir; zira onun sorduklarına hep "Evet" diyerek ve adeta ona hep hak vererek konuşmaktadır. Ancak, "Evet" demekle beraber, dediğini unutmuşçasına, "*Hepiniz cennetten inin...*" (Bakara Suresi, ayet 38) diyerek, onları cennetten kovar ve yeryüzüne indirir. Âdem'in sorduklarına "Evet" diyecek idiyse, neden

[9] Elmalılı H. Yazır, age, c.1, s.325.

cennetten çıkarmıştır? Ve üstelik çıkarırken neden onu, eşiyle düşman durumda kılmıştır? Öte yandan Âdem'in eşi ne olmuştur? O da tevbe etmiş midir? Etmiş ise, tevbesi neden kabul edilmemiştir? Neden Tanrı, Âdem'e yaptığı gibi eşine de "ilham" yağdırmamıştır, bilinmez! Daha doğrusu, burada bunlarla ilgili bir şey yazılı değil. Çünkü Bakara Suresi'nin bundan sonraki ayetleri başka konulara (örneğin, Tanrı'nın İsrailoğullarına söylediklerine...) geçer ve birbiriyle ilgisiz sorunlara atlayarak sürüp gider.

Görüldüğü gibi, Âdem hikâyesi, Kur'an'ın baştan ikinci suresi olan Bakara Suresi'nde yarım yamalak bir şekilde, kopukluklarla, anlaşılmazlıklarla dolu olarak anlatılmıştır. Hikâyenin eksik kalan ve kopuk bırakılan kısımlarını öğrenebilmemiz için, Kur'an'ın ilerideki surelerine, örneğin, Al-i İmran, A'raf, Ta-Ha, Secde, Kıyamet, Sad ve Zümer surelerine atlamamız gerekir ki, oralarda da birtakım tekrarlamalarla ve anlaşılmazlıklarla ele alınmıştır. Bu vesileyle hatırlatalım ki, Âdem hikâyesinden ilk kez söz eden Bakara Suresi (ki 2. suredir) Medine'de inmiştir. Aynı konunun tekrarı ile ilgili A'raf Suresi (ki 7. suredir) çok daha sonra Medine'de, Âdem'in yaratılışıyla ilgili Hicr Suresi (ki 15. suredir) yine Medine'de, fakat Âdem'in Tanrı tarafından ikaz edilmesi ve şeytan tarafından kandırılmasının tekrarıyla ilgili Ta-Ha Suresi (ki 20. suredir) Mekke'de, Âdem'in yaratılışı, melekler tarafından secde edilişi ve iblisin secde etmeyişiyle ilgili hususların tekrarı niteliğindeki Sad Suresi (ki 38. suredir) Mekke'de, Âdem'in ve eşinin yaratılışı ile ilgili Zümer Suresi (ki 39. suredir) Medine'de inmiştir. Böylece Âdem hikâyesiyle ilgili ayetler, kimisi Mekke'de, kimisi Medine'de inmiş olmak üzere, yani "zaman" esasına göre de tutarsız bir anlatılışla okuyucuya sunulmuştur. Bakara Suresi'nde tutarsız bir şekilde anlatılan ve yarım bırakılan Âdem hikâyesine, Kur'an'ın dördüncü suresi olan Nisa Suresi'nde, "*Ey inananlar! Sizi bir fek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan...*" (Nisa Suresi, ayet 1) diye değinilir. Daha sonra bu hikâye, Kur'an'ın 7. suresi olan A'raf Suresi'nde, hiç yeri ve gereği yokken, on birinci ayetle tekrar karşımıza çıkar; hem de şaşkınlık yaratıcı bir şekilde. Çünkü güya Tanrı yeminler ederek şöyle demektedir:

"Andolsun ki, sizi yarattık, sonra şekil verdik, sonra meleklere: 'Âdem'e secde edin' dedik; iblisten başka hepsi secde etti, o secde edenlerden olmadı" (*A'raf Suresi, ayet 11*).

Anımsanacağı gibi bu husus, daha önce Bakara Suresi'nde de buna yakın deyimlerle anlatılmış ve iblisin Tanrı emrine aykırı olarak Âdem'e secde etmediği bildirilmişti. Fakat iblisin bu itaatsizliğine karşı, Tanrı'nın ne yaptığı orada yazılmamıştı. İşte şimdi A'raf Suresi'nde bu kopukluk giderilmek istenmiş olmalıdır ki, Tanrı iblise sorar: "*Sana emrettiğim halde, seni secdeden alıkoyan nedir?*" (A'raf Suresi, ayet 12). İblis cevap verir: "*Beni ateşten, onu çamurdan yarattın, ben ondan üstünüm*" (A'raf Suresi, ayet 12). İblisin bu sözlerine fena halde öfkelenen Tanrı, küfürler savurarak kükrer: "*İn oradan; orada büyüklenmek sana düşmez, defol, sen alçağın birisin*" (A'raf Suresi, ayet 13) der. Fakat iblis, "*insanların tekrar dirilecekleri güne kadar beni ertele*" diyerek Tanrı'dan dilekte bulunur (A'raf Suresi, ayet 14). Her ne hikmetse Tanrı, iblisin yapmış olduğu kötülüğü ve daha da yapabileceği kötülükleri bildiği halde, "*Sen erteye bırakılanlardansın*" (A'raf Suresi, ayet 15) diyerek onun dileğini kabul eder. Tanrı'nın bu sözlerine karşı iblis biraz daha küstahlaşır ve ona kafa tutarcasına şöyle der: "*Beni azdırdığın için, andolsun ki, senin doğru yolun üzerinde olanlara karşı duracağım; sonra önlerinden, artlarından, sağlarından ve sollarından onlara sokulacağım, çoğunu sana şükreder bulamayacaksın*" (A'raf Suresi, ayet 16-17). Hemen ekleyelim ki, Kur'an'ın yedinci suresi olan A'raf Suresi'nde anlatılan şeyler, 38. sure olan Sad Suresi'nde, hemen hemen aynı deyimlerle ve aynı şekilde, biraz daha kısa olmak üzere tekrarlanacaktır (Sad Suresi, ayet 71-83).

Görüldüğü gibi iblis, insanları Tanrı'ya karşı itaatsizliğe ve düşmanlığa sürüklemekte kararlıdır; bu düşüncelerini ortayca koymaktan kaçınmamaktadır. Buna rağmen Tanrı, iblise karşı bir şey yapmaz; sadece öfkesini belli ederek, "*...yerilmiş ve kovulmuşsun, ordan def ol; andolsun ki, insanlardan sana kim uyarsa onları ve sizi, hepinizi cehenneme dolduracağım*" (A'raf Suresi, ayet 18) der. Böylece ona, insanları hile yoluyla kandırma fırsatını sağlamış olur. Bununla beraber Âdem'e dönerek, "*Ey Âdem! Sen ve eşin cennette kalın ve istediğiniz yerden yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz*" (A'raf Su-

resi, ayet 19) demekten geri kalmaz. Dikkat edileceği gibi, yasak kıldığı ağacın ne olduğunu burada da belirtmemiştir. Muhtemelen kullarını merakta bırakmak için! Ancak, asıl merak uyandıran husus, iblisin kabadayılığı karşısında, Tanrı'nın bir şey yapmaması ya da yapamamasıdır. Her şeye kadir olduğu kabul edilen "güçlü" ve "yüce" bir Tanrı'nın, kendisine ve insanlara zararı dokunacağını bildiği iblisi neden dolayı yok etmeyip, sadece küfürler ederek huzurundan kovduğuna, sonra da ona kötülük yapabilmesi için mühlet tanıdığına, tanık olmak, bir hayli şaşırtıcıdır!

Fakat Bakara Suresi'nde anlatılanlar, ufak tefek değişiklikler ve eklemelerle burada, yani A'raf Suresi'nde yeniden tekrarlanmıştır. Bu eklemelerden biri, iblisin, Âdem ile eşini ne şekilde kandırdığına dair olan kısımdır. Bakara Suresi'nde sadece, "*Şeytan oradan ikisinin de ayağını kaydırttı, onları bulundukları yerden çıkardı*" (Bakara Suresi, ayet 36) denmişti. Şimdi A'raf Suresi'nde şunlar ekleniyor:

> *"Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara fısıldadı: 'Rabbinizin sizi bu ağaçtan men etmesi melek olmanız veya burada temelli kalmanızı önlemek içindir. Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim.' Böylece onların yanılmalarını sağladı. Ağaçtan meyve tattıklarında kendilerine ayıp yerleri göründü, cennet yapraklarından oralarına örtmeye koyuldular. Rableri onlara, 'Ben sizi o ağaçtan men etmemiş miydim? Şeytanın size apaçık bir düşman olduğunu söylememiş miydim?' diye seslendi" (A'raf Suresi, ayet 22).*

Bunun üzerine Âdem ile eşi pişmanlık gösterip özür dilerler ve "*Rabbimiz! Kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz*" (A'raf Suresi, ayet 23) diyerek yalvar yakar olurlar. Oysa daha önceki Bakara Suresi'nde böyle bir şey yok. Orada, şeytan tarafından kandırılan Âdem ile eşinin, birbirlerine düşman olarak cennetten çıkarılıp yeryüzüne gönderildikleri (Bakara Suresi, ayet 36), bu durum devam ederken Âdem'in, Tanrı'dan ilhamlar alarak tevbe ettiği ve tevbesinin kabul edildiği yazılıydı (Bakara Suresi, ayet 37). Oysa şimdi burada, yani A'raf Suresi'nde, çok farklı olarak Âdem ile eşinin Tanrı'ya yalvardıkları ve "*...bize merhamet etmezsen biz kaybe-*

denlerden oluruz" (A'raf Suresi, ayet 23) dedikleri yazılı! Üstelik merhamet sahibi olduğu söylenen Tanrı'nın, onların pişmanlığına aldırış etmeyip, "*Birbirinize düşman olarak inin, siz yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz. Orada yaşar, orada ölür ve orada dirilirsiniz*" (A'raf Suresi, ayet 24-25) dediği anlatılmakta. Ve sonra Tanrı, insanlara hitap ederek ayıp yerlerini örtmelerini, şeytana kanmamalarını söyler (A'raf Suresi, ayet 26-27). Ancak, bunları söyledikten hemen sonra, "*Biz şeytanları, inanmayanlara dost kılarız*" (A'raf Suresi, ayet 27) diyerek biraz daha şaşkınlık yaratır. Bu tutumuyla şu kanıyı yaratmış olur ki, şeytanları (iblisleri) yok etmemesinin nedeni, onları "inanmayanlarla" dost kılmak içindir. Ancak, inanmayanları "inanmaz" yapan da yine bu aynı Tanrı'dır; çünkü pek çok ayetiyle Tanrı bizzat kendi ağzıyla şunu bildirmiştir ki, dilediğini "Müslüman", dilediğini de "kâfir" yapan ya da dilediğini putperest bırakıp dilediğini de doğru yola sokan kendisidir. Örneğin, En'am Suresi'nde Tanrı şöyle konuşmuştur:

> *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslamiyet'e açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar..." (En'am Suresi, ayet 125).*

Bu böyle olduğuna göre, Tanrı'nın, "kâfir" yaptığı kimseleri "şeytanlarla" dost kılmasını anlamak biraz güçleşmiyor mu?

Kur'an'ın ikinci suresi olan Bakara ve yedinci suresi olan A'raf surelerinde yer alan Âdem hikâyesi, 15. sure olan Hicr Suresi'nde, biraz farklı bir şekle sokulmuş olarak ve "*Hani Rabbin meleklere demişti ki: 'Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım. Ona şekil verdiğim ve ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın*" (Hicr Suresi, ayet 28-29) şeklindeki ayetlerle tekrar karşımızdadır. Meleklerin Âdem'e secde ettikleri, fakat iblisin Tanrı emrine karşı gelerek secde etmediği, bunun üzerine Tanrı'nın ona, "*Ey iblis! Secde edenlerle beraber olmayışının sebebi nedir?*" diye sorduğu, iblisin "*Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim*" dediği görülür (Hicr Suresi, ayet 32-33). Oysa daha önceki A'raf Suresi'nde iblis, "*Ben (Âdem'den) daha üstünüm. Çünkü, beni*

ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" (A'raf Suresi, ayet 12) diyerek secde etmeyişinin nedenini biraz daha açıklayarak bildirmişti. Bu açıklama burada eksik. Sadece Tanrı'nın iblise, "*Öyle ise oradan çık! Artık kovuldun. Muhakkak kıyamet gününe kadar lanet senin üzerine olacak*" (Hicr Suresi, ayet 34-35) dediği yazılı. Bu sözler üzerine iblis, Tanrı'dan kıyamet gününe kadar mühlet ister ve Tanrı ona bu mühleti tanır (Hicr Suresi, ayet 36-37). Bu mühleti aldıktan sonra iblis, Tanrı'ya şöyle der: "*...Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım. Ancak, onlardan ihlaslı kulların müstesna*" (Hicr Suresi, ayet, 39-40). Fakat dikkat edileceği gibi, bunu derken, daha önceki surelerde (örneğin, A'raf Suresi'nde) söylediğinden farklı bir şekilde konuşmuş olmaktadır iblis! Zira buradaki konuşmasında, "*Ancak onlardan ihlaslı kulların müstesna*" şeklinde bir ekleme yapmıştır. Oysa A'raf Suresi'ndeki konuşmasında böyle bir şey yok; orada sadece şöyle demişti:

> *"Beni azdırdığın için, andolsun ki, senin doğru yolun üzerinde olanlara karşı duracağım; sonra önlerinden, artlarından, sağlarından ve sollarından onlara sokulacağım, çoğunu sana şükreder bulamayacaksın" (A'raf Suresi, ayet 16-17).*

İblisin, Hicr Suresi'ndeki sözlerine karşı Tanrı'nın cevabı da, A'raf Suresi'ndekine nazaran biraz farklı; çünkü Hicr Suresi'nde Tanrı iblise şöyle diyor:

> *"(Allah) şöyle buyurdu: 'İşte bana varan dosdoğru yol budur. Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna. Muhakkak cehennem onların hepsine vaat olunan yerdir'..." (Hicr Suresi, ayet 41-42).*

Oysa. A'raf Suresi'nde Tanrı'nın iblise cevabı şöyle idi:

> *"Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım" (A'raf Suresi, ayet 18).*

Fakat Hicr Suresi'ndeki Âdem hikâyesi, doğru dürüst anlatılmadan ve tamamlanmadan bu nokta da kesikliğe uğrar ve İbrahim'le ilgili hikâyeye geçilir.

Şimdi beş surelik bir atlama yaparak 20. sure olan Ta-Ha Suresi'ne geçersek, Âdem hikâyesini tekrar karşımızda buluruz; hem de hiç beklenmedik bir yerde. Gerçekten de bu surede Musa'nın başına gelenler anlatılırken (Ta-Ha Suresi, ayet 9- 73), cennete ve cehenneme gidecek olan insanlardan söz edilir (Ta-Ha Suresi, ayet 74-76) ve tekrar Musa hikâyesine dönülür (Ta-Ha Suresi, ayet 77-79), İsrailoğullarına verilen öğütler hatırlatılır (Ta-Ha Suresi, ayet 80-85), Samiri'nin onları saptırdığına ve Harun'un yaptıklarına değinilir (Ta-Ha Suresi, ayet 85-98), sonra Muhammed'e verilen kitabın Arapça okunmak üzere indirildiği bildirilir (Ta-Ha Suresi, ayet 99-115). Bunlar söylendikten hemen sonra birdenbire, "*Andolsun ki, daha önce Âdem'e ahd vermiştik... Meleklere, 'Âdem'e secde edin' demiştik, iblisten başka hepsi secde etmiş, o çekinmişti...*" (Ta-Ha Suresi, ayet 115) diyerek Âdem hikâyesine geçilir. Geçildikten sonra, daha önceki surelerde Âdem'le ilgili olarak anlatılanlar, belli belirsiz değişikliklerle tekrarlanır ve hikâye, Tanrı'nın Âdem ile eşini, birbirlerine düşman olarak yeryüzüne indirdiğini bildiren şu ayetle sona erer:

> *"(Sonra Rabbi...) dedi ki, 'Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan (cennetten) inin! Artık benden size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz'..." (Ta-Ha Suresi, ayet 116-123).*

Oysa ki, daha önceki A'raf Suresi'nde Tanrı'nın, Âdem ile eşini cennetten kovması şöyle idi:

> *"Birbirinize düşman olarak inin, siz yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz. Orada yaşar, orada ölür ve orada dirilirsiniz" (A'raf Suresi, ayet 24-25).*

Görülüyor ki, aynı olay, farklı surelerde bazı değişikliğe sokularak anlatılıvermiştir.

Bakara, A'raf, Hicr ve Ta-Ha surelerinde anlatılan Âdem hikâyesi, otuz sekizinci sure olan Sad Suresi'yle, yine hiç beklenmedik bir anda ve hiç gereği olmayan bir yerde yeniden karşımızda! Sure, Tanrı'nın geçmiş dönemlerde inkârcıları yok ettiğini bildirmesiyle başlar (Sad Suresi, ayet 1-3), hemen sonra Muham-

med'e kafa tutanlara karşı tehditlere atlanır (Sad Suresi, ayet 4-12); sonra Nuh'tan itibaren "peygamber'leri yalanlayan milletlere atıflar yapılır (Sad Suresi, ayet 13-16); derken Davud'un yaşamına ve onunla ilgili olaylara el atılır (Sad Suresi, ayet 17-26); bu arada Tanrı'nın, "*Göğü, yeri ve ikisinin arasında bulunanları boşuna yaratmadık. Bunun boşuna olduğu, inkâr edenlerin sanısıdır. Vay ateşe uğrayacak olanların haline*" (Sad Suresi, ayet 27) diyerek, Muhammed'e Kur'an'ın "mübarek" olduğunu hatırlattığı ve aklı olanların ayetlerden öğüt almaları gereğini tekrarladığı görülür (Sad Suresi, ayet 29). Hemen sonra, Davud'a bahşedilen Süleyman'la ilgili olaylara atlanır (Sad Suresi, ayet 30-39). Oysa bu olaylar Kur'an'ın daha önceki ve daha sonraki surelerinde birçok kere esasen tekrarlanmıştır; burada sadece dokuz ayetle yetinilir ve Eyüb'e geçilir. Bu vesileyle belirtelim ki, daha önceki surelerde, örneğin Nisa ve Enbiya surelerinde, Eyüb'ün başına gelen belalardan, yarım yamalak zaten söz edilmiştir; burada, yani Sad Suresi'nde, bunlara biraz daha anlaşılmaz bir şekilde kısaca yer yerilir; örneğin şöyle denir:

> *"Ey Muhammed! Kulumuz Eyüb'ü da an; Rabbine, 'Doğrusu şeytan bana yorgunluk ve azap verdi' diye seslenmişti. 'Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su' dedik... Ey Eyüb! 'Eline bir demet alıp onunla vur, yemini bozma' demiştik. Doğrusu biz onu sabırlı bulmuştuk. Ne iyi kuldu, daima Allah'a yönelirdi..." (Sad Suresi, ayet 41-44).*

Görüldüğü gibi bu satırlardan hiçbir şey anlaşılamıyor. Ne demektir "*İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su dedik...*"! Ya da ne demektir, "*Ey Eyüb! 'Eline bir demet alıp onunla vur, yemini bozma'...*" şeklindeki sözler? Söylenenlerin ne demek olduğunu anlamak için Tevrat'tan kaynaklarına yorumlara başvurmak gerekir. Bu yapıldığı takdirde görülür ki, şeytan, Eyüb'ün zenginliğinden dolayı Tanrı'ya şikayette bulunmuş, "*Eğer zengin olmamış olsa sana kulluk etmezdi, denemek için bana yetki ver*" demiş, bunun üzerine Tanrı şeytana yetki vermiş ve şeytan aldığı bu yetkiyle Eyüb'ün başına belalar, hastalıklar getirmiş ve bunun üzerine Eyüb, kendisini bütün bu kötülüklerden kurtarması için Tanrı'ya yalvarmış; Tanrı da kendisine, "*Ayağını yere vur*!" demiş, Eyüb ayağını yere vurun-

ca yerden su fışkırmış ve nihayet Eyüb bu sudan içince iyileşmiştir.[10] Fakat dediğimiz gibi bu hususlar Kur'an'da yok; Kur'an'da sadece yukarıda belirttiğimiz ayetler var. Eyüb'le ilgili bu ayetlerden sonra Tanrı, "güçlü ve anlayışlı" kullarından İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u, İsmail'i, Elyesa'yı, Zülkifl'i anması için Muhammed'e emrettiği görülür (Sad Suresi, ayet 45-49); daha sonra, Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanların "Adn" cennetlerine alınacakları müjdelenir ve şöyle denir:

> *"Orada tahtlara yaslanmış olarak türlü meyveler ve içecekler isterler. Yanlarında, gözlerini eşlerine dikmiş yaşıt güzeller vardır. İşte bu hesap günü için size söz verilenlerdir... " (Sad Suresi, ayet 50-54).*

Bundan sonra cehenneme atılacaklardan söz edilir (Sad Suresi, ayet 55-64). Hemen sonra Muhammed'e, "*Ey Muhammed! De ki, 'Ben sadece bir uyarıcıyım... Allah'tan başka Tanrı yoktur*" diye hitap edilerek, Tanrı'nın büyüklüğü dile getirilir (Sad Suresi, ayet 65-70). Ve işte bu noktada birdenbire karşınıza hiç beklenmedik bir şekilde ve geçmiş surelerdekinin tekrarı niteliğinde olmak üzere, Âdem hikâyesi çıkıverir:

> *"Rabbin meleklere demişti ki, 'Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım. Onu tamamlayıp, içine ruhumdan üfürdüğüm zaman derhal ona secdeye kapanın.' Bütün melekler toptan secde ettiler. Yalnız iblis secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu. Allah, 'Ey iblis, iki elimle yarattığıma secde etmekten seni men eden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin?' dedi. İblis, 'Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın' dedi. Allah, 'Çık oradan (cennetten). Sen artık kovulmuş birisin, ceza gününe kadar lanetim senin üzerindedir!' buyurdu. İblis, 'Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver' dedi. Allah, 'Haydi sen bilinen güne kadar mühlet verilenlerdensin' buyurdu. İblis, 'Senin mutlak kudretine andolsun ki, onlardan ihlasa erdirilmiş kulların bir yana, hepsini mutlaka azdıracağım' dedi..." (Sad Suresi, ayet 71-83).*

Dikkat edileceği gibi, daha önceki surelerde söylenenler hemen hemen aynen tekrarlanarak sunulmakta. Fakat her ne şekilde sunulmuş olursa olsun, yine

---

[10] Bu yorumlar için bkz. Turan Dursun, age, c.5, s.96-97.

de Âdem ve eşi ile ilgili hikâyenin oluşumu hakkında doğru dürüst bir fikir edinmek mümkün değil! Edinebilmek için Tevrat'a başvurmak gerek.

***

Konumuzla ilgili olarak bir başka örnek verelim ve Kur'an'daki Nuh'la ilgili kıssayı inceleyelim. Nuh kıssası, Kur'an'ın A'raf, Tevbe, Hûd, Mü'minûn, Şuara, Ankebût, Saffat, Sad, Şûra, Kamer, Mücadele ve Nuh surelerine dağıtılmış olarak, çoğu kez tersyüz edilerek ya da özetlenerek anlatılır. Fakat ne şekilde anlatılırsa anlatılsın, anlaşılması mümkün olamayacak niteliktedir. Çünkü Muhammed bu hikâyeyi, tıpkı diğer hikâyeler gibi, Tevrat'tan almış, fakat kendi günlük siyasetine uygun düşecek şekle sokmuş, anlaşılır olmaktan çıkarmıştır. Tevrat'a göre Nuh, esas itibariyle "peygamber" sayılmadığı halde, Muhammed onu ilk peygamberlerden biri olarak göstermiştir. Tevrat'la Nuh'un karısı ve oğlu kâfirlerden sayılmadığı halde, Muhammed onları kâfirlerden sayıp Tufan'da boğulanlar arasına katmıştır. Çünkü Müslümanlığı kabul etmiş olan kendi taraftarlarını, onların Müslüman olmayan hısım ve yakınlarıyla savaştırmanın ancak bu şekilde mümkün olabileceğini düşünmüştür. Nitekim Bedir Savaşı bunun ilginç örneklerinden biridir. Kendi taraftarlarından (yani Müslümanlardan) pek çoğunun, "kâfir" olarak ilan ettiği Kureyşlileri hısım ve akrabalıkları vardı. Ve işte bu sıhriyet ve akrabalığın Tanrı katında değeri olmadığını Nuh örneği ile ortaya koymak istemiş ve böylece Bedir Savaşı'nda birçok sahabenin, kendi yakınları olan babalarına ya da oğullarına karşı savaşmalarını sağlayabilmiştir. Öte yandan Tevrat'ta, Nuh'un hikâyesi açık, düzenli ve anlaşılır bir şekilde anlatıldığı halde, Muhammed hikâyeyi bölük pörçük, başı sona, sonu başa gelecek şekle sokmuş, adeta anlaşılamaz yapmıştır. Bunun böyle olduğunu anlamak için, hikâyenin Tevrat'ta (Tevrat'ın "Tekvin" kitabında) anlatılmış şeklini bilmek gerekir ki, özetle şöyle:

Cennetten kovularak yeryüzüne yerleşen Âdem ve Havva'nın iki oğulları olur: Kain ile Habil. Tanrı bu iki kardeşten Habil'e daha yakınlık gösterdiği için

Kain öfkelenir ve kıskançlığa kapılarak Habil'i öldürür. Her ne kadar Tanrı onu cezalandırmakla beraber, başkaları tarafından öldürülmesini önler ve onu Aden'in doğusunda bulunan Nod diyarında yaşamaya bırakır. Kain evlenir, çocukları ve torunları olur. Bu arada Âdem ile Havva'nın başkaca oğulları olur; bunlar Doğu'ya ve Batı'ya göç ederek çoğalırlar. Böylece yeryüzü, Âdem'in zürriyetiyle dolmaya başlar. Ancak, Kain'in, Habil'i öldürmüş olması nedeniyle "kötülük" denen şey, daha sonraki kuşaklara da bulaşıp geçmiştir. Bu nedenle insanlar arasında cinayetler, hırsızlıklar, zorbalıklar devam edip gitmektedir. O kadar ki, dünya yaşanamayacak bir yer haline dönmüştür. Bunu gören Tanrı, Âdem'i yaratmış olduğuna nadim olur ve yeryüzündeki bütün insanları ve yaratıkları yok etmek üzere kendi kendine şöyle der:

> *"Yarattığım adamı ve hayvanları, sürünenleri ve göklerin kuşlarını, toprağın yüzü üzerinden sileceğim; çünkü onları yarattığıma nadim oldum" (Tevrat, "Tekvin", Bap 6: 6-7).*

Bununla beraber, Tanrı'nın inayetini kazanmış bir kişi bulunmaktadır ki, adı Nuh'tur. Nuh'un üç oğlu vardır: Sam, Ham ve Yafet. Günlerden bir gün Tanrı Nuh'u karşısına alır ve ona, yeryüzünün, zorbalıklarla dolduğunu, bu nedenle bütün insanları ve canlı yaratıkları (beşeri), yeryüzü ile beraber yok etmeye karar verdiğini söyler ve kendisine , "gofer" ağacından bir gemi yapmasını, geminin üç yüz arşın uzunlukta, elli arşın genişlikte ve otuz arşın yükseklikte olmasını; gemiyi yaptıktan sonra kendi karısını, oğullarını, oğullarının karılarını ve ayrıca yeryüzünde yaşayan her cins canlıdan erkek ve dişi ikişer yaratığı alarak gemiye girmesini emreder. Bu büyüklükteki bir geminin tahtadan yapılmasına imkân olmamakla beraber, Nuh, üç oğlu ile birlikte işe koyulur ve Tanrı'nın emrettiği şekilde bir gemi yapar. Bunun üzerine Tanrı Nuh'a yeryüzündeki temiz olmayan hayvanlardan erkek ve dişi olarak ikişer ve her temiz hayvandan ve ayrıca göklerin kuşlarından erkek ve dişi olarak yedişer tane almasını ve çünkü yedinci günden sonra yeryüzü üzerinde kırk gün kırk gece, yağmur yağdıracağını ve yeryüzünde her yaşayan şeyi öldüreceğini söyler. Nuh, Tanrı'nın emrettiği gibi yapar: kendi karısını, oğullarını, oğullarının karılarını ve hayvanları ve kuşları alarak gemiye girer ve kapıları kapar. Bunun üzerine Tanrı yağmur yağdırtmaya başlar;

yer üzerinde kırk gün tufan olur, sular yükselir ve gemi yüzmeye başlar. Bu öylesine bir tufandır ki, gökler altındaki bütün yüksek dağlar sularla örtülür ve yeryüzünde ne kadar canlı insan ve hayvan varsa hepsi ölür. Sadece Nuh ve kendisiyle beraber gemide olanlar kurtulmuş olur (Tevrat, “Tekvin”, Bap 7: 1-24). Suların yükselmesi yüz elli gün devam eder ve sonra Tanrı yağmurları sona erdirir. Ve yerin üzerinden bir rüzgâr geçirterek suların yükselmesini durdurur. Gemi yedinci ayın on yedinci gününde Ararat dağları üzerine oturur. Nuh geminin pencerelerini açar ve suların azalıp azalmadığını anlamak için yanındaki güvercini gönderir. Neden Tanrı ona bunu haber vermemiştir, bilemiyoruz! Fakat güvercin ayağını basacak bir yer bulamadığı için geri gelir. Anlaşılan o ki, sular henüz azalmamıştır! Aradan yedi gün daha geçince, Nuh tekrar güvercini gönderir; bu kez güvercin, ağzında yeni koparılmış zeytin yaprağı ile geri gelir. Böylece Nuh, suların yeryüzünden eksilmiş olduğunu anlar. Bununla beraber yedi gün daha bekler ve güvercini tekrar gönderir. Bu kez güvercin geri gelmez. Nuh geminin örtüsünü kaldırır ve bakar ki toprak kurumuştur. Tam bu sırada Tanrı, Nuh’a seslenerek, kendisiyle beraber karısı, oğulları ve oğullarının karıları olmak üzere gemideki bütün canlıları alarak dışarı çıkmasını ve yeryüzünde çoğalmalarını emreder. Nuh, Tanrı’yı hoşnut etmek amacıyla, gemiden çıkar çıkmaz ilk iş olarak Tanrı’ya bir mezbah yapar ve her temiz hayvandan ve her temiz kuştan alarak mezbah üzerinde yakılan takdimeler arz eder. Tanrı bundan pek hoşlanmış olmalı ki, artık bir daha insanlar yüzünden toprağı tekrar lanetlemeyeceğine ve yaşayan şeyleri tekrar vurmayacağına dair kendi kendine söz verir (Tevrat, “Tekvin”, Bap 8: 1-22). Sonra, Nuh’u ve oğullarını mübarek kılarak, “*Semereli olun ve çoğalın ve yeryüzünü doldurun*” der ve yeryüzünde hareket eden ne varsa her şeyi onların emrine verdiğini bildirir; ayrıca da bu şeylerden nasıl yararlanacaklarını belirtir (Tevrat, “Tekvin”, Bap 9: 1-17). Bundan sonra Nuh, çiftçiliğe başlar ve bir bağ diker. Fakat bir gün fazlaca şarap içerek sarhoş olur ve çadırının içinde çıplak olarak dolaşmaya başlar. O sırada Nuh’un yanında bulunan küçük oğlu Ham, babasının çıplaklığını görüp dışarıya çıkar ve durumu diğer iki kardeşine, yani Sam ile Yafet’e anlatır; muhtemelen babasının sarhoşluğu ve çıplaklığı ile alay etmiştir. Fakat Sam ile Yafet, ihtiyar babalarının bu durumuna

üzülürler ve bir esvap alıp gerisin geriye çadıra girerler. (Gerisin geriye girmelerinin nedeni, babalarının çıplaklığını görmemek içindir.) Ellerindeki esvabı babalarına giydirirler. Bundan sonra Nuh şarap içmeyi bırakır, yani şarabından ayrılır. Fakat küçük oğlu Ham'a karşı kin beslemekten kurtulamaz; çünkü onun kendisine kötülük yaptığını düşünür; bu nedenle Ham adındaki bu oğlunu evinden kovar. Kovmakla da kalmaz, bir de onun ahfadı olacak olan Kenan'a lanetler eder:

"Kenan lanetli olsun. Kardeşlerine kullar kulu olacaktır..."

Nuh'un bu şekilde konuştuğunu gören Tanrı hoşnut olur ve lanetlemeye katılır. Ve zamanla bu lanetlemeyi gerçekleştirir, yerine getirir. Neden dolayı Tanrı, Ham'ın ahfadına, yani suçu ve günahı olmayan ilerideki bir kuşağa lanet etmiştir, bilinmez! Nuh, tufandan sonra 350 yıl daha yaşar ve 950 yaşındayken ölür (Tevrat, "Tekvin", Bap, 9: 18-29). Nuh'un oğulları Sam, Ham ve Yafet'in zürriyetleri, yeryüzünü doldurmaya başlar (Tevrat, "Tekvin", Bap 10 vd...). Söylendiğine göre, Ham kovulduktan sonra Afrika'ya göç eder ve oradaki zenci ırkının atası olmuş olur. Sam ile Yafet'in zürriyetleri, yeryüzünün diğer milletlerini oluştururlar. Ve işte Tevrat'a göre, Nuh'un hikâyesinin özeti budur. Görüldüğü gibi hikâye, akıl dışılıklarla dolu olmakla beraber, hiç değilse belli bir düzen ve silsile ile ve anlaşılır şekilde anlatılmıştır.

Ve işte bu efsaneyi Muhammed, biraz önce belirttiğimiz gibi, Tevrat'ı bilenlerden öğrenip almış, alırken kendi günlük siyasetinin gereksinimlerine göre değiştirmiş, fakat tutarsız ve belli bir fikir silsilesine yer vermeyerek, bazen tersyüz ederek Kur'an'a koymuştur. Yapmış olduğu değişikliklerden biri, biraz önce değindiğimiz gibi, Nuh'u "peygamber" olarak göstermektir. İkincisi de, Nuh'u gemiye binerken karısını ve oğullarından birini, kendisine iman etmediler diye terk etmiş gibi tanımlamıştır. Fakat hemen ekleyelim ki, Kur'an'ı okumakla Nuh kıssası hakkında doğru dürüst bir fikir edinmek mümkün değildir. Gerçekten de, Kur'an'da, her ne kadar "Nuh" başlığını taşıyan bir sure var ise de, bu sureyi okumakla, Nuh efsanesi hakkında fikir edinilemez. Bir kere Nuh Suresi, Kur'an'da yetmiş birinci sırada yer almıştır. Oysa Nuh'la ilgili hikâye, daha önce-

ki surelerde, örneğin A'raf, Tevbe, Hûd, Mü'minûn, Şuara, Ankebût, Saffat, Sad, Şûra, Kamer, Mücadele ve Nuh surelerine dağıtılmış olarak ve birbirlerinden farklı şekillerde, çoğu kez tekrarlamalarla anlatılmıştır:

Nuh hikâyesine, ilk olarak Kur'an'ın yedinci suresi olan A'raf Suresi'nde rastlanır. Hikâyeden bahseden son sure ise, Kur'an'ın 71. suresi olan Nuh Suresi'dir; bu iki sure arasında, aynı hikâye ile ilgili diğer sureler yer almıştır. Fakat bütün bu sureler, tersyüz edilmiş olarak sıralanmış gibidir. Zira Nuh başlığını taşıyan sure, hem Kur'an'ın son kısımlarına atılmış, hem de diğer surelerde anlatılanlara göre eksiklikler ve değişikliklerle ele alınmıştır:

Nuh hikâyesine, Kur'an'ın baştan yedinci sırasında bulunan A'raf Suresi'nin, "*Andolsun ki, Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik...*" (A'raf Suresi, ayet 59) şeklindeki ayetle başlandığı görülür. Ancak, Nuh'un kim olduğu, hangi kavme mensup bulunduğu, ne için gönderildiği belli edilmemiştir. Sadece şu belirtilmiştir ki, Nuh, kendi kavmini Tanrı'ya kulluk etmeye çağırmak ve korkutmak üzere gönderilmiştir. Ve kavmine şöyle der:

"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka Tanrınız yoktur. Doğrusu ben, üstünüze gelecek, büyük bir günün azabından korkuyorum" (A'raf Suresi, ayet 59).

Fakat kavminin ileri gelenleri Nuh'u dinlemezler ve onu sapıklıkla suçlarlar. Onların bu suçlamaları üzerine Nuh şunları söyler:

"Ey kavmim! Bende herhangi bir sapıklık yoktur; fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Size Rabbim'in vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan (gelen vahiy ile) biliyorum" (A'raf Suresi, ayet 61-62).

Fakat söz dinletemez; zira kavminin ileri gelenleri onu yine yalanlarlar. Bunun üzerine Tanrı, Nuh'u ve onunla beraber gemide bulunanları kurtarıp, yalanlayanları suda boğduğunu bildirir:

"(Nuh'u) yalanladılar, biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık; ayetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk! Çünkü onlar kör bir kavimdi" (A'raf Suresi, ayet 64).

Ancak, burada sözü edilen gemi nereden çıkmıştır? Gemiyi kim inşa etmiştir? Ne sebeple inşa etmiştir? Geminin içinde bulunanlar kimlerdir? Suda boğulan kavim hangi kavimdir? Bunlar hiç belli edilmeden Ad ve Semûd kavimleriyle ilgili hikâyelere geçilir. Daha başka bir deyimle Nuh hikâyesi, altı ayetlik bir anlatışla yarım yamalak bırakılmış ve başka konulara atlanmıştır. Bu vesileyle ekleyelim ki Muhammed, bu birkaç ayetle Nuh hikâyesini, henüz Medine'ye hicret etmeden önce, yani Mekke dönemindeyken, içinde bulunduğu kendi durumuna göre ayarlamış gibidir. Çünkü kendisini "peygamber" olarak ilan ettikten sonra, kendi kavmi olan Kureyş'i Tanrı'ya kulluk etmeye çağırmış, onlara Tanrı'dan başka "Tanrı" olmadığını anlatmış, fakat Kureyş ileri gelenleri, onu yalancılıkla, sapıklıkla suçlamışlardır. Ve işte onları korkutmak için Muhammed, Nuh hikâyesine sarılmıştır. Sarılırken de, hikâyeyi kendi içinde bulunduğu duruma göre ayarlamıştır. Ancak, ayarlarken Nuh'un gemisinin ne olduğunu, ne maksatla ve ne şekilde yapıldığını belirtmemiştir. Bunu daha sonraki surelerde ele alacaktır. Bu surelerden biri, Kur'an'ın 11. sırasında yer alan Hûd Suresi'dir. Yani Muhammed, A'raf Suresi'nde anlattıklarını, dört sure sonraki Hûd Suresi'nde tekrar ele almıştır. Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı, Hûd Suresi'nde Nuh'u kendi milletine göndererek milletini imana çağırttığını bildirir ve Nuh ile milleti arasındaki sürtüşmeyi belirtir:

"Andolsun ki, biz Nuh'u kendi milletine gönderdik. 'Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah'tan başkasına kulluk etmeyin...' dedi. Milletinin inkâra ileri gelenleri dediler ki, 'Senin ancak kendimiz gibi bir insan olduğunu görüyoruz... Sizin bizden üstünlüğünüz de yoktur'..." (Hûd Suresi, ayet 25-34).

Görülüyor ki Tanrı, daha önceki A'raf Suresi'nde anlattıklarını burada tekrar etmekte; fakat tekrar ederken, birdenbire hikâyeyi yarıda keser ve başka bir konuya geçer ki, o da Kur'an'ın Muhammed tarafından uydurulmadığıyla ilgilidir:

"Ey Muhammed! Sana 'Kur'an'ı kendiliğinden uydurdu derler'; de ki, 'Uydurdumsa suçu bana aittir; oysa ben sizin işlediğiniz günahlardan uzağım'..." (Hûd Suresi, ayet 35).

Bu yersiz ve gereksiz saptırmadan sonra Tanrı, yine Nuh hikâyesine döner ve Nuh'a, "*...gözcülüğümüz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap. Haksızlık yapanlar için bana başvurma; çünkü onlar suda boğulacaklardır*" (Hûd Suresi, ayet 36-37) diye emrettiğini söyler. Ve ekler:

> *"...Buyruğumuz gelip sular kaynamaya başlayınca, 'Her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu ve inananları (iman edenleri) gemiye bindir' dedik. Pek az kişi onunla beraber inanmıştı..." (Hûd Suresi, ayet 40).*

Her ne kadar bu ayetlerde, Tanrı'nın, nasıl bir gemi yapılmasını istediği belirtilmemişse de, bazı yorumcular, "*...Buyruğumuz gelip sular kaynamaya başlayınca...*" sözlerinden, Nuh'un gemisinin yelkenli bir gemi değil, "*buharlı bir vapur*" olduğu sonucunu çıkarırlar.[11] Ve bunu, Kur'an'ın "bilim" kaynağı olduğuna kanıt sayarlar!

Fakat Kur'an'daki hikâyeye göre, Nuh, "*Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır...*" (Hûd Suresi, ayet 41) der ve gemi dağlar gibi dalgalar arasında gitmeye başlar. Nuh'un gemiye binmeyen bir oğlu olduğu ve onu çağırdığı anlaşılıyor; zira ayette Nuh'un, "*...gemiden uzakta bulunan oğluna, 'Yavrucuğum! (Sen de) bizimle beraber bin, kâfirlerden olma'...*" (Hûd Suresi, ayet 42) diye seslendiği görülmekte. Ancak, bu çocuk Nuh'un oğullarından hangisidir, belli değil! Babasına iman etmediği için gemiye alınmadığı anlaşılıyor; çünkü Nuh'un yukarıdaki şekilde çağrısına karşı, çocuk şöyle konuşur: "*Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım.*" Nuh da ona, Tanrı'dan başka koruyucu olmadığını bildirir. Böylece aralarına dalgalar girer ve Nuh'un oğlu boğulanlardan olur (Hûd Suresi, ayet 43). Bunun üzerine Tanrı, "*Ey yer suyunu tut! Ve ey gök (suyunu) tut*" diye emreder; sular çekilir ve gemi Cudi Dağı'nın üzerine oturur. Ve Tanrı, "*O zalimler topluluğunun canı cehenneme*" der (Hûd Suresi, ayet 44). Ancak, Nuh'un aklı, gemiden uzakta kalıp dalgalarda boğulan oğlundadır. Ve

---

[11] Diyanet Vakfı'nın Hûd Suresi'nin 40. ayetiyle ilgili açıklamasına göre, bazı yorumcular, "*sular coşup yükselmeye başlayınca*" deyimini "*tandır kaynayınca*" şeklinde anlayıp, bunun "*vapurun ocağı yandı ve harekete hazır duruma getirildi*" demek olduğunu öne sürmüşlerdir.

hatırlar ki, Tanrı ona, ailesini kurtaracağına dair daha önce söz vermiştir. Bu nedenle Tanrı'ya şu yalvarıda bulunur:

"...Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vadin ise elbette haktır. Sen hakimler hakimisin" (Hûd Suresi, ayet 45).

Fakat Tanrı ona, oğlunun kötü bir iş yaptığını ve ailesinden sayılamayacağını anlatır. Ama nasıl "kötü bir iş" yapmıştır; bunu Nuh dahi bilmemektedir. Nitekim Tanrı'nın konuşması şöyledir:

"...Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim" (Hûd Suresi, ayet 46).

Muhammed, bu ayetleri Kur'an'a koymakla, İslam'dan farklı bir inanca bağlı olanları (velev ki, bunlar ana, baba, çocuklar ya da hısım-akraba olsun) "kâfir" bilip, düşman saymak gerektiğini anlatmak istemiştir. Çünkü ancak bu suretle İslam'a girmiş olan kimseleri, İslam'a girmemiş olan yakınlarına karşı yabancı kılabilecek ve savaştırabilecektir. Nitekim daha önce değindiğimiz gibi, Bedir Savaşı'na katılan Müslümanlar, en yakın olan babalarına, kardeşlerine ya da oğullarına karşı savaşmışlardır.

Ve işte bu yukarıdaki uyarı üzerine Nuh, "*Ey Rabbim! Ben senden hakkında bilgim olmayan bir şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum*!" (Hûd Suresi, ayet 47) diyerek Tanrı'dan özür diler. Bunun üzerine Tanrı Nuh'a gemidekilerle birlikte inmesini emreder ve şöyle der:

"Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in! Kendilerini (dünyada) faydalandıracağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır" (Hûd Suresi, ayet 48).

Görülüyor ki, ayet birtakım karışıklıklar yaratmakta! Bir kere, daha önceki ayetlere göre Tanrı Nuh'a, gemiye binerken, yeryüzündeki yaratıklardan birer çift ile birlikte kendi ailesini ve "inananları" almasını emretmişti. "İnananlar" bir

tek ümmet olduğuna göre, şimdi burada, birden fazla ümmetler olduğu kanısını yaratacak nitelikte olmak üzere, "*seninle beraber olan ümmetlere bizden selam...*" deyimi geçiyor! Öte yandan, ayette Tanrı'nın, "*...Kendilerini (dünyada) faydalandıracağımız, sonrada bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır...*" dediği yazılı! Yani Tanrı, Nuh ile birlikte gemiye girip de, boğulmaktan kurtulan imanlı insanlardan bir kısmının "kâfir" olacaklarını ve onlara elem verici azap hazırladığını bildirmekte. Evet, ama eğer böyle bir durumun ortaya çıkacağını biliyor idiyse, Tanrı, neden dolayı Nuh'a gemi yaptırıp tufan yaratsın ve nasıl olsa "kâfir" olacaklarını bildiği insanları kurtarsın? Eğer bu böyle olacak idiyse, bu takdirde tufandan önceki dönemde "imansız" olanları boğdurtmak niye? Eğer tufan yaratıp imansız kişileri boğdurtmak suretiyle, imandan çıkmaya kalkışanlara ders vermek istiyor idiyse, bu takdirde, "*Biz dilediğimizin gönlünü açar Müslüman yaparız, dilediğimizin gönlünü kapar onu kâfir yaparız*" (örneğin, En'am Suresi, ayet 125) demenin anlamı olur mu? Eğer Tanrı, dilediğini "Müslüman", dilediğini de "kâfir" yapıyor ise, Nuh efsanesine yer vermenin âlemi var mı?

Kur'an'da 11. sırada olan Hûd Suresi'nde, Nuh'la ilgili hikâyenin anlatılışı, yukarıdaki ayetle sona erer ve başka konuya geçilir. Bundan sonra, on sure boyunca, yani yirmi birinci sureye gelinceye kadar, Nuh'tan söz edilmez. Yirmi birinci sure olan Enbiya Suresi'nde, Nuh'la ilgili iki ayet karşımıza çıkar. Ayetlerden birinde, "*Daha önce Nuh da dua etmiş, biz onun duasını kabul etmiştik. Böylece kendisini ve (iman eden) yakınlarını büyük sıkıntıdan kurtarmıştık. Onu, ayetlerimizi inkâr eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar fena bir kavim idi; bu yüzden topunu birden (suya) gömdük*" diye yazılıdır (Enbiya Suresi, ayet 76-77). Dikkat edileceği gibi, yine anlaşılmazlıklar ve karışıklıklarla karşı karşıyayız. Bir kere burada, Nuh'un daha önce dua ettiği ve duasının Tanrı tarafından kabul edildiği yazılı! Neydi bu dualar ve neydi Tanrı'nın sağladığı şeyler? Öte yandan Nuh'un ve yakınlarının sıkıntıdan kurtarıldığı, fakat ona inanmayan kavminin suya gömüldüğü yazılı. Yani gemide bulunanların Nuh ile yakınları olduğu bildirilmekte; ümmetlerden söz edilmemekte. Daha doğrusu Nuh ve yakınları dışında olanların boğulduğu anlatılmakta:

"...Onu, ayetlerimizi inkâr eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar fena bir kavim idi; bu yüzden topunu birden (suya) gömdük" (Enbiya Suresi, ayet 77).

Bu ayetin yorumunu yapan Beyzavî'nin söylemesine göre, Nuh'un kavmi hem Hak'kı yalanlamış, hem de kötü işler yapmışlardı; bu nedenle, Tanrı onları helak etmişti.[12] Oysa on sure önce, yani Hûd Suresi'nde, Nuh ve yakınlarından başka, gemiye başka ümmetlerin de alındığı yazılıydı:

"...(Ey Nuh) Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in!.." (Hûd Suresi, ayet 48).

Görüldüğü gibi, her an tutarsızlıklarla karşı karşıya bulunmaktayız.

Nuh'la ilgili hikâye, Hûd Suresi'nden sonra, iki surelik bir atlama ile Mü'minûn Suresi'nde tekrar ele alınmıştır; bu sure Kur'an'ın 23. sırasında yer almaktadır. Burada Tanrı, daha önce Hûd Suresi'nde söylediklerini tekrarlayarak Nuh hikâyesine şöyle başlar:

"Andolsun ki, Nuh'u milletine gönderdik; onlara, 'Ey milletim, Allah'a kulluk edin...' dedi... Milletinin inkârcı ileri gelenleri, 'Bu, sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Sizden üstün olmak istiyor'..."(Mü'minûn Suresi, ayet 23).

Bunu dedikten sonra, "*Gözcülüğümüz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap, buyruğumuz gelip sular kaynayınca, her cinsten birer çifti ve... daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışında aileni gemiye al. Zulmetmiş olanlar konusunda bana hiç yalvarma! Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır*" diye emreder (Mü'minûn Suresi, ayet 24-27). Bunu da yeterli bulmayıp bir de Nuh'u kendisine dua ettirir:

"Sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde, 'Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun' de. Ve de ki, 'Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Sen iskân edenlerin en hayırlısısın'..."(Mü'minûn Suresi, ayet 28-29).

[12] Diyanet Vakfı çevirisinde, Enbiya Suresi'nin 77. ayetinin açıklamasına bakınız.

Görülüyor ki, daha önceki surelerde anlatılanlar ufak tefek değişikliklerle, fakat yine de tam olmayarak burada ele alınmıştır. Ancak, Nuh'un dua ve yalvarmalarına karşı Tanrı'nın ne yaptığı burada açıklanmıyor: yani, gemi ne olmuştur? İçindekiler kurtulmuş mudur yoksa dalgalara kapılıp sularda boğulmuş mudur, burada bildirilmiyor! Sadece, "*Doğrusu bunlarda dersler vardır. Biz şüphesiz, insanları denemekteyiz... Bunların ardından başka nesiller var ettik*" deniyor (Mü'minûn Suresi, ayet 30-31). Sanırsınız ki, Nuh ile ilgili hikâye burada sona ermiştir. Çünkü bu son sözlerden sonra, Tanrı'nın diğer ümmetlere gönderdiği peygamberlerden ve bu "peygamberlere" karşı halkların direnmesinden söz ettiği yazılı (Mü'minûn Suresi, ayet 32-50).

Şimdi geliniz, Mü'minûn Suresi'nden sonra, altı surelik bir atlama ile Ankebût Suresine geçelim; bu Kur'an'ın 29. sırasında yer alan bir suredir. Sure, insanların sınavdan geçirileceklerini ve sadece "iman ettik" demekle kurtuluşa erişemeyeceklerini belirtmekle başlar ve on dört ayet boyunca imandan, kâfirlikten söz eder. Sonra, birdenbire iki ayetlik bir anlatımla Nuh hikâyesine geçer:

> *"Andolsun ki, biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de, o bin yıldan elli yıl eksik bir süre onların arasında kaldı. Sonunda onlar zulümlerini sürdürürken, tufan kendilerini yakalayıverdi. Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık" (Ankebût Suresi, ayet 14-15).*

Dikkat edileceği gibi bu sözler, daha önce Nuh ile ilgili olarak anlatılan hikâyenin özeti gibi bir şey. Bunu, "*İbrahim'i de gönderdik...*" (Ankebût Suresi, ayet 16) diye başlayan ve diğer peygamberlerin gönderilişleriyle ilgili, yani Nuh ile ilgili olmayan ayetler (ve Firavun hikâyesi) izler. Sonra, Kur'an'ın indirilmesinden, Kur'an'a iman eden ve etmeyenlerden, Muhammed'in okumasızlığından, Kur'an'ın apaçık oluşundan, dünya yaşamının oyun olup ahiret yaşamının gerçek oluşundan vd... söz edildikten sonra (Ankebût Suresi, ayet 39-64), hiç yeri olmadan yine Nuh'la ilgili şöyle bir ayete geçilir:

> *"Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız ona has kılarak Allah'a yalvarırlar. Fakat, onları salimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki, (Allah'a) ortak koşmaktalar" (Ankebût Suresi, ayet 65).*

Burada sözü edilen gemi, kuşkusuz ki Nuh'un gemisidir. Böylece aynı sure içinde elli ayetlik bir atlama ile tekrar Nuh'un gemisinden söz edilmektedir.

Şimdi, Ankebût Suresi'nden, yedi sure daha ileride olan Saffat Suresi'ne bakalım. Bu sure, Kur'an'ın 37. sırasında yer alan bir suredir ve Tanrı'nın şu şekildeki yeminleriyle başlar:

> *"Saf saf dizilmişlere, toplayıp sürenlere, zikir okuyanlara yemin ederim ki, ilahınız birdir" (Saffat Suresi, ayet 1-4).*

Yani Tanrı, kendisinden başka "Tanrı" olmadığını anlatmak için yeminler ediyor; ancak, üzerine yemin ettiği şeylerin ne olduğu belli bile değil! Örneğin, "*saf saf dizilmişlere...*" derken neyi kastettiğini bildirmiyor. Yorumculara göre, bununla "*melekler*" ya da "*beş vakit namazlarda bağlanan saflar*" anlaşılabilir. "*Toplayıp sürenlere...*" deyimi kimi yorumculara göre, "*...haykırıp sürenlere...*" şeklinde de olabilir ve bundan "*cihat eden bütün ordular*" ya da "*bu ordulara kumanda edenler*" şeklinde de anlaşılabilir. "*Zikir okuyanlar...*" deyiminin, "*Kur'an okuyanlar*", "*âlimler*" anlamına geldiği, bütün bunların "*gökcisimleri*", "*ruhlar*", "*kudsi cevherler*" ya da "*Kur'an ayetleri*" şeklinde anlaşılabileceğini söyleyenler vardır. Bunu izleyen ayetlerde, Tanrı'nın gökleri yıldızlarla süslediğinden, gökyüzünü "*itaat dışına çıkan şeytanlardan*" koruduğundan, yaratma gücü itibariyle insanlara ve putlara üstün olduğundan, yeryüzü ile gökler arasındakilerden, ölümden, dirilikten, kâfirlikten, Muhammed'e yapılan eziyetlerden, cennetteki hurilerden, cehennemlerden vd... söz edilir (Saffat Suresi, ayet 1-74). Yetmiş dört ayet boyunca bu tür şeylerden söz edilirken, birdenbire Nuh ile kavminin hikâyesine geçilir:

> *"Andolsun ki, Nuh bize yalvarıp yakardı. Biz de duayı ne güzel kabul ederiz. Kendisini ve ailesini büyük felaketten kurtardık" (Saffat Suresi, ayet 75-76).*

Görüldüğü gibi, bu anlatışta açıklık yok! Bir kere, Nuh'un ne hususta yalvarıp yakardığı belli değil! Daha önceki surelerden birinde, Hûd Suresi'nde, gemi dışında kalıp sulara gömülen oğlunun kurtarılması için yalvarmış, fakat Tanrı onun bu yalvarmasını kabul etmemiş ve bunun üzerine Nuh, "*Ey Rabbim! Ben*

senden hakkında bilgim olmayan bir şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum!" (Hûd Suresi, ayet 47) diye konuşmuştu. Acaba şimdi burada, yani Saffat Suresi'nde buna mı gönderme yapılıyor? Yoksa Nuh'un Mü'minûn Suresi'ndeki yalvarışına mı gönderme yapılmakta? Anımsanacağı gibi, Mü'minûn Suresi'nde Nuh, Tanrı'nın isteği üzerine şöyle bir yalvarıda bulunmuştu:

> *"(Ey Nuh)... Ve de ki, 'Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Sen iskân, edenlerin en hayırlısının'..." (Mü'minûn Suresi, ayet 28-29).*

Bu durumda, Tanrı'nın, Saffat Suresi'nde, "*Andolsun! Nuh bize yalvarıp yakardı*..." (Saffat Suresi, ayet 75) demesi biraz çelişmeli olmuyor mu? Üstelik de Mü'minûn Suresi, iniş sırası (nüzul sırası) itibariyle, Saffat Suresi'nden sonraki bir tarihe rastlamakta. Saffat Suresi, 56. sure olarak inmiş olan bir suredir; buna karşılık Mü'minûn Suresi, 74. sure olarak inmiş bulunmakta. Bu böyle olunca, Saffat Suresi'ndeki bir ayetin, kendisinden çok sonra indiği kabul edilen Mü'minûn Suresi'nin bir ayetine göndermede bulunacağını düşünmek abes olmaz mı?

Nuh'tan yukarıdaki şekilde yalvarıda bulunmasını istedikten sonra, Tanrı şöyle devam ediyor:

> *"Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık. Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam bıraktık. Bütün âlemlerden Nuh'a selam olsun. İşte biz, iyileri böyle mükâfatlandırırız. Zira o, bizim inanmış kullarımızdan idi. Nihayet ötekileri suda boğduk" (Saffat Suresi, ayet 77-82).*

Dikkat edileceği gibi burada Tanrı, "*Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık*..." diyor! Evet, ama gemide Nuh'un kendi ailesinin dışında, başka ümmetlerden iman etmiş olanlar da var. Onlar ne oldu? Bu ayet ile Tanrı, Nuh'un zürriyetinden başka hiçbir soyu kalıcı kılmamış gibi görünmekte! Oysa daha önceki bir surede, örneğin Hûd Suresi'nde Tanrı Nuh'a, "...*Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in. Kendilerinden (dünyada) faydalandıracağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır*..." (Hûd Suresi, ayet 48) demiş idi. Şu durumda

Tanrı, Nuh'la ilgili olarak bir surede, "*...Sana ve seninle beraber olan ümmetlere...*" diye konuşurken, bir diğer surede ise bu söylediğini unutmuş görünerek, "*...Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık...*" demektedir! Öte yandan, Saffat Suresi'ne göre eğer Tanrı, Nuh'un dışında olanların, zürriyet bırakmadan ölmelerini sağladıysa, acaba bu durumda bütün insanlar, Nuh'un zürriyetinden mi sayılacaklardır? Bütün bunlar Kur'an yorumcuları arasında tartışma konusudur. Fakat Saffat Suresi'nin yukarıdaki ayetinden sonra, "*Şüphesiz İbrahim de onun milletinden idi*" (Saffat Suresi, ayet 83) şeklinde başlayan satırlarla, İbrahim hikâyesine geçilir.

Bunları okurken, daha önceki surelerde tamamlanmayan Nuh hikâyesine burada, yani Saffat Suresi'nde, yeni bir ekleme yapılmış olduğunu sanırsınız. Fakat Sad Suresi'nde şöyle yazılıydı:

> *"Onlardan önce Nuh kavmi, Ad kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı da peygamberleri yalanladılar. İşte bunlar da (peygamberlere karşı) birleşen topluluklardır" (Sad Suresi, ayet 12-13).*

Bir kez daha anlaşılıyor ki, Tanrı, kötülük yaptıkları için ümmetleri tufanda yok edip, yerlerine, daha iyi olacaktır diye Nuh'un ve beraberindekilerin neslini getirmek bakımından yanılgıya düşmüştür. Çünkü bu getirdiği nesil, "peygamberlere" karşı gelen ve Müslüman olmak istemeyen bir nesil olmuştur! Ancak, bir sonraki surede Müslüman olmanın, kişi iradesine değil, Tanrı'nın keyfine bağlı bir şey olduğu tekrar edilmekte:

> *"Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa, o, Rabbinden bir nur üzerinde değil midir? Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun, İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler" (Zümer Suresi, ayet 22.)*

Buna benzer ayetler pek çok (örneğin bkz. En'am 125). Şimdi, eğer insanları Müslüman ya da kâfir yapan Tanrı ise, bu takdirde Tanrı'nın Nuh neslinden Ad, Semûd, Lût vd... gibi, peygamberlere karşı kafa tutan kavimlerin çıkmış olmasından dolayı yakınması gerekir mi? Buna rağmen, Tanrı'nın, aynı konuda

yakınmaktan geri kalmadığı görülüyor. Örneğin, Mü'min Suresi'nde Tanrı'nın şöyle konuştuğu yazılıdır:

"Onlardan önce Nuh kavmi ve bunlardan sonraki topluluklar da (peygamberlerini) engellemeye, her ümmet kendi peygamberini (yakalayıp öldürmeye) azmetmişti... Bunun üzerine ben onları kıskıvrak yakaladım, işte cezalandırmamın nasıl olduğunu gör!' (Mü'min Suresi, ayet 5).

Bu şekilde yakınan Tanrı, iki sure sonra, Şûra Suresi'nde, Nuh'a, "*Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin...*" şeklinde yapmış olduğu tavsiyeyi, aynı şekilde daha sonra İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya ve Muhammed'e de yapacağını hatırlatır gibidir (Şûra Suresi, ayet 13). Fakat otuz bir ayet sonra, "*Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur...*" (Şûra Suresi, ayet 44) der ve bunu demekle, insanları dilediği gibi Müslüman ya da kâfir yapıp ayrılığa düşürenin bizzat kendisi olduğunu yine unutmuşa benzer. Ve unuttuğunu altı sure sonraki Kaf Suresi'nde, Nuh ile ilgili şu satırlarla pekiştirmiş olur:

"Onlardan önce Nuh kavmi, Ress halkı ve Semûd da yalanlamıştı..." (Kaf Suresi, ayet 12).

Burada geçen "*Nuh kavmi*", hangi kavim? Tufandan önceki mi, sonraki mi, yoksa her ikisi de mi, belli değil! Öte yandan, "*Ress halkı*" deniyor! Kimlerdir bu halk? Yine belli değil! Bu deyim daha önce Furkan Suresi'nin 38. ayetinde de şu şekilde yer almıştı:

"Ad'ı, Semûd'u, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok nesli de (inkârcılıklarından ötürü helak ettik" (Furkan Suresi, ayet 38).

Yorumculardan bazıları Ress halkının Şuayb kavmi olduğunu söylerler. Bazılarına göre bu, Yemame Çayı üzerinde bulunan bir köyün adı olup, Semûd kavminden kalanların oluşturduğu bir halktır. Bazılarına göre Medyen'deki bir kuyunun adıdır ki, Şuayb o civarda oturan bir halka gönderilmiş, fakat onları imana getirememiştir; bunun üzerine bu halk kuyunun sularında kalıp boğul-

muştur. Bazılarına göre bu, Hadramut'ta bulunan bir kuyudur ve ora halkı peygamberlerini öldürdükleri için helak edilmiştir.[13]

Şimdi Kaf Suresi'nden dört sürelik bir atlama yapalım ve Kur'an'ın elli dördüncü suresi olan Kamer Suresi'ne gelelim. Kıyametin yaklaştığını haber veren birinci ayet ayın yarıklığını bildirmekte (Kalem Suresi, ayet 1). Ayın ne zaman ve nasıl yarıldığı belirtilmeden, mucizeye inanmayanlar kötülenmekte; kâfirlerden söz edilmekte ve birdenbire yine Nuh kıssasına yer verilerek şöyle denmekte:

> *"Onlardan önce Nuh'un kavmi de yalanladı, hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar edere, 'O delirdi' dediler. Ve (Nuh, davetten vazgeçmeye) zorlandı. Bunun üzerine, Rabbine, 'Ben yenik düştüm, bana yardım et!' diyerek yalvardı" (Kamer Suresi, ay et 9-10).*

Görülüyor ki, daha önceki Saffat Suresi'nde geçen, "*Andolsun. Nuh bize yalvarıp yakardı...*" (Saffat Suresi, ayet 75) şeklindeki sözlerin açıklaması, on yedi sure arayla burada yapılmış gibi bir durum var. Bu yalvarıyı Tanrı, "*Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırdı. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti*" (Kamer Suresi, ayet 11-12) diyerek yanıtlamakta. Dikkat edileceği gibi, tufanın anlatılışı, diğer surelerdekinden biraz farklı burada. Fakat burada bir açıklama daha var ki, o da Nuh'un gemisinin tahtadan yapılmış ve çivilerle çakılmış olduğunu belirtmekte:

> *"Nuh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik. İnkâr edilmiş olana (Nuh'a), bir mükâfat olmak üzere, gemi gözlerimizin önünde akıp gidiyordu. Andolsun ki, onu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mu? Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!" (Kamer Suresi, ayet 13-16).*

Görülüyor ki, daha önceki surelerde çeşitli şekillerde anlatılan Nuh hikâyesi, kısaca yeni baştan ele alınmış ve tamamlanmadan bırakılmıştır. Zira yukarıdaki ayetten sonra, "*Andolsun ki, Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?*" (Kamer Suresi, ayet 17) diye bir ayet geliyor ve onu Ad,

---

[13] Beyzavî ve Celaleddin gibi yorumcuların yapıtlarına bakınız; ayrıca bkz. Diyanet Vakfı'nın Furkan Suresi'nin 38. ayetiyle ilgili açıklaması.

Semûd, Firavun hikâyelerinin tekrarlamaları izliyor (Kamer Suresi, ayet 18-42) ve bunların arasına "*Andolsun ki, Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?*" şeklindeki ayetler sıkıştırılıyor (Kamer Suresi, ayet 22, 32).

Kamer Suresi'nden dört sure sonra, Mücadele Suresi'nde yine Nuh hikâyesine değinme var; fakat sadece şöyle:

> *"Andolsun ki, biz, Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik, peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onlardan (insanlardan) kimi doğru yoldadır; içlerinden birçoğu da yoldan çıkmışlardır" (Mücadele Suresi, ayet 26).*

Mücadele Suresi'nden on üç sure sonraki, yani Kur'an'ın 71. sırasındaki sure Nuh başlığını taşıyor. Başlık bu olduğuna göre, sanılır ki, daha önce bölük pörçük anlatılmış olan Nuh kıssası burada, derli toplu ve anlaşılır bir şekilde sunulacaktır. Oysa hiç de öyle değil. Surenin ilk ayeti şöyledir: "*Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar diye Nuh'u kendi kavmine gönderdik*" (Nuh Suresi, ayet 1).

Bundan sonra Nuh'un kendi kavmine şunları söylediği görülür:

> *"Allah'a kulluk edin; ona karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki, Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vadeye kadar tehir etsin (muaheze etmeden yaşatsın)" (Nuh Suresi, ayet 2- 4).*

Fakat Nuh'un söylemesinden öğreniyoruz ki, bütün bu uyarılara, kavminin insanları kafa tutmuşlardır. Onları ikna etmek için Nuh çok çalışmış, ancak başarı sağlayamamıştır; bu yüzden Tanrı'ya şu şekilde yakınmaktadır:

> *"Rabbim! Doğrusu bunlar bana karşı geldiler de, malı ve çocuğu kendi ziyanını artırmaktan başka işe yaramayan kimseye uydular. Bunlarda büyük hileler, büyük desiseler kurdular. Ve dediler ki, 'Sakın ilahlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suva'dan, Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin'.(Böylece) onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını artır" (Nuh Suresi, ayet 5-24).*

Görülüyor ki Nuh hikâyesi, yine doğru dürüst ve anlaşılır bir şekilde anlatılmış değil; aksine burada, daha önce belirtilmeyen şeylere değinilmiş olarak, diğerlerinden de anlaşılamaz bir şekle sokulmuş bulunmakta. Bir kere burada, Nuh'un kavmini hile ve desise ile kandırıp saptıran kişilerden söz edilmekte! Bunların "*malı ve çocuğu kendi ziyanını artırmaktan başka işe yaramayan*" kimseler olduğu anlatılmakta! Kimdir bunlar, belli değil! Muhtemel ki, Muhammed, bu ayetleri koyarken, kendisine muhalefet eden Velid b. Muğire gibi kimseleri göz önünde tutmuş ve hikâyenin, kendisine kafa tutanlar için bir örnek olması amacını gütmüştür; zira onunla ilgili olarak Kur'an'a, "*...soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine, mal ve oğulları vardır diye sakın boyun eğme*" (Kalem Suresi, ayet 8-14) şeklinde ayetler koymuştur. Daha başka bir deyimle Muhammed, kendi sorunlarını Nuh efsanesine bürüyerek günlük siyasetine çözüm yolları aramıştır.

Öte yandan Nuh Suresi'nin yukarıdaki ayetlerinde, Ved, Suva, Yeğûs, Ye'ûk ve Nesr adındaki ilahlardan söz edilmekte! Neyin nesidir bu ilahlar, belli değil! Kimi yorumculara göre bunlar, Nuh'un kendi kavminin taptığı putlardır. Kimi yorumculara göre de bunlar, tufandan öncekilerin olduğu kadar, daha sonraki dönemlerde Arapların taptıkları putlardır. Fakat daha önceki surelerde anlatılan Nuh hikâyelerinde yer almayan şeylerdir bunlar.

Nuh Suresi'ndeki Nuh ile ilgili hikâyemize, yukarıda kaldığımız yerden devam edecek olursak, Nuh'un yakınması üzerine Tanrı'nın şu şekilde konuştuğunu görmekteyiz:

> *"Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar" (Nuh Suresi, ayet* 25).

Dikkat edilecek olursa burada, daha önce pek söylenmeyen bir şey var ki, o da suda boğulanların ateşe sokulduklarıdır; ama ne Nuh'un gemisinin yapılmasından, ne gemiye alınanlardan, ne tufandan, ne suların taşmasından, ne suların durulmasından, ne de geminin bir dağ üzerine oturmasından söz edilmiştir bu surede! Sadece "*Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe*

sokuldular..." demekle yetinilmiştir. Ancak, hikâyeye, hani sanki suda boğulma olayından önceye dönülmüş de yeniden başlanıyormuş gibi, Nuh'un Tanrı'ya şu dileğiyle devam edilir:

> *"...Rabbim!.. Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!" (Nuh Suresi, ayet 26).*

Pek güzel, ama yeryüzündeki kâfirler zaten suda boğulmuş, yok edilmiş değil miydi? Öte yandan, Kur'an'a göre, kâfirleri "kâfir" yapan esasen Tanrı değil miydi? Fakat iş bununla da bitmiş görünmüyor; zira Nuh, kâfirlerin yok edilmesini isterken sözlerini şöyle tamamlıyor:

> *"Çünkü, sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlaksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler)" (Nuh Suresi, ayet 27).*

Yine dikkat edileceği gibi Nuh burada, Tanrı'yı, hani sanki her şeyden habersizmiş, hiçbir şeyi düşünemezmiş ve gereken kararları başkalarının tavsiyesi olmadan veremezmiş gibi bilgisiz bir durumda kılmış gibidir: "*...onları bırakırsan kullarını saptırırlar*" derken, Tanrı'yı, sanki ileriyi göremezmiş, kendi yarattıklarının ne yapacaklarını bilemezmiş de, Nuh'un uyarmasına muhtaç imiş gibi bir tanıma sokmaktadır.

Nuh Suresi, Nuh'un Tanrı'ya şu şekildeki yalvarısıyla sona ermekte:

> *"Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helakini artır" (Nuh Suresi, ayet 28).*

Bu satırları okurken şaşırıp kalıyoruz. Bir kere "*evime girenleri... bağışla*" diye konuşmakta Nuh! Oysa, söz konusu olması gereken şey ev değil, gemidir. Ev nereden çıktı, belli değil! Yorumcular bu konuda kararsızdırlar. Kimisi Nuh'un evinden maksadın "mescit" ya da "gemi" olduğunu bildirmekteler; kimisi bunun manastır olduğundan söz eder! Evet, ama daha önceki surelerde "gemi" denirken, neden burada "ev" deniyor? Ve sonra başlığı "Nuh" olan bir surede, Nuh ile ilgili hikâye anlatılırken, asıl önemli konu olan gemiden neden söz edilmiyor? Ve sonra neden "*...iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman*

eden kadınları bağışla..." deniyor? Yani, Nuh'un gemisine giren "mümin"lerin dışında kalan "mümin"ler de var mıdır ki böyle deniyor?! Eğer böyle ise, bu ayrım nerden çıkıyor? Daha önceki surelerde yarım yamalak anlatılanlar, neden doğru dürüst bir şekilde ele alınmıyor?

Öte yandan bir de şu var: Kur'an'daki anlatışa göre, Tanrı tufan denen şeyi, yukarıda belirttiğimiz gibi, Nuh'un kendi kavmi tarafından yalanlanması üzerine oluşturmuştur; istemiştir ki, kendi buyruklarına ve elçisine karşı gelerek günah işleyenler gebersin ve onların yerine "Hak yolunu" seçen kuşaklar yetişsin. Bundan dolayıdır ki Nuh'u, ailesini ve iman eden ümmetleri bir gemiye bindirtmiş ve yeryüzünü tufana boğup günahkârları yok etmiştir. Ettikten sonra Nuh'a, gemiden inmesi için emir verirken şöyle demiştir:

> *"...Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in! Kendilerini (dünyada) faydalandıracağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır..." (Hûd Suresi, ayet 48).*

Görülüyor ki Tanrı, Nuh ile birlikte gemiden çıkacak olan ümmetlerden bir kısmının günah işleyeceklerini, doğru yoldan ayrılacaklarını, yani kendilerine gönderilecek peygamberleri yalanlayacaklarını ve bu nedenle onları azaba sokacağını bildirmektedir! Evet, ama eğer bunun böyle olacağını biliyor idiyse, tufan olayına başvurmasının faydası ve anlamı ne? Ve sonra, sık sık tekrarladığımız gibi, insanları putperest yapan, kâfir kılan, doğru yoldan saptıran yine bu aynı Tanrı değil mi?

Bütün bu yukarıda söylediklerimizden kolaylıkla anlaşılacağı gibi, Kur'an'da yer alan Nuh kıssası, tam bir uyumsuzluk, kopukluk, düzensizlik ve mantık ilkelerine terslik içerisinde, çeşitli surelerin çeşitli ayetlerinde, yani bölük pörçük bir şekilde, hiç olmadık tekrarlamalar, saptırmalar ve anlaşılmazlıklarla anlatılmıştır. Kur'an'daki diğer hikâyeler gibi Nuh hikâyesini de bu şekillere sokan Muhammed'dir; daha önceki kavimlerin, kendi "peygamberlerine" kötülük yaptıklarını ve bu yüzden helak edildiklerini bu tür hikâyelerle anlatarak, Arapları (daha

sonra Yahudileri ve Hıristiyanları) kendisine itaatkâr kılmaya çalışırken bu karışıklıklara sebep olmuştur.

Muhtemelen İslamcılar, yine sure ve ayetlerde "takdim-tehir" olduğundan söz edecekler ve yukarıdaki tutarsızlıkları bu kurnazlıklara dayalı olarak göz ardı edeceklerdir. Fakat eğer Nuh kıssasını, sure ve ayetlerin Kur'an'daki sıralarına göre değil de, nüzul (iniş) sırasına göre incelemeye kalkışacak olursak, bu kez daha da içinden çıkılmaz tutarsızlıklarla ve anlaşılmazlıklarla karşılaşmış oluruz.

***

Sadece Nuh hikâyesi değil, İbrahim'den İsa'ya varıncaya kadar "peygamber" diye tanımlanan kişilerle ilgili hikâye ve masallar, hep efsane olmaktan ileri gitmeyen anlatışlar olarak, tutarsız ve çoğu zaman anlaşılamaz şekilde yer almıştır Kur'an'da. Bunlardan Eyüb'ü bir başka örnek olarak verelim.

Gerçekten de, başı ve sonu belli olmaksızın birbirinden farklı surelere dağıtılmış olarak anlatılan ve bu nedenle Kur'an'ı "apaçık" olmaktan uzak kılan hikâyelerden bir diğeri Eyüb'le ilgilidir ki, yukarıdaki sayfalarda değinilmiş olmakla beraber, burada kısaca tekrar ele alınmaya değer. Ancak, her şeyden önce hikâyenin Tevrat'ta (Eski Ahit'te) anlatılan şeklini kısaca özetleyelim; çünkü Muhammed hikâyeyi Tevrat'tan aktarmış; aktarırken, tıpkı diğer hikâyelerde yaptığı gibi, bunu da bölük pörçük ve anlaşılamayacak şekle sokmuştur.

Eyüb hikâyesi Tevrat'ta, 42 bap halinde, belli bir düzen ve silsile esasına göre anlatılır; özeti şudur: Tanrı, çok iyi bir insan olan Eyüb'ü, şeytan aracılığıyla denemek ister ve onun başına felaketler yağdırır. Bu felaketler ve haksızlıklar karşısında Eyüb sabır gösterir; fakat karısı ona şöyle der: "(*Ey Eyüb*!) *Sen hala mı kemalini sıkı tutmaktasın? Allah'a lanet et de öl.*" Fakat Eyüb karısının bu sözlerini uygunsuz bulur ve ona, "*Ahmak karılardan biri nasıl söylerse sen öyle söylüyorsun. Nasıl? Allah'tan iyilik kabul edelim de kötülük kabul etmeyelim mi?*" (Tevrat, "Eyüb", Bap 2: 1-10). Bununla beraber Eyüb, üç dostu ile konuş-

maya giriştiğinde isyan edercesine Tanrı'ya kafa tutar ve onun adaletsizliğinden yakınır. Örneğin şöyle der:

"...Allah önünde insan nasıl haklı çıkabilir? Eğer onunla çekişmek istese, ona cevap veremez binde birine... Kim ona serteldi de selamet buldu?.. Kim ona, 'Ne yapıyorsun?' der. Allah öfkesini geri döndürmez... O ki beni kasırga ile eziyor. Ve boşuna yaralarımı çoğaltıyor, beni bırakmıyor ki, soluğumu alayım. Ancak, acılığa beni doyuruyor. Eğer kuvvet için ise, işte o kuvvetlidir. Eğer adalet için ise, o der ki: Kim beni mahkemeye çağırır?.. Birdenbire bela ölüm saçınca, suçsuzların mihneti ile eğlenir. Dünya kötülerin eline verilmiş; hakimlerinin gözlerini kapayan odur; eğer o değilse kimdir?.. Eğer kar suyu ile yıkansam ve ellerimi kül suyu ile temizlesem; yine pislik çukuruna beni batırırsın... Hayatımdan canım bıktı... Allah'a diyeyim: Beni mahkûm etme; ne için benimle çekişiyorsun, bana bildir. Gaddarlık ediyorsun; kendi ellerimin emeğini hor görüyorsun ve kötülerin niyetine ışık veriyorsun, bu senin için iyi mi?.. Benim fesadımı arıyorsun ve suçumu araştırıyorsun... Senin ellerin her yanımdan bana şekil verdi, beni yarattı. Yine sen beni helak etmedesin... Günlerim az değil mi? Artık kes ve beni bırak da biraz ferah bulayım... Gerçek, ben Kadir'e söyleyeyim; ve isterim ki, Allah'la davalaşayım... Allah beni dinsizlere veriyor, ve beni kötülerin eline atıyor. Ben kaygısızdım ve beni o paraladı... Ve şimdi bildim ki, davamda beni Allah yıktı. Ve beni ağı ile sardı. İşte, zorbalık diye feryat ediyorum, ve bana cevap yok. Yardım diye bağırıyorum da, adalet yok. Yoluma çit çekti ve geçemiyorum... Üzerimden izzetimi soydu... Kötüler niçin yaşıyorlar, kocuyorlar da kudretleri artıyor?.. Evleri selamettedir... Allah'ın sopası da üzerlerinde değil... Hakkımı elimden çekip alan Allah'ın varlığı hakkı için... Gerçek benim dudaklarım haksızlık söylemez; ve benim dilimden yalan çıkmaz..." (Tevrat, "Eyüb", Bap: 3-39).

Eyüb'ün bu sözlerini dinleyen Tanrı cevap verir:

"(Ey Eyüb) Kadir'in (Yaratıcının) işini kötü gören onunla çekişir mi? Allah ile davalaşan cevap versin."

Bunun üzerine Eyüb Tanrı'ya cevap verir:

"İşte, ben değersiz bir şeyim; sana ne cevap vereyim. Ve iki kere söyledim ve artık etmem."

Bu sözleri işiten Tanrı kasırganın içinden Eyüb'e seslenir:

"Şimdi kuşağını beline vur, erkek gibi. Sana sorayım da, bana anlat. Hükmümü de sen boşa mı çıkaracaksın. Haklı çıkacaksın diye, beni mi suçlu çıkarıyorsun. Allah gibi sende bazu var mı? Ve onun gibi bir sesle gürleyebilir misin? Şimdi azametle ve rıfatla süslen; ve izzet ve haşmet giy. Öfkenin taşkınlıklarını boşalt, ve her kibirliye bakıp onu çökert ve oldukları yerde kötüleri ayak altında çiğne..." (Tevrat, "Eyüb", Bap: 40: 1-34).

Tanrı'nın bu sözlerine karşı Eyüb şöyle der:

"Sen her şeyi yapabilirsin, bilirim. Ve hiçbir muradın alıkonmaz. Takdiri bilgisizce karartan bu adam kim? Bundan ötürü anlamadığım şeyleri söyledim... Niyaz ederim, dinle de, ben söyleyeyim; sana sorayım da bana anlat: senin için kulaktan işitmiştim. Şimdi ise seni gözüm görsün. Bundan dolayı kendimi hor görmekteyim. Ve tozda ve külde tövbe eylemekteyim" (Tevrat, "Eyüb", Bap 42: l-6).

Bunu üzerine Tanrı, Eyüb'ün doğru sözlü oluşunu takdir ederek Temanlı Elifaza adındaki kuluna şöyle der:

"Sana ve iki dostuna karşı öfkem alevlendi; çünkü kulum Eyüb gibi benim için doğru olanı söylemediniz. Ve şimdi kendiniz için yedi boğa ve yedi koç alın ve kulum Eyüb'e gidin, ve kendiniz için yakılan takdime arz edin; ve kulum Eyüb sizin için dua etsin; çünkü ona itibar ederim de size karşı ahmaklığınıza göre davranmayayım; çünkü kulum Eyüb gibi benim için doğru olanı söylemediniz..." (Tevrat, "Eyüb", Bap 42: 7-16).

Bundan sonra Tanrı Eyüb'e nimetler yağdırır. Eyüb 140 yıl daha yaşar ve günlerine doymuş olarak ölür.

Tevrat'taki bu hikâyeyi Muhammed, biraz yukarıda bahsettiğimiz gibi değiştirerek, tersyüz ederek; örneğin, baş kısmını sona ve son kısmını başa geçirmiş olarak ve adeta anlaşılamayacak şekle sokarak, Kur'an'a (daha doğrusu Kur'an'ın Nisa, En'am, Enbiya, Sad surelerine) aktarmıştır. Bu düzensizlik, Eyüb'ün "peygamber" olarak gönderildiğini bildiren Nisa ve En'am surelerindeki ayetlerle başlar:

"Biz Nuh'a... İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbata (torunlara), İsa'ya, Eyüb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik" (Nisa Suresi, ayet 163).

"Biz ona (İbrahim'e) İshak ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u da armağan ettik... Daha önce de Nuh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyüb'ü, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik..." (En'am Suresi, ayet 84).

Görülüyor ki, peygamberler, bu iki ayette, karmakarışık bir sıraya göre sıralanmış ve bu arada Eyüb, Nuh'un soyundan, fakat İsa'dan, Yunus'tan, Harun'dan, Davud'dan ve Süleyman'dan sonra yaşamış gibi gösterilmiştir. Oysa Eyüb, Tevrat'taki bilgilere göre, Esauoğullarından olup Amos ile Lût'un kızlarından birinin oğludur. Lût, bilindiği gibi İbrahim'in kardeşinin oğlu olduğuna göre, Eyüb'ün peygamberler sıralamasında Davud'dan, Süleyman'dan ve İsa'dan sonra değil, önce belirtilmesi gerekirdi. Eyüb'le ilgili hikâyeye gelince, bu da Kur'an'ın 21. suresi olan Enbiya ve 38. suresi olan Sad surelerine ve yine karmakarışık bir şekilde serpiştirilmiştir:

Enbiya Suresi'nde İbrahim'le ilgili hikâyeden Lût'a, sonra Nuh'a, sonra Davud'a ve Süleyman'a ve onlarla ilgili hikâyelere değinildikten sonra (Enbiya Suresi, ayet 51-82), şöyle bir ayetle karşılaşılır:

"(Ey Muhammed!) Eyüb'ü de (an). Hani Rabbine, 'Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin' diye niyaz etmişti" (Enbiya Suresi, ayet 83).

Bu ayeti okurken kendi kendimize sorarız: "*Eyüb kimdir? Başına ne dert gelmiştir ve hangi dertten dolayı Tanrı'ya niyazda bulunmuştur?*" Bu sorulara cevap yok! Sadece Tanrı'nın Eyüb'ün duasını kabul ederek, dertlerini ve sıkıntılarını giderdiği ve ailesiyle birlikte ona nimetler verdiği ekleniyor (Enbiya Suresi, ayet 84). Neden Tanrı Eyüb'ün duasını ve niyazlarını kabul etmiştir, belli değil! Zira Eyüb'le ilgili bu iki ayetten sonra, İsmail'e, İdris'e, Zülkif'e, Zünnûn'a, Zekeriyya'ya ait anımsamalara geçiliyor (Enbiya Suresi, ayet 85 vd...).

Eyüb'le ilgili haberler, on yedi surelik bir atlama ile Sad Suresi'nde yine karşımızdadır; fakat bu kez çok farklı olarak. Zira burada Tanrı, "(*Ey Muhammed*!) *Kulumuz Eyüb'ü de an. O, Rabbine, 'Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi' diye seslenmişti*" (Sad Suresi, ayet 41) şeklinde konuşmuş gibi görünmekte; yani Eyüb'ün, şeytan tarafından yorgunluk ve eziyet içerisinde bırakıldığına değinmekte. Oysa daha önceki Enbiya Suresi'nde Eyüb'ün Tanrı'ya, "*...'Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin'...*" (Enbiya Suresi, ayet 83) diye seslendiği yazılıdır. Anlaşılan o ki, Enbiya Suresi'nde belirsiz olarak anlatılan bir husus, Sad Suresi'nde belirlendirilmek istenmiştir. Ancak, bunu izleyen ayetler yeniden belirsizlikler yaratmakta. Zira Eyüb'ün "*...şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi*" demesi üzerine Tanrı, "*Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su*" (Sad Suresi, ayet 42) diye konuşur. Ne demektir bu? Ayağını yere vurmakla çıkaracağı su, Eyüb'ün dertlerini nasıl giderecektir? Bunlara cevap beklerken karşımıza, Tanrı'nın, "*Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere Eyüb'e, hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık*" (Sad Suresi, ayet 43) şeklindeki sözleri çıkmakta. Sanılır ki, yarım yamalak bir anlatışla Eyüb hikâyesi böylece sona ermiştir. Oysa bu ayetten hemen sonra şu var:

> *"Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir. Gerçekten biz Eyüb'ü sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O, ne iyi kuldu! Daima Allah'a yönelirdi" (Sad Suresi, ayet 44).*

Dikkat edileceği gibi, bu satırların hiçbiri anlaşılır gibi değil; anlaşılması şöyle dursun, her bir satır, insanı şaşkınlığa sürüklemekte. "*Bir demet sap ile*" kime vurulacak? Ve neden dolayı vurulacak? Bozulmaması istenilen yemin nedir? Bu soruların hiçbirine cevap yok. Ve işte Eyüb'le ilgili hikâye, hiçbir yönüyle anlaşılamadan, şaşkınlık verici bu ayetle sona ermekte. Zira bundan sonraki ayetlerle İbrahim, İshak, Yakub, İsmail, Elyesa, Zülkifl gibi kişilerin anılmasına ve başka konulara atlanmakta (Sad Suresi, ayet 45 vd...).

Bütün bu anlaşılmazlıklar, Kur'an dışı kaynaklara (özellikle Tevrat'a) başvurulmak suretiyle yorumcular tarafından anlaşılabilir şekle sokulmak istendi-

ğinde, Eyüb'le ilgili hikâyenin şu olması gerektiği ortaya çıkıyor: Eyüb, varlıklı ve kalabalık bir aile sahibi, dindar ve sabırlı bir kimsedir. Tanrı onu sınamak ister. Sınamayı iblis aracılığıyla yapmayı kararlaştırır. Eyüb'ü kandırması, azap ve işkenceye sokması için iblise yetki verir. Bu yüzden Eyüb, evinin yıkıldığını ve ailesi efradından birçoğunun helak olduğunu, mal ve mülkünün yok olduğunu görür; yıllarca süren hastalıklara uğrar. Fakat buna rağmen, her şeyin "takdiri ilahi" olduğuna inandığından, halinden şikâyet ediyor görünmek istemez; bu nedenle Tanrı'dan herhangi bir dilekte bulunmaz. Ancak, böylesine sabırlı görünen Eyüb, bir sebepten dolayı karısına kızar ve "*Eğer bir gün iyileşir ve huzura kavuşursam, sana yüz değnek vuracağım*" diye yemin eder. Fakat buna rağmen karısı, bu felaketli günleri sırasında ona büyük fedakârlıklarda bulunarak yardımcı olur. Hatta Tanrı'ya dua ve niyaz etmesini tavsiye eder. Bunun üzerine Eyüb, "...(*Ey Tanrım*), '*Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin*'..." (Enbiya Suresi, ayet 8.3) diye Tanrı'ya niyazda bulunur. Tanrı da ona acır ve hastalığını giderip eski haline sokar. Üstelik de, malının bir mislini verir. Ancak, Eyüb, sağlığına kavuşunca karısına yüz değnek vuracağına dair daha önce yapmış olduğu yemini yerine getirmek gerektiğini düşünür. Ve işte Tanrı, buna da bir çözüm bulur ve yemini geçersiz kılmak için Eyüb'e "hile-i şeriye" yolunu gösterir. "*Eline bir demet sap al, onunla vur, yeminini böyle yerine getir...*" (Sad Suresi, ayet 44) der. Eyüb de yüz tane ekin sapından yapılmış bir demetle karısına yüz kez vurur. Daha başka bir deyimle, "yüce" olduğu söylenen bu Tanrı, kocası için böylesine fedakârlık etmiş olan kadını koruyacak yerde, ona dayak atmak hususunda yersiz ve haksız şekilde yemin eden Eyüb'ü üstün kılıp, bir demet sap ile ona karısını dövdürtmüş olur: hem de hile-i seriye yollarına başvurtarak! Anlaşılır şey midir bu!

Yine görülüyor ki, "Apaçık" olmak üzere gönderildiği söylenen Kur'an, hiç kimsenin anlayamayacağı bu tür anlatımlarla doludur. Anlaşılması olanaksız hüküm ayetlerini anlaşılabilir kılmak için, yorumcular birbirleriyle yarışırlar. Yarışırken, biraz daha anlaşılamaz durumlar yaratmak bir yana, bir de kendi aralarında anlaşmazlığa düşerler. Örneğin, Eyüb'ün başına gelen felaketlerin kaç yıl sürdüğü hususunda farklı görüşe saplıdırlar; kimisi "18 yıl sürmüştür" der; kimi-

si “13 yıl”, kimisi de “7 yıl, 7 ay ve 7 saat sürmüştür” diye kesinlik sağlamak ister.[14]

Bu konuda verilebilecek bir başka örnek, eski bir Arap kavmi olan Semûd kavmine “peygamber” olarak gönderildiği söylenen Salih’le ilgili sure ve ayetlerdir ki, aynı tertipsizlikler ve kargaşalıklarla dolu olarak Kur’an’da yer almıştır. Bu örnek, Muhammed’in peygamberlik iddialarını pekiştirmeye yararlı nice örnekten biridir. Bu örnekle Muhammed, kendi içinde bulunduğu koşullara yatkın olmak üzere tanımladığı Salih örneğiyle, Kureyşlileri etkilemek istemiştir. Çünkü, güya Salih, kendi kavmini putataparlıktan kurtarıp tek bir Allah’a taptırmak istemiş, taptırtabilmek için onlara Tanrı tarafından sağlanan nimetleri ve lütufları hatırlatmış, bu iş için onlardan herhangi bir ücret istemediğini bildirmiş, fakat ne yaparsa yapsın, kavminin kudret ve varlık sahibi olanlarını inandıramamıştır; fakat, onlardan kötü muamele görmüş, kavmi tarafından alaya alınmıştır; buna karşılık kavminin zayıf ve fakir olan sınıfları ona inanmış ve nihayet Tanrı, işaret olarak ve sırf sınamak amacıyla Semûd kavmine bir dişi deve göndermiş ve onlara kendi sularından deveye su verilmesini emretmiş; fakat onlar deveyi öldürüp Tanrı’ya başkaldırmışlar. Bunun üzerine Tanrı da onları helak etmiştir!

Salih’le ilgili bütün bu veriler, Muhammed’in Kureyş ile olan ilişkilerine tıpatıp uymakta. Çünkü kendisi de, kendi kavmi olan Kureyş’i putlardan uzak kılıp Tanrı’ya tapar duruma getirmek için aynı şeyleri yapmış görünmekte. Ve onlara, eğer putları bırakıp Tanrı’ya kulluk etmeyecek ve kendisini peygamber olarak kabul etmeyecek olurlarsa, Semûd kavminin uğradığı felaketlere uğrayacaklarını anlatmak amacındadır. Ancak, bunu sağlamak için Salih’le ilgili hikâyeyi bir okuyuşla ve anlaşılır bir şekilde anlatmış değildir. Bu konuda Kur’an’a koyduğu ayetler, belli bir düzen ve uyum içerisinde sıralanmış da değildir. Daha başka bir deyimle Salih kıssası, çeşitli surelerin çeşitli ayetlerine, farklı şekillerde serpiştirilmiş olarak ve anlaşılamaz hale sokularak anlatılmıştır. Bunlar hakkında fikir edinebilmek için, Kur’an’ın, A’raf Suresi’nin 73., 74. ve 7.7. ayetlerine; Hûd Suresi’nin 61., 62. ve 67.; İsra Suresi’nin 59.; Şuara Suresi’nin 142., 145. ve 157.;

[14] Bu konuda bkz. Turan Dursun, age. c. 5, s. 96-97; ayrıca bkz. G. Sale, age, s. 323.

Zariyat Suresi'nin 43. ve 44.; Kamer Suresi'nin 24. ve 29.; Hakka Suresi'nin 4. ve Şems Suresi'nin 12. ayetlerini bir araya getirip incelemek (ayrıca hadislere göz atmak) gerekir.

Kısaca fikir edinmek için, geliniz bunu birlikte yapalım. Fakat yapmadan önce şunu belirtelim ki, Salih kıssası, surelerin Kur'an'daki sıralarına göre A'raf Suresi ile (ki 7. suredir) başlar ve Şems Suresi ile (ki 91. suredir) son bulur. Ancak, bu sureler, iniş (nüzul) sırası itibariyle 26. ve 39. surelerdir. Surelerin iniş sırasına (nüzul sırasına) göre inceleyecek olursak görürüz ki, Salih kıssası, Şems Suresi ile başlar (çünkü Şems Suresi, 26. sure olarak inmiş kabul edilir) ve Zariyat Suresi ile son bulur (çünkü Zariyat Suresi 112. sure olarak inmiş kabul edilmektedir). Daha başka bir deyimle, diğer kıssalar bakımından olduğu gibi, Salih kıssası bakımından da, zihni allak bullak edici bir durum vardır ortada. Hele konuyu incelerken, surelerin hem Kur'an'daki sıralarını, hem de nüzul (iniş) sıralarını göz önünde tutmaya kalkışacak olursanız, gerçekten içinden çıkılmaz bir duruma düşmüş olursunuz. Biz burada Salih kıssasını, tıpkı yukarıdaki diğer örneklerde olduğu gibi, surelerin Kur'an'daki sırasına (mushaf tertibine) göre ele alacağız.

Kur'an'ın yedinci sırasında yer alan A'raf Suresi'nin 73. ayetinde, Tanrı'nın Semûd kavmine Salih'i gönderdiği ve Salih'in onlara şöyle dediği yazılıdır:

> *"...Ey Kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin ondan başka Tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da, size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın Allah'ın arzından yesin (içsin); ona kötülük etmeyin, sonra sizi elem verici bir azap yakalar" (A'raf Suresi, ayet 73).*

Dikkat edileceği gibi Salih, Tanrı'nın "mucize" olarak bir deve gönderdiğini ve devenin serbestçe otlamaya bırakılmasını emrettiğini söylemektedir. Oysa kendisinden mucize olarak deve isteyen olmamıştır. Neden dolayı deveyi işe karıştırmıştır, belli değil! Fakat bunu dedikten sonra Salih, Tanrı'nın Ad kavminden sonra Semûd kavmini yeryüzüne yerleştirmiş olduğunu, onlara nimetler verdiğini ve bu sayede onların evler ve saraylar yaptıklarını belirtir ve yeryüzünde

"fesatçılar" olarak karışıklık çıkarmamalarını söyler (A'raf Suresi, ayet 74). Fakat onun bu şekilde konuşmasına karşılık, Semûd kavminin ileri gelenleri büyüklük taslarlar ve içlerinden zayıf gördükleri kimselere, "S*iz Salih'in, Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz?*" diye sorarlar; onlar da, "*Şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inananlarız*" diye yanıt verirler (A'raf Suresi, ayet 75). Büyüklük taslayanlar, bu yanıta karşı, "*Biz de sizin inandığınızı inkâr edenleriz*" derler ve dişi deveyi, ayaklarını keserek öldürürler. Bununla da kalmazlar, bir de Salih'e meydan okurcasına, "*...Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı bize getir*" derler (A'raf Suresi, ayet 76-77). Bunun üzerine onları bir sarsıntı yakalar ve "*...yurtlarında dizüstü donakalırlar.*" (A'raf Suresi, ayet 78). "Bunun üzerine Salih onlardan yüz çevirir" (A'raf Suresi, ayet 79).

Şimdi, Kur'an'ın bu ayetlerinin bulunduğu A'raf Suresi'nden dört surelik bir atlama yaparak on birinci sure olan Hûd Suresi'nin 61. ayetini okuyalım (Hûd Suresi'nin iniş sırası 52). Burada, yukarıda anlatılan olayın biraz değişik bir şekli var. Zira Tanrı, Semûd kavmine Salih'i gönderdiğini ve Salih'in onlara şöyle dediğini bildirmekte:

> *"...Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin ondan başka Tanrınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı. Ve sizi orada yaşattı. O halde, ondan mağfiret isteyin; sonra da ona tevbe edin. Çünkü Rabbim (kullarına) çok yakındır, (dualarını) kabul edendir!" (Hûd Suresi, ayet 61).*

Bu sözler üzerine Semûdlular Salih'e çatarlar; kendilerini atalarının dininden uzaklaştırmak istediğini, Tanrı'ya kul yapmak istediğini, fakat Tanrı konusunda kuşku içerisinde olduklarını söylerler:

> *"Ey Salih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. (Şimdi) babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa) çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz" (Hûd Suresi, ayet 62).*

Görülüyor ki, Semûd kavmi bu şekilde konuşmakla, Tanrı'nın var olup olmadığı konusunda kuşkulu olduklarını ortaya koymaktadırlar. Her ne kadar burada yazılı değilse de, yorumcuların söylemelerine göre, Salih'ten mucize olarak

kayadan deve çıkarmasını istemişlerdir. Salih de onlardan, iman edeceklerine dair söz aldıktan sonra namaz kılıp Allah'a dua etmiş ve bunun üzerine Allah büyük bir kayadan büyükçe bir deve çıkarmıştır. Sonra bu deve kendisi gibi büyükçe bir yavru doğurmuştur. Ve işte güya bundan dolayıdır ki, Hûd Suresi'nde Salih, kendisine Tanrı tarafından "peygamberlik" verildiğini, bunun "apaçık bir delil" olduğunu öne sürerek, "*Buna ne dersiniz?*" (Hûd Suresi, ayet 63) der. Fakat onları ikna etmek üzere, "*Ey kavmim! işte size mucize olarak Allah'ın devesi. Onu bırakın, Allah'ın arzından yesin (içsin). Ona kötülük dokundurmayın, sonra sizi yakın bir azap yakalar*" (Hûd Suresi, ayet 64) diye ekler. Yine dikkat edileceği gibi, A'raf ve Hûd surelerinde, Salih'in konuşması ve halkın ona karşı tutumu, birbirinden farklı şekilde anlatılmakta!

Şimdi yeniden bir atlama yaparak Kur'an'ın yirmi altıncı sırasında yer alan Şuara Suresi'ne geçelim (bu surenin iniş sırası 47). Orada aynı olay, yine farklı bir şekle sokulmuş olarak Salih'in şu sözleriyle başlıyor:

> *"Semûd (kavmi) de peygamberleri yalanlamışlardı. Kardeşleri Salih onlara söyle demişti: '(Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir. Siz burada bahçelerin, pınarların içinde; ekinleri, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında güven içinde bırakılacak mısınız (sanırsınız)? (Böyle sanıp) dağlardan ustaca evler yontuyorsunuz. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzenlik vermeyen aşırı gidenlerin emrine uymayın..." (Şuara Suresi, ayet 141-152).*

Görülüyor ki hikâye yeni baştan, fakat farklı bir ifadeyle anlatılmakta. Salih'in bu sözlerine karşı kavminin insanları, "*Sen büyülenmişsin*" diyerek açıkça kendisinden mucize göstermesini isterler:

> *"Sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin. Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerden ise, haydi bize bir mucize getir" (Şuara Suresi, ayet 153-154).*

Dikkat edileceği gibi, burada yeni bir durum var ki, o da Semûd kavminin Salih'ten açıkça bir mucize istemeleri! Salih de onlara, "*...İşte (mucize) bu dişi devedir; onun bir su içme hakkı vardır; belli bir günün içme hakkı da sizindir... Ona bir kötülükle ilişmeyin; yoksa sizi muazzam bir günün azabı yakalayıverir*" (Şuara Suresi, ayet 155-156) der.

Görüldüğü gibi burada Salih olayı, farklı bir şekle sokulmuş olarak anlatılmakta. Daha önceki A'raf ve Hûd surelerinde, Semûd kavminin Salih'ten açıkça mucize istediklerine dair bir kayıt yokken burada, yani Şuara Suresi'nde, "*Haydi bize mucize göster*" diye konuştukları yazılı.

Şimdi geliniz, yirmi beş sure atlayarak Kur'an'ın Zariyat başlığını taşıyan 51. suresine geçelim (surenin iniş sırası 112). Burada Salih olayına iki ayetle değinilmekte ve Semûd kavminin Tanrı emrine karşı geldiği ve bu yüzden yıldırıma çarptırıldığı bildirilmekte, o kadar! (Zariyat Suresi, ayet 43-44).

Üç sure sonra, yani elli dördüncü sırada yer alan Kamer Suresi'nde, deve ile ilgili husus biraz açıklığa kavuşturulmakta (Kamer Suresi'nin 37. sure olarak nazil olduğu söylenir). Burada, Semûd kavminin, kendilerine gönderilen "*uyarıcıları*" yalanladıkları ve "*Vahiy aramızda ona mı verildi? Hayır, o, yalancı ve şımarığın biridir*" (Kamer Suresi, ayet 23-25) dedikleri yazılı. Oysa daha önceki anlatımda halkın Salih'e, "*Sen büyülenmişsin*" diye konuştuğu yazılı idi. Halkın, Salih hakkında "*...o yalancı ve şımarığın biridir...*" şeklinde konuşmasına kızan Tanrı tehditler savurur; hani sanki onların seviyesine inmiş gibi şöyle konuşur:

> *"Yarın onlar, yalancı ve şımarığın kim olduğunu bileceklerdir" (Kamer Suresi, ayet 26).*

Ve sonra, onları imtihan etmek için dişi deve gönderdiğini ekler:

> *"Gerçekten onları imtihan etmek için dişi deveyi gönderen biziz. Sen onları gözetle ve sabret. Onlara, suyun aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında gelsin" (Kamer Suresi, ayet 27-28).*

Dikkat edilecek olursa burada Tanrı'nın, Semûd halkını sınamak için dişi deve gönderdiği yazılı. Oysa daha önceki surelerde, Salih'ten mucize göstermesini isteyenlerin Semûd halkı olduğu yazılıydı. Öte yandan yine bu ayette, Tanrı'nın emrine göre deve ile Semûd halkının suyu paylaşacakları anlaşılmakta: bir gün deve içecek, bir gün de Semûd kavmi içecektir sudan! Tanrı'nın söylemesine göre bu "ilahi" bir taksimdir.[15] Taksimin "ilahiliği" nedendir ve neden Tanrı ille de deve ile (hem de dişi deve ile) onları sınamak istemiştir, bilinmiyor! Kur'an'da yazılı değil! Fakat ne yaparsa yapsın onları imana getiremiyor Tanrı; zira onlar Tanrı'ya aldırış etmeyip deveyi öldürmek hevesindedirler. Aynı surede şu yazılıdır:

> *"Arkadaşlarını çağırdılar, o da kılıcını kaptı ve deveyi kesti" (Kamer Suresi, ayet 29).*

Burada geçen "arkadaşları" sözcüğü kime atıftır, belli değil! Yorumcuların açıklamalarına göre bu, Kudar b. Salif adında bir zorbadır ve deveyi öldüren de odur.[16] Oysa ki, daha önceki anlatımlarda deveyi öldürenin bir kişi değil, Semûd halkı olduğu yazılı idi.

Bunun üzerine Tanrı, "(*Bu azgınlara*) *azabım ve uyarılarım nasıl oldu?*" der ve azabının nasıl olduğunu belirler:

> *"Biz onların üzerlerine korkunç bir ses gönderdik. Hemen hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluverdiler" (Kamer Suresi, ayet 31).*

Dikkat edileceği gibi, burada Tanrı'nın ceza olarak Semûd halkı üzerine "*korkunç bir ses*" gönderdiği ve bu ses yüzünden onların "*hayvan ağılına konan kuru ot gibi*" oluverdikleri yazılı; oysa daha önceki konuşmalarında Tanrı, farklı bir ceza şeklini (örneğin, deprem yaratma yolunu) seçmiş görünmekteydi; örneğin, A'raf Suresi'nde, "*Bunun üzerine onları o sarsıntı yakaladı da yurtlarında dizüstü donakaldılar*" (A'raf Suresi, ayet 78) diye yazılıdır.

---

[15] Diyanet Vakfı yorumu.
[16] Diyanet Vakfı yorumu.

Şimdi otuz sekiz surelik bir atlama yapalım ve Kur'an'ın altmış dokuzuncu sırasında yer alan Hakka adlı sureye gelelim (surenin iniş sırası 78). Burada olayımıza sadece bir satırla değinilmekte ki, o da şöyle:

> *"Semûd'a gelince: onlar pek zorlu (bir sarsıntı) ile helak edildiler" (Hakka Suresi, ayet 5).*

Oysa, olayla ilgili olarak Kamer Suresi'ndeki konuşmasında Tanrı, "sarsıntı"dan söz etmeyip, "*...korkunç bir ses gönderdik. Hemen hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluverdiler...*" demişti (Kamer Suresi, ayet 31). Ve nihayet Kamer Suresi'nden yirmi iki surelik bir atlama yapıp, doksan birinci sure olan Şems Suresi'nin, aynı konu ile (yani, Semûd'la) ilgili şu ayetlerini okuyalım:

> *"Semûd kavmi azgınlığı yüzünden (Allah'ın elçisini) yalanladı. Onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) atıldığında, Allah'ın Resulü onlara, 'Allah'ın devesine ve onun su hakkına dokunmayın" dedi. Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri, günahları sebebiyle, onlara büyük bir felaket gönderdi de hepsini helak etti. (Allah bu şekilde azap etmenin) akıbetinden korkacak değil ya!" (Şems Suresi, ayet 11-15).*

Görülüyor ki, karşımızda yine tutarsız ve anlaşılması mümkün olmayan ayetler bulunmakta ve yine Tanrı, bir önce konuştuğundan farklı konuşmakta! Olayla ilgili olarak Kamer Suresi'ndeki konuşmasında, "*Arkadaşlarını çağırdılar, o da kılıcını kaptı ve deveyi kesti*" (Kamer Suresi, ayet 29) diyerek deveyi kesenin bir kişi olduğunu söylerken, şimdi burada, yani Şems Suresi'nde deveyi kesenin "*onlar*" (yani, "Semûd kavmi") olduğunu bildirmekte ve "*...onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler...*"[17] (Şems Suresi, ayet 11-15) demektedir.

Öte yandan, yine bu ayetlere göre Tanrı, sadece kendisine iman etmeyip deveyi kesenleri değil, suçu olmayan kimseleri (örneğin, çocukları, kadınları) dahi cezalandırmış, hepsini birden helak ettiğini bildirmiştir.

Ve işte Kur'an'ın 92. sırasında yer alan Şems Suresi ile Salih kıssası sona etmekte. Ancak, iniş (nüzul) sırası itibariyle Şems Suresi'nin 26. sure olarak

[17] "o nakayı devirdiler, vurup öldürdüler." Elmalılı H. Yazır, age, c.7, s.5864.

Tanrı'dan geldiği kabul edilmekte. Demek ki, Salih kıssası gerçekten burada sona ermiş olmuyor. Surelerin Tanrı'dan gelişine göre bu kıssanın Zariyat Suresi ile sona ermiş olması gerekir, çünkü Zariyat Suresi, yüz on ikinci sure olarak Tanrı'dan nazil olmuş (inmiş) kabul edilmektedir.

***

Kıssalarla (hikâye ve masallarla) ilgili olmak üzere yukarıya aldığımız örnekler, Kur'an'daki tertipsizliklere, tutarsızlıklara ve uyumsuzluklara verilebilecek nice örnekten birkaçı! Yine tekrar edelim ki, bu tutarsızlıklar ve anlamsızlıklar, sure ve ayetlerin Kur'an'daki diziliş tarzından doğmuş değildir; bu sure ve ayetleri nüzul (iniş) sırasına göre incelemiş olsak, yani "takdim-tehir" öğesini göz önünde tutmuş olsak dahi aynı olumsuzluklarla karşı karşıya kalmaktan kurtulamayız.

Bütün bunlar, Kur'an okuyucusunu "fikirsel silsile" ve "akılcı düşünce" doğrultusunda bocalamaya zorlayan ve bilimsel gelişme olasılığından yoksun kılan nedenlerden bir kısmıdır.